

277668

OSZK

1208. o. ?

59n

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

1893
JAN 13 1893
LIBRARY
OF THE
OSZK

81
F.
VERNE GYULA

★

UTAZÁS A FÖLD KÖZPONTJA

Budapesti Könyvtár
Kafka Margit Leányotthona
XII., Bánffy-utca 3.
FORDITOTTA

BEŐTHY LEO

MÁSODIK EGYEDÜL JOGOSÍTOTT MAGYAR KIADÁS 58 KÉPPEL

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVTÁR

1907

21.

VERNE CYCLES

UTAZÁS A FÖLD KÖZPONTJÁIG

ÉLŐ

BÉTHY LEO

MASSACHUSETTS STATE LIBRARY

277663

ORIGEN-SZÉCHENYI KÖNYVTÁR	
N	Novodombó
1955 évi	2203 SZ.

I.

1863 május 24-én, egy vasárnap, nagybátyám Lidenbrock tanár rohanva tért haza kis házába, mely a Königstrasse 19. szám alatt a régi Hamburg legrégibb utczáinak egyikében feküdt.

Mártha asszony azt hitte, hogy most ugyancsak elkésett az ebéddel, mert a leves még alig kezdett zümögni a konyha tűzhelyén.

— No! gondolám magamban, a nagybátyám, a ki az emberek legtürelmetlenebbike, ha már éhes, majd csinál az most nagy patáliát.

— Lidenbrock úr már haza jó? kiáltá Mártha asszony csodálkozva, félig benyitván az ebédlő ajtaját.

— Igenis, Mártha asszony, de azért az ebédnek még nem kell készen lenni, hisz még nincs két óra. Szent Mihály templomának tornyán csak most ütötte el a felet.

— De hát akkor Lidenbrock úr mért jön már haza?

— Ezt valószínűleg majd megmondja nekünk ő maga.

— Jaj, már jön! én szaladok; világosítsa őt fel Axel úr a dolog állásáról.

És a jó Mártha asszony visszatért az ő konyha-laboratoriumába.

Magamra maradtam. Nem igen bíztam benne, hogy tekintve kissé határozatlan fellépésemet, sikerülni fog nekem a tanárok legmérgesebbikét kapacitálni; ennél fogva magam is épen felső emeleti szobácskamba készültem szerényen visszavonulni, midőn az utcaajtó csikorgott sarkaiban, nehéz léptek kopogása hallatszott a falépcsőn és a ház ura az ebédlőn áthaladva dolgozószobájába lépett, vagyis inkább rohant.

De még rohantában egy sarokba lökte mogyorófa emberfejes pálcáját, egy asztalra össze-vissza borzolt prémű sipkáját és így rivalt rá kedves unokaöcscsére:

— Axel, gyere utánam!

Még rá sem értem helyemből mozdulni, midőn a tanár a legnagyobb türelmetlenség hangján újra rám kiáltott:

— No hát mégsem vagy itt?

Egy ugrással bent termettem rettenetes gazdám szobájában.

Szívesen megengedem, hogy Lidenbrock Ottó nem volt valami rossz ember, de ha csak nagyon meg nem változik, a mi nem valószínű, mint eredeti rettenetes ember fog meghalni.

Ő tanár volt a Johanneumon, ott az ásványtanból tartott előadásokat, és ezek alatt rendszeren egyszer-kétszer határtalan méregbe szokott jönni. Nem mintha tanítványai a leczkéken nem lettek volna elég igyekezők, vagy nem figyeltek volna kellőképen az ő előadásaira, vagy a velők elért eredmény lett volna kevés; dehogy! az ily csekélységek őt nem háborgatták. Ő a német bölcsészet egy kifejezése szerint «subjective» tanároskodott, azaz csak a maga és nem a mások részére. Ő egy önző tudós volt; a

LIDENBROCK OTTÓ.

tudománynak egész kútforrása; de oly kút, melynek szivattyúja nyikorog, nehezen jár és bajos belőle valamit kikapni; egyszóval fösvény a tudományával.

E fajta tanárok nem ritkák Németországban.

Nagybátyám szerencsétlenségre nem örvendett valami jó, nagyon könnyű kifejezőmódnak; magán-érintkezésben még csak volt úgy a hogy, de ha nyilvánosan beszélt, rögtön kitűnt a szónok ezen sajnálatraméltó hibája. A Johanneumon tartott előadásai közben a professzor valóban sokszor rövid időre elakadt; küzdött valami makacs szó ellen, a mely sehogy sem akart a száján kibújni, azon szavak egyike ellen, melyek megbicsakolják magukat, feldagadnak az ember szájában, hogy végre onnan a szitkozódás nem épen tudományos alakjában kerüljenek elő. Innen volt a nagy méreg.

No de van is az ásványtanban sok félgörög, fél-latin szó, a mit nem könnyű kimondani; nem egy keserves elnevezés, a mitől egy költőnek a nyelve is kificzamodnék. Nem akarok rosszat mondani e tudomány felől; távol legyen tőlem. De mikor ily szavakkal találkozunk mint: rhomboedrikus, retinasphaltos gyanta, ghelenit, fangasit, ólom-molybdat, mangános tungstas, czinkónos titaniát, a legügyesebb nyelvnek is szabad megbotlani.

Nagybátyámnak ezen megbocsátható gyengesége az egész városban ismeretes volt, és visszaéltek vele; a tanítványok már szinte várták az ily veszedelmes passzusokat, és mikor a tanár méregbe jött, nevettek; a mi bizony még Németországban sem vall valami jó izlésre. Ha tehát Lidenbrock előadásain mindig sok volt a hallgató, nem kevés volt azok között olyan, a ki csak nevetni jött el a professzor mérgelődései felett.

De bármiképp legyen is, az én nagybátyám, nem mondok vele túlságosat, egy valódi tudós volt. Igaz, hogy néha összetörte a jegeczmintáit, midőn azok keménységét felette erős próbára tette, de azért benne a geologus lángesze egyesült a mineralogus éles szemével. Az ő kalapácsával, aczélvésőjével, delejtűjével, olvasztójával és salétromsavat tartalmazó üvegcséjével, ő valóban hatalmas ember volt. Minden ásványnak fénye, kinézése, keménysége, olvaszthatósága, hangja, szaga és íze szerint a legkisebb habozás nélkül megtalálta a maga helyét ama hatszáz faj osztályainak valamelyikében, melyet a tudomány eddig ismer.

Lidenbrock nevét tisztelettel emlegették az egyetemeken és tudós-társaságokban. Humphry Davy, Humboldt, Franklin és Sabin kapitányok nem mulasztották el, hogy őt meg ne látogassák, ha útjuk Hamburgon vitt keresztül. Bequerel, Ebelmen, Brecoster. Dumas, Milne-Edwards, Saint-Claire-Deville, a vegytannak legkiválóbb kérdéseit illetőleg szívesen fordultak hozzá tanácsért. E tudományág neki igen szép felfedezéseket köszönhetett. 1853-ban jelent meg Lipcsében «*A Transcendentális Crystallographia tankönyve*» Lidenbrock Ottó tanártól nagy folio alakban rézmetszetekkel; de nem hozta be még a ráfordított költséget sem.

Tegyük még hozzá, hogy az én nagybátyám volt még Struve orosz nagykövet ásványtani muzeumának őre is, mely európai hírű igen értékes gyűjtemény.

Ime ez volt az az ember, a ki engemet oly türelmetlenül hívott. Képzelsenek magoknak egy hosszú, sovány embert, a ki vasegészségű és fiatalos szöke hajzatú volt, a mi jó tíz évvel mutatta őt fiatalabb-

nak az ő ötven événél. Nagy, vastag szemei a becsületes nagyságú pápaszem alatt folyton ide-oda forogtak, hosszú hegyes orra, éles hegyű pengéhez volt hasonló, rossz nyelvek azt beszélték róla, hogy a vasat magához vonzza. Pedig ez tiszta rágalom, nem vonzott az egyebet, csak a tubákat, még pedig, hogy ne hazudjunk — nem csekély mennyiségben.

Ha még felemlítem, hogy az én bácsim matematikailag pontosan kiszámított félőles lépéseket tett és kezeújjait menés közben szorosan ököltre szorítá, a mi heves vérmérsékletre mutat; azt hiszem eléggé megismertettem őt arra, hogy ne nagyon törjék magukat az ő ismeretsége után.

Ott lakott a Königstrasse-n, kis házában, a mely félig fából, félig téglából volt; kicsipkézett eszterhéjjal és ama tekervényes csatornák egyikére nézett, melyek Hamburgnak ama régi városnegyedét keresztezik, melyet az 1842-iki tűzvész szerencsésen megkímélt.

A régi házikó kissé meggörbült volt és egy kis hasat is eresztett a járda felé, teteje kissé a fölére volt csapva, mint valami Tugendbund-beli diáknak a sipkája, vonalainak függélyes helyzete bizony szintén hagyott kívánni valót; de általában véve, azért elég jól tartotta magát, köszönet értette annak az öreg szilfának, mely a homlokzatnak jól neki dűleszkedett és minden tavasszal az ablakon nyujtogatá be virágzó ágait.

Nagybátyám egy német professzornak elég gazdag volt. A ház teljesen az ő sajátja volt ingó és ingatlan tartozékaival. Az ingóságokhoz volt számítható Margit, az ő gyámleánya, egy szép, tizenhét éves fiatal leány, a jó Mártha, meg én. Kettős minősé-

OTT LAKOTT A KÖNIGSTRASS-I KIS HÁZÁBAN.

gemben, mint gyámfiú és unokaöccs, én lettem az ő kísérleteinél a segítőmester.

Mondhatom, hogy erős étvágygyal haraptam bele a geológiai tudományokba; mineralogusnak vére folyt ereimben és az én kedves kövecseim között sohasem unatkoztam.

Egészben véve, ebben a Königstrasse-i kis házikóban, daczára tulajdonosa türelmetlenségének, boldogul lehetett élni, mert ha a szeretet néha kissé darabos módon nyilatkozott is nála, de ő engemet azért mégis szeretett. Csupán, hogy nem tudott semmit bevárni, még a természetet is megsűrgette volna.

Midőn egyszer áprilisban a szobájában levő porcellán-cserepekbe rezedát és szegfűt ültetett, minden reggel rendszeren odament meghúzogatni azok leveleit, hogy sebesebben nőjenek.

Egy ily eredeti emberrel szemben nem maradt más hátra, mint engedelmeskedni. Én tehát behrohantam az ő szobájába.

II.

E szoba valóságos muzeum volt. Az ásványország valamennyi termékeinek mustrái ott voltak a legtökéletesebb rendben osztályozva és felírásokkal ellátva, az ásványok három nagy osztálya a gyülékonyak, a fémmeműek és kőneműek szerint rendezve.

Hej, mennyire ismertem én azokat, az ásványtudomány eme mutatványait! Kis fiú koromban, a helyett, hogy kortársaimmal játszottam volna, a vasszén-, anthracyt-, kőszén- stb. darabokról szeret-

tem letörölgetni a port. Hát még ama finom organicus savak, melyeket a legcsekélyebb porszemtől is meg kellett őrizni! És e fémek, elkezdve az aranytól a vasig, melyeknek viszonylagos becse itt, hol csupán a példányok minősége vétetett tekintetbe, tökéletesen megszűnt! És mind e sok kő, melyből egy házat lehetett volna építeni, akkorát, mint nagybátyámé, sőt még egy szobával nagyobbat is, egy szobával, melyet annyira óhajtottam magam számára!

De midőn most nagybátyámhoz beléptem, nem gondoltam e csodadolgokra. Nagybátyám maga foglalkoztatá lelkemet. Ott ült nagy, utrechti bársonnyal bevont karszékében és kezében valami régi könyvet tartott, melyet nagy figyelemmel vizsgált.

— Mily könyv, mily könyv! kiáltá.

E felkiáltás eszembe juttatá, hogy Lidenbrock tanár szenvedélyes könyvgyűjtő is volt; de a könyvek csak úgy birtak előtte becszel, ha megszerezhetetlenek, vagy legalább olvashatatlanok voltak.

— Nos! szólt hozzám, hát nem látod? nem látod, Hevelius zsidó könyvkereskedő boltjában kutatva, egy megbecsülhetetlen kincset fedeztem fel.

— Felséges! kiáltám erőszakolt lelkesedéssel.

Valóban meg nem foghatom, hogy minek ennyi láрма ez ócska, kopott könyvért, melynek háta és fedele, úgy látszék, borjúbőrből készült, míg lapjai közül egy szinehagyott szalag vége függött ki!

Azonban nagybátyám folyvást a legnagyobb lelkesedéssel beszélt a könyvről.

— Nézd, monda kérdéseire önmaga felelvén, nézd mily szép? Igenis, nagyon szép, és mily szépen van bekötve! Könnyen nyilik e könyv? Igen, mert bármely lapon üjtük fel, nyitva marad! De jól be

lehet-e tenni? Igen, mert fedelei és lapjai tökéletesen összeállanak, úgy, hogy sehol legcsekélyebb nyílás nem marad közöttük! És hátán sehol egy repedés, legcsekélyebb törés, hétszáz esztendő után! Ez oly kötés, a mire büszkék lehetnének Bozzerian, Klosz és Purgold is!

Mialatt így szólott, nagybátyám hol kinyitogatta, hol becsukta a régi könyvet. Kötelességemnek vélttem annak tartalma iránt kérdezősködni, ámbár az engem nem valami nagyon érdekelt.

— És mi e rendkívüli könyvnek a címe? kérdém nem egészen őszinte érdeklődéssel.

— E munka, válaszolá nagybátyám, mindig élénkebbé válva, ez *Snorret Turlesonnak*, a tizenkettedik századbéli híres írónak *Heims Kringlája*, ez azon norvégiai fejedelmek krónikája, kik Izlandban uralkodtak.

— Valóban! kiáltám lehető legtermészetesebben játszott bámulattal, kétségkívül német fordítás?

— Német fordítás! ez nem rossz, felelé a tanár hevesen, kell is nekem fordítás! Ugyan kinek kellene fordítás! Ez az eredeti, izlandi nyelven írva; e gyönyörű nyelven, mely oly gazdag és mégis egyszerű, melynek grammatikája annyira változatos és szavait annyifélekép lehet változtatni!

— Mint a németben, vetém közbe elég ügyesen.

— Igen, válaszolá nagybátyám vállait vonogatva; de azon különbséggel, hogy az izlandi nyelvben három nem van, mint a görögben, s hogy abban a szavak úgy ejtegettetnek, mint a latinban!

— Ah! E könyv alkalmasint igen szépen van nyomtatva? szoltam én.

— Nyomtatás! szerencsétlen Axel, hogy gondolhatsz ilyet! Hogy is juthat eszedbe, hogy e könyv

nyomtatás legyen! Ez a legbecsesebb kézirat, mely csak létezhet, kézirat rúnokban!

— Rúnokban?

— Igen! Reménylem nem szükség megmagyaráznom e szó értelmét?

— Az volna még csak a szép, válaszolám sértett önérzet hangján.

De azért nagybátyám nem kimélt meg a magyarázattól, s akaratom ellenére meg kellett ismerkednem e tárggyal, melyre pedig épen nem voltam kíváncsi.

— A rún betűk, kezdé bátyám, egykor Izlandban voltak használatban; feltalálójuk a hagyomány szerint maga Odin, az istenek atyja volt! Nézd e betűket, szentségtörő, bámuld e betűket, melyekben egy isten képzelő tehetsége tükröződik vissza!

Nem tudván mit felelni, már térdre akartam borulni, úgy okoskodván, hogy ily válasz az istenek, valamint a királyok tetszését megnyerheti, midőn a véletlen társalgásunknak más fordulatot adott.

Ugyanis, mialatt bátyám a könyvet kezében forgatta, a lapok közül egy darab régi pergament hullott a földre.

A tanár könnyen megfogható érdekléssel kapott a rongy után. Az ő szemében rendkívüli beccsel birhatott az ily régi irat, mely talán századok óta volt a könyvbe rejtve.

— Mi ez? kiáltá.

Gondosan széjjelbontotta az összehajtott, mintegy öt hüvelyk hosszúságú és három hüvelyk szélességű pergament, melyen keresztbe írt sorokban cifra betűk voltak láthatók.

Itt közlöm azoknak hű másolatát; szükségesnek tartom olvasóimat e különös jegyekkel megismer-

tetni, miután azoknak köszönhető Lidenbrock tanár és öcscse utazása, melynél rendkívülibb utazás aligha ment végbe a tizenkilencedik században.

Ж. А. И. И. И.	Х. У. А. Т. Н. Т. Т.	У. Т. Т. Т. Т. Т. Т.
У. У. Т. У. У. У. У.	Н. А. Т. Т. Т. Т. Т.	А. Т. Т. А. Т. Т.
Т. Т. У. Т. У. А.	Т. Т. А. Т. Т. Т. Т.	Т. Т. Т. Т. А. А. А.
Т. Т. Т. А. Т. Т. Т.	А. Т. Т. Т. Т. Т. Т.	А. А. Т. Т. Т. Т.
Т. Т. Т. Т. Т. А.	. А. У. Т. А. Т.	Т. Т. Т. Т. Т. Т.
Т. Т. Т. А. Т. Т.	Т. Т. Т. Т. Т. Т.	Т. А. Т. Т. Т. Т.
Т. Т. Т. Т. Т. Т.	Т. Т. Т. Т. Т. Т.	Т. Т. Т. Т. Т. Т.

A tanár néhány pillanatig figyelmesen vizsgálta e betűsorozatot; azután szemüvegét homlokára tolva szólt:

— Ezek rúnok; e betűk tökéletesen azonosak Snorret Turleson kéziratának betűivel! De... vajjon mit jelenthetnek?

Én úgy vélekedtem, hogy a rúnokat a tudósok találták fel, még pedig csak azért, hogy a világot misztifikálhassák, így hát örültem, hogy bátyám az iratot nem érti. Hogy pedig meg nem értette, ezt ujjainak türelmetlenségét eláruló rángatásából következtettem.

— Pedig mégis csak ó-izlandi nyelven van ez írva! mormogta a tanár fogai között.

Nagybátyám e tárgyban is elsőrendű tekintély, valóban nagy nyelvtudós volt. Nem merném ugyan állítani, hogy a föld annak kerekségén használatban levő kétezer nyelvet, és annak négyezer idiomáját folyékonyan beszélte volna, de nagy részét meglehetősen birta.

Előre látható volt tehát, hogy a szenvedélyes jellemű tanár akadályra bukkanván, ez rettentő ki-

fakadásokat fog eredményezni; el voltam készülve a viharra, midőn a kandallón álló kis óra kettőt ütött.

E pillanatban a jó Mártha asszony benyitá a dolgozószoba ajtaját és jelenté, hogy a leves fel van tálalva.

— Ördög vigye el a levesedet, kiáltá nagybátyám, de még azt is, a ki főzte és a ki meg fogja enni!

Mártha asszony gyorsan visszavonult, én pedig utána ugrottam; egyszerre csak azon vettem észre magamat, hogy az ebédlőben szokott helyemen ülök, azt sem tudván, hogy mint kerültem oda.

Néhány pillanatig vártam, de bátyám nem jött. Nem emlékszem, hogy ennekelőtte lett volna eset arra, hogy nagybátyám az ebédől elmaradjon. Pedig milyen jó ebéd volt! Jó petrezselymes leves, rántotta sódarral és sóskával, borjúsült főtt szilvával és holmi édességek; végre igen jó mózel-melléki bor.

S az ily ebédől fosztá meg bátyámat ama régi papirdarab! Megvallom, hogy mint bátyámnak szerető öcsce kötelességemnek tartottam helyette is enni; de azért természetesen magamról sem felejtkeztem meg. Lelkiismeretem így parancsolta.

— Soha ilyet! szólt Mártha asszony, mialatt az étkeket felhordá. Lindenbrock úr elmarad az ebédől!

— Valóban alig hihető!

— Ez valami nagyot jelent! válaszolá a vén cseléd fejét rázva.

Az én véleményem szerint ez nem jelenthetett egyebet rettentő házi zivartarnál, mely okvetetlenül kitör, ha bátyám észreveszi, hogy az ebédjét elköltöttük.

Épen utolsó falatomat nyeltem le, midőn bátyám dörgő hangja felriasztott. Egy ugrással a dolgozószobában termettem.

III.

— Semmi kétség, hogy e betűk rúnok, szóla a tanár szemöldeit összeránczolván. De az írásnak rejtett kulcsa van, melyet fel fogok találni, vagy ...

Szavait fenyegető kézmozdulat fejezte be.

— Ülj le oda, veté után, öklével az asztal tulsó szélére mutatva, és írv.

A következő pillanatban már ott ültem, kezemben a tollal.

— Le fogom diktálni a latin abc azon betűit, melyek ez izlandi betűknek megfelelnek. Meglássuk mi sül ki belőle? De jól vigyázz, fiú, hogy az írásban ne tévedj!

Nagybátyám tehát diktálni kezdett, én pedig figyelmesen írtam le a betűket, melyeket ő egyenként mondogatott; az eredmény a következő volt;

<i>m.rnlls</i>	<i>esreuel</i>	<i>seecIde</i>
<i>sgtssmf</i>	<i>untcief</i>	<i>niedrke</i>
<i>kt,samn</i>	<i>atrateS</i>	<i>Saodrrn</i>
<i>emtnaeI</i>	<i>nuaect</i>	<i>rrilSa</i>
<i>Atvaar</i>	<i>.nscrc</i>	<i>ieaabs</i>
<i>ccdrmi</i>	<i>eeutul</i>	<i>frantu</i>
<i>dt,iac</i>	<i>oseibo</i>	<i>KediiI.</i>

E munka bevégezte után nagybátyám felkapta a lapot, melyre a betűket írtam és sokáig figyelmesen nézegette.

— Ugyan mi lehet ez? ismétlé többször gépiesen.

Szavamra mondhatom, hogy én sem tudtam neki megmagyarázni. Különben nem is kért tőlem tanácsot, és folyvást önmagával beszélt.

— Semmi kétség, hogy ez a titkos írás, az úgynevezett kryptogramm, melyben a szavak értelme el van rejtve a szándékosan összezavart betűkben

melyek természetes rendjükben érthető mondatot képeznének! Hátha e betűkben talán valamely nagy felfedezés van elrejtve!

Én a magam részéről úgy vélekedtem, hogy abban bizony semmi sincs elrejtve, de e véleményt természetesen bátyám előtt nem nyilvánítottam.

Bátyám hol a pergament, hol a könyvet nézegette, összehasonlítva azokat.

— E két irat nem ugyanegy kéztől származik, mondá; a titkos írást később írták a könyvnél! Ezt csalhatatlan jelek bizonyítják. Itt mindjárt a legelső betű kettős *M*; e betűt hiába keresnök Turleson könyvében, mert azt az izlandi abc-be csak a tizennegyedik században vették fel. Így hát a titkos írás legalább is kétszáz évvel később íratott, mint a könyv.

Ezen okoskodást, megvallom, elég helyesnek tartottam.

— Azt kell tehát hinnem, folytatá bátyám, hogy e rejtélyes szavakat a könyv tulajdonosainak egyike írta. De ki lehetett az a tulajdonos? Vajjon nem jegyezte-e oda nevét a kéziratba?

Bátyám homlokára tolta szemüvegét és erős nagyítóüvegen át kezdte vizsgálni a könyv első lapjait. A második levél hátán valami kis foltot fedezett fel, melyet pusztá szemmel téntapecsélnék lehetett volna gondolni. De közelebbről tekintve, néhány betű lett láthatóvá, melyek azonban alig voltak olvashatók. Bátyám rögtön sejtette, hogy ebben magyarázatot találhat; addig nézegette tehát nagyító-üvegével a foltokat, míg sikerült bennök a következő rún betűket felfedeznie:

1 A K T 4 1 P K N 4 4 T X

— Arne Saknussem! kiáltott a tanár diadalmasan. De hiszen ez név, és pedig valódi izlandi név! Mi több, egy izlandi tudósnak, egy híres alchimistának neve, ki a tizenhatodik században élt.

Bizonyos bámulatot kezdtem érezni bátyám iránt.

— Ezen alchimisták, folytatá ő, Avizenna, Baco, Paracelsus stb. voltak koruknak valódi, egyetlen tudósai. Felfedezéseik valóban bámulatosak. Háttha Saknussem is valami meglepő felfedezést rejtett el ez iratban? Meg vagyok győződve, hogy úgy lesz!

E gyanítás felvillanyozta a tanár képzelő-tehetségét.

— Meglehet! bátorkodtam közbevetni, de mi érdeke lehetett ama tudósnak, hogy valamely bámulatos felfedezését így elrejtse, eltitkolja?

— Hogy mi érdeke lehetett! Eh! mit tudom én azt; de nem cselekedett-e hasonlókép Galilei Saturnust illetőleg? No de majd meglátjuk; meg kell találnom ez írás kulcsát, és a míg meg nem találom, se nem eszem, se nem iszom.

— Hohó! gondolám magamban.

— És te sem eszel addig, Axel, folytatá bátyám.

— Az ördögbe! szoltam magamban, valóban szerencse, hogy duplán megebédeltem.

— Mindenekelőtt azt kell kitudnunk, hogy mely nyelven van szerkesztve e titkos irat. Ez nem lesz nehéz.

E szavak hallatára jobban kezdtem figyelni. Nagybátyám folytatá magánbeszédét:

— Ez nem lesz nehéz. Ezen iratban százharminckét betű van, melyek között hetvenkilencz a mássalhangzó és ötvenhárom a magánhangzó. Ilyenforma arányban állanak egymáshoz a déli nyelvek betűi, míg az északi nyelvekben a mássalhangzók sokkal nagyobb számmal vannak. A nyelv tehát déli.

A következtetés helyesnek látszott.

— De melyike a déli nyelveknek?

Sejtettem, hogy itt lesz a bökkenő; különben el kellett ismernem, hogy bátyám a tárgyat igen ügyesen fejtegeti.

— Ez a Saknussemm, folytatá a tanár, tanult ember volt! Ennélfogva, ha nem saját nyelvén írt, valószínűleg a latint választotta, mely a tizenhatodik század tudósainak közös nyelve volt. Ha mégis csalódnám, tehetiünk kísérletet a spanyol, franczia, olasz, görög vagy zsidó nyelvvel. De a tizenhatodik század tudósai közönségesen latinul írtak. Teljes joggal állíthatom tehát a priori, hogy ez irat latin.

Türelmetlenül mozogtam székemen. Tudtam latinul és bensőm fellázadt azon állítás ellen, hogy e furcsa szavak Virgilius nyelvéből valók volnának.

— Igenis! latin, folytatá bátyám, de a betűk nincsenek rendben.

— Meghiszem azt! gondolám. Ha rendbe szeded őket, ember leszel, bátyám!

— Vizsgáljuk meg figyelmesen, szólt a tanár, az általam leírt betűket nézve. Ime százharminczkét betű, mely, a mint erről rögtön meggyőződhetünk, szokatlan rendben iratott. Találunk itt szavakat, melyek csupán mássalhangzókból állanak, mint például az első «*n r n l l s*», másokat, melyekben a magánhangzók vannak nagy számmal, mint például az ötödikben «*uneeief*», vagy az utolsóelőtti «*oseibo*». Világos, hogy a betűket szándékosan rendezték így; e rendnek matematikailag kellett következni azon ismeretlen szabályból, mely a titkos írás e nemének alapul szolgál. Véleményem szerint kétségtelen, hogy az eredeti mondatot előbb természetes rendjében írták le, s azután cserélték a betűket össze-vissza

bizonyos szabály szerint, melyet fel kell fedeznünk. Az, a ki e kulcsot birja, könnyen elolvashatja a mondatot. De hát mi a kulcsa? Axel, feltaláltad-e már a kulcsot?

E kérdésre nem válaszoltam, mert teljesen egy gyönyörű arczkép nézésébe voltam merülve, mely a falon függött. Ez Margit arczképe volt, bátyám gyámleányáé, ki ekkor Altonában időzött egy rokonánál; távolléte nagyon elbusított, mert hiába tagadnám, a tanár gyámleánya és a tanár unokaöccse szerették egymást, valódi német türelemmel és nyugalommal; már régen jegyet váltottunk volt, a nélkül, hogy bátyám ezt sejtene; ő sokkal nagyobb tudós volt, semhogy efféle érzésekről sejtelve is legyen. Margit, szép, fiatal, szőke, kékszemű leány; kedélye és elméje komoly volt, de azért engem mégis nagyon szeretett; míg én őt valóban imádtam, ha ugyan e szó a német nyelven is létezik! Margitom képe képes volt lelkemet a rideg valóból egyszerre a képzelet és az emlékezet világába átvarázsolni.

Ő volt gyermeki játszótársam, kivel rendszeren megosztottunk munkát és örömet. Ő szokott nekem mindennap segíteni, mikor nagybátyám köveit rendeztem; az ásványok feliratait is gyakran ő készítette; Margit kisaszony ugyanis be volt avatva az ásványtan tudományába, és idevágó tárgyak felett nem egy tanárral vitakozhatott volna. Szeretett a tudomány legmélyebb kérdéseivel foglalkozni. Mennyi kellemes órát töltöttünk el így együtt és mennyire irigyeltem én ama érzéketlen köveket, melyeket szép kezei közt forgatott.

Midőn azután a szünóra elérkezett, együtt mentünk sétálni; rendszeren az Alster partján végig vonuló sűrű fasorokban jártunk s együtt mentünk a kele-

SZÉP, FIATAL, SZÖKE LEÁNY VOLT.

pelő régi malomig, mely a tó végében fekszik; útközben kézen fogva egymást, társalogtunk; én elbeszéltem neki egyet-mást s ő történetkéimet rendesen megnevelte; így jutottunk el egész az Elbe partjáig; és miután ott jó éjt mondtunk a hattyúknak, melyek a nagy fehér vízi liliumok között úszkálnak, gőzhajón tértünk vissza a köpartig.

Most is ezt az utat tettük meg együtt ábrándozásban, midőn bátyám öklével az asztalra csapva; a rideg valóra ébresztett.

— Nézzük csak, szolt a tanár, véleményem szerint, ha az ember valamely mondat betűit össze akarja zavarni, a legelső, a mi eszébe jut, az lesz, hogy a betűket függőlegesen egymás alá írja, a helyett, hogy őket vízirányos sorokba rendezné.

— No lám! gondolám.

— Lássuk már most, hogy ekként rendezve, mit képeznek a betűk. Axel, írd egy darab papírra valami mondatot; de a betűket a helyett, hogy vízirányos sorokban írnád, írd egymás alá függőlegesen, mintegy öt vagy hat hasábjában.

Miután megértettem, hogy bátyám mit kíván, rögtön e szavakat írtam le következőleg:

S	t	d	y	n	i
z	l	e	e	M	t
e	e	s,	t	a	o
r	k	e	l	r	m
e	é	g	e	g	

— Jól van, szolt a tanár, a nélkül, hogy elolvasta volna, a mit írtam. Már most írd le e betűket vízirányos sorban.

Stdyni zleeMt ees,tao rkelrm éégeg.

— Helyes! szólta nagybátyám, a papirost kirántva kezemből, ez már nagyon hasonlít e régi okmányra; a magánhangzók valamint a mássalhangzók szabálytalan csoportokban vannak együtt, sőt a szavak közepében nagy betűk és vesszők is láthatók, épen úgy, mint Saknussem iratában!

Kénytelen voltam bevallani, hogy ez észrevételek igen elmések.

— Már most, szólta bátyám, egyenesen hozzám intézve szavait, hogy elolvashassam az általad leírt mondatot, mely előttem ismeretlen, előbb minden szónak első, azután második, harmadik betűjét, s így tovább kell olvasnom.

És bátyám nagy csodálkozására és az én nagy ijedelmemre a következőket olvasta ki:

«Szeretlek édes, egyetlen Margitom!»

— Mi ez! szólta a tanár

Én ügyetlen szerelmes, tudtomon kívül e kompromittáló szavakat írtam le!

— Úgy, te Margitot szereted! folytató bátyám valóban gyámi hangon.

— Igen . . . nem . . . dadogtam én.

— Úgy, te Margitot szereted, ismétlé bátyám gépiesen. No jó, tehát alkalmazzuk most ezen eljárást a kérdéses okmányra!

Bátyám, a mint látjuk, rögtön visszamerült tudományos fürkészéseibe és megfeledezett arról, a mit ügyetlenül elárultam; ügyetlenül, mondom, mert a tudós feje nem érthette meg a szív ügyeit. Szerencsémre azonban az okmány tökéletesen elfoglalta figyelmét.

Azon pillanatban, midőn Lidenbrock tanár a kísérletéhez fogott, szeme szikrázott; kezei reszkettek,

midőn a régi pergament felvette az asztalról; komolyan fel volt indulva. Végre nagyot köhintett; és komoly hangon, elébb minden szónak első betűjét, azután a másodikat s így tovább diktálta le a következő sorozatot:

*mmessunka Senr A. icefdok. segnittamurtn
ecertserrette. rotaivsadua. ednecsedsadne
lacartniulu Isiratrac Sarbmutabledek
meretarc siluco Xsleffen SnJ.*

Nagy felindulás között írtam le e betűket; midőn bátyám azokat egyenként mondogatta, nem vettem észre, hogy valami értelemmel birnának; de azt vártam, hogy bátyám, ki most azokat elolvasni készült, valami gyönyörű latin mondatot fog belőlük kihozni.

Ámde, ki láthatta volna előre a mi történt! Ropant ökölcsapás rengeté meg az asztal. A tinta kifecscsent s a toll kihullott kezemből.

— Ördög és pokol, kiáltá bátyám, hisz ennek nincs semmi értelme!

Erre kapta magát és mintegy ágyugolyó zúgott végig a dolgozószobán; mint a hógörgeteg rohant le a lépcsőn, ki az utcára; hol sebesen futva, csakhamar eltűnt szemeim elől.

;

IV.

— Elment? kiáltá Mártha asszony, ki a hatalmasan becsapott utcaajtó zajának hallatára elősietett.

— A' bizony, válaszoltam én, elment!

— De hát az ebédje? kérde a vén cseléd.

— Nem fog ebédelni?

— Hát vacsorálni?

MÁRTHA.

— Nem fog vacsorálni!

— Hogyan? kérde Mártha asszony, kezeit összekulcsolva.

— Biz úgy, Mártha asszony, bátyám többé nem fog enni, de még mi sem! Lidenbrock bátyám mindnyájunkat koplaltatni akar mindaddig, míg megtalálja kulcsát annak a régi irkafirkának, melynek valószínűleg semmi értelme.

— Jézus Krisztus: Így hát mindnyájan éhen halunk.

Nem mertem bevallani, bogy tekintve bátyám hajthatlan jellemét, az éhhalál valóban elkerülhetetlennek látszott.

Mártha asszony, ki komolyan meg volt ijedve, siránkozva tért vissza konyhájába.

Magamra maradván, tépelődéseim között csakhamar az jutott eszembe, hogy jó volna felkeresni Margitot és neki mindent elbeszélni; de ott hagyhatom-e a házat? A tanár minden pillanatban haza jöhet és szüksége lehet rám, ha újra meg akarja kezdeni e talány fejtegetését, melyen Oedipus elméje is hajótörést szenvedett volna! Ha keresni fog és nem talál, mi lesz belőle?

Mindenesetre okosabb volt otthon maradnom. Ép ez időben küldött hozzánk egy besançoni tudós valami ásványgyűjteményt, melyet rendbe kellett szedni. Rögtön munkához láttam. Osztályozni, feliratokkal ellátni s üveges szekrényekbe elrendezni kezdtem tehát a köveket és tarka-barka jegeczeket.

E munka azonban nem foglalt el tökéletesen; a régi okmány nem ment ki a fejemből, melyet a legzavarosabb gondolatok és bizonyos határozatlan nyugtalanság töltöttek be. Mintha valami nagy eseményt éreztem volna előre.

Egy óra lefolyta után az ásványgyűjtemény rendezve volt. Ekkor bátyám nagy karszékébe vetettem magamat; fejem hátrahanyatlott, karjaim jobbra-balra csüngtek alá. Majd hosszúszerű pipára gyújtottam, mely tajtékból volt faragva s egy najádót ábrázolt; figyelemmel kísértem pipám tajtékjának befeketedését, mely a najádót lassanként szerezsen-nővé változtatja. Időről-időre oda füleltem a lépcső felé, hogy vajjon nem hallatszanak-e bátyám léptei? De ő nem tért haza. Hol járhatott most? Úgy tetszett, mintha látnám őt az altonai úton fel s alá futkosni, pálcájával hadonázni, hol a fáknak dölve, hol a fűvet verve, az útszéli tövist kaszabolva és a békés tücsköket háborgatva.

Diadalmasan vagy leverten fog-e haza térni. Melyik fog ki a másikon, a titok vagy a tanár? Ekként tépelődtem magamban s gépiesen kezembe vettem azt a darab papirost, melyen az általam leírt betűk érthetetlen sorai voltak láthatók.

— Mit jelenthet ez? ismétlém.

Megpróbáltam a betűket akként csoportosítani, hogy szavakat képezzenek. De lehetetlen volt; ha a meghatározott rendben kettesével, hármasával, vagy ötösével, hatosával egyeztettem őket össze, semmi értelmük sem volt; igaz ugyan, hogy a tizennegyedik, tizenötödik és tizenhatodik betű ez angol szót «ice» képezték, a nyolczvannegyedik, nyolczvanötödik és nyolczvanhatodik ismét ez angol szót: «sir». Végre az okmány közepe táján e latin szavakat vettem észre: «rota», «mutabile», «ira», «nec» «atra».

— A manóba, gondolám, az utolsó szavak igazolják bátyám gyanítását az okmány nyelvét illetőleg! Sőt a negyedik sorban ismét egy latin szóval találkozom: «luco», melynek értelme «szent berek». Igaz,

hogy a harmadik sorban e szó olvasható: «*tabiled*», mely tökéletesen héber hangzásu, és végre az utolsó sorban: «*mer*», «*arc*», «*mère*», melyek tökéletesen francziák.

Nem lenne csoda, ha az ember megzavarodnék! Négy különféle nyelv ez értelmetlen mondatban! Mi összefüggés is létezhetett ily szavak között, mint: «*jég*», «*ur*», «*düh*», «*kegyetlen*», «*szent berek*», «*változékony*», «*anya*», «*iv*», vagy «*tenger?*» Csupán az első és az utolsó szó voltak könnyen összefüggésbe hozhatók; igen természetesnek látszik ugyanis, ha egy Izlandban írt okmányban jégről és tengerről van szó. De még ebből a titkos irat értelmét megfejteni nem lehetett.

Legyőzhetetlen akadályok ellen küzdöttem; fejem szédülni kezdett; szemeim mereven a papirosra voltak szegezve; a százharminczkét betű, mintha tánczot járt volna körülöttem; mint ama piros és zöld foltok szoktak a levegőben körülöttünk forogni, mikor a vér a fejünkbe tolul.

Egy nemét a hallucinációnak tapasztaltam és úgy éreztem, mintha megfulladnék; a lég sűrű volt s én gépiesen legyezni kezdtem magamat a papirossal, melynek hol az eleje, hol a háta tűnt fel szemeim előtt.

Nagy volt azonban meglepetésem, midőn a papírt így forgatva, azon pillanatban, midőn tekintetem annak hátára esett, a papiroson keresztül tökéletesen olvashatóvá lett néhány latin szó, a többi közt ezek: «*craterem*» és «*terrestre*».

Agyamat világsugár deríté fel; e néhány szó gyaníttatá velem a valót; feltaláltam e titkos írás kulcsát. Hogy az okmányt megértsük, nem is volt szükség azt hátulról olvasni. Nem! Ugy, a hogy le

volt írva, a hogy bátyám diktálta, el lehetett olvasni. Nagybátyám szellemdús okoskodásai igazolva voltak; igazolva a betűk rendének megváltoztatását és az okmány nyelvét illetőleg. Csak egy hajszálon függött, hogy az egész mondatot megfejtthesse; de a véletlen nekem szánta annak megfejtését!

Könnyen érthető felindulásban voltam! Szemem előtt összeforrtak az alakok s többé nem láttam semmit. Kiterítettem a papirost magam elé az asztalra, csupán egy tekintetet kellett belé vetnem, hogy a titok urává legyek.

Végre sikerült felindulásomat leküzdeni. Nehányszor fel s alá lépdeltem a szobában, hogy idegeimet lecsillapítsam; azután visszatértem a karszékhez és bele vetettem magamat.

— Olvassuk, kiáltám, miután nagyot lélekzettem s ekként keblemen könnyítettem.

Lehajoltam az asztalra s ujjammal minden egyes betűt megbököve, akadozás és tétova nélkül, olvastam fel hangosan az egész mondatot.

De mily bámulat, mily rémület tölté el most lelkemet! Fejem szédült, mintha egy nagyot ütöttek volna reá. Micsoda!? A mit olvasok, az valóban megtörtént volna! Ember lehetne oly vakmerő, hogy odáig hatoljon!

— De nem, kiáltám felugorva, nem, nem! Bátyámnak ezt nem szabad megtudni! Valóban csak az kellene, hogy ily utazás lehetőségéről értesüljön! Ő is meg akarná kísérleni; ettől őt semmi vissza nem tarthatná. Szenvedélyes geologus lévén, rögtön útnak indulna, daczára minden ellenvetésnek és akadálnak! Sőt engem is elvinne magával oda, honnan soha vissza nem térnénk! Nem, soha, soha!

Rendkívüli, leírhatatlan izgatottságban voltam.

— Nem, nem! Ennek nem szabad megtörténni, szoltam határozottan, és miután elejét vehetem, hogy e gondolat zsarnokomnak eszébe ne jusson, meg is fogom tenni. Ha sokat forgatja az okmányt, ő is megtalálhatja a kulcsát, úgy mint én! Azért meg kell azt semmisíteni.

A kandallóban még tűz volt. Megragadtam nemcsak az általam beírt papirost, hanem Saknussem pergamentjét is; lázasan remegő kézzel már a tűzbe akartam dobni a két levelet, midőn a dolgozószoba ajtaja megnyílt és — bátyám belépett.

V.

Szerencsére még idejekorán visszahelyezhettem az asztalra azokat az átkozott iratokat.

Lidenbrock tanár, úgy látszott, mélyen el volt merülve gondolataiba. Az eszme, mely jelenleg lelkét betöltötte, egy percznyi nyugalmat sem engedett neki; meglátszott rajta, hogy sétája közben meghányta vetette a dolgot és képzelőtehetségének minden eszközeit felhasználta; — most valami új kombinációt akart megpróbálni.

Valóban le is ült karszékebe és tollat fogva kezébe, betűket írt le apró csoportokban, melyek valami algebrai számításhoz hasonlítottak.

Én tekintetemmel figyelmesen követém izgatottságtól remegő kezét; ügyeltem minden mozdulatára. Mi lesz ez újabb fürkészések eredménye? gondolám magamban. Reszkettem, hogy kísérlete sikerülni fog, bár ettől tartani nem igen volt okom, miután a megfejtés valódi és egyetlen módját ismervén, tudhattam, hogy minden másnemű kísérlet hiábavaló.

Három óra hosszat dolgozott nagybátyám szakadatlanul, a nélkül, hogy egy szót is szólott, vagy fejét munkájáról fölemelte volna; írt, törült, újra írt és újra törült, egymásután vagy ezerszer.

Tudtam ugyan, hogy ha sikerül neki a betűket minden lehető kombinációban összeállítani, a mondat is ezek között leend. De azt is tudtam, hogy csak húsz betű és két quintillio, négyszáz harminczkét quadrillió, kilenczszáz két trillio, nyolcz milliard, százhatvanhat millió hatszáz negyvenezer-féle rendben állítható össze. E mondat pedig százharminczkét betűt tartalmazván, az ezekből összeállítható mondatok összege legalább is százharminczhárom számjegyből álló, csaknem kimondhatatlan számot képezett.

Attól tehát, hogy bátyám a talányt ily módon fogja megfejteni, nem tartottam.

Ez alatt azonban telt az idő; az est beállott; az utczai zaj elcsendesült; nagybátyám, ki folyvást munkájára volt hajolva, nem hallott és nem látott semmit, még a jó Mártha asszonyt sem, ki az ajtót benyitva, kérdezé:

— Fog-e a tekintetes úr vacsorálni?

Mártha asszony nem kapott feleletet; én pedig, miután sokáig küzdöttem az álom ellen, végre mégis csak elaludtam a pamlagon ülve, míg nagybátyám folyvást számíttgatott és törülgetett.

Másnap midőn felébredtem, a fáradhatlan bűvár még mindig dolgozott. Szemei ki voltak veresedve, vonásai az álmatlanságtól sápadtak, e mellett orcáin lázas pír égett; ujjai folyvást haja közt turkáltak; mind e jelek elárulták, mily rettentő harczot küzd a lehetetlenség ellen; hogy az éjszakát mily szellemi fáradaalmak, elméjének mily túlcsigázott működése között töltötte.

Tekintete valóban szálnalmat keltett bennem! Daczára annak, hogy irányában szemrehányásokra jogosultnak hittem magamat, megindulást éreztem. Szegény bátyám annyira el volt ama gyötrő eszmétől foglalva, hogy szokása ellenére dühbe sem jött; lelkének minden képességei egy irányban voltak összpontosítva és mivel szenvedélyes lelkének indulatai nem csapongtak túl, mint rendesen, hanem bensejébe zárva maradtak; szomorú következményektől kellett tartanom.

Nekem hatalmamban állott, hogy lelkét megszabadítsam a rá nehezedő rettentő bilincsektől! De azért azt még sem cselekedtem.

Pedig jó szivem volt. Miért hallgattam el tehát a titkot, mely őt annyira gyötörte? Az ő saját érdekében!

— Nem, nem, ismétlém magamban, nem fogok szólni egy szót sem! Ha megtudná, oda menne, lehetetlen volna őt visszatartani. Képzeltehetsége valódi égő vulkán; hogy véghezvigye azt, mire más geologok nem voltak képesek, életét is kockáztatná. Hallgatni fogok tehát; elhallgatom a titkot, melynek urává a véletlen tett; ha felfedném bátyám előtt, annyi lenne, mintha őt meggyilkolnám. Találja ki, ha tudja. Én részemről nem teszem ki magamat azon szemrehányásnak, hogy vesztét okoztam!

Miután ezt szilárdul elhatároztam, karjaimat keresztbe fonva, vártam. Azonban e határozatomat némileg megsavarta egy, néhány órával később közbejött esemény.

Midőn Mártha asszony ki akart menni, a piacon bevásárlásokat teendő, az utcaajtót zárva találta; a nagy kulcs nem volt a zárban. Ki húzta le? Nyilván nagybátyám dugta zsebre, midőn tegnap este sétájáról visszatért.

KARJAIM KERESZTBE FONTAM.

Szándékosan vagy szórakozottságból cselekedte-e azt? Csakugyan az éhség gyötrelmeinek akart bennünket kitenni? Ez mégis sok lett volna! Hogyan! Mártha és én áldozataivá legyünk e szituációnak, mely ránk semmiben sem tartozik? Egy régibb hasonló eset jutott eszembe, mely most valóban komolyan megijesztett. Néhány év előtt ugyanis, midőn nagybátyám nagy ásványtani művén dolgozott, egy ízben huszonnégy óráig se nem evett, se nem ivott, s e tudományos böjtölésben az egész háznak részt kellett vennie. Tisztán emlékszem, hogy akkoriban rettentő kínokat szenvedtem, — a mi, tekintve falánk természetemet, épen nem volt kellemes.

Úgy látszott tehát, hogy reggelizni ép oly kevésbé fogunk, mint tegnap vacsoráltunk. De azért eltökéltem, hogy kitartó leszek és nem fogok engedni az éhség hatalmának. Szegény jó Mártha asszony komoly oldaláról fogta fel a dolgot és kétségbeesett. A mi engem illet, leginkább az gyötört, hogy a házból el nem távozhattam; hogy miért, azt könnyű megtalálni.

Bátyám ezalatt folyvást dolgozott; képzelőtehetsége a variációk és kombinációk határnélküli világába emelkedett; ő távol járt a földtől és távol minden földi szükséglettől.

Déltájban rémségesen marczangolni kezdett az éhség. Mártha asszony, gyermekded ártatlanságában, tegnap este megette volt a kamarában található apró maradékokat; az egész háznál nem volt semmi enni-való. Mindamellett szilárdul ragaszkodtam határozatomhoz, úgyszólván becsületbeli kérdéssé téve annak megtartását.

Az óra kettőt ütött. A dolog nevetséges, sőt tűrhetetlen szint kezdett ölteni; úgy hiszem, nagyon

keserves képet csinálhattam. Azon kezdtem gondolkodni, hogy vajjon nem tulajdonítok-e túlságos fontosságot ama irománynak; úgy okoskodtam, hogy bátyám talán nem hiszi el tartalmát, hogy abban mystificatiót fog látni, vagy ha mégis ama kalandos útra szánná magát, lehetséges lesz őt akarata ellenére is visszatartóztatni; de megeshetik az is, hogy feltalálja a kulcsot, s akkor azután hiába koplaltam. Ezen okoskodás, melyet tegnap este még megvetésreméltó gyengeségnek tartottam volna, most nagyon helyesnek látszott előttem; sőt úgy találtam, hogy rettentő badarság volt eddig is várni; elhatároztam tehát, hogy a titkot felfedezem.

Azon gondolkodtam tehát, hogyan pendítsem meg a tárgyat, midőn a tanár felállott s kalapját fejére téve, távozni készült.

Távozni akar! s itt hagy bennünket bezárva. Ezt nem tűrhettem.

— Édes bátyám! szoltam szeliden.

De úgy látszik, nem hallotta szavaimat.

— Édes urambátyám? szoltam ismét hangsúlyosabban.

— Mi az, he? szolt bátyám megrezzenve, mint a kit hirtelen felköltenek.

— Meg van a kulcs!

— Miféle kulcs? Kapukulcs?

— Nem, nem! kiáltám, a titkos írás kulcsa.

Bátyám szemüvegei fölött elnézve, szegezte rám tekintetét; valószínűleg szokatlannak találta arczkifejezésemet, mert szenvedélyesen ragadta meg karomat, és szónak nem lévén ura, kérdőleg tekintett rám. De a kérdést élő szó sem fejezhette volna ki e tekintetnél tökéletesebben.

Igenlőleg hajtám meg fejemet.

Ő mintegy szánakozva rázta fejét, mintha azt hinné, hogy megőrültem.

Ekkor még egyszer intettem igent, határozottabban, mint előbb.

Erre bátyám szemei kigyulladtak és keze fenyegetőleg mozgott.

E néma társalgás, ily körülmények között, érdekes lett volna a legközönyösebb szemlélő előtt is. Nem mertem szólni, mert attól tartottam, hogy bátyám örömének kitörésében öleléseivel fojt meg. De végre mégis kénytelen voltam szólni:

— Igen, e kulcsot . . . a véletlen . . .

— Mit mondasz? kiáltá bátyám leirhatatlan felindulás hangján.

— Nézze, szóltam, eléje tartva a papírt, melyre a kérdéses betűket írtam volt, olvassa ezt.

— De hisz ennek semmi értelme, válaszola a tanár, ujjai közt gyűrve a papirost.

— Semmi értelme, ha előlről olvassuk, de, ha végén kezdjük . . .

Be sem fejezhetém szavaimat, mert bátyám felkiáltása, nem is annyira felkiáltása, mint felordítása szakított félbe. Lelkében kigyúlt a világosság. Arcza átszellemült.

— Hah! bölcs Saknussem, kiáltá Lidenbrock tanár, tehát megfordítva írtad le a mondatot?

Megragadta a papirost és mialatt szeme szikrázott, remegő hangon olvasta fel az egész okmányt, az utolsó betűn kezdve, és az elsőn végezve.

Tartalma következő volt:

*In Sneffels Yoculis crateren kem delibat
umbra Scrataris Julii intra calendas descende,
audus viator, et terrestre centrum attinges,
Kod feci. Arne Saknussem.*

Vagy lefordítva:

*Szállj le a Sneffels Yocul tölcserébe,
Melyet Scartaris árnya borít
Julius Calendáiban, merész utas,
És a föld központjáig fogsz eljutni.
Mit megtettem én. Arne Saknussem.*

Bátyám e szavak elolvasásakor úgy összerezcent, mintha elektrikus folyam özönlött volna testébe. E perczben örömében, merészségében és bizalmában valóban nagyszerű volt a tanár. Fel s alá járt; hol kezei közé szorította fejét; hol a széket döntögette fel; hol könyveket rakott egymásra; hol pedig, — nem hinném, ha nem láttam volna, — szeretett ásványaival lapdázott; öklével jobbra-balra ütött a levegőbe, hadonázott ide-oda. Végre lecsillapultak idegei és mint a kiből nagyon sok delejesség szivárgott ki, kimerülten rogyott karszékébe.

— Hány óra lehet? kérdé néhány percnyi szünet után.

— Három óra, felelém.

— Már? Mily gyorsan megemésztettem az ebédet. Majd éhen halok. Jerünk enni. És azután...

— Azután?

— Szedd és csomagold össze holmimat.

— Hogyan? kiáltám én.

— Meg a magadét is! felelé a kérlelhetetlen tanár asztalhoz ülve.

VI.

E szavak hallatára hideg borzongás futott át testemen. Azonban igyekeztem magamon uralkodni és a

lehető legnyájasabb arczkifejezést öltöttem. Lidenbrock tanárra csupán tudományos argumentumok lehettek hatással; már pedig ezen utazás lehetetlenségét igen könnyű volt bebizonyítani. A föld központjáig hatolni! Mily örült gondolat! De egyelőre csupán az ebédrel foglalkozván, minden dialectikámat a kedvező pillanatra tartogattam.

Felesleges volna leírni, hogy mily dühbe jött bátyám, midőn az asztalt leszedve találta. Megmagyaráztuk neki a dolog állását. Az utcaajtó felnyitott és Mártha asszony a piacra sietett, honnan csakhamar visszatért s oly gyorsan és ügyesen működött, hogy egy órával később éhségem tökéletesen le volt csillapítva és józanabban kezdtem a helyzet felől gondolkodni. Ebéd alatt bátyám csaknem jókedvű volt; néhány élczet is mondott, afféle élczeket, a minőket tudósok szoktak mondani, a melyeken az ember ugyancsak nem kaczagja magát agyon. Ebéd után ismét dolgozószobájába távozott, s intett, hogy kövessem.

Engedelmeskedtem. A tanár leült íróasztalának egyik végéhez, én meg a másikhoz.

— Axel, szólt bátyám elég szelid hangon, te valóban ügyes fiú vagy; mondhatom, hogy nagy szolgálatot tettél nekem, épen, midőn már belefáradva a sikertelen kutatásba, abban akartam hagyni a dolgot. Mi lett volna belőlem? Ezt csak Isten tudhatja! Soha el nem felejttem, hogy mit köszönhetek neked; a szerzendő dicsőségben te is osztozni fogsz.

Nagybátyám jó kedvében van, gondolám, ideje, hogy szándékát megingatni igyekezzem.

— Mindenekelőtt, folytatá bátyám, tervünk iránt a legtökéletesebb hallgatást ajánlom; érted? A tudós világban sok az irigység és sokan kétségkívül meg-

kisértének ez utazást, melyről azonban csak visszatértünk után fognak értesülni.

— És hiszi, bátyám, mondtam én, hogy ezeknek száma valóban oly nagy lenne?

— Minden bizonynyal! Ki habozhatna, mikor ily dicsőséget szerezhethet. Ha ezen okmány tartalma köztudomásra jutna, a geológok egész serege törné magát Arne Saknussem nyomdokain.

— Erről, édes bátyám, megvallom, nem vagyok teljesen meggyőződve; mert ezen irat valódisága nincs kellőleg bebizonyítva.

— Hogyan! Hát ama könyv, melyben találtuk?

— Megengedem, hogy e sorokat csakugyan Saknussem írta, de következik-e ebből, hogy ő ezen utat valóban meg is tette; nem tartalmazhat-e e régi iromány mystificatiót?

Az utóbbi, kissé koczkáztatott szót alig, hogy kimondtam, már megbántam; a tanár összehúzta sűrű szemöldeit, és attól kellett tartanom, hogy beszélgetésünk ennek következtében czélomra nézve kedvetlen fordulatot veend. De szerencsére csalódtam. Nagybátyám ajkain most, minden szigorúsága daczára, egy neme a mosolynak játszadozott.

— Majd meglássuk, válaszola.

— Engedje meg, bátyám, szoltam kissé ingerülten, hogy ez okmány hitelességét, illetőleg kételyeimet indokoljam.

— Beszélj, fiam, szólj csak bátran. Fejezd ki véleményedet szabadon. Többé nem unokaöcsémnek, hanem kollegámnak tekintelek. Beszélj tehát.

— Mindenekelőtt azt kérdelem, hogy mit jelentenek e nevek: Yocul, Sneffels és Scartaris, melyeknek soha hírét sem hallottam. Megmagyarázhatja-e, bátyám, ezeket?

— Igen könnyen. Rövid idő előtt Petermann Ágoston barátomtól, a ki tanár Lipcsében, egy igen jó mappát kaptam. Ennek most igen jó hasznát fogjuk venni. Hozd el könyvtáramból: Z. sorozat 4. fokozat, a harmadik térképet.

A könyvtárba mentem és csakhamar megtaláltam a kérdéses térképet. Nagybátyám szétbontá azt és így szólt:

— Ime, Izland legjobb térképeinek egyike, Handersontól, ez, úgy hiszem, minden nehézséget el fog oszlatni.

A térkép fölé hajoltam.

— Látod itt a tűzokádó hegyekből álló szigetet? folytatá a tanár, a mint látod, e hegyek mindegyike a Yocul nevet viseli. E szó izlandi nyelven annyit tesz, mint jéghegy; azon szélességi fok alatt, a hol Izland fekszik, a tűz rendszeren jégrétegen át szokott kitörni a földből. Innen származik az elnevezés: Yocul, melyet a sziget minden tűzhányóhegye visel.

— Helyes! válaszoltam, de mi hát az a Sneffels?

Azt reméltem, hogy e kérdésre bátyám nem lesz képes megfelelni. De csalódtam. A tanár folytatá:

— Tekints ide; Izland nyugati partjain fekszik Reykjavik, a sziget fővárosa, Látod? Igen? Helyes! Már most kövesd éjszak felé a tenger által szagगतott part számtalan öbleinek sorozatát s állj meg a hatvanötödik szélességi fok fölött. Mit látsz ott?

— Valami sziget-formát, a mi lerágott csonthoz hasonlít és roppant bütyökben végződik.

— Igen helyes hasonlítás, fiam! már most mit látsz ama bütykön?

— Hegyet látok, a mely mintha a tengerből nőtt volna ki.

— Ugy van! Ez a Sneffels.

A TÉRKÉP FÖLÉ HAJOLTAM.

— A Sneffels?

— Az! E hegy ötezer láb magas és a sziget legjelentékenyebb hegyeinek egyike, sőt, ha tölcsére valóban a föld központjáig terjed, kétségkívül a legnevezetesebb az egész föld kerekiségén.

— De hisz ez lehetetlen! kiáltám vállaimat vonva s ingerülten.

— Lehetetlen! válaszola Lidenbrock tanár szigorú hangon. És miért volna lehetetlen?

— Mert e tölcsér kétségkívül tele van lávával, izzó sziklákkal, s ez esetben . . .

— De hátha a vulkán kiégett?

— Kiégett?

— Igen! A föld kerekiségén levő még tüzet hányó vulkánok összes száma jelenleg csak háromszáz; kiégett tűzhányóhegy ellenben sokkal több létezik. A Sneffels pedig az utóbbiak közé tartozik, mert a történeti időkben már csak egyetlenegy kitörése volt, és pedig 1219-ben; ez időtől kezdve földalatti zajgása lassanként egészen elcsendesült és a Sneffels jelenleg többé nem tartozik a működő vulkánok közé.

E biztos állításokra egyáltalán nem volt mit felelnem; áttértem tehát az iratban előforduló homályos kifejezésekre.

— De mit jelent hát ez a szó: Scartaris, kérdém, és mi köze ennek julius hó Calendáihoz?

Bátyám néhány perczig gondolkozott. Egy perczig reménykedtem, de csak egy perczig; mert csakhamar a következő szavakkal válaszolt:

— A mit te homályos kifejezéseknek nevezel, az számomra világsugár. E szavak bizonyítják, hogy a bölcs Saknussem mly pontosan kívánta megmagyarázni felfedezését. A Sneffelsnek több tölcsére van;

szükséges volt tehát kijelölni közülök azt, mely a föld központjához vezet. Mit cselekedett e czélra a tudós izlandi? Észrevevén, hogy julius Calendái idejében, vagyis e hó utolsó napjaiban, a hegynek egyik csúcsa: a Scartaris, árnyékát a kérdéses tölcserre veti, e tényt feljegyezte iratában. Valóban nem találhatott volna biztosabb útmutatót: ha egyszer a Sneffels csúcsára értünk, semmi kétségünk sem lesz, hogy utunk merre vezet.

Úgy látszott, hogy bátyám mindenre tud felelni. Beláttam, hogy a régi pergamen szavait illetőleg meg nem akaszthatom őt. Nem foglalkoztam tehát tovább ezekkel és mivel feladatomul azt tűztem ki, hogy szándékát megváltoztassam, tudományos ellenvetésekre tértem át, melyeket, véleményem szerint, aligha fog megczáfolhatni.

— Nem tagadom, mondám, hogy Saknussem szavai tökéletesen világosak s hogy értelmükben kételkedni lehetetlen. Azt is elismerem, hogy az okmány a valódiság jellegével bír. Ezen tudós tehát lement a Sneffels fenekére; látta, mint árnyalja be a Scartaris csúcsa a tölcser szélét julius Calendában; valószínűleg az akkori mondahagyományok után hitte is, hogy a tölcser valóban a föld központjáig ér; de, hogy ő maga odáig jutott volna, hogy ezt az utat megtette legyen és ha rászánta is magát, hogy visszajött volna, azt nem hiszem!

— És miért nem? kérdé bátyám fölötte gúnyos hangon.

— Azért, mert a tudomány minden elméletei bizonyítják, hogy az ily vállalat lehetetlen.

— A tudomány elméletei? válaszolá bátyám gúnyosan, jámbor arczkifejezést öltve. Gonosz elméletek! Mennyi bajunk lesz e szerencsétlen elméletekkel!

Láttam, hogy bátyám gúnyolódik, de azért határozott hangon folytatám:

— Úgy van! Általánosan tudva van, hogy a föld belsejében minden hetven láb mélységre a meleg egy fokkal növekszik; már most, ha felteszszük, hogy az arány folytonos, a föld félátmérője 1500 mérföld lévén, a központnál a hőmérsék két millió fok meleg. A föld belsejében levő anyagok tehát forró gáz alakjában vannak, mert sem a fémek, arany vagy ezüst, sem a legkeményebb sziklák nem állhatnak ellent ily melegnek. Teljes joggal kérhetem tehát, hogy lehetséges-e oda leszállanunk?

— No, no, Axel, hát te a melegtől félsz?

— Kétségkívül. Ha csupán tíz mérföldnyire hatolunk is, elértük a földkéreg végső határát, mert ott is már a hőmérsék több ezerháromszáz foknál.

— És te attól tartasz, hogy elolvadsz?

— Döntse el maga a kérdést, bátyám, felelém rosszkedvűen.

— Halljad tehát, hogy mit mondok, válaszolá Lidenbrock tanár ünnepélyes hangon; sem te, sem senki nem tudhatja biztosan, hogy a föld belsejében mi történik, mivel a föld átmérőjének alig tizenkétezred része ismeretes; tudjuk, hogy a tudomány tökéletesíthető és folyvást tökéletesedik, és hogy az elmélet folyvást elméletet ront. Nem hitték-e egész Fourier idejéig, hogy a bolygókat környékező térben az égi testektől távozva, folyvást csökken a hőmérsék, s nem tudjuk-e most, hogy az aetherrel töltött régiók legnagyobb hidege sem több 40—50 foknál a fagypont alatt. Miért ne állhatna ez a föld belsejének hőmérsékét illetőleg is? Miért ne volna lehetséges, hogy bizonyos mélységben a hőmérsék emelkedésének folytonossága megszűnjék, a helyett, hogy oly fokra

emelkedne, melyben a legnehezebben olvadó fémek is megolvadnak?

Bátyám a hypothesisek terére tevén át a kérdést, nem volt többé mit felelnem.

— Tudd meg tehát, hogy valódi tudósok, többi közt Poisson, bebizonyították, hogy ha a föld belsejében két millió foknyi volna a meleg, a forró gázzá vált megolvadt anyagok oly ruganyossággal bírának, hogy annak a földkéreg nem lenne képes ellenállani, és széjjelpattanna, mint a túlságosan fűtött gőzkazán.

— Ez Poisson véleménye, de nem tudjuk, hogy helyes-e?

— Más kitűnő geologusok is osztják azon nézetet, hogy a föld belsejét se nem gáz, se nem víz, sőt nem is az előttünk ismeretes legnehezebb kövek képezik, mert ez esetben a föld súlya csak felényi lehetne.

— Hiszen számokkal be lehet bizonyítani akármit.

— De hát a tények, fiam, a tények? Nem tudjuk-e bizonyosan, hogy a világ kezdete óta a tűzhányó hegyek száma nagyot csökkent, és hogy, ha a föld központi melegsége valóban létezik is, okunk van következtetni, hogy az folyvást gyengül?

— Édes bátyám, ha a hypothesisek mezejére visszük át a vitatkozást, úgy többé nincs mit mondanom.

— Én pedig azt mondom, hogy véleményemet számos szakmabeli tekintély osztja. Emlékszel-e, midőn a híres angol vegyész: Davy Humphry meglátogatott 1825-ben?

— Nem emlékezhetem, miután tizenkilencz évvel később születtem.

— Nos tehát, Davy Humphry Hamburgon átutaztában meglátogatott. Sokáig vitatkoztunk, egyéb kér-

dések közt a föld belseje híg voltának hypothesis föltt. Mindketten abban egyeztünk meg, hogy ez lehetetlen, oly ellenvetésnél fogva lehetetlen, melyre a tudomány soha nem tudott feleletet adni.

— És mi azon ellenvetés? kérdém csodálkozva.

— Az, hogy e híg tömeg a hold vonzerejének lenne alávetve, mint az Oceán, és ennél fogva bolygónk belsejében naponta kétszer dagály állana elő, mely felemelvén a földkérget, rendszeresen megújuló földrengést okozna!

— De annyi mégis csak bizonyos, hogy a föld anyaga egészen ment át, és fel lehet tennünk, hogy a külső kéreg elébb hült meg, míg a belső részek tovább megtartották a meleget.

— Csalódol, felelé bátyám; a föld tisztán csak felületének elége által melegedett meg. Felülete nagy mennyiségű fémekből állott, mint p. o. potassium, sodium, melyeknek azon sajátáguk van, hogy őket a lég vagy a vízzel való érintkezés is lángba borítja; e fémek tehát meggyulladtak, mikor az atmosphaera gőzei eső alakjában hullottak alá, s a mint a víz a földkéreg hasadékain át lassanként a föld belsejébe hatolt, ez ott új kigyulladásokat okozott, melyek felrobbanásokat és kitöréseket vontak maguk után. Ezért létezett az ősidőkben annyi tűzhányó hegy.

— Nem tagadhatom, hogy e hypothesis valóban nagyon elmés! szoltam önkénytelen bámulattal.

— És ezt Davy Humphry itt szemem láttára bebizonyította egy igen egyszerű kísérlet által. Az említett fémekből golyót készített, mely mindenben a földgömhöz hasonlított; mikor e golyó fölületére vízcsepp esett, a fém forni kezdett, oxidált és egy kis hegyet képezett, melynek csúcsán tölcsér nyílt; a tölcsérből azután tűz tört ki, mely az egész golyó-

nak oly meleget kölcsönözött, hogy lehetetlen volt azt kézben tartani.

Bátyám okadatolása valóban kezdé megingatni meggyőződésemet; ő egyébiránt most is a szokott szenvedélyességgel és lelkesedéssel beszélt.

— Beláthatod, Axel, folytatá, hogy a föld bensejének állapota különféle hypothesisek felállítására szolgáltatott tárgyat; ezek közt legvalószínűtlenebb a központi meleg elmélete; véleményem szerint ez nem állhat, lehetetlen, hogy álljon; egyébiránt meg fogjuk látni, és mint Arne Saknussemm, mi is tudni fogjuk, hogy e nagy kérdést illetőleg, mely nézet a leg helyesebb?

— Jól van tehát! szóltam én, miután bátyám lelkesedését önkénytelenül kezdém osztani; meg fogjuk látni, ha t. i. ott egyáltalában lehet látni.

— És miért ne lehetne? Miért ne remélhetnők, hogy valami elektrikus tűnemény fogja megvilágítani utunkat, vagy maga az atmosphaera, melyet saját nyomása is megvilágíthat a földközpont közelében?

— Igen, szóltam én, valóban, ez nem lehetetlen.

— Sőt bizonyos, felelé bátyám diadalmasan; de hallgass e tárgyról, ne szólj senkinek, nehogy valakinek sikerüljön a föld központját előttünk fedezni föl.

VII.

Ekként fejeződött be ezen emlékezetes vitatkozás, lázas izgatottságban hagyva bensőmet. Szédelegve távoztam bátyám dolgozószobájából és Hamburg utczáinak levegője nem volt képes égő fejemet felfrissíteni. Ott hagytam tehát a várost s az Elbe

partjára mentem a gőzcomp irányában, mely a várost a hamburgi vaspályával köti össze.

Valóban meg voltam-e győződve mindazokról, miket hallottam? Vagy csupán bátyám egyénisége, tekintélye gyakorolt nézetemre befolyást? Hihettem-e, miszerint komoly szándéka a föld központjáig hatolni? Egy örült rajongásainak, vagy egy nagy szellem tudományos következtetéseinek kell-e tartanom mindazt, a mit mondott? És hol kezdődik a valóság, és hol a csalódás?

Ezer ellentmondó hypothesis űzte egymást agyamban, a nélkül, hogy azok egyikét is tökéletesen hittem volna.

Emlékezetem mindazáltal, hogy bátyám nézetét már el is fogadtam volt, habár azóta lelkesedésem csökkenni kezdett; és szerettem volna rögtön útnak indulni, mielőtt ráérnék a kérdés megfontolására. E perczen csakugyan kész lettem volna minden habozás nélkül elindulni.

Kénytelen vagyok azonban bevallani, hogy egy óra múlva a túlizgatottság szétoszolt; idegeim lecsillapultak és a föld legmélyebb üregeiből visszatértem annak felszínére.

— Absurdum! kiáltám; mily hallatlan badarság! Valóban nem értem, hogy ily dologról értelmes emberek között hogy is lehetett szó. Kétségkívül rosszul aludtam és mindezt csak álmodtam.

Ez alatt folyvást az Elbe partján haladván, megkerültem a várost. Miután a kikötőt érintettem, az Altona felé vezető útra tértem. Valami előérzet indított erre és ezen előérzet csakhamar igazolva is lőn, mert néhány pillanat múlva Margittal találkoztam, a ki gyalog és magánosan tért vissza Hamburgba, könnyed lépteivel bátran tévé meg e rövid utat.

AZ ELBE PARTJÁRA MENTEM.

Verne. Utazás a föld központja felé.

— Margit! kiálték messziről.

Az ifjú leány megállott; valószínűleg kissé zavarba jött, midőn az országúton magát nevé hallá szólítani. Tíz lépéssel mellette termettem.

— Axel! kiáltá az ifjú leány meglepetve. Ah, te elémbé jöttél! Ez igen szép tőled.

De midőn rám tekintett, észrevette zavart, izgatott arczkifejezésemet.

— Mi bajod? kérdé kezét nyujtva.

— Azt kérded, mi bajom! szóltam sóhajtvá.

Néhány pillanat alatt röviden elmondtam a helyzet mibenvoltát. Margit egy ideig hallgatva gondolkodott. Vajjon az ő szíve is úgy dobogott-e, mint az enyém? Nem tudom; keze azonban, melyet kezemben tartottam, nem reszketett. Mintegy száz lépést haladtunk, a nélkül, hogy egy szót is szóltunk volna.

— Axel! szólt végre az ifjú leány.

— Édes Margitom!

— Ez valóban szép utazás lesz.

E szavak hallatára összerezzenem.

— Igen, Axel, ez az utazás méltó egy tudós unokaöcscséhez. Oly nagyon jól áll a férfinak, ha valamely nagy vállalat által magát megkülönbözteti.

— Hogyan, Margit, hát te nem igyekszel engem e vállalatától visszatartóztatni?

— Nem, édes Axel, sőt örömetst elakisérnélek beneteket, ha nem kellene attól tartanom, hogy akadály és teher volnék az úton.

— Igazán beszélsz?

— Igazán.

Oh, nők, fiatal leányok! női szívek, örökös talányok! Vagy a legfélnélkebb lények vagytok a világon, vagy a legbátrabbak! Az észnek nincs szava indulataitok tanácsában. E gyermek még buzdít

ama vakmerő vállalatra, sőt kész volna abban részt venni! És engem késztet reá, engem, a kit szeret.

Megvallom, hogy Margit elhatározottsága megszégyenített.

— Margit! szoltam, majd meglátjuk, hogy holnap is így fogsz beszélni?

— Holnap, édes Axel, épen úgy fogok beszélni, mint ma.

Margit és én, kézen fogva egymást, de mélyen hallgatva, folytattuk utunkat. Megtörve érzem magam e nap izgalmait által.

Végre is, gondolám, Julius Calendái még messze vannak és addig még sok mindenféle történhetik, mi nagybátyám szándékát megváltoztathatja.

Mikor haza értünk a Königstrasse-i házba, már este volt. Azt hittem, hogy a házat már csendben fogom találni, hogy nagybátyám, szokása szerint, már lefeküdt s Mártha asszony az ebédlőben a nap utolsó teendőit végzi.

De nem vettem tekintetbe bátyám türelmetlen jellemét. Ott találtam őt lármázva és hadonázva egy csoport hordár között, kik a folyosón mindenféle tárgyakat raktak le; a vén cseléd azt sem tudta, hol áll a feje.

— Csakhogy már egyszer jössz, Axel; siess szerencsétlen! kiáltott bátyám messziről, alig, hogy megpillantott, holmid még nincs becsomagolva és papirosaim nincsenek még rendben; útításkámnak kulcsát pedig sehol sem találom; még szárharisnyáimat sem hozták elő!

Majd sóbálványnya merevültem bámulatomban. Ajkamon elállott a szó. Alig voltam képes a következőket kiejteni:

— Tehát indulunk!

— Indulunk ám, szerencsétlen gyermek, ki sétálni jársz, a helyett, hogy dolgaidat szednéd rendbe!

— Tehát indulunk? szoltam mindinkább gyengülő hangon.

— Indulunk holnapután, reggeli egy órakor.

Ennél többet nem hallottam, mert elrohantam szobámba.

Többé nem lehetett kételkednem; nagybátyám az egész délutánt az utazáshoz szükséges tárgyak és eszközök bevásárlásával töltötte el; a folyosó tele volt kötélhágcsókkal, csomós kötelekkel, fáklyákkal, kulacsokkal, vaskapcsokkal, vasalt botokkal és csákányokkal. Tíz ember is alig lett volna képes mind ezt elvinni.

Az éjszakát keserves hangulatban töltöttem. Másnap korán reggel hallottam a mint nevemen szólítanak. Elhatározám, hogy nem fogom kinyitni az ajtót. De hogy állhattam volna ellent, midőn Margit szelid hangja megszólalt.

— Édes Axel!

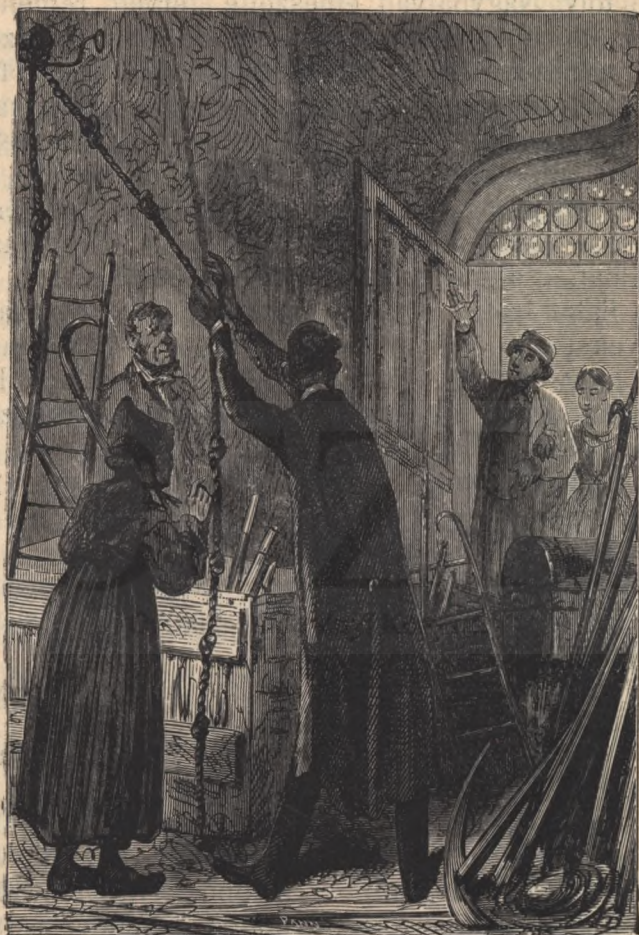
Kiléptem szobámból. Azt hittem, hogy dült vonásaim, arczom halványsága, az álmatlanság következtében kiveresedett szemeim hatást fognak gyakorolni Margitra és meg fogják változtatni gondolkodásmódját.

— Ah, édes Axelem, szolt az ifjú leány, örömmel látom, hogy jobban vagy, és hogy az éj lecsillapította nyugtalanságodat.

— Lecsillapította! kiáltám.

A tükörhöz rohantam. Csakugyan nem néztem ki oly rosszul, mint gondoltam. Alig hittem szemeimnek.

— Axel, szolt Margit, én sokáig beszélgettem tegnap gyámnokommal. Ő valóban merész, tudós és

OTT TALÁLTAM ÖT LÁRMÁZVA.

bátor férfi, ne felejtsd, hogy a te ereidben is az ő vére foly. Nagybátyád elbeszélte terveit, reményeit, elmondta, hogy miként és mi módon remél céljához juthatni. Semmi kétség, hogy valóban el fogja azt érni. Ah, édes Axelem, mi szép, midőn valaki ekként testestől-lelkestől a tudománynak szentelheti magát! Mily dicsőség vár Leidenbrock tanárra, mily dicsőségben fog részesülni útitársa is! Visszatértedkor már férfi leszel, akkor majd szabadon szólhatsz, önállóan cselekedhetel, és végre szabadon...

A fiatal leány elpirult és nem fejezte be szavait, melyek reám élesztő hatást gyakoroltak. Mindamellet még mindig nem voltam képes elhinni, hogy valóban útnak indulunk. Nagybátyám dolgozószobájába siettem, Margitot magammal vonva.

— Nagybátyám, szoltam, tehát csakugyan igaz, hogy utazunk?

— Hogyan? te még kétkedel?

— Nem, mondtam én, nem akarván őt ingerelni. Csupán azt akartam kérdeni, hogy miért sietünk annyira.

— Mert az idő sürget; az idő, melyet ha elvesztegetünk, helyre pótolni nem lehet.

— Hiszen ma még csak május 26-dika, és junius végeig...

— Azt hiszed tapasztalatlan ifjú, oly könnyen jut el az ember Izlandba? Ha nem rohantál volna el tegnap délután, mint a bolond, elvittelek volna a kopenhágai gőzhajózási hivatalba, Liffender és társ.-hoz. Ott megtudtad volna, hogy Kopenhágából Reykjawikba havonként csupán egyszer, t. i. 22-én indul a gőzhajó.

— Nos?

— Nos! Ha bevárjuk junius 22-két, úgy elkészünk

és nem fogjuk láthatni, mikor a Scartaris beárnyalja a Sneffels tölcsérét; lehető leggyorsabban Kopenhágába kell tehát jutnunk, hogy onnan idejekorán Izlandba érhessünk. Menj és csomagold be holmidat!

Erre többé nem volt mit felelnem. Visszamentem szobámba. Margit utánam jött. Ő vállalta el dolgaim rendezését, ő rakta kis útiládámba legszükségesebb tárgyaimat. Csak oly nyugodt volt, mintha arról lett volna szó, hogy például Lübeckbe, vagy Helgolandba utazunk, apró kezei ragosgattak, a nélkül, hogy a legcsekélyebb remegés lett volna rajtuk észrevehető. A fiatal leány most is oly nyugodtan beszélt és vállalatunkat a legkedvezőbb színben festette. Tökéletesen elbájolt, de azért mégis nagyon haragudtam rá. Olykor ki akartam fakadni, de ő ezt észre sem látszott venni s nyugodtan folytatá a rakosgatást.

Végre a bőrönd legutolsó szijja is le volt csatolva. Lementem a lépcsőn a ház földszinti részébe.

Egész nap jártak-keltek házunkban a fegyvergyártók, physikai eszközök és electricus készülékek készítői. Mártha asszony sehogy sem tudta elgondolni, hogy ez mit jelentsen.

— Megháborodott a tekintetes úr? kérdé.

Én igent intettem.

— És önt is magával viszi?

Ismét igent intettem.

— És hová?

Ujammal a föld központja felé mutattam.

— A pinczébe? kiáltott a vén cseléd.

— Nem, szoltam végre, mélyebbre!

Az est beállott, a nélkül, hogy felindulásomban az idő elteltét észrevettem volna.

— Holnap reggel, szolt bátyám, pont hatkor indulunk.

10 órakor kimerülten hanyatlottam ágyamra.

Az éjet ismét rémképek közt töltöttem.

Folyvást földalatti üregekkel álmodtam; állapotom valódi lázig fokozódott. Hallucinációmban a tanár kezemen fogva vonszolt, ragadott maga után. Feneketlen mélységekbe buktam és folyvást növekvő sebességgel estem a végtelen ürben. Életem többé nem volt egyéb véget nem érő esésnél.

Reggel ötkor felébredtem, megtörve a fáradtság- és izgatottságtól. Lementem az ebédlőbe. Bátyám ott ült az asztalnál és evett; rettentő sokat evett. Valódi borzalommal tekintettem rá. De Margit ott volt mellette s ennél fogva nem szólottam, de nem ettem semmit.

Fél hatkor az utczában kocsizörgés hallatszott s házunk előtt nehézkes hintó állott meg, mely bennünket az altonai pályafőhöz volt szállítandó. A kocsi csakhamar tömve volt bátyám számos csomagjaival.

— Hát a te bőröndöd? kérdé tőlem.

— Már kész, válaszoltam mindinkább vesztítve erőmet.

— Siess hát, hozasd le, különben lekésünk a vonatról!

Lehetetlennek véltem végzetem ellen tovább küzdeni. Felmentem szobámba és bőröndömet lebocsáttottam a lépcsőn, magam pedig követtem.

E perczen bátyám ünnepélyesen tette le Margit kezébe a ház vezetését. A kis leány nyugodt volt, szokása szerint! Megölelte gyámnokát, de midőn mézes ajkaival arczomat érintette, egy könyet nem tudott elnyomni.

BÚCSÚT INTETTEK.

— Margit! kiáltám.

— Menj, menj, édes Axelem, szólt a fiatal leány, most jegyesedtől válsz el, de visszatértedkor nődet fogod feltalálni.

Még egyszer megöleltem Margitot és kocsiba ültem. Mártha és az ifjú leány a ház küszöbéről még egyszer búcsút intettek; azután a kocsis ostora patogott és lovaink vágtatva indultak el az Altona felé vezető úton.

VIII.

Altonát Kiellel vaspálya köti össze; e pályán kellett utaznunk a Belt partjáig. Alig húsz percz eltelte után, már holsteini területen voltunk.

Fél hétkor kocsink a pályafő bejárása előtt állott meg; nagybátyám számos csomagja, e temérdek czókmók lerakatott, megmázsáltatott, feliratoztatott és végre a málhaszállító vasuti kocsira tétetett; hét órakor már szemben ültünk egymással a waggonban. A gőzmozdony nagyot füttyentett és a vonat megindult. Útban voltunk. Megnyugodtam-e soromban? Még nem, de az üde reggeli lég, s az út részletei, melyek a vonat gyorsaságánál fogva minduntalan megújultak, némileg megnyugtattak és feledtették aggodalmaimat.

A mi a tanárt illeti, az ő lelke nyilván megelőzte e vonat menetét, melyet kétséggkívül nagyon is lassúnak vélt. Csak ketten voltunk a kocsiban és egyikünk sem szólott. Bátyám minduntalan hol zsebeiben, hol a bőröndökben keresgélt, figyelmesen megvizsgálva azoknak tartalmát. Nyugalmából kitünt, hogy vizsgálatainak eredménye kedvező volt, és hogy a szükségesek közül semmi sem hiányzott.

A többi közt ott volt zsebében a dán útleveél, melyet Christiansen úr, hamburgi consul és a tanár barátja írt volt alá és melynek segélyével Kopenhágában könnyen szerezhettünk ajánló leveleket Izland kormányzójához.

Arne Saknussem irata is ott volt bátyám legrejtettebb zsebében, gondosan eltéve. Átkoztam e nyomorult rongyot s azután ismét a környéket kezdtem szemlélni. Vonatunk terjedelmes, egyhangú, mocsáros és elég termékeny sikot hasított át, melyen nem sok volt a látni való, de mely annál kedvezőbb volt vaspálya építésére, miután a vonal egyenességét semmi akadály sem szakította meg.

De rá sem értem, hogy ez egyhanguságot meg-
unjam, mert három órával elindulásunk után a vonat már Kielnél állapodott meg, úgyszólván két lépésnyire a tengertől.

Málháink Kopenhágáig levén beírva, ezekkel nem volt szükség bátyámnak foglalkozni. Mindamellett nyugtalan tekintettel kísérte azokat, midőn a gőzhajóhoz szállíttattak. Ott azután eltűntek a hajó fenekén.

Nagybátyám, túlbuzgóságában oly pontosan számította ki a vasuti vonat érkezte és a gőzhajó indulása közötti időt, hogy kénytelenek voltunk egy egész napon át Kielben vesztegelni, mivel az Elleonora gőzös csak este indult. Bátyám tehát kilencz órai türelmetlenségi lázt állott ki, ez alatt folyvást átkozva a gőzhajózási és vaspályatársulatok igazgatóságait és végre a kormányt is, mely efféle visszaéléseket megtűr. Kénytelen voltam panaszait visszahangoztatni, midőn bátyám ez ügyben az Ellenora kapitányát támadta meg. A tanár azt követelte, hogy a gőzkatlant rögtön fűtsék be, és hogy egy pillana-

tot sem vesztegelve, induljunk. A kapitány persze nem vette e kívánságot tekintetbe.

Valamint mindenütt, úgy Kielben is csak eltelik az idő. Addig jártunk fel s alá ama öbölnek zöldelő partjain, melynek végén e kis város terül el, addig jártunk a környező sűrű berkek között, melyek a várost zöld ágak közé rakott fészekhez hasonlónak teszik, bámultuk a csinos nyári lakokat, melyeknek mindegyike kis fürdőházzal bir, míg végre beállott az éj s az óra tízet ütött.

Az Ellenora kéménye nagy gőzfellegeket bocsátott, melyek messzire elterjedtek a látóhatáron; hajóra szálltunk és két kis ágy birtokába jutottunk, melyek egymás fölött mintegy különböző emeletekben állottak a hajó egyetlen szobájában.

Egy negyed tizenegykor a horgonyokat felhúzták és a gőzös sebesen szelte át a Nagy-Belt homályos vizét.

Az éj sötét volt; kedvező szél fújt a part felől s a tenger nagy hullámokat vetett; a parton itt-ott egyes fénypontokat láttunk; később, nem tudom, mely város közelében világító-torony vetette fényét a habokra; ennél több emléket e vízi út nem hagyott lelkemben. Reggeli hét órakor Korsörben, Zeeland nyugati partján fekvő városkában kötöttünk ki. Ott a hajóból kiszálltunk és ismét gőzkocsira ültünk, mely most ismét oly sík vidéken, mint a holsteini, vitt át bennünket.

Még három órai út állott előttünk, minekelőtte Dánia fővárosában érhattünk. Nagybátyám egész éjjel nem aludt egy pillanatig sem. Ha nem csalódom, türelmetlenségében lábaival is igyekezett a kocsit előre taszigálni.

Végre megpillantottuk a tengert.

— A Sund! kiáltá bátyám.

Balra tőlünk nagy épület volt látható, mely valami kórházhoz hasonlított.

— Ez tébolyda, szolt útitársaink egyike.

Nekünk csakugyan ebben a házban kellene bevégeznünk napjainkat! És valóban, bár nagy e ház, mégis kicsiny arra, hogy Lidenbrock óriási örülsége abban elférjen! gondolám.

Végre reggeli tíz órakor Kopenhágába érkeztünk; málháinkat egy kocsira tették, melyen a Breed-utczai Phönix vendéglőbe hajtottunk. E kocsizás félóráig tartott, mert a pályafő kívül van a városon. A vendéglőben bátyám néhány perczet öltözése rendezésére szánt, azután elsietett és engem is magával vitt. A vendéglő kapusa beszélt németül és angolul is; de a tanár, nyelvtudós lévén, dán nyelven szólította meg őt s a kapus dán nyelven magyarázta meg, hogy merre van éjszaki régiségek tára.

E csodálatos gyűjteménynek, mely annyi különös tárgyat tartalmaz, hogy azokból a régi kőfegyverekből, kupákból és ékszerekből, valóban az egész ország története kiolvasható; e gyűjteménynek, mondjuk, igazgatója a hamburgi consul egy barátja, Tomson tanár volt.

A consul Tomson úrhoz intézett, melegen ajánló levelet adott volt bátyámnak. A tudósok rendesen nem igen szívesen szokták egymást fogadni. De Tomson úr e tekintetben kivételes ember volt és Lidenbrock tanárt, sőt még öcscsét is, a lehető legszívélyesebb fogadtatásban részesíté. Felesleges megjegyeznem, hogy utazásunk valódi célját elhallgattuk a muzeum derék igazgatója előtt. Azt mondtuk, hogy Izland szigetét csupán, mint természeti ritkaságai által érdekelt touristák kívánjuk beutazni.

Tomson úr egész nap velünk volt és velünk bejárta a várost, együtt mentünk ki a tengerpartra, hajót keresni utazásunk folytatására.

Reméltem, hogy lehetetlen lesz alkalmatosságot találnunk; de fájdalom, csalódtam. A Walkür nevű kis dán hajó június 2-án indult Reykjavíkba. A kapitány, Bjarne úr épen a hajón volt; nagybátyám a feletti örömében, hogy hajót talált, úgy megszorította a kapitány jobbját, hogy csontjai ropogtak. E derék ember nagyon csudálkozott e rendkívüli szívélyességen. Az ő szemében Izlandba utazni nagyon egyszerű dolog, miután neki ez rendszer foglalkozása és kenyérkeresete volt. Bátyám előtt azonban ez utazás valami felséges vállalatnak látszott. A kapitány e lelkesedést hasznára fordította s a szokott díj helyett két annyi fizettetett velünk. De ezzel sem bátyám, sem én sokat nem gondoltunk.

— Kedden reggel hét órakor legyenek az urak hajómon, szólta Bjarne úr, miután a bátyám által fizetett tallérokat zsebre dugta.

Köszönetet mondtunk Tomson úrnak szíves szolgálataiért, és visszatérünk a Phönix-vendéglőbe.

— Haladunk! minden jól megy! ismétlé bátyám többször. Mily kedvezése a véletlennek, hogy e hajó épen most indul! Most pedig reggelizzünk s azután nézzünk szét a városban.

Ezután a Kongens-Nye-Torw, rendetlen sokszöget képező térre mentünk, melyen két ártatlan, senkit meg nem ijesztő ágyúval ellátott őrhely van. Ennek közelében 5. sz. alatt francia vendéglő volt, melyet egy Vincent nevű szakács birt haszonbérbe; itt meglehetősen reggelit ettünk, négy markot fizetve fejenként.

Ezután gyermekes kíváncsisággal jártam be a várost; nagybátyám követett, a nélkül azonban,

hogy a várost figyelmére méltatná; ő nem látta sem a jelentéktelen királyi palotát, sem a tizenhetedik századból származó csinos hidat, mely a múzeum előtt vezet át a csatornán, sem Thorwaldsen roppant emlékét, melyet iszonyú falfestmények csúfítanak el, és melynek belsejében e szobrosz művei láthatók, sem az elég csinos parkban fekvő rosenborgi kastélykát, sem a tőzsde renaissance modorban épült gyönyörű épületét, sem ennek harangtornyát, mely négy ércsárkánynak egybefont farkából áll, sem a bástyákon levő nagy szelmalmokat, melyeknek roppant szárnyai úgy dagadtak a szélben, mint valamely tengeri hajó vitorlái.

Mily felséges lett volna e séta, ha ketten lettünk volna: Margit és én; együtt jártuk volna be a kikötőt, hol a nagy gőzösök s egyéb hadihajók, mintegy álomba merülve, pihentek piros tetőzeteik alatt; vagy a tengerszoros zöldelő partjait, hol a sűrű fák árnyékában emelkedik a fellegvár, melynek ágyúirorgona- és fűzfák zöld ágai közül tekintenek elő.

De, ah! fájdalom, az én kedves Margitom nagyon távol volt, remélhettem volna-e, hogy még fogom őt valaha látni? De bátyám, ha nem is figyelt e gyönyörű fekvésű helyekre, annál inkább meg volt lepetve bizonyos torony tekintete által, mely az Amak szigetén, Kopenhága délnyugati városnegyedében látható.

Bátyám kíváratára ama városrésznek tartottunk; a csatornán, mely Amak szigetét Kopenhága egyéb részeitől elválasztja, kis gőzös tartja fenn a közlekedést a két part között; e hajóra szállottunk s néhány percz múlva a túlsó parton kötöttünk ki.

Miután néhány szűk utcán haladtunk át, melyekben félig szürke, félig sárga nadrágot viselő

gályarabok dolgoztak a felügyelő botja által nógatva, végre a Wor-Frelsers templom elé érkeztünk. E templom egyáltalában nem lett volna említésre méltó; de magas hárangtornya azért vonta magára a tanár figyelmét, mert felső része tisztán csak csigalépcsőből állott, mely a szabad ég alatt emelkedik fel a magasba.

— Jerünk fel, szólt nagybátyám.

— De hát ha elszédülünk? szóltam én.

— Annival inkább, hozzá kell szokni.

— De . . .

— Jer, ha mondom, ne vesztegessük az időt.

Engedelmeskednem kellett. A templom őre, ki az utca másik oldalán lakott, ideadta a torony kulcsát. Felmentünk.

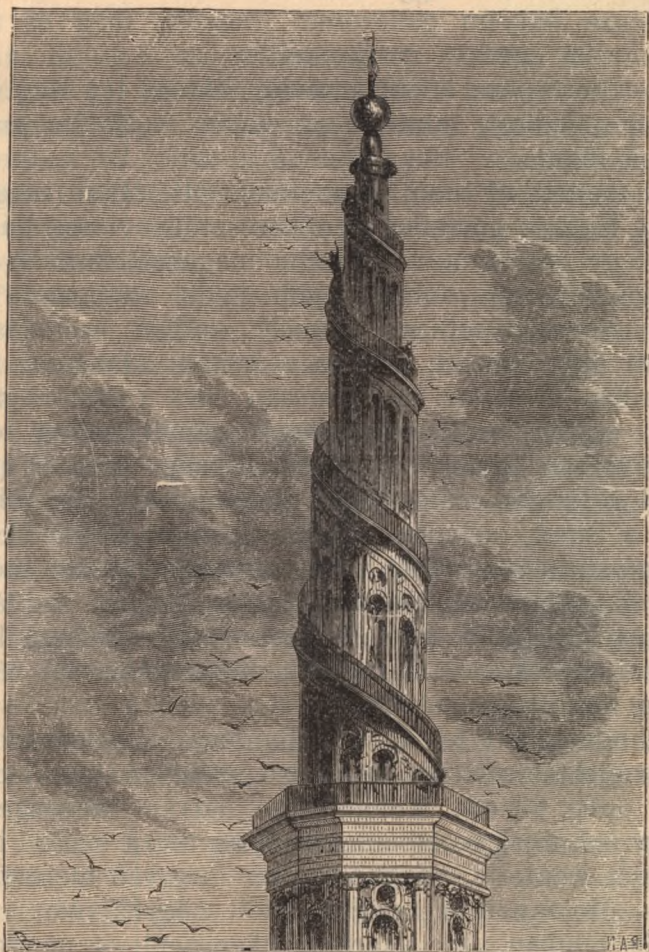
Nagybátyám gyors léptekkel haladt előre. Én nem minden remegés nélkül követtem, mert fejem, fájdalom, nagyon is könnyen elszédül.

Nem birtam a sasoknak egyensúlyozási képességével, sem idegeik érzéketlenségével.

Addig, míg a torony belsejében, falak között haladtunk, még csak megjárta; de miután százötven lépcsőfokon haladtunk fel, a szabad levegőt éreztem; — a torony erkélyes tetejére értünk. Itt kezdődött azután ama légies csigalépcső, melynek igen gyenge volt a karfája, és melynek mindinkább keskenyedő fokai mintha végnélkül emelkedtek volna a magasba.

— Nem tudok én oda felmenni! kiáltám.

— Mit? Ugyan ne légy gyáva! Jer fel! szólt a tanár kérlelhetlenül. Kénytelen voltam tehát nagybátyámat követni; erősen a karfába fogódtam. Fejem kábulni kezdett, a lépcső, mintha ingott volna lábaim alatt, melyek csakhamar megcsuklottak alattam; térden csusztam fel és később hasamon von-

A FRELSERS-KIRK TORNYÁN.

szoltam magam; behunytam szemeimet; a roppant űr elszédített, beteggé tett.

Végre bátyám galléromat ragadta meg és úgy húzott fel egész a golyó mellé.

— Most nézz körül, mondá, tekints le! Meg kell tanulnunk, hogy mint jár az ember feneketlen mélységek fölött.

Ki kellett nyitnom szemeimet. Ott láttam magam alatt, füst és gőzfellegeken keresztül a város házait mintegy összelapulva, mintha magasról hullván alá, összenyomultak volna. Fejem fölött szaggatott felhők rohantak el, s valamely optikai csalódásnál fogva úgy tetszett, mintha a felhők állanának, míg ellenben a torony, s a csúcsán levő golyó magammal együtt örült sebességgel repült volna tova. A távolban egyfelől a zöldelő síkság terült el, másfelől a tenger csillámlott a lemenő nap sugaraiban. Ott a Sund, melynek partján Elsinor emelkedik; a tengeren néhány fehér vitorla úszott, melyeket messziről sirályoknak lehetett volna tartani; a távol nyugat kódén át a svéd partok alig kivehető körrajzai tűntek elő. E roppant, mérhetetlen táj rémítően forgott körülöttem.

Mindamellett fel kellett állanom, kiegyenesednem és széjjel tekintettem. Ez az első, szédülés elleni leczke egy óráig tartott. Midőn végre bátyám megengedte, hogy leszálljak és lábaim ismét az utca szilárd burkolatát érintette, minden tagom meg volt merevülve.

— Holnap újra kezdjük, szolt nagybátyám.

És valóban, akár akartam, akár nem, öt napon át kellett folytatnom e szédülés elleni gyakorlatokat s daczára annak, hogy nem sok kedvem volt hozzájuk, mégis sokat haladtam a «magas szempontból való nézletek» művészetében.

IX.

Az indulás napja érkezett. Előtte való nap Tomson úr szivességéből Izland kormányzójához, Trampe grófhoz, Piktarsson úrhoz, a püspök coadjutorához és Finnsen úr, reykjawiki polgármesterhez címzett ajánló-leveleket nyertünk. Nagybátyám e szivességet véghetetlen forró kézszerítésekkel igyekezett viszonzni.

Június 2-án reggeli hat órakor minden podgyásunkat a Walkür fenekére hordták. A kapitány szobáinkba vezetett bennünket, melyek igen kicsinyek voltak.

— Kedvező a szél? kérde bátyám.

— Kitünő, válaszolá Bjarne kapitány. A szél délkeletről fú. Gyorsan és minden vitorlát kifeszítve fogunk távozni a Sundból.

Néhány pillanattal később a Walkürön minden előkészületet megtettek az indulásra; a vitorlákat kifeszítették és a horgonyokat felhúzták. Egy óra múlva Dánia fővárosa a hullámok közt látszott elmerülni, s a Walkür Elsinor bátyái alatt vitorlázott el. Izgatott kedélyhangulatomban azt vártam, hogy Hamlet árnya meg fog jelenni a bástyákon, melyekhez emléke fűződik.

— Dicső örült! gondolám, te kétségkívül helybenhagynád tervünket! Talán követnél is bennünket azon reményben, hogy a föld központján megtalálándod örökös kételyeid megfejtését!

De a régi falakon nem jelent meg senki sem; a kastély különben sokkal későbbi időben épült, a híres dán herczeg kora után. Jelenleg úgyszólván ama kapusnak szolgál lakásul, ki a Sundnak e szorosa fölött

örkődik, melyen évenként tizenötezer különböző nemzetbeli hajó halad át.

A kronbergi vár csakhamar eltűnt a ködben, valamint a helsingborgi torony is, mely Svédország partján épült, és hajónk a Kattegatból fuvó szelek által hajtván, most kissé oldalt hajolt.

A Walkür ugyan igen jól vitorlázott, de vitorlás hajónál sohasem lehet biztosan kiszámítani az út tartamát. E hajó Reykjawikba szenet, házieszközöket, fazekasárúkat, vászonruhát és egy rakomány búzát szállított; összes személyzete öt emberből állott, kik, mindnyájan dánok, tökéletesen elegendők voltak annak kormányzására.

— Mennyi ideig fog tartani utazásunk? kérde nagybátyám a kapitánytól.

— Körülbelül tíz napig, felelé az utóbbi, ha a szél nem fordul kedvezőtlenül.

— De reménylem, hogy valami rendkívüli kése-delem nem fog előfordulni?

— Nem, legyen nyugodt, Lidenbrock úr, idejében meg fogunk érkezni.

Este felé a Walkür megkerülte a skageni fokot, Dánia északi csúcsát, s a következő éjjel a Skagerakot metszette át; a lindnessi szorosnál megkerülte Norvégiát s azután kiért az Északi-tengerbe.

Két nappal később a távolban megpillantottuk Skótország partjait; ezután a Faroë szigetek irányában indult a Walkür és az Orkadok és Sheetlandi szigetek közt kereste útját. Csakhamar az Atlanti-tenger hullámai verték hajónk oldalát, mely most kénytelen volt az éjszaki szél ellen oldalt vitorlázni és nem minden nehézség nélkül érkezett a farói szigetekhez. Nyolczadikán a kapitány felismerte Myganesst, e szigetek legnyugatiabbikát és e percz-

REYKJAWIK LÁTKÉPE.

től kezdve egyenesen a Portland-foknak tartott, mely Izland északi partján fekszik.

Útközben semmi említésreméltó nem fordult elő. Én részemről elég jól kiállottam a tengert; de bátyám, nagy bosszúságára és még nagyobb szégyenletére, az egész úton folyvást betegeskedett.

Még arra sem volt tehát ideje, hogy Bjarne kapitánytól a Sneffels s az Izland szigetén létező közlekedési és szállítási viszonyok iránt kérdezősködjék; kénytelen volt e tudakozódásokat megérkeztéig elhalasztani s az egész időt a hajószobában ágyban fekve tölté, melynek teteje és oldalai ropogtak a hajó erős ingadozásától. Valljuk meg, hogy sorsát némileg meg is érdevelte.

A hónap tizenegyedik napján felismertük Portland-fokot; az idő akkor tiszta volt s így kivehettük Myrdals-Yokult is, mely fölébe emelkedik. A vidék itt komor tekintetű, a partok meredek és kietlenek.

A Walkür tiszteletteljes távolban maradt e veszélyes partoktól, és nyugat felé tartott, számtalan czet-hallal és czápával találkozva útjában. Csakhamar roppant szikla tűnt fel előttünk, mely a fellegekig látszott emelkedni, míg tövét dühösen csapdosta a tajtékozó tenger. A Westland-szigetek látszottak mintegy a tengerből kiemelkedni, a csillogó síkságra szórt sziklacsoporthként. Ezután hajónk jó távolról került meg a Reykjaness-fokot, mely Izland nyugti szegletét képezi.

A tenger erős hullámozása nem engedte, hogy bátyám a fedélzetre feljölessen, e szaggatott s a délnyugati szél által kuszált partokat bámulni.

Negyvennyolcz órával később, erős szélvész után, melynek következtében minden vitorlánkat be kellett vonni, a távolban a Skagen csúcsára helyezett intő-

jeleket vettük észre, melyek a hajósokat a part körül levő nagyszámú és veszélyes vízalatti sziklákra figyelmeztetik. A szigetről kalauz jött hajónkra, kinek vezeteése alatt a Walkür három óra múlva a Reykjawik előtt elterülő Faxa-öbölbe érkezett.

A tanár végre feljőhetett a fedélzetre; kissé halavány és bágyadt volt, de lelkesedése nem csökkent és szeméből elégedettség sugárzott.

A város lakosai, kikre nézve nagy érdekkal birt hajónk érkezése, melyről mindegyik várt valamit, a parton csoportosultak össze.

Bátyám sietve hagyta ott vízi börtönét, vagy talán helyesebben kórodáját. De minekelőtte eltávozott volna a fedélzetről, engem odahúzott maga után a hajó csúcsához s ott újjával az öböl északi részén levő magas, kettős csúcsú és örökös hóval fődött hegyre mutatva, így szólt:

— Ez a Sneffels!

Újját ajkára illesztve, még egyszer hallgatást ajánlott, azután leszállott a csónakba, mely csak őt várta még. Én követtem és néhány percz múlva Izland földjét tapostuk.

Első, a kit észrevettünk, egy jó külsejű férfi volt, a ki tábornoki egyenruhát viselt, habár nem is katonára, hanem polgári tisztviselő volt, t. i. a sziget kormányzója, Trampe báró. A tanár rögtön kitalálta, hogy kihez van szerencséje s átadta kopenhágai leveleit, mire közöttük dán nyelven rövid párbeszéd fejlődött, melyben én részt nem vettem, miután ezt a nyelvet nem értem. E tárgyalás legelső eredménye az volt, hogy Trampe báró bátyámnak egészen rendelkezésére ajánlotta fel magát.

Bátyám igen szívélyes fogadtatásban részesült a polgármester, Finnsen úr részéről is, kinek öltözete

szintén harcias volt, mint a kormányzóé, míg hivatala és jelleme nagyon békés. A püspöki helyettes, Piktursson úr ez időben épen püspöki körutat tett a sziget északi megyéjében; egyelőre tehát le kellett mondanunk azon szerencséről, hogy vele megismerkedjünk. Ellenben megismerkedtünk egy igen szeretetreméltó emberrel, kinek támogatásáért később igen sokat köszönhattunk, Fridrikson úrral, a természet-tudományok tanárával. E szerény tudós csak izlandi és latin nyelven beszélt; engem Horatius nyelvén kinált meg szolgálataival s én rögtön láttam, hogy meg fogjuk egymást érteni. Ő valóban az egyetlen is volt, kivel Izlandban létem alatt társaloghattam.

E derék férfiú házában három szoba volt, s ő ezek közül kettőt rendelkezésünkre bocsátott; bátyám és én oda költöztünk s oda hordattuk podgyászunkat, melynek sokasága csodálkozást keltett Reykjavík lakóiban.

— Nos, Axel, szólt bátyám, ügyeink szépen haladnak; a nehezén már túl vagyunk.

— Hogy hogy, a nehezén? kiáltám.

— Úgy van, hiszen most nincs egyéb hátra, mint hogy lemenjünk!

— Ha így fogja fel bátyám a dolgot, igaza van; de úgy hiszem, hogy minekutána lementünk, ismét fel is kell majd jönnünk.

— Ó, ez legkevésebbé sem nyugtalanít! De siessünk, nincs vesztegetni való időnk. Én most rögtön a könyvtárba megyek, talán találhatok ott valami kéziratot Saknussemától; ennek nagyon örülnék.

— Én pedig ezalatt széjjelnézek a városban. Hát bátyám nem fogja megtekinteni?

— Cseppet sem érdekel. A mi érdekeset Izland tartalmaz, az nem a föld felett, hanem a föld alatt található.

UTCZA REYKJAWIKBAN.

Kimentem s a véletlen vezetésére bizván magamat, jártam be Reykjawik városát, melynek két utcájában eltévedni alig lehetett volna. Nem voltam tehát kénytelen az utat másoktól kérdezni, a mi, tekintve, hogy a kérdés, valamint a felelet, csak jelekben történhetek, számos tévedést okozhatott volna.

A város elég alacsony fekvésű és ingoványos völgyben terül el, két domb között. Egyik oldalán roppant lávatömeg emelkedik. A másik oldalon a nagy Faxa-öböl terjed el, melynek éjszaki szélén a Sneffels roppant jéghegy emelkedik; ez öbölben jelenleg a Walkür horgonyzott. Közöségesen az angol és francia halászcörök is itt tartózkodnak: de jelenleg a sziget keleti partjain voltak elfoglalva.

Reykjawik két utcája közül a hosszabbik párhuzamos a parttal; ott laknak fából készült kunyhókban a kereskedők és üzérek; a másik utca, mely inkább nyugat felé fekszik, egy kis tóhoz vezet. Itt van a püspök s nem-kereskedéssel foglalkozó egyének háza.

Csakhamar összejártam e komor és bús vidéket; itt-ott darabka szintelen gyep látszott, mely régi kopott gyapotszőnyeghez hasonlított; olykor valami zöldséges kert-félét lehetett észrevenni, melynek gyér termelvényei burgonya, káposzta s egyéb zöltség, méltán szerepelhetek volna a liliputiak asztalán; néhány beteges virágot is láttam, halavány, napsugár után epedő virágokkal.

A nem-kereskedők utcájának közepe táján a nyilvános temető terült el, melyet töltés környez és melyben még számos sírra volt hely. Ettől néhány lépésnyire a kormányzó háza emelkedik, valódi viskó Hamburg városházához képest, de palota az izlandi lakosság kunyhói mellett.

A kis tó és a város között a templomot pillantám meg, ez protestans modorban és a vulkánok által kihányt kövekből épült; az erős nyugati szél cserépből készült tetőzetét igen gyakran le szokta hordani, a hívek nagy kárára.

Egy közellevő dombon emelkedik a nemzeti iskola, hol, mint később házigazdánktól hallottam, héberül, angolul, francziául és dánul tanítanak, mely nyelveknek, pirulva vallom meg, egy szavát sem értem. Ama negyven deák között, melyet e kis collégium számlál, én lettem volna a legutolsó és nem szeretném velők megosztani lakásukat, ama két fiókú szekrényeket, melyekben hálni szoktak, s melyekben más, gyengébb testalkotású ember első éjjel megfulladna.

Három óra alatt bejártam nem csupán a várost, hanem a környékét is. E vidék kinézése feltűnőleg szomorú. Nincs itt fa, nincs úgyszólván semmi tenyészet. Mindenütt csak a tűzhányó hegyek gerincei emelkednek a földből. Az izlandiak kunyhói vályogból és tőzegből épültek; a falak befelé hajlanak, minek következtében az egész ház a földre állított házfedélhez hasonlít, csakhogy e fedelek aránylag termékeny mezőknek nevezhetők. A földalatti lakás melegének következtében a tetőn elég buja fű terem, melyet, mikor megnőtt, gondosan lesarlóznak, különben a házi barom e zöldelő házak tetőin legelne.

Sétám alatt kevés emberrel találkoztam; visszatértem a kereskedők utcájába, ott találtam a lakosság legnagyobb részét, mely tőkehalakat szárított és sózott be: ez Izland szigetén főkiviteli cikk. A férfiak erőteljeseknek, de nehézkeseknek látszottak, nagyon hasonlítanak a németekhez; hajuk szőke, szemük merengő; e szegény számkivetettekből, kik ide e jeges földre szorultak, hol úgyszólván az emberiségen kí-

vül vannak, a természet valóban jól tette volna, ha eszkimókat csinál, ha már egyszer a sarkkör alatti életre kárhoztatta őket! Hiába kerestem arczizmaikon mosolyt; olykor nevetnek, azaz arczizmaik önkénytelenül összehúzódnak, de mosolyogni nem mosolyognak sohasem.

Öltözetük durva, fekete gyapjuból készült kabátból áll, mely minden skandináv országban «wadmél» név alatt ismeretes; ezenkívül széles kalapot, piros szegélyű nadrágot és lábaikon csizma helyett összehajtogatott bőrdarabokat viselnek.

A bánatos és önmegadástelt arczkifejezésű nők elég kellemes külsejűek, de arczuk élettelen; ezek is wadmélből készült vállat és rokolyát viselnek; a leányok hajukat füzér alakban összefonva tartják és barna kötött kis főkötőket viselnek; a férjes nők pedig tarka kendőt kötnek fejükre s ezen fölül fehér posztóból készült süveget.

E hosszas séta után visszatérvén Fridrikson úr házába, nagybátyámat már ott házigazdánk társaságában találtam.

X.

Az ebéd készen volt. Nagybátyám, kinek gyomrát a hajón tört koplalás feneketlen örvénynyé változtatta, roppant sokat evett. Az ebédnél, mely inkább dán, mint izlandi konyha szerint készült, nem volt semmi különös; de házigazdánk, ki inkább izlandi, mint dán volt, az ó-kori vendégszerető házigazdákat juttatá eszembe. Úgy látszik, mintha házában inkább mi lettünk volna otthon, mint ő maga.

A társalgás izlandi nyelven folyt, csak hogy bátyám német, Fridrikson úr pedig latin kifejezéseket is

használtak közbe, hogy én is megérthessem. Különféle tudományos kérdésekről beszéltek, mint tudósokhoz illik; de Lidenbrock tanár nagyon óvatos volt és szemeivel nekem is folyvást mély hallgatást intégetett tervünket illetőleg.

Fridrikson úr megkérdezte bátyámtól, hogy a könyvtárban tett fürkészéseinek mi eredménye volt.

— E könyvtár, kiáltá bátyám, nem is érdemli a nevet; az üres polczokon nem találtam egyebet, néhány munkának egyes köteteinél.

— Hogy, hogy! válaszolt Fridrikson úr, könyvtárunk nyolczezer kötetet tartalmaz, melyek közt sok becses és ritka is akad; ó-skandináv nyelven írt munkák, valamint új könyvek, melyeket Kopenhágából kapunk minden évben.

— De hol van hát az a nyolczezer kötet. Én részemről . . .

— E könyvek, Lidenbrock úr, mind vidéken vannak; a mi régi szigetünk népe kedveli a tudományokat; minden földműves, minden halász tud olvasni. Mi úgy vélekedünk, hogy a könyvek hivatása, miszerint a helyett, hogy vasrácsozat mögött, kíváncsi tekintetektől távol penészedjenek, az olvasók kezében kopjanak el. E könyvek tehát kézről-kézre járnak, a lakosok sorban olvassák őket; szekrényeikbe gyakran csak egy évi távollét után kerülnek vissza.

— És addig, válaszolt bátyám némileg bosszankodva, az idegenek . . .

— Az idegeneknek vannak könyvtáraik otthon; mi mindenek előtt azt kívánjuk, hogy a nép művelődjék. Ismétlem, a tudománykedvelés vérében van az izlandi fajnak. Ezért alapítottunk is 1816-ban egy irodalmi társulatot, mely szép gyarapodásnak örvend; külföldi tudósok is megtisztelve érzik magukat, ha

tagjaivá lesznek; e társulat hazánkfiái nevelésére és kiművelésére szánt könyveket ad ki, melyek valóban nagy szolgálatokat tesznek az országnak. Ha ön, tanár úr, e társulatnak levelező-tagjává lenne, nagyon megtisztelve éreznők magunkat.

Nagybátyám, ki már tagja volt néhány száz tudóstársaságnak, nagyon szívesen fogadta ez ajánlatot, mi Fridrikson urat meghatni látszott.

— Már most, folytatá az utóbbi, tudassa velem, hogy mely könyveket remélt könyvtárunkban található, talán adhatok önnek azok iránt felvilágosítást.

Én bátyámra tekintettem, a ki habozott a felelettel. E kérdés közvetlenül érinté terveit. Mindamellett néhány pillanatnyi gondolkodás után megszólalt:

— Fridrikson úr, mondá bátyám, én azt szeretném tudni, hogy az önök régi munkái közt megvannak-e Arne Saknussem iratai?

— Arne Saknussem! válaszolt a reykjawiki tanár; ama tizenhatodik századbéli tudóst érti ön, ki egyszersemind nagy természetbúvár, vegyész és utazó volt?

— Azt.

— Az izlandi irodalom és tudomány egyik legfényesebb csillagát?

— Úgy van.

— E kitűnő férfiút?

— Megengedem, hogy az volt.

— Kinek merészsége lángeszével vetekedett?

— Látom, hogy ön valóban ismeri őt.

Nagybátyám arcza ragyogott az örömtől, midőn hősének e dicséretét hallá. Szemei szikráztak, a mint Fridrikson úrra tekintett.

— Nos, kérdé bátyám, Arne Saknussem munkái?

— Ah! Munkáit, fájdalom! nem birjuk.

— Hogy-hogy, Izlandban nem találhatók e munkák?

— Sem Izlandban, sem másutt.

— S miért nem?

— Mert Arne Saknussemmt, mint eretneket üldözték és munkáit ezerötszázhetvenháromban égették el Kopenhágában a hóhér keze által.

— Helyes! Igen jól van! kiáltá nagybátyám, kinek e nyilatkozata nagyon megbotránkoztatá Fridrikson tanárt.

— Hogyan? szólt az utóbbi.

— Igen? Ez mindent megmagyaráz, mindent kiderít. Most már világosan értem, hogy Saknussemm, kinek munkái betiltattak, s ki kénytelen volt lángelméje felfedezéseit eltitkolni, miért temette el értelmetlen titkos írásba ama titkot...

— Miféle titkot? kérdé Fridrikson úr élénken.

— Egy titkot... mely... válaszolá bátyám hebegve.

— Talán birtokában van ön valami okmányoknak? folytatá házigazdánk.

— Nem... tisztán csak gyanítás.

— Úgy! felelé Fridrikson úr, ki látva bátyám zavarát, nem feszegette tovább a dolgot. Reménylem, tevé hozzá, hogy ön nem fog szigetünkről távozni a nélkül, hogy gazdag ásványországát figyelemre ne méltatta volna?

— Semmi esetre sem, felelé nagybátyám; csakhogy kissé későn érkezem; látogatták már e szigetet tudósok?

— Igen! Ohlafsén és Powelsen urak munkálatai, melyek a király rendelete folytán jöttek létre, Troil tanulmányai, továbbá Gaimard és Róbert uraknak kutatásai, kik a «Recherche» francia korvetten jöttek ide, és végre ama tudósoknak, kik a «Reine Hortense» fregatte-on voltak; mindezeknek feljegyzései és dolgozatai sok tekintetben megismertették Izlandot

a külfölddel. De, higgye el ön, hogy van még elég tennivaló.

— Azt hiszi ön? szóla nagybátyám, igen ártatlan arczkifejezést öltve és szemének csillogását mérsékelni igyekezővén.

— Igen. Temérdek jéghegy és vulkán létezik, mely még csaknem egészen ismeretlen. Így például nézze ön ott ama hegyet, mely a láthatár felé emelkedik; ez a Sneffels.

— Ah! a Sneffels, kiáltott bátyám.

— Egyike a legnevezetesebb tűzhányó hegyeknek, melynek tölcsérét igen ritkán látogatják.

— Kialudt?

— Kialudt, már mintegy ötszáz év óta.

— Valóban! válaszolá nagybátyám, ki kénytelen volt lábszárait a legnagyobb erőfeszítéssel keresztbe vetni, hogy önkénytelenül ugrálni ne kezdjen, valóban kedvem volna geológiai tanulmányomat e hegyen kezdeni. Seffel ... Tessel ... vagy hogy is hívják?

— Sneffels! mondá a derék Fridrikson.

A társalgás latin nyelven folyt, minélfogva tökéletesen megérthettem azt; alig voltam képes a nevetést elfojtani, midőn láttam, hogy bátyám mint igyekszik örömét eltitkolni; tökéletesen jámbor, ártatlan arczkifejezést iparkodott ölteni, a mi azonban nem sikerült tökéletesen, mert oly ravaszul nézett ki, mint valami vén róka.

— Igen, szólt Lidenbrock tanár, az ön szavai döntőleg hatottak reám, megkíséreljük a Sneffels csúcsára jutni, sőt talán tölcsérét is fogjuk tanulmányozni.

— Nagyon sajnálom, szólt Fridrikson úr, hogy foglalatosságaim nem engedik, miszerint Reykjavikból távozzam; nagy örömömre szolgálandott, ha önököt kísérhettem volna.

— Ó, a világért sem, válaszolá bátyám élénken, a világért sem akarnánk zavarni senkit, édes Fridrikson úr; igen hálás vagyok önnek szíves szándékáért. Ily nagy tudományú férfiú jelenléte kétségkívül nagy hasznunkra lett volna, de az ön hivatali kötelességei...

Reményilem, hogy házigazdánk, lelkének izlandi ártatlanságában nem ismerte föl bátyám sunyiságát.

— Ön igen helyesen cselekszik, Lidenbrock úr, hogy e vulkánon kezdi tanulmányait; számos tapasztalatot fog gyűjthetni és fontos észleletekre fog alkalma nyilni. De mely úton szándékozik ön a Sneffels félszigetére jutni?

— Tengeren, az öblön áthajózva. Ez a legrövidebb útja.

— Kétségkívül a legrövidebb, csak hogy nem használható.

— Miért nem?

— Mert egész Reykjawikban egyetlenegy csónak sincsen.

— Ördög és pokol!

— Most csupán szárazföldi úton, a parton haladva lehet oda jutni. Az út hosszabb, de érdekesebb.

— Jó, tehát kalauzt fogok keresni.

— Kalauzt ajánlhatok önnek.

— De biztos, értelmes ember-e?

— Az, épen ama félsziget lakója. Egyébiránt dunnalud-vadász, és igen ügyes ember; ön meg lesz vele elégedve. Igen jól beszél dánul is.

— És mikor láthatnám?

— Holnap, ha úgy tetszik.

— És miért nem ma?

— Mert csak holnap érkezik.

— Holnap tehát! szolt bátyám sohajtva.

E fontos társalgás néhány perczczel később azzal fejeződött be, hogy a német tanár forró köszönetet mondott az izlandi tanárnak. Az ebéd alatt nagybátyám sok fontos dologról értesült, többi közt Sak-nussem történetéről, mely megmagyarázhatóvá tette, hogy miért rejtette el feltalálását; továbbá nagy öröme szolgált bátyámnak az is, hogy házigazdánk nem kísér el bennünket és hogy holnap szolgálatára fog állni a kalauz.

XI.

Este rövid sétát tettem a tengerparton, jókor hazatértem s lefeküdtem vastag deszkából készült ágyamba, hol csakhamar elaludtam.

Midőn felébredtem, bátyám sokat és hangosan beszélt a szomszéd szobában. Rögtön fölkeltem és ki-siettem hozzá. Nagybátyám dánul beszélt egy magas termetű, izmos, vállas férfival. Ez ember rendkívüli testi erővel birhatott. Szemei, melyek igen nagy és elég jó kifejezésű arczról tekintettek elő, értelmeseknek látszottak, kékek voltak és merengők. Hosszú hajzata, melynek vörösségét mindenütt, még Angolországban is elismerték volna, athletai vállára hullott alá. Az izlandi mozdulatai hajlékonyak voltak, csak-hogy ritkán mozdította meg karjait, mint a ki jelek nyelvét vagy nem ismeri, vagy szándékosan mellözi. Benne minden tökéletesen nyugodalmas vérmérsékletre mutatott; nem tunya természetű, hanem csendes volt. Meglátszott rajta, hogy senkitől sem szokott semmit kérni, hogy tetszése szerint szabadon dolgozik, s hogy e világon semmi az ő életbölcseletét csodálkozásra nem birhatja, sem meg nem zavarhatja.

Jellemének ez árnyalatait azon modorból ismer-

tem fel, melylyel nagybátyám szenvedélyes beszédét hallgatta. Mialatt bátyámnak kezei folyvást mozogtak, ő szoborként állott, karjait mellén összefonva; ha nem-et akart kifejezni, fejét balról jobbra fordítá; ha igent, akkor meghajtá fejét, de csak oly kevésbé, hogy hosszú haja alig mozdult; a mozdulatokban való takarékoságot egész a fukarságig vitte.

Ezt az embert látva, tekintete után ítélve, soha nem lettem volna képes kitalálni, hogy vadászat a foglalkozása; igaz ugyan, hogy a vadat valószínűleg soha meg nem riasztotta, de hogy volt képes azt elérni?

E talány akkor lett előttem megfejthetővé, midőn Fridrikson úrtól hallám, hogy e nyugodalmas egyén vadász ugyan, de csak dunnalúdvadász; e madár pelyhe a szigetnek legelső jövedelmi forrása. E pehelynek, mely dunna név alatt ismeretes, beszerzésére valóban nem sok fürgeség igényeltetik.

A nyár első napjaiban a nőstény dunnalúd, mely a kacsához hasonlít, de csinosabb, fészket azon öblök szikláira rakja, melyeknek nagy száma Izland partjait oly szagztatottakká teszi, mikor a fészek készen van, annak belsejét finom tolluval párnázza be, melyet melléből szagztat ki. Ekkor a vadász, vagy helyesebben a kereskedő, felkeresi a fészket, s kiszedi magának tartalmát, mire a nőstény újra kezdi munkáját; és ez így tart mindaddig, míg pelyhei vannak. Mikor azután a nőstény tökéletesen kifosztotta magát, a hímre kerül a sor s ez rakja tollait a fészekbe. Ennek tollazata azonban kemény és durva, ennél fogva a kereskedelembe semmi értéke; a vadász tehát többé nem bántja a fészket, mely most tökéletesen elkészül; a jércze belerakja tojásait, a kicsinyek kibújnak s a következő évben újra kezdődik a dunnapehelyszedés.

Mivel pedig a dunnalúd nem magas meredek sziklákra rakja fészket, hanem ellenkezőleg az alacsonyakat és vizirányosakat választja, melyek csak kevésbé emelkednek a tenger színe fölé, az izlandi vadász minden fáradság nélkül gyakorolhatja mesterségét. Olyan gazda ő, a kinek termését sem elvetni, sem learatni nem kell, csupán behordani.

E komoly, nyugodt és hallgatag egyén neve Bjelke Hans volt; Fridrikson úr ajánlata folytán kereste fel bátyámat. Ő volt jövődöbeli kalauzunk. Modora különös ellentétet képezett bátyáméval.

Mindamellett könnyen megegyeztek. Sem az egyik, sem a másik nem sokat gondolt a meghatározandó díj nagyságával; az egyik kész volt mindent elfogadni, a mivel kínálják, a másik kész volt mindent megadni, a mit követelnek. Soha még alkut ily könnyen meg nem kötöttek.

Közös megegyezésük eredménye az volt, hogy Hans Stapi falvához kísérend el bennünket, mely a Sneffels félszigetének déli oldalán, épen a tűzhányó hegy tövében fekszik. Az út a szárazon megtéve, mintegy huszonkét mérföldnyi, minélfogva bátyám nézete szerint kétnapi járás volt.

De a mint megtudta, hogy e mérföldek dán, vagyis huszonnégyezer lábnyi mérföldek, bátyám kénytelen volt számítását megváltoztatni, és tekintetbe véve az utak rosszasságát, az útra hét vagy nyolcz napot szánni.

Négy lóval voltunk útnak indulandók; kettő bennünket, bátyámat és engem, a másik kettő pedig podgyászunkat volt viendő. Hans szokása szerint gyalog fog menni. Ő tökéletesen ismerte a partnak e részét s megígérte, hogy a lehető legrövidebb úton fog bennünket vezetni.

BJELKE HANS.

Ő azonban bátyámmal kötött szerződése szerint nem csupán Stapiba érkezünkig volt szolgálatában maradandó, hanem a bátyám tudományos kirándulásai által igényelt egész idő alatt. Díja hetenként három tallerra volt határozva; határozottan ki volt azonban kötve, hogy a bér rendesen minden szombaton este ki fog adatni, mely föltételre kalauzunk különös súlyt látszott fektetni.

Indulásunk napja junius tizenhatodikára tűzetett ki. Bátyám a dunnalúd vadásznak foglalt akart adni, de ez csak egy szót mondva, utasítá azt vissza.

— Efter, szólt a kalauz.

— Később, szólt nagybátyám, ama szó értelmét velem tudatva.

Az alku meg levén kötve, Hans azonnal távozott.

— Ez derék ember, mondá bátyám, de legcsekélyebb sejtelve sincs arról, hogy a sors mily csodás szerepet szánt neki.

— Ő tehát velünk jön egész a ...?

— Úgy van, Axel, egész a föld középpontjáig.

Még negyvennyolcz óra választott el bennünket indulásunk perczétől; ez időt azonban előkészületekkel kellett töltennem, a mit nagyon sajnáltam; minden képességünket és találékonyságunkat igénybe kellett vennünk, hogy a podgyászunkat képező tárgyakat kedvező rendben helyezhessük el: egyfelől a fegyvereket, másfelől a természettani eszközöket; itt a köteleket és csákányokat, amott az élelmi szereket. Az egész podgyász négy főcsomagra oszlott.

A természettani eszközök következők voltak:

1-ször. Egy Eigl-féle százfokos hőmérő, melynek fokozata egész százötvenig emelkedett, mi véleményem szerint vagy sok, vagy kevés volt. Sok, ha a környező légkör melege odáig emelkedik, mely eset-

ben megsültünk volna; kevés, ha arról volt szó, hogy források, vagy megolvadt anyagok hőmérsékét mérjük meg.

2-szor. Egy összesajtott levegőjű manometer, mely az Océán színén nyugvó légkörnél nagyobb nyomást is jelezhetett. A közönséges légmérőt utunkon nem használhattuk, miután a légkör súlyának aránylagosan növekednie kell, minél mélyebben hatoltunk a föld belsejébe.

3-szor. Egy chronometer, mely ifjabb Boissonnasnál Genfben készült és a hamburgi délkör szerint volt igazítva.

4-szer. Két delejtű, egy lehajlási és egy eltérési.

5-ször. Egy éjjeli távcső.

6-szor. Két Rumkorff-féle készülék, melyek electricus folyammal elégséges, biztos világosságot szolgáltatottak.*

A fegyverek a következők voltak: két Pourdey, More és társa-féle karabély és két Cold-féle revolver. Mire valók voltak e fegyverek? Valószínűleg sem vademberekkel, sem vadállatokkal nem fogunk találkozni utunkban. De bátyám előtt a fegyverek, úgy látszik, majd oly fontosak voltak, mint a ter-

* Rumkorff készüléke egy Bunsen-féle oszlopból áll, mely festenysavanyos haméleggel hozatik működésbe s épen nem szagos; az oszlopban keletkezett elektricitás összeköttetésbe hozatik egy különös alakú lámpával, e lámpában egy üvegcső s ebben kőszéngáz van. Mikor a készüléket működésbe hozzák, a gáz csillogóvá válik s fehéres és folytonos világosságot szolgáltat. A készüléket bőrzacskóban tartják, melyet az utas derekán visel. A lámpa, mely kívül marad, eléggé megvilágítja a legmélyebb sötétséget; ezzel a leggyulékonyabb gázok közt is haladhat az ember, a nélkül, hogy felrobbanástól kellene tartani; e mellett még a víz alatt sem alszik el. Rumkorff úr tudományos és ügyes physikus. Feltalálásáért 1864-ben elnyerte az ötvenezer franknyi díjat, mely Franciaországban az elektricitás legelméőbb alkalmazására volt kitűzve.

mészettani eszközök; nagy mennyiségű lőgyapotot is vitt magával, mely nem romlik meg a nedves-ségben s mely a közönséges lőpornál sokkal nagyobb erőt fejt ki.

Egyéb eszközeink voltak: két csákány, két kapa, egy selyem kötélhágcsó, három vasas bot, egy fejsze, egy kalapács és vagy tizenkét vaskapocs és gyűrűs szeg, végre hosszú kötelek, melyekre csomók voltak kötve. Ez mind együtt jó nagy csomagot képezett, mert maga a kötélhágcsó háromszáz láb hosszú volt.

Negyedik föcsomagunk tartalmazta az élelmiszereket; e csomag nem volt nagy, de elegendőnek tartottam, mert tudtam, hogy hathónapra való össze-sajtott húst és kétszersültet tartalmaz. Pálinkánál egyéb italt nem vittünk magunkkal; voltak azonban nagy kulacsaink, s bátyám remélte, hogy a föld-alatti forrásokban időről-időre meg fogjuk azokat meríthetni; e források hőmérsékét, minőségét s talán tökéletes hiányát illetőleg tett észrevételeim siker-nélküliek voltak. Hogy végre úticzikkeink leltára tökéletes legyen, megjegyzem még, hogy bátyám egy kis gyógyszerért is vitt magával, mely sebészi ollót, törésnél alkalmazható csontküllőket, egy vá-szonszalagot, sebkötélékeket, érvágókést s egyéb rémítő dolgokat is tartalmazott; ezenkívül számos palaczkot, melyekben keményítő mézga, sebre való lang, eczetsavanyos sóban felolvasztott ólom, aether, eczet, könleget volt; egytől-egyig baljóslatú szerek; végre a Rumkorff-féle készülék számára szükségelt anyagok.

Bátyám nem feledkezett meg a dohánykészletről és taplóról sem; gondoskodott továbbá egy bőrből készült övről is, melyet dereka körül viselt, s mely tetemes összegű arany-, ezüst- és papírpénzt tar-

talmazott. Az eszközök csomagjában volt továbbá hat pár erős csizma, mely kátránnyal és ruganyos gummival volt bevonva és ekként vízhatlanná téve.

— Ekként öltözve és fölszerelve, nincs okunk félni, hogy messzire el ne jussunk, szólott hozzám Lidenbrock tanár.

Junius 14-én az egész napot különféle czikkek elhelyezésével töltöttük. Este Trampe bárónál ebédeltünk, a reykwawiki polgármester s a tartomány legelső orvosának, Hyaltalin tudornak társaságában. Fridrikson úr nem volt meghíva; később értesültem, hogy a kormányzó és ő nem értettek egyet bizonyos közigazgatási kérdést illetőleg, s ennél fogva nem szoktak egymással találkozni. Egy szót sem értettem tehát azon társalgásból, mely e felhivatalos ebéd alatt folyt. Csupán az az egy nem került el figyelmemet, hogy bátyám az egész ebéd alatt folyást beszélt.

Másnap, azaz 15-én, útikészülődéseink be voltak fejezve. Nagybátyám nagy örömére, házigazdánk Izlandnak egy földképét adta át neki, mely hasonlíthatatlanul jobb a Henderssonénál; ez Olsen Olaf Miklós mappája volt, mely $\frac{1}{480000}$ -ben adja vissza a területet és melyet az izlandi irodalmi társulat adott ki Scheel Frisac úr földmérési dolgozatai és Björn Gumlaugson topographiai tanulmányai nyomán. Mineralógus számára ez nagybecsű munka.

Az utolsó estét bizalmas beszélgetésben töltöttük Fridrikson úrral, a ki irányában én élénk rokonszenvet éreztem; a társalgás után igen mély álomba merültünk; én izgatott álmok között töltöttem az éjet.

Reggeli 5 órakor az ablak alatt ágaskodó lovaink nyerítése ébresztett fel. Sietve öltöztem fel és le-

mentem az utczára. Itt Hans épen podgyászunkat rakta a lovakra, úgyszólván a nélkül, hogy e munkában megmozdult volna. Mindamellett rendkívül ügyesen végezte dolgát. Nagybátyám sokkal nagyobb lármát ütött, mint a mennyi szükséges volt; rendeleteivel és tanácsaival a kalauz úgylátszik nem sokat gondolt.

Hat órákor minden készen volt. Kezet szorítottunk Fridrikson urral. Nagybátyám valódi bensőséggel köszönte meg a szívélyes vendégszeretetet, melyet ő irányunkban mutatott. Én részemről oly tiszta latinsággal, a minőre csak képes voltam, búcsúztam el tőle. Lóra ültünk s Fridrikson ur utolsó búcsúszóul Virgilius e versét, mely mintha számunkra, ismeretlen útra indulók számára készült volna, kiáltá utánunk:

Et quamcumque viam dederit fortuna, sequamur!

XII.

Mikor elindultunk, az idő borult, de állandóan száraz volt. Sem bágyasztó melegtől, sem nagy esőzésektől nem kellett tartanunk. Szóval utasoknak való idő volt.

Az az öröm, melyet a fölött érzék, hogy ez ismeretlen országot lóháton járhatom be, felderített, daczára utazásunk czéljának. Teljes mértékben élveztem a kirándulás örömeit s már kezdtem terünkbe belenyugodni.

— Egyébiránt, mondám magamban, tulajdonkép mit is kockáztatok? Mi veszély érhet? A világ

legkülönösebb országában utazom, egy figyelemreméltó érdekes hegy csúcsára megyek fel s legrosszabb esetben egy kialudt tűzhányó tölcsérébe szálllok le! Világos, hogy Saknussem sem tett ennél egyebet. A mi pedig azt illeti, hogy léteznék egy folyosó, mely a föld központjáig nyuljon, ezt ő csak képzelte, ez lehetetlenség! Ennélfogva, a mi kellemes lesz e kiránduláson, azt élvezni fogom és semmi rossztól nem tartok.

Ezen okoskodásomnak épen akkor értem végére, mikor Reykjawikból kiértünk!

Hans mindig előttünk lépdelt; járása gyors, egyenletes és folytonos volt. A podgyászunkkal terhelt két ló követte őt a nélkül, hogy szükség lett volna őket vezetni. Nagybátyám és én mögöttük haladtunk s úgy hiszem, hogy nem épen nagyon rosszul vettük ki magunkat kicsi, de erős lovainkon.

Izland egyike Európa legnagyobb szigeteinek; terjedelme 1400 mérföld, és népessége csak 60,000 főből áll. A földirók e szigetet négy negyedre osztották s a mi utunk csaknem keresztben metszette át azon negyedet, mely «Sudwester Fiordunger», vagyis délnyugati tartomány név alatt ismeretes.

A mint Reykjawikból kiértünk, Hans rögtön a tengerpartot követte; sovány legelőkön haladtunk át, melyeknek füve inkább sárga, mint zöld volt. A ködös láthatáron nagy sziklatömegek szaggatott körrajzai tűntek fel; olykor valamely távoli csúcson hóréteg csillámlott meg, összpontosítva a halvány napsugarakat; egyes csúcsok, melyek a többenél merészebben emelkedtek a magasba, a szürke fellegréteget átfurni látszottak, s végső hegyük látható volt a felhőtömegek fölött, mint valamely roppant szirt, mely az égig mered.

E terméketlen sziklák láncolata olykor a tengerig nyulik s ilyenkor tenyészetet épen nem látunk; de annyi hely mindig maradt közöttünk s a tenger között, hogy tovább haladhattunk. Lovaink egyébiránt ösztönszerűleg a legjárhatóbb helyeket választották, a nélkül, hogy járásuk egyszer is lassult volna. Nagybátyámnak még azon vigasza sem volt, hogy lovát szóval és ostorral nógathassa; nem fojtattam el egy mosolyt, midőn e nagy vézna férfit ama kis lovon láttam; hosszú lábszárai a földig értek, minélfogva valami hatlábú, szörnyeteghez hasonlított.

— Derék jószág, igen derék jószág! szólt nagybátyám. Hidd el, Axel, hogy az izlandi lónál okosabb állat nem létezik; ezt sem hó, sem zivatar, sem járhatlan út, sem szikla, sem jéghegy meg nem állíthatja. Az izlandi ló mindig bátor, mindig biztos, mindig józan. Soha ballépést nem tesz, soha nem daczol gazdájával. Ha útközben valamely patakra vagy fjöldre (keskeny tengeri öböl) bukkanunk, a mi kétségkívül megtörténend, meg fogod látni, mint szökik a vízbe, minden tétova nélkül, akár valami kétéletű, s átuszik a tulsó partra! De csinján kell vele bánni; így aztán naponkint egyremásra tíz mértföldet is megteszünk.

— Mi, kétségkívül, feleltem én, de hát a kalauz?

— Arra ne legyen gondod. Ezen emberek egész nap képesek járni, a nélkül, hogy legcsekélyebb fáradtságot éreznének; de hogy is fáradhatna el, mikor járás közben úgyszólván meg sem mozdul. Egyébiránt, ha szükséges, átengedem neki lovamat. Nekem úgy is görcs támad a lábamban, ha soká nem járok gyalog. Karjaim épek, de nem szabad megfeledkezni a lábakról sem.

HOSSZÚ LÁBSZÁRAI A FÖLDIG ÉRTEK.

Ez alatt gyorsan haladtunk előre; a vidék itt már csaknem pusztá volt. Itt-ott egy-egy magányos tanya, valami fából, vályogból s lávadarabokból épült szegényes ház tűnt fel az út valamely kanyarodásánál; mintha koldus ülne ott, ki az arra menők irgalmát veszi igénybe; kicsibe mult, hogy alamizsnával nem kínáltuk. E szigeten országutak, sőt még ösvények sincsenek és a tenyészet, bár fejlődése igen lassu, mégis könnyen megsemmisítheti a ritka vándorok nyomait.

Pedig a tartomány e része, mely a főváros közvetlen szomszédságában fekszik, Izland legnépesebb és legkultiváltabb vidékei közé tartozik. Milyenek lehetnek tehát azon vidékek, melyek e pusztánál is pusztábbak? Félmér földnyi út után még egyetlen földmivest sem láttunk kunyhója küszöbén. Egyetlen pásztort sem, ki csordáját legeltetné; csak néhány tehénnel s néhány birkával találkoztunk, melyek magukra hagyva legelésztek. Milyenek lehetnek tehát a vulkánikus robbanások, földalatti mozgalmak s egyéb rendkívüli tünetmények által szaggatott, felforgatott vidékek?

Tudtam, hogy később ezekkel is meg fogunk ismerkedni; de Olsen földképét vizsgálván, láttam, hogy a tekervényes partot követve, kikerüljük ama vidékeket; valóban a plutói tünetmények legfőbb színhelye a sziget belseje. Ott az egymás fölött tornyosodó, vizirányos sziklarétegek, melyeket skandináv nyelven Trappoknak hívnak, a trachit-hegyek, a bazalt kitörések, a tuffkő s egyéb vulkáni anyagok, a még forró állapotban levő láva és porphyr természetfölöttien rémessé teszik a vidéket. Ekkor még nem gyanítottam, hogy minő látvány vár reánk a Sneffels félszigetén, hol a földalatti műhely e sejtjei rettentő chaost képeznek.

Két órával azután, hogy Reykjavíkot otthagytuk, egy Guffunes nevű mezővárosba érkeztünk, melyet «Avalkirkia», vagyis főegyháznak is neveznek. Itt nem láttam semmi említésreméltót. Mindössze is egynéhány házból állott. Németország legcsekélyebb falva is jelentékenyebb nálánál.

Hans félórai szünetet tartott; megosztottuk vele egyszerű reggelinket; ő igennel vagy nemmel felelt azon kérdésekre, melyeket bátyám az út felől intézett hozzá; midőn azt kérdtük tőle, hogy az éjet hol fogjuk tölteni, csak ezt az egy szót felelte:

— Gardaer!

Megkerestem a mappán e nevet s láttam, hogy a Hwalfjörd partján levő, Reykjavíktól mintegy négy mérföldnyire levő falu viseli e nevet. Megmutattam bátyámnak.

— Csak négy mérföld! szolt bátyám, huszonkettőből négy! Hiszen ez séta!

Nagybátyám interpellálta a kalauzt, a ki azonban válasz helyett a lovaknak szolt s útnak indult.

Három órával később, mialatt folyvást e rétek szintelen gyepét tapostuk, a Kollafjörddöt kellett megkerülnünk, mi könnyebb és gyorsabban volt eszközölhető, mintha ez öblön át akartunk volna gázolni; csakhamar egy úgynevezett «pingstaörbe», község-bírószági székhelybe érkeztük, melynek neve Ejulberg s melynek harangja ekkor delet harangozott volna, ha az izlandi templomok elég gazdagok lennének arra, hogy órájuk is legyen; de a templomok itt a hivekhez hasonlítanak; ezeknek sincsenek óráik és meg vannak nélküle.

Itt a lovakat pihentettük; azután a hegyláncz és a tenger közötti keskeny parton haladva, rövid idő alatt Brantaer Aoalkirkjába értünk és egy mérföld-

del távolabb Jaurböerbe, mely csak «annexia», vagyis fiókegyház s a Hwalfjörd déli partjára épült. Esteli négy óra volt; összesen négy mérföldet haladtunk.

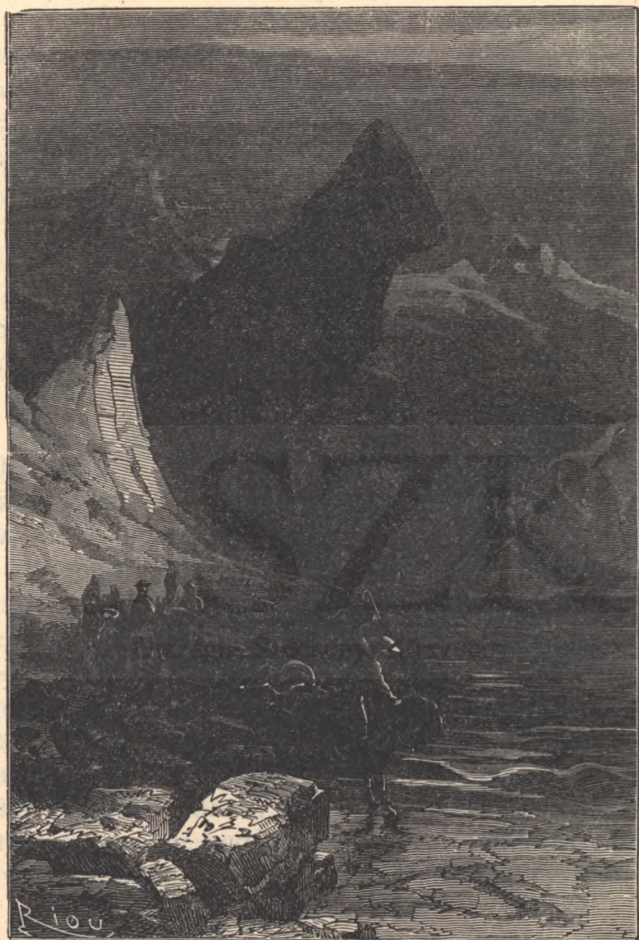
A fjörd e része legalább két mérföld széles; a hullámok zajosan törtek meg a hegyes sziklákon; az öböl úgyszólván két sziklafal között nyulik el; a sziklák meredek s itt-ott háromezer láb magasak; legnagyobb részt barnás telepekből állanak, melyeket egymástól keskenyebb, verhenyes tuffból álló rétegek választanak el. Bár lovaink józanságában bízom, még sem hittem, hogy e tengerszoroson négylábu állat hátán biztosan lehessen átkelni.

— Ha van eszük ezen állatoknak, gondolám, nem kísértik meg az átkelést. Ha nincs eszük, majd lesz nekem.

De bátyám nem akart várni; a víz szélére érve, megsarkantyúzta lovát, mely fejét leeresztve, megfűtta a patkójáig csapkodó hullámokat s megállott; nagybátyám, a ki úgylátszék, saját ösztönét többre becsülte, mint lováét, a víznek akarta szorítani. De a ló daczosan megtagadta az engedelmességet és a fejét rázta. Ekkor bátyám káromkodásra fakadt s ostorral ütötte paripáját, mely fel-felugorva és ágaskodva válaszolt, minek következtében bátyám helyzete bizonytalanná kezdett válni; végre a kis ló, meghajtva térdeit, kibujt bátyám lábai közül s ott hagyta őt két lábán, mely a part két sziklájára volt helyezve; úgy állott ott, mint a rhodusi kolosszus.

— Átkozott dög! kiáltá bátyám, ki lovasból egyszerre bakává lett s szégyelte magát, mint a lovas-tiszt, a kit gyalogezredbe soroznak.

— Faerja, szólt a kalauz, bátyám vállát érintve.

MEGSARKANTYÚZTA LOVÁT.

- Hogyan, van itt komp?
- Der, felelt Hans, hajót mutatva.
- Igen, kiáltám én, ott egy hajó.
- Miért nem mondta előbb! siessünk.
- Tidwatten, felelt a kalauz.
- Mit mond?

— Azt mondja, hogy dagály, felelt bátyám, amadán szót lefordítva.

- Kétségkívül be kell várni a dagályt!
- Förbida? kérde bátyám.
- Ja! felelt Hans.

Nagybátyám lábával dobbantott, mialatt a lovak a komp felé indultak. Én tökéletesen megfoghatónak találtam, miszerint be kell várni a dagály egy bizonyos fokát, azon perczet, midőn a tenger legnagyobb magasságát éri el, hogy a fjördön át lehessen kelni. Ekkor a víz dagadásának vagy apadásának hatása nem érezhető s a kompot a ki- vagy betóduló víz sem az öböl legbelsejébe, sem a szabad tengerre nem ragadhatja.

A kedvező pillanat csak esteli 6 órakor érkezett el; bátyám, én, a kalauz, két evezős és a 4 ló, mind egyszerre foglaltunk helyet e lapos és gyarló járműben. Én részemről az Elbe gőzkompjaihoz lévén szokva, igen szomorú hajtógépeknek véltem a hajósok evezőit. Egy óránál tovább tartott, míg a fjördön átkelhettünk; baj azonban még sem történt.

Félórával később Gardaerbe értünk.

XIII.

Az órát tekintve éjszaka volt; de a hatvanötödik szélességi fokon a sarkkör alatt, a nappali világos-

ság ez órában nem lephetett meg; Izlandban május és június hónapokban a nap soha sem nyugszik le.

A levegő azonban hűvös volt; fáztam és nagyon éheztem. Nagyon örültem tehát, midőn egy boer (izlandi kunyhó) ajtaja vendégszeretően megnyílt előttünk.

Egyszerű földmives háza volt, de vendégszeretet tekintetében felért egy király palotájával. Érkeztünk-kor a ház gazdája elénk jött és kezét nyújtott; azután intett, hogy kövessük.

Egyenként követtük tehát őt, mert más módon nem haladhattunk volna a hosszú, keskeny és sötét folyosón, mely a formátlan, otromba gerendák-ból épült lakásba vezetett, s melybe az egyes szobák ajtói nyíltak; volt összesen négy szoba: a konyha, a szövőműhely, a «badstofa» vagyis a család hálószobája és a vendégszoba, mely legjobb volt valamennyi közt.

Bátyám, kinek termetével e ház magassága semmi arányban sem állott, kétszer vagy háromszor is beleütötte fejét a tetőzet gerendáiba.

Szobáinkba vezettek bennünket; terjedelmére nézve teremnek volt mondható; padolatja nem volt és az ember ledöngölt földön járt benne. Ablaka egyetlenegy volt, melyre üveg helyett nem igen átlátszó birkabőrből készült táblák alkalmaztattak. Az ágyak száraz szalmából állottak, mely két pirosra festett s izlandi közmondásokkal díszített faládákba volt szórva. Ennyi kényelmet nem is vártam; csak az volt a kellemetlen, hogy az egész házban igen erős bűz uralkodott, mely a szárított haltól, zúzott hústól és aludt tejtől származott s orromat nagyon boszantotta.

Miután utikészleteinket félreraktuk, házigazdánk

hangja üté meg füleinket, ki arra szólított fel bennünket, hogy menjünk a konyhába; a legnagyobb hidegek alkalmával is csak itt szoktak tüzet rakni.

Bátyám rögtön engedett e barátságos felszólításnak, én pedig követtem.

A konyhában levő tűzhely ódon alakú volt: a szoba közepén ugyanis nagy kő volt látható s ez szolgált tűzhelyül; fölötte a tetőben lyuk volt, melyen át a füst távozott. E konyha egyszersmind ebédlőül is szolgált.

Beléptünkör házigazdánk, mintha még nem is látott volna bennünket, e szóval üdvözölt: «saellwertu», mi annyit tesz: legyetek boldogok; ezután mind-egyikünknek megcsókolta arczát.

Utána felesége ugyanazon szavakat, valamint a rájuk következett tetteleges üdvözlést is ismétlé; azután a házastársak jobb kezüket szívékre téve, mélyen meghajoltak előttünk.

Nem hallgathatom el azonban, hogy a háziasszony tizenkilencz gyermek anyja volt, a kik mindnyájan a kicsinyek úgy, mint nagyok, ott zsibongtak körülöttünk a füstfellegek közt, melyekkel a tűzhely megtölté a szobát. Minduntalan a kis szőke fejek emelkedtek ki a ködös homályból, melyeknek arczkifejezése kissé méla volt. Ha gondosabban mosdatták volna, angyaloknak lehetett volna őket gondolni.

Nagybátyám és én ezen apróságokkal rögtön megbarátkoztunk s csakhamar mindegyikünk vállán három-négy gyermek volt, ugyanannyi ült térdeinken, a többi pedig lábaink között. Azok, a kik már tudtak beszélni, minden elképzelhető hangon, a legmélyebbtől a legmagasabbig, ismételték e szót: «saellwartu.» Azok pedig, a kik még nem beszéltek, annál jobban kiabáltak.

E hangversenyt azon tudósítás szakítá félbe, hogy a vacsora kész. E perczben lépett be a vadász, ki ez alatt a lovak etetéséről gondoskodott, mi úgy értelmezendő, hogy kibocsátotta őket a mezőre; szegény állatoknak be kellett érniök a sziklákon termő mohával és csekély táperőt tartalmazó fűnemekkel; de azért másnap maguktól visszatérnek hálátlan gazdájukhoz, a ki csak munkával tartja őket.

— Saellwertu! szólt Hans belépve.

Ezután csendesen, gépiesen, a nélkül, hogy egyik csók hosszabb lett volna a másiknál, végig csókolta a házigazdát, a háziasszonyt és a tizenkilencz gyermeket.

E szertartás be lévén fejezve, asztalhoz ültünk összesen huszonnégyen, következőleg egyik a másik hátán. Még szerencsésnek mondhatta magát, a ki csak két gyermeköt tartott térdein.

A mint a levest behozták, általános lett társaságunkban a csend, s az izlandiaknak, meg az izlandi gyermekeknek is természetében levő hallgatagság ismét visszanyerte uralmát. Házigazdánk izlandi mohából készült levest tálalt elénk, mely nem volt rossz; erre következett egy roppant adag, húsz év óta megavasodott, vajban uszó szárított hal; az izlandiak izlése szerint t. i. az avas vaj sokkal jobb a frissnél. Ehhez járult még az úgynevezett «skyr», az aludttejnek egy neme, mely fenyőmag-nedvvel volt fűszerezve, és melyhez kétszersültet ettünk; italul vízzel vegyített tej szolgált, a mit «blandá»-nak neveznek. Hogy jó vagy rossz volt-e e különös ebéd, azt nem vagyok képes megítélni. Éhes voltam és a csemegéül szolgáló pohánkakását is tökéletesen felkanalaztam.

Ebéd után a gyermekek eltűntek; a felnőttek a

tűzhely körül foglaltak helyet, melyen tűzeg, száraz dudva, tehéntrágya és száraz halcsont égett. Miután ekként meleggel is igyekeztünk jóllakni, elváltunk és kiki szobájába ment. A háziasszony ajánlkozott, hogy hazai szokás szerint, harisnyáinkat s nadrágainkat le fogja húzni: a mit azonban igen szívélyesen megköszöntünk, de el nem fogadtunk; végre a szalmából készült ágyon nyujtottam ki fáradt tagjaimat.

Másnap öt órakor reggel elbucsúztunk az izlandi parasztembertől; nagybátyám alig volt képes öt némi díj elfogadására birni; — Hans jeladására útnak indultunk.

Gaerdaertól mintegy száz lépésnyire a vidék jellege megváltozott; a föld ingoványossá kezdett válni s ennél fogva kevésbbé kedvezett lépteinknek. Jobbra a hegyek lánczolata a végtelenbe nyúlt, mint valami természetalkotta roppant bástya, melynek tövében haladtunk; utunkat itt-ott patakok szakították meg, melyeken át kellett gázolnunk vagy usztatnunk, ügyelve, hogy podgyászunk nagyon meg ne ázzék.

A vidék mindinkább sivatag színét öltötte; olykor azonban úgy tetszett, mintha a távolban egy-egy emberi alak tűnne el, mintha tőlünk menekülne; ha az út valamely kanyarulata véletlenül e rémek közelébe hozott bennünket, összeborzadtam; a kopasz, dagadt fő, a fénylő bőr, az undok sebek láttára, melyek a testüket fedő rongyok lyukain át voltak láthatók.

E szerencsétlen lények nem közeledtek hozzánk, nem nyujtották alamizsnára idomtalan kezeiket. Ellenkezőleg, futottak előlünk, de nem távozhattak oly hirtelen, hogy Hans utánuk ne kiálthatta volna a szokásos üdvözetet: «Saellwertu.»

— Spetelsk! szólt ilyenkor Hans.

A BÉLPOKLOS.

— Bélpoklos! ismétlé bátyám.

E szó maga undort keltett bennem. E rettentő betegség Izlandban elég gyakran előfordul; nem ragadós ugyan, de örökölhető, minélfogva e szerencsétleneknek nem szabad házasodniok.

E kisértetek nem vidították fel e vidék jellegét, mely úgy is mindinkább szomorúbb tekintetűvé vált; füvet már csak itt-ott, végre már éppen nem láttunk. Fa itt nem terem, kivéve a törpe hársat, mely inkább bokorhoz hasonló, és itt csoportokban tenyészik. Állatot sem láttam, kivéve néhány lovat, melyeket gazdájuk nem képes eltartani, s melyek magányosan bolyongtak a szomorú kinézésű sikságon. Olykor egy-egy ragadozó madár keringett a szürkés fellegek alatt, azután nyílsebesen folytatta útját dél felé; e sivár természet lelkemmel közölte méla jellegét s emlékezetem visszavitt szülőföldemre.

Ezután néhány apró, jelentéktelen fjördön kellett átkelnünk, s végre egy valóságos kis öblön; az apály, mely akkor legalacsonyabb fokán volt (következően a víz se nem nőtt, se nem apadt), lehetségessé tette, hogy azon rögtön átkeljünk s Alftanes falut érhessük el, mely egy mértfölddel távolabb fekszik.

Miután este két patakon; az Alfán és a Hettán, melyek csukákban és pisztrángokban bővelkednek, gázoltunk át, kénytelenek voltunk az éjszakát valamely elhagyatott, nyomoru viskóban tölteni, mely méltó tanyája lett volna a skandináviai hitrege lidérczeinek; annyi bizonyos, hogy a hideg tündére itt ütötte fel lakását, s engem egész éjjel kínozott.

A következő nap semmi említésreméltó eseményt nem tapasztaltunk. A föld folyvást mocsaras volt, a vidék egyhangú és komor tekintetű. Este czélunk fele útját értük el s az éjet Krösolbt «annexiában» töltöttük.

Junius 19-én, körülbelül egy mértföldet, folyvást meghűlt láván haladtunk; az ily talaj Izlandban «hraun»-nak neveztetik; a láva felszíne redős volt s úgy nézett ki, mintha számtalan kötélből állana, melyek hol messzire nyulnak, hol roppant csomókat képeznek; e roppant, megszilárdult folyam a közeli hegyekről nyult le hozzánk, melyek többnyire kiégett vulkánok voltak, de melyeknek e maradványai bizonyíták azoknak egykori erejét. Itt-ott még néhány meleg forrás füstölgött.

Arra nem volt időnk, hogy e tüneményekkel sokat foglalkozzunk; haladnunk kellett; lovaink patkói alatt csakhamar ismét ingoványossá lett a föld; olykor-olykor kis tavak mellett haladtunk el. Utunk iránya ekkor nyugat felé volt; a nagy Faxa-öblöt már valóban megkerültük s a Sneffels fehér, kettős csúcsa alig öt mértföldnyi távolban nyúlt a fellegek közé. Lovaink gyorsan haladtak; az út akadályai nem hátráltatták őket; én részemről nagy fáradtságot kezdtem érezni, nagybátyám azonban folyvást oly szilárd magatartású és bátor volt, mint első nap; nem tagadtam meg bámulatomat sem tőle, sem a vadásztól, ki ez utat egyszerű sétának tekintette.

Szombaton, junius 20-án, esteli 6 órakor Búdirbe érkeztünk; e mezőváros a tenger partján fekszik. Szombat lévén, kalauzunk kikötött díját követelte, melyet bátyám ki is adott neki. Ez alkalommal Hans családjához, azaz nagybátyjaihoz és unokatestvéreihez szállottunk, kik vendégszeretően fogadtak bennünket; úgy hiszem, hogy nem lettem volna terhükre e jó embereknek, ha az út fáradalmait náluk kívántam volna kipihenni. De bátyám, ki a pihenés szükséges voltát nem érezte, nem értett velem egyet s így másnap ismét derék lovacskáink hátára kellett ülnünk.

A föld, a melyen haladtunk, elárulta a hegység közellétét; nagy gránit-erek törtek elő lábaink alatt, mintegy gyökerei ama hegyeknek. Már a vulkán roppant területére értünk; a tanár folyvást a Sneffelsen tartá szemeit; kezeivel hadonázott, s kihívólag tekintett a roppant hegyoromra, mintha mondani akarná: ez tehát az az óriás, melylyel meg fogok birkózni! Négy órai járás után a lovak maguktól megállottak a stapii plébánia ajtaja előtt.

XIV.

Stapi mintegy harmincz kunyhóból álló helység; láván és lávából épült, a vulkán tövében, mely visszaveti rá a nap sugarait. A helység egy kis fjörd végén fekszik, melyet különös alakú bazalt sziklafal környez.

Tudva van, hogy a bazalt tűzhányó eredetű barnás szikla; idomai rendesen szabályosak s elhelyezésük meglepő. Itt a természet a geometria szabályai szerint, mintegy emberi modorban látszik működni, mintha szögmérőt, delejtűt és vízmértéket használt volna. A természet alakító törvénye másutt szabálytalanság; míg másutt durva idomú csúcsokat, tökéletlen gulákat teremt, girbe-gurba szabálytalan vonalakkal; itt a rendszeresség példáját akarta felállítani, s megelőzve a legrégebb idők építészeit, oly szigorú rendet alkotott, melyet sem Babylon pompája, sem Görögország csodaművei soha felül nem multak.

Sokat hallottam ugyan már ezelőtt az óriások útjáról Irlandban s Fingal barlangjáról a Hebridák egyikén, de természetben még sohasem láttam bazalt sziklasorozatot.

Stapiban e látványt legteljesebb szépségében élvezhettem.

A fjörd sziklabástyája, mint egyáltalában az egész félsziget partja, függőleges, átlag harmincz láb magas oszlopok sorozatából áll. Ezen egyenes, szabályos idomu oszlopok roppant tetőzetet hordanak, mely vízirányos sziklagerendákból állott, melyek e szerint bolthajtásokat, barlangokat képeztek a tenger színe fölött. E természetalkotta fedél alatt itt-ott bámulatosan szabályos köralakú ívezetek voltak láthatók, melyek alatt a tenger zajongva, roppant hullámokban tört meg. A parton helylyel-közzel nagy bazalt csomkok heverték, melyeket az Oczean dühe tört le, mint valamely ódon templom omladékai, mint örökké ifju romok, melyeket az idő foga nem sértett.

Ilyen volt földfeletti utunk utolsó állomása. Hans az úton sok értelmességet mutatott s megnyugtató volt rám nézve azon tudat, hogy ezentúl is kísérni fog bennünket.

A lelkész háza elé értünk; ez épp oly alacsony kunyhó volt, semmivel sem szebb, se nem kényelmesebb, mint szomszédaié; az ajtó előtt bőrkötényt viselő férfi állott, kezében kalapácsal és lovat vasalt.

— Saellwertu, szólt hozzá a vadász.

— God dag, válaszolt a kovács a legtisztább dán nyelven.

— Kirkoherde, szólt Hans, bátyám felé fordulva.

— A lelkész? ismétlé ez utóbbi. Ugy látszik, Axel, hogy e derék ember a lelkész!

Ezalatt kalauzunk elmondta a papnak helyzetünket; ez, munkáját félbeszakítva, valami kiáltás-félét hallatott, mely valószínűleg lovak és lókupeczek között divatozik, mire egy boszorkány tekintetű, hórihorgas

nőszemély jött elő a kunyhóból. Ha nem is volt talán épen hat láb magas, de nem volt sok a híja.

Attól féltem, hogy izlandi szokás szerint csókkal fogja kínálni a vendégeket; de ő ezt nem cselekedte, sőt egyáltalában nem nagyon szívélyesnek mutatkozott, midőn a házba vezetett bennünket.

A vendégszoba az egész lelkészlak legrosszabb, legkisebb és legpiszkosabb szobájának látszott; de be kellett vele érni; a lelkész nem mutatott ó-kori vendégszeretetet. Távolról sem. Még aznap észrevettem, hogy új házigazdánk inkább kovács, halász, vadász és ács, szóval minden inkább, mint Isten szolgája. Igaz, hogy hétköznapi volt; meglehet, hogy vasárnap jobban megfelel hivatásának.

Nem akarom kárhozottatni e szegény papokat, kik utoljára is nyomoruságban élnek; a dán kormánytól nevetségesen csekély bért húznak s plébániájuk tizedének $\frac{1}{4}$ -ed részét birják, egyre-másra nem szokott többre menni hatvan hamburgi márkánál.* Innen származik, hogy dolgozniok kell, hogy megélhesse; már pedig, a ki halászattal, vadászattal és lóvasalással foglalkozik, az csakhamar megtanulja a halászok, vadászok és egyéb, kissé durva emberek szokásait és modorát; ugyanazon este azt is tapasztaltam, hogy házigazdánk erényei közé a mértékletesség és józanság sem tartozik.

Nagybátyám csakhamar belátta, hogy miféle durva emberrel van dolga; érdemes, jámbor tudós helyett közönséges, durva parasztot talált a lelkészben. Elhatározta tehát, hogy nagy vállalatát minél előbb végrehajtja és otthagyja a nem igen vendégszerető plébániát. Az út fáradalmait tekintetbe nem véve,

* Mintegy harmincz forint o. é.

A FJÖRD SZIKLABÁSTYÁJA.

eltökélte, hogy néhány napot a hegyek között fog tölteni.

Az indulás előkészületei az érkezésünket követő napon tehát már megtétettek. Hans három izlandit fogadott, kik a podgyászt vigyék utánunk, miután lovakkal oda nem mehettünk; e benszülöttek azonban csupán a Sneffels tölcséréig voltak bennünket kísérendők, azután vissza fognak térni. Ez előre meg lőn állapítva. Ez alkalommal bátyám kénytelen volt kalauzunkkal tudatni, hogy a vulkán belsejének legvégső határáig szándékozik behatolni.

Hans egyszerűen fejével bólintott. Előtte mindegy volt, hogy merre jár, hogy szigetének mélyébe hatol-e, vagy annak felszínén utazik; én részemről az utazás eseményei által szórakoztatva, eddig némileg elfeledkeztem a jövőről, de most annál nagyobb felindulást kezdtem érezni. Mit tegyek? Nem próbálhattam meg többé Lidenbrock tanárral daczolni; ezt Hamburgban kellett volna tenni, nem pedig a Sneffels tövénél.

Főleg egy eszme gyötört rémségesen, valóban borzasztó eszme, mely az enyémnél erősebb idegeket is megrendíthetett volna.

— Hát felmegyünk a Sneffels csúcsára, gondolám.

— Jó. Lemegyünk a hegy tölcsérébe, még ez is megjárja. Előttünk mások is jártak ott és nem haltak bele. De nem ennyiből áll a dolog. Ha valóban találunk utat, mely a föld belsejébe vezet, ha ez az átkozott Arne Saknussem csakugyan igazat szól; belebonyolódunk e tűzhányóhegy földalatti üregeibe. Már pedig, hogy a Sneffels valóban kialudt-e, erre semmi bizonyítékot nem látok. Ki áll jót azért, hogy nem készül-e belsejében valami rémítő kitörés? Következik-e abból, hogy a szörnyeteg 1229. óta alszik, miszerint többé fel nem ébredhet? Ha pedig felébred, mi lesz belőlünk!?

A kérdés mindenestre megérdemelte, hogy gondolkodjam fölötte. Ha szemem behunytam, rögtön tűzhányásról álmodtam; arra pedig, hogy láva legyen belőlem, legcsekélyebb hivatást sem éreztem.

Nem voltam képes tovább hallgatni s eltökéltem, hogy a kérdést bátyám előtt a lehető legügyesebben fogom megpendíteni, mintha magam sem nagyon hinném annak valószínűségét.

Felkerestem bátyámat s előadtam neki aggodalmaimat, azt várván, hogy haragra fog gyúlni. De ő egyszerűen válaszolt:

— Jutott eszembe!

Mit jelenthettek e szavak? Csakugyan hajlandó volna-e az ész tanácsát megfogadni? Képes lenne-e tervéről lemondani? Ez sokkal szebb volna, sem-hogy hihetném.

Néhány percznyi hallgatás után, mialatt kérdezősködni nem bátorkodtam, bátyám folytatá:

— Jutott eszembe. Mióta Stapiba érkeztünk, sokat foglalkoztam az általad megpendített fontos kérdéssel, mert nem jó az embernek meggondolatlanul cselekedni.

— Úgy van, válaszoltam szilárd hangon.

— Hatszáz esztendeje, hogy a Sneffels elhallgatott; de azért újra megszólalhat. A kitöréseket rendszeren oly tünetmények szokták megelőzni, melyek általánosan ismeretesek; kérdezősködtem tehát a vidék lakosai között, tanulmányoztam a földszint s biztosan állíthatom, Axel öcsém, hogy kitörés nem lesz.

E határozott állítás annyira meglepett, hogy képtelen voltam felelni.

— Kétkedel szavaimban? szólt bátyám. Jó, tehát, jer velem.

Gépiesen engedelmeskedtem. A mint kiértünk a

lelkészlakból, bátyám azon utat választá, mely a bazalt sziklafal egy nyílásán keresztül a tengertől eltérő irányban vezetett. Csakhamar a sík földre értünk, ha ugyan nevezhetjük sík földnek a tűzhányási anyagok roppant rakásaival fedett tért; a vidék nagy kövek, trapp, bazalt, gránit s egyéb vulkáni sziklák zápora által mintegy összezúzotttnak látszott.

Itt-ott apró füstfellegeket láttam a légbe emelkedni; e fehéres gőzök, melyek izlandi nyelven «reykir»-nek neveztetnek, a meleg forrásokból származnak s léte-lük által bizonyítják a föld belsejének folytonos tevékenységét. Ez igazolni látszott aggodalmaimat. Nagy-on meg voltam tehát lepelve, midőn bátyám így szólt hozzám:

— Látod e gőzfellegeket, Axel? Ezek mind azt bizonyítják, hogy a vulkán haragjától nincs mit tartanunk.

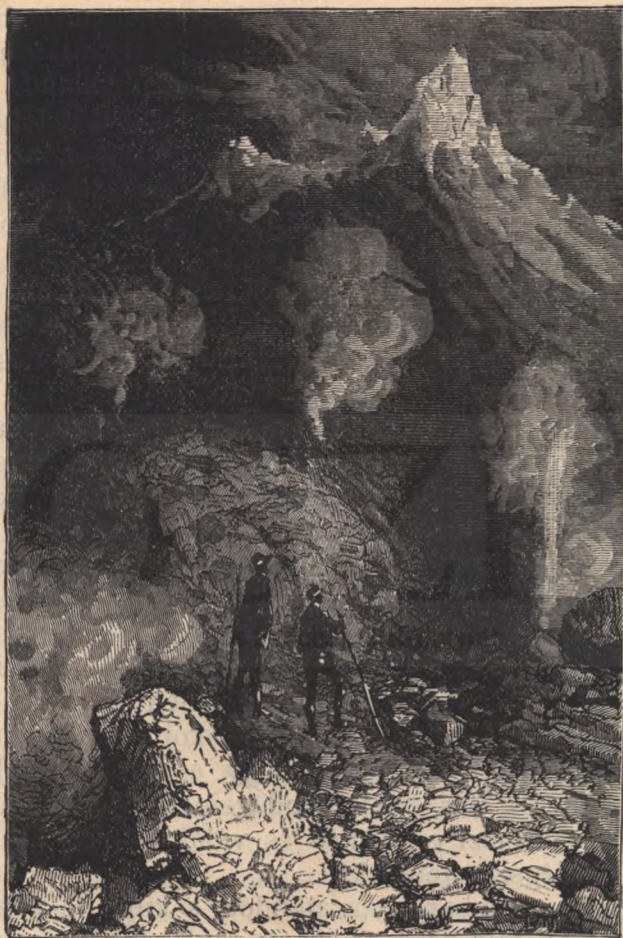
— Hogyan? kiáltám.

— Jegyezd meg jól magadnak a következőket, folytatá a tanár, a kitörések közeledtekor e gőzfellegek rendkívül megsza-porodnak, míg ellenben a ki-törés tartama alatt tökéletesen eltűnnek, mert ekkor ama ruganyos folyadékok nem levén többé korlátolva, a tűzhányó tölc-sérén át bugyognak fel s nem szorulnak arra, hogy a föld repedésein át keressenek utat. Ha tehát e gőzök rendes állapotukban maradnak, ha nem szaporodnak el rendkívüli módon s ha ezzel még egybeveted, hogy a szelet, az esőt nem váltotta föl csendes idő és sűrű nehéz lég, biztosan állíthatod, hogy rövid időn nem lehet kitörést várni.

— De . . .

— Elég! Mikor a tudomány ily határozottan bizonyít valamit, nincs többé ellenvetés.

Nagy-on csüggedten tértem vissza a lelkészlakba;

APRÓ FÜSTFELLEGEK EMELKEDTEK.

igaz, hogy bátyám tudományos argumentumokkal vert meg. De mindamellett volt még egy remény, az, hogy lehetetlen lesz a tölcsér fenekénél mélyebbre hatolnunk, hogy nem fog előttünk út nyílni, s hogy Saknussem állítása hazugságnak bizonyuland.

A következő éjszakát rémítő álmok közt töltöttem; vulkánok fenekén, a föld üregeiben jártam, azután megolvadt szikladarab alakjában feldobott a földalatti erő, felhajítva éreztem magam a csillagokon túl a végtelen ürbe.

Másnap, junius 23-án reggel, Hans már az ajtó előtt várt reánk társaival, kik az élelmiszereket, physikai és egyéb eszközöket hordták. Bátyám és én, mindegyikünk egy-egy vasas botot, egy puskát s egy tölténytartót vittünk. Hans, mint elővigyázó ember, podgyászsunkat még egy vízzel telt tömlővel szaporította, mely kulacsaink tartalmával együtt nyolcz napra biztosított számunkra italt.

Reggeli kilencz óra volt. A lelkész és hórihorgas, boszorkányszerű gazdaasszonya az ajtóban vártak reánk. Kétségkívül búcsuzni, jó utat kívánni akartak vendégeiknek. A búcsuzás azonban váratlanul irtózatosszámla alakját öltötte, melyben fel volt számítva még a levegő is, melyet viskójukban szívtunk, pedig, el merem mondani, hogy e levegő büzhödött volt. E derék pár értett vendégeinek adóztatásához, akár egy sveiczi vendéglős és valóban nagy árt szabott vendégszeretetének.

Bátyám azonban nem alkudott s kifizette a számlát. A ki a föld központjába készül, pár tallerra nem igen néz.

Ez ügy befejezése után Hans jelt adott az indulásra s néhány percz mulva kívül voltunk Stapi utczáin.

XV.

A Sneffels magassága ötezer láb; kettős csúcsa egy trachyt hegyláncz végpontját képezi, mely a sziget főhegységének egyik ága. Indulásunk pontjáról nem lehetett felismerni a szürkés látóhatárt megszakító két csúcst. Csupán egy roppant hóföveget vettem észre, mely az óriás homlokára volt nyomva.

Egyesével haladtunk; legelől a vadász, ki keskeny ösvényeken vezetett bennünket fölfelé, melyeken két személy egy sorban nem haladhatott volna. Ennél fogva társalgást folytatni teljes lehetetlen volt.

A stapii fjörd hazalt-falán túl legelőbb is ingoványos, növénymaradványokkal telt tőzegföldre értünk, mely a félsziget mocsárai egykori tenyészetének maradványaiból állott; e gyúanyag roppant, még eddig ki nem zsákmányolt tömege Izland összes népességének fűtőszerűl szolgálhatna egy századig. E nagy tőzegréteg, a mint azt az eső által mosott völgyekben megítélhetém, hetven láb magas volt és szénné vált szerves testek számos telepeiből állott, melyeket egymástól vékony tajtos tufflapok választottak el.

Mint Lidenbrock tanár valódi vérrokona, daczára aggodalmas izgatottságomnak, érdekekkel vizsgáltam ez ásványtani ritkaságokat, melyek itt, mint valami nagyszerű természettudományi tárlatban voltak összehalmozva; egyszersmind összeállítám elmémben Izland egész geologiai történetét. E különös sziget nyilván a víz színe alól merült fel és pedig aránylag új korban; sőt talán észrevehetetlenül még most is emelkedik. Ha ez áll, úgy eredetét csupán a földalatti tűz működésének lehet tulajdonítani. Ez eset-

ben tehát Davy Humphry elmélete, Saknussemm irata, nagybátyám állítása és tervei, mindez füstbe ment. E hypothesis folytán figyelmes vizsga alá vettem a talaj jellegét és csakhamar világos volt előttem, hogy mily rendben követhették egymást ama tűnemények, melyeknek e sziget lételetét köszönhetette.

Izland egyáltalában nem bir telepfölddel és tisztán csak tűzhányási anyagokból, azaz összeolvadt és likacsos sziklából áll. A tűzhányó hegyek keletkezése előtt egészen trappból állhatott, melyet a központi erők lassankint emeltek a víz színe fölé. A belső tűzek ekkor még nem törtek volt ki.

De később nagy hasadás támadt, mely az egész szigetet átmetszé, délnyugatról éjszaknyugat felé irányozva. S e hasadékon ömlött ki a trachyt folyadék. — E tűnemény akkor csendesen, nagy rázkódtatások nélkül ment végbe. A nyílás roppant nagy volt s a megolvadt anyagok, melyek a föld belsejéből bugyogtak fel, csendesen folytak szét s fedték be a sziget felszínét. Ez időszakban jelentek meg a földpát, a syenit és a porphyr.

De e kiömlés következtében a sziget felszíne magasabbra emelkedett, s egyszersmind szilárdabbá is lett. Könnyen elképzelhető, hogy mélyében mennyi ruganyos gáz szorult meg, midőn az a trachyt-kéreg meghülése után többé nyílást nem talált. Ennek következtében végre elérkezett azon időpont, midőn a gázok ereje oly ellenállhatatlanná vált, hogy a nehéz kérget fölemelte és roppant kéményeket fűrt azon át. Innen származtak a kéreg emelkedése által alakult vulkánok s azután a vulkánon átfűrt tölcsérek.

Ekkor a földemelkedési tűneményeket tűzhányási tűnemények követték; az újonnan alakult nyílások kezdetben bazalt-tömegeket okádtak ki, melyeknek

legcsodásabb példányait szemlélhettük a síkságon, melyen most áthaladtunk. E nehéz, sötétszürke sziklákön haladtunk most, melyek meghülésük alkalmával hatszögű oszlopokká alakultak. A távolban számos, összelapított csúcs volt látható, mely egykor mind tűzhányó volt.

Ezután a bazalt kitörései megszűnván, a vulkán, melynek ereje a kiégett tölcsérekével is szaporodott, ama lávának és tuffnak s egyéb olvadt köveknek nyitott utat, melyek most oldalait dús hajzat tekercseként borították.

Ekként követték egymást a tünemények, melyek Izland szigetét alakították; mindezek a belső tűzből származtak s véleményem szerint örültség volt föltételezni, hogy a sziget belseje most is nincs forró olvadás állapotában és örültség volt azt hinni, hogy a föld központjáig lehessen hatolni.

Vállalatunk lehető következményei iránt tehát tökéletesen megnyugodtam, mialatt a Sneffelset rohammal bevenni készültünk.

Utunk akadályai folyvást növekedtek; a talaj emelkedett, lábaink alatt inogtak a szikladarabok s a veszedelmes bukások csak a legnagyobb óvatossággal voltak elkerülhetők.

Hans csendesen és nyugodtan haladt elől, mintha a legjobb úton járna, olykor egészen eltűnt szemeink előtt a nagy sziklatömegek mögött; ilyenkor éles fűttyentés által adta tudtunkra a követendő irányt. Gyakran megállapodott s néhány szikladarabot rakott össze, hogy azok után visszatértünkkel megtaláljuk az utat. Ez óvatosság magában véve igen dicséretes volt, de a jövő eseményei fölöslegessé tették azt.

Három órai fáradtságos járás után a hegynek még

csak tövébe érkeztünk. Ide érve, Hans megállott, mire reggelinket gyorsan elköltöttük. Bátyám két-akkora darabot tett szájába, mint máskor, hogy hamarabb útnak indulhassunk. De nem ért célzt, mert Hans szükségesnek vélte, hogy mielőtt ismét útra kelnénk, jól kipihenjük magunkat s ennél fogva csak egy órával később adott jelt az indulásra. A három izlandi ép oly hallgatag volt, mint társuk, a vadász; az egész idő alatt egy szót sem szóltak és igen mértékletesen ettek.

Most a Sneffels meredek lejtőjén kezdtünk fölfelé haladni; a hegy hóborított csúcsa, hegyes vidéken gyakran előforduló optikai csalódás következtében, igen közelinek látszott és mégis mennyi hosszú órába s mily roppant fáradtságba került, míg azt elérhettük! A kövek, melyeket sem föld, sem növényzet nem kötött egymáshoz, megindultak lábaink alatt s iszonyú sebességgel gördültek le a völgybe.

Voltak helyek, hol a hegy lejtője legalább is harminczhat fokos szöget képezett a látkörrel; e helyeken lehetetlen volt felhaladnunk, s azért szorgalmasan ki kellett azokat kerülni, mi nem csekély fáradtságba került. Ilyenkor azután botjainkba fogódzva, kölcsönösen segítettük egymást.

Nem hallgathatom el, hogy bátyám mindig melletttem volt és nem veszített szem elől; karja nem egyszer szolgált hatalmas támaszul e veszélyes úton. Ő maga kétségkívül legnagyobb mértékben birta az egyensúlyozás képességét, mert egyetlen egyszer sem botlott meg. Az izlandiak, habár nagy terhet vittek, mint valódi hegyi lakók, szépen haladtak.

A Sneffels csúcsának roppant magasságát látva, lehetetlennek véltem, hogy azt, ha a lejtő folyvást ily meredek marad, a hegy ezen oldalán haladva, el-

GYORSAN HALADHATTUNK.

Handwritten signature: P. H. 1881

érhessük. Szerencsére egy órai fáradalom és roppant erőlködés után, a hegy derekán, nagy hóréteg közepén, váratlanul valami lépcsőzet-formára bukkantunk, mely megkönnyítette haladásunkat. E lépcsőzet a kitörések által idedobott közuhatag által képeztetett; az izlandiak «stina»-nak nevezik azt. Ha e zuhatagot bukásában a hegyoldal különös alakja meg nem állítja, az a tengerbe zuhan s új szigeteket képezett volna.

Így azonban igen jó szolgálatunkra volt; a lejtő ugyanis mindinkább meredekebbé vált, de a kőlépcsőkön kényelmesen, sőt oly gyorsan haladhattunk, hogy midőn egy pillanatra megállottam, mialatt társaim folyvást haladtak, a hirtelen növekedő távolság következtében, ők górcsövi kis alakban tűntek fel előttem.

Esteli hét órakor a lépcsőnek kétezer fokozatán haladtunk volt fel a hegynek egy kidomborodására, mely mintegy erkélyt képezett s a tölcsér tulajdonképeni guláját viselte.

A tenger háromezerkétszáz lépésnyi mélységben terült el alattunk; elértük az örök hó rétegét, mely Izlandban, az égalj folytonos nedvességének következtében, nem igen magasan fekszik. Kemény hideg volt s a szél erősen fújt. Én végkép ki voltam merülve. A tanár látván, hogy lábaim tökéletesen megtagadják a szolgálatot, türelmetlensége daczára is, rászánta magát a szünetelésre; ennél fogva kalauzunknak intett, a ki azonban fejét rázva, felelt:

— Ofvanför.

— Úgy látszik, hogy följebb kell mennünk, mondá bátyám.

A tanár Hanstól válaszának indokát kérdezte.

— Mistour, válaszolt a kalauz.

GYORSAN KÖVETTÜK HANSOT.

— Ja mistour, ismétlé az izlandiak egyike ijedt hangon.

— Mit jelent e szó? kérdém én aggódva.

— Nézz oda, szólta bátyám.

Lenéztem a síkságra és ott összezúzott kövekből, homokból és porból álló roppant oszlopot vettem észre, mely forogva emelkedett fel tölcséralakban; a szél a Sneffels azon oldala felé hajtotta azt, melyen mi kapaszkodtunk fölfelé. Sötét függönyként emelkedett a hegy előtt, elhomályosítva a napot s árnyékát a Sneffelsre vetette. Láttam, hogy ha e tölcsér ideér, bennünket okvetlenül elsodor. E tüneményt, mely elég gyakran előfordul, mikor a jéghegyek között forgószél emelkedik, izlandi nyelven mistournak nevezik.

— Hastigt, hastigt! kiáltá kalauzunk.

Bár nem értettem dánul, mégis felfogtam, hogy a lehető leggyorsabban kell Hansot követnünk. Ez a hegy kúpján gyorsan haladni kezdett fölfelé, de nem egyenesen, hanem jobbra-balra kanyarodva, s ekként a járást könnyítve! A tölcsér csakhamar megtört s a hegyre omlott, mely a roppant csapás alatt megrendült; a forgószél által felkapott kövek záporként hullottak alá, mint valamely kitöréskor. Mi ekkor szerencsére már a hegy másik oldalán voltunk s minden veszélyen kívül; kalauzunk elővigyázatosságának köszönhattük, hogy porrá zúzott testeink, mint valamely meteor alkatrészei, nem hullottak alá valahol a távolban.

Hans azonban úgy vélekedett, hogy nem tanácsos az éjt a kúp oldalán tölteni. Folytattuk tehát utunkat jobbra-balra kanyarodva; a még hátralevő ezerötszáz láb öt órát igényelt; a kerülések és kanyargások összesen legalább három mértföldet tettek. Nem győz-

tem többé a járást; a hideg és a fáradság majd megöltek és a kissé ritkább levegő nem volt képes tudómet kielégíteni.

Végre, esti tizenegy órakor, a legnagyobb sötétben értük el a Sneffels csúcsát és minekelőtte a tölcsér belsejében kerestem volna menedéket, pályája legalsóbb részén láttam az éjféli napot, mely halvány sugarait az alattunk szendergő szigetre vetette.

XVI.

Vacsoránkat gyorsan elköltöttük, mire a kis vándorcsapat tűrhető éjjeli tanyát keresett. Kemény sziklán feküdtünk, a hajlék nem volt igen biztos s egyáltalában a helyzet, itt ötezer lábnyra a tenger színe fölött, valóban kínos; mindamellett igen jól és mélyen aludtam és oly nyugalmas éjszakám volt, mint már régen nem. Még csak nem is álmodtam.

Másnap reggel fogvaczogva ébredtünk fel; a levegő csipős hideg volt, az idő szép, tiszta, a nap ragyogó. Fölkeltem gránit ágyamról, hogy élvezhessem a nagyszerű látványt, a mely kínálkozott.

A Sneffels két csúcsának egyikén, a délin, állottam. Innen tekintetem bejárhatta az egész szigetet; ily magas szempontból, közönséges optikai csalódás következtében, a sziget partjai fölemelkedni, míg belső részei lesüppedni látszóttak. Azt lehetett volna hinni, hogy Helbesmer domború földképeinek egyike terül el alattunk. Mély völgyeket láttam, melyek minden irányban szelték át egymást, a tavak roppant nagyra nőttek s a patakokból folyók lettek. Tőlem jobbra számtalan jéghegy és csúcs lánczolata nyúlt el, melyeknek némelyike fölött könnyű füstfelleg

lebegett. E beláthatatlan hegyláncz, melynek csúcsain tajtékként tűnt fel a hóréteg, hullámozó tengerhez hasonlított. Ha nyugat felé fordultam, a tenger terült el szemeim előtt, méltóságteljesen, vég nélkül s mintegy folytatásaként ama hullámozó hegylánczolatnak. Szemem alig volt képes megkülönböztetni, hogy hol végződnek a hegyek és hol kezdődnek a hullámok.

Tökéletesen átengedtem magam a bűvös elragadtatásnak, melyet ily magaslatokon érezünk; fejem most már nem szédült, mert végre hozzá kezdtem szokni a felséges látványokhoz. Káprázó szemeim a napsugarak ragyogó dicskörébe merültek. Elfelejtém, hogy ki vagyok, hol vagyok s éltem az elfeknek és sylpheknek, a skandináviai mythologia képzeleti lényeinek életét; megittasultam a magaslatok kényeztetésében s nem gondoltam ama mélységekre, melyekbe végzetem nemsokára le fog vinni. De csakhamar a való érzetére ébredtem, a tanárnak és Hansnak érkezte által, kik most feljöttek hozzám a hegy csúcsára.

Bátyám nyugat felé fordulva, kezével valami gőzvagy ködformára mutatott, a mi a tenger színén látszott úszni és a mit partok körrajzának is lehetett vélni.

— Grönland, mondá bátyám.

— Hogyan, Grönland? kiáltám én.

— Úgy van; csak harminczöt mérföldnyi távolság választ el bennünket Grönlandtól; a jég olvadásakor a megindult nagy jégtáblák olykor Izland partjáig úsztatják Grönland jegesmedvéit. De erre semmi gondunk. Itt vagyunk a Sneffels csúcsán; ime a két csúcs: a déli és az éjszaki. Hanstól rögtön megtudhatjuk, hogy az izlandiak hogy hívják azon csúcsot, melyen most vagyunk?

Bátyám kérdésére a kalauz felelé:

— Skartaris.

Bátyám diadalmas tekintetet vetett rám.

— Jerünk a tölcsérbe! mondá.

A Sneffels tölcsére megfordított kúpalakú volt; átmérője legfölül két mérföldnyi lehetett. Mélységét mintegy kétezer lábnyira becsültem. Képzeljük el, minő tekintetet nyujthat e katlan, mikor villámmal és dörgéssel telik meg. Fenekének kerülete nem lehetett több ötszáz lábnyinál, minélfogva oldalainak lejtője nem volt igen meredek s így könnyen le lehetett jutni a mélységbe; önkénytelenül roppant lőmozsárhoz hasonlítám e tölcsért, és e hasonlat elémített.

— Leszálljunk e mozsárba? gondolám, mikor talán meg van töltve s a legcsekélyebb szikra is felgyujt-hatja és elsütheti; ezt valóban csak őrütek tehetik.

De többé nem hátrálhattam. Hans igen közönyös arczkifejezéssel indult meg a csoport élén s én szó nélkül követtem a többieket.

A lemenetelt megkönnyítendő, Hans a tölcsérben csigavonalban haladt lefelé; tűzhányási sziklák között kellett járnunk, melyek közül egynémelyik, helyén megingatva, nagyokat szökkenve gördült le a mélységbe s bukásának zaját a visszhang különös érczes-séggel ismételte.

A tölcsér egyes kiálló részei annak belsejében apró jéghegyeket képeztek; Hans ilyenkor rendkívül óvatosan haladt előre, vasas botjával meg-megdöfte maga előtt az utat, hogy a netaláni rejtett hasadékokat elkerülje. Bizonyos veszélyes helyeken szükségessé vált, hogy hosszú kötéllel kössük magunkat össze, a végett, hogy ha valamelyikünknek lába elbotlanék, azt társai tartsák fenn. E szolidaritás bölcs dolog volt, de nem zárt ki minden veszélyt.

Azonban, daczára a kalauzunk előtt is ismeretlen tölcsérlejtő számos akadályainak, nem történt az úton semmi baj; kivéve azt, hogy az egyik izlandinak kezéből kihullott egy nagy kötélcsomag, mely azután a legrövidebb úton jutott le a fenékre.

Mikor leérkeztünk, dél volt. Fölemeltem tekintetemet s a tölcsér legfelső torkolatát pillantottam meg, melyen egy darab ég nézett be; terjedelme ugyan meglepőleg csekélynek látszott, de az csaknem tökéletes kör volt; csupán egy ponton szakítá meg annak szabályosságát a Skartaris csúcsa, mely a kör belteriméjébe nyúlt be.

A tölcsér fenekén három kémény nyílása volt látható, melyeken át a Sneffels kitörései alkalmával lávát és gőzt szokott a központi tűz kilövellni. E kémények mindegyike körülbelül száz lábnyi átmérőjű lehetett. Ott tátongtak, úgyszólván lábaink alatt. Én nem bírtam beléjük nézni. Lidenbrock tanár rögtön megvizsgálta fekvésüket. A tanár lelkendezve futkosott egyiktől a másikhoz, kezeivel hadonázva és érthetetlen szavakat tördelve. Hans és társai, lávadarabokon ülve, bámulták bátyám különös viseletét és nyilván örültek gondolták.

Bátyám egyszerre nagyot kiáltott; azt hittem, hogy talán elszédült s leesett ama kémények valamelyikébe. De nem; ott állott, karjait magasra emelve, széjjelvetett lábakkal, egy a tölcsér központján levő gránit-szikla előtt, mely úgy állott ott, mintha Plutó szobrának volna a talpköve. Bátyám arczkifejezése a legnagyobb meglepetést árulta el, de e meglepetés csakhamar őrjöngő vígságnak adott helyet.

— Axel, Axel! kiáltá bátyám, jer csak ide!

Oda futottam. Sem Hans, sem az izlandiak nem moczczantak.

«TEKINTS ODA!»

— Tekints oda! szólt a tanár.

Bátyám meglepetését, ha nem is örömét osztva, olvastam a sziklatömeg nyugati oldalán, az idő foga által félig eltörült betűkben, ez átkozott nevet:

1AAT 41PKN44TX

— Arne Saknussem! kiáltott bátyám. Kétkedel még.

Én nem válaszoltam s hűledezve tértem vissza helyemre. E fölfedezés megsemmisített.

Nem tudom tisztán, hogy mennyi ideig maradtam így szomorú töprengéseimbe elmerülve . . . Csak annyit tudok, hogy mikor ismét eszméltem, bátyámat és Hansot magukban láttam a tölcsér fenekén. Az izlandiakat már haza bocsátották s ezek most a Sneffels külső lejtőjén haladtak le Stapi felé.

Hans csendes álomba volt merülve; egy szikla tövében, egy láva-csatornában rögtönzött ágyon feküdt; bátyám a tölcsér lenekén futkosott fel s alá, mint valami vadállat a veremben. Nekem részemről sem kedvem, sem erőm nem volt arra, hogy fölkeljek s így követve kalauzunk példáját, álomba, vagy helyesebben fájdalmas ájulásba merültem, mely alatt úgy tetszett, mintha a hegy belsejében zajgást hallanék, vagy onnan érkező rengést éreznék.

Így telt el a tölcsér fenekén töltött első éjszaka.

Másnap szürke felleges ég domborult a kúp nyílása fölött. Ezt nem annyira a tölcsérben uralkodó homályról, mint nagybátyám haragjáról vettem észre, melynek okát azonnal megértettem.

Szívemben ismét reménysugár kezdett derengeni. Ugyanis az előttünk nyíló három útnak csak egyikét követte volt Saknussem. A tudós izlandi állítása

szerint, ezt azon, a titkos írásban megérintett saját-ságáról lehetett felismerni, hogy annak szélét junius hó utolsó napjaiban a Skartaris árnya fedi be.

E hegyes csúcsot valóban úgy lehetett tekinteni, mint valamely roppant napóra mutatóját, melynek árnya az év egyik napján a földközponthoz útját jelöli ki.

Már pedig, ha nap nem süt, nincs árnyék; következésképpen nincs útmutató. Ekkor junius 25-ke volt. Ha az ég még hat napig borult marad, úgy a fölfedezést más évre kell halasztani.

Nem írhatom le Lidenbrock tanár iszonyú, de tehetetlen haragját. A nap elmúlt, a nélkül, hogy a tölcser fenekén a legcsekélyebb árnyat is láttunk volna. Hans nem mozdult helyéről; pedig magában mégis csak tűnődhetett a fölött, hogy mit várunk, ha ugyan egyáltalában szokott tűnődni. Nagybátyám egyetlenegyszer sem szólott hozzám. Tekintete változatlanul, mereven az égen függött s annak szürke és ködös végtelenségében merült el.

Junius 26-ka is ilyenformán telt el, csak hogy ekkor egész nap hóval vegyes eső esett. Hans lávadarabokból kis kunyhót épített. Szemem különös gyönyörrel követte azon sok ezer apró, rögtönzött zuhatagot és vízesést, mely az eső következtében a kúp oldalán támadt; ennek minden egyes köve növelte az eső által okozott morajt.

Nagybátyám többé nem volt képes magán uralkodni.

Valóban, nálánál türelmesebb ember is ingerültté válna, ha így, úgyszólván a kikötő bejárása előtt, szenvedne hajótörést.

De a nagy fájdalmakat rendesen nagy örömökkal szokta vegyíteni az ég, mely Lidenbrock tanár számára is kétségbeesése nagyságához mért boldogságot tartogatott.

Másnap ugyan még folyvást borult volt az ég, de vasárnap, junius 28-kán, a hónap utolsóelőtti napját megelőző nap, a hold változtával megváltozott az idő is. A nap sugarai dúsan özönlöttek a tölcsérbe. Minden domborulat, minden szikla, minden kő és orom részesült e jótékony sugarakban s árnyát azonnal a földre veté. Valamennyi közt a Skartarisé tűnt ki, mely valami hegyes szálkához hasonlított s körben forgott, a mint a nap pályáján haladt.

Nagybátyám vele forgott.

Délben, mikor az árnyék legrövidebb volt, vége épen a középső kémény széléig ért.

— Erre tehát! kiáltott a tanár, erre! A föld központja felé! tevé hozzá dán nyelven.

Hansra tekintettem.

— Forüt! szólt kalauzunk nyugodtan.

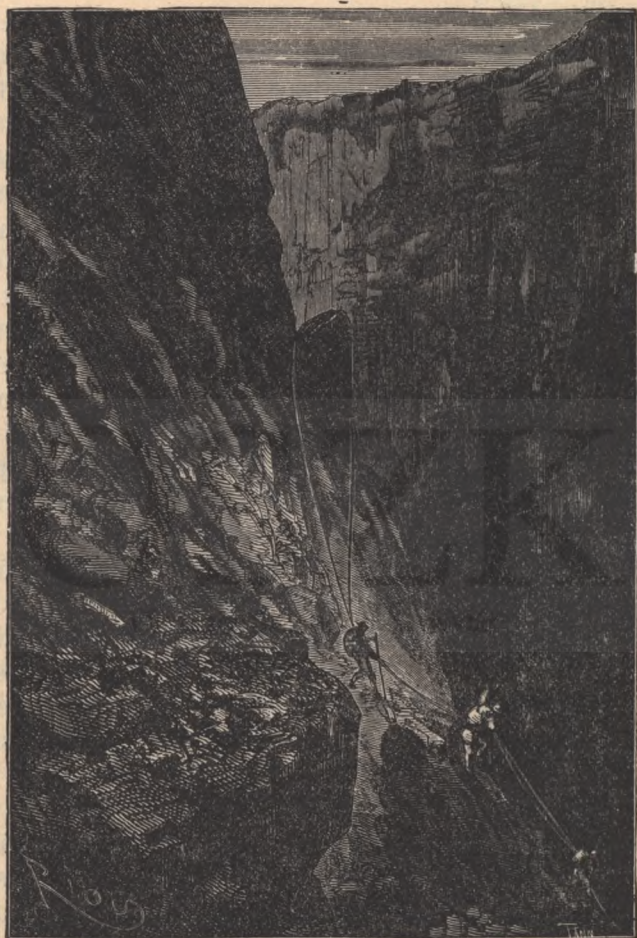
— Előre! válaszolá nagybátyám.

Esteli egy óra és tizenhárom percz volt.

XVII.

Valódi utunk most kezdődött. Eddig a fáradalmak felülmulták a nehézségeket; de ezentúl ezeknek mindegyre megújuló sokasága ellen kellett küzdenünk.

Eddig még egyszer sem tekintettem le ama feneketlen mélységbe, melybe le kellett szállanom. De most elérkezett az elhatározó pillanat. Még választhattam, rászánhattam magam a vállalatra, vagy vissza is léphettem; de ez utóbbit tenni a kalauz előtt szégyeltem. Hans oly nyugodtan, oly tökéletes közönyösen, annyira nem gondolva a veszélyekkel, szánta magát e kalandra, hogy önmagam előtt pirul-

KÖTÉLEN BOCSÁTKOZTUNK LE.

tam azon gondolatnál, hogy nálánál kevésbbé bátor legyek. Ha magam lettem volna, elősoroltam volna minden nagy argumentumaimat, de a kalauz jelenléte hallgatásra birt; emlékezetem hazarepült Németországba, kedves Margitomhoz, mialatt a közép-ső képmény, vagyis aknához közeledtem.

Említettem, hogy átmérője száz- s ennél fogva körülete háromszáz láb. Egy szikla fölé hajoltam, mely az örvény fölött függött, s letekintettem; minden hajam szála az égnek meredt. Az ür érzete erőt vett rajtam. Úgy tetszett, mintha a súlyközpont fejembe tétetnék át, mely szédülni és forogni kezdett, mintha részeg volnék. Semmi úgy meg nem zavarhatja az ember fejét, mint a mélység által gyakorolt vonzerő. Már-már lezuhantam volna, midőn erős kéz tartott vissza: Hans keze. Úgy látszik, hogy a Kopenhágában, a Frelsens-Kirk tornyán vett leczkék eredménye nem volt tökéletes.

De bármi rövid ideig tekintettem is ama kútba, mégis megjegyeztem annak belalakját. Oldalai, melyek csaknem függőlegesek voltak, számos kiálló orommal birtak, s ezek megkönnyíthették a lemeneztelt; de, ha így lépcső volt is, a korlát tökéletesen hiányzott. Egy, a torkolatnál megerősített kötél szolgálhatott volna karfául; de hogy visszük aztán ezt magunk után, ha leértünk a kút fenekére?

Nagybátyám ezen akadályt igen egyszerű módon hárította el. Egy hüvelyknyi vastagságú és négyszáz láb hosszú kötelet szélylyel bontott. E kötelet azután közepén egy kiálló lávacsúcsba akasztotta s a két végét levetette az aknába. Így mindnyájan lemehtünk, kezünkben tartva a kötél két ágát, mely így nem bomolhatott szét; ha azután kétszáz lábnyira értünk le, a kötél egyik végét elbocsátjuk és a má-

sikat magunkhoz húzzuk, s újra kezdhettük e műtétet, melyet azután számtalanszor ismételhettünk.

— Most, szóla bátyám, miután az előkészületeket befejezte, foglalkozzunk a podgyászszal; ezeket három csomagra osztjuk, s egyet-egyet hátunkra kötünk; természetesen csak a törékeny tárgyakról szólok.

A vakmerő tanár bennünket és magát nyilván nem számította az utóbb említettek közé.

— Hans, folytatá a tanár, magára vállalja az eszközöket és élelmiszereket; te, Axel, az élelmiszerek egy részét s a fegyvereket; én magam az élelmiszerek utolsó harmadát s a törékeny műszereket.

— De, mondtam én, hát az öltönyök és e temérek kötél és hágcsó, ki vállalja magára ezeknek leszállítását?

— Ezek magukban is leszállanak.

— Hogy-hogy? kérdém nagyon csodálkozva.

— Mindjárt meglátod.

Nagybátyám szeretett rendkívüli módszereket használni s habozás nélkül szokta azokat alkalmazni. Parancsára Hans egy csomagba rakta össze minden nem törékeny podgyászunkat, s e csomagot, miután kötéllal erősen összekötötték, egész egyszerűen ledobták a mélységbe.

Sokáig hallatszott ama erős moraj, melyet a légrétegeknek helyükből kimozdítása idéz elő. Nagybátyám az örvény felé hajolva, megelégedéssel tekintett utána podgyászainknak és csak miután szem elől veszttette azokat, emelkedett fel.

— Helyes! monda. Most rajtunk a sor!

Lehetséges volt-e ily szavakat hallanom és nem borzadnom?!

A tanár saját hátára kötötte a műszereket tartalmazó csomagot. Hans az eszközöket vállalta magára,

én pedig a fegyvereket. A lemenetelt a következő
rendben kezdtük meg: Hans, bátyám és én. A leg-
tökéletesebb csendben haladtunk, melyet csak a lá-
baink alatt olykor leváló s a mélységbe zuhanó
szikladarabok zaja szakított meg.

Én úgyszólván lecsúsztatám magamat, egyik ke-
zemben görcsösen szorítva a kettős kötelet, mialatt
a másik kezemmel vasvégű botomra támaszkodtam.
Egy rémgondolat vett rajtam erőt: attól féltem, hogy
támaszunk megtagadja a szolgálatot. E kötelet gyengé-
nek tartottam arra, hogy három ember súlyát bírja
el s ennél fogva lehető legkevesbbé bíztam rá ma-
gam és valóban csodálatos egyensúlyozási műtéteket
vittem véghez a kiálló sziklaormokon, melyeket meg-
fogni igyekeztem lábammal, mintha ez is kéz volna.

Ha a csúszós lépcsőfokok valamelyike megindult
Hans lábai alatt, ő szokott nyugodt hangon mondá:

— Gif akt!

— Vigyázz! ismétlé bátyám.

Mintegy félóra után egy szikla felületére értünk,
mely a kémény oldalából kiállott.

Hans elbocsátá a kötél egyik végét, a másikat
pedig húzni kezdte, mire amaz a levegőbe emelke-
dett; miután pedig a felső sziklán végig húzódott,
leesett, útközben kő és lávadarabokat ragadva ma-
gával, melyek záporként, vagy inkább veszélyes jég-
esőként hullottak alá.

Keskeny erkélyünkről letekintvén a mélységbe,
észrevettem, hogy a kút feneke még nem látható.

Újra kezdtük a kötéllal való műtétet s félórával
később ismét kétszáz lábnyival voltunk mélyebben.
Nem tudom, hogy útközben még a legszenvedélye-
sebb geologus is megkísérlette volna-e tanulmányozni
a bennünket környező földréteg minőségét? Én ré-

szemről most nem foglalkoztam azzal; legkevésbé sem gondoltam vele, hogy pliocén, miocén, eocén, kretacei, jurai, triasi, perni, kőszenes, devoni, siluri vagy ős rétegben haladunk-e. De a tanár, úgy látszott, folyvást figyelemmel kísérte környezetünk jellegét; mert egy újabb megállapodásunk alkalmával, így szólt hozzám:

— Minél mélyebbre hatolunk, annyival inkább növekszik bizalmam; e vulkáni rétegek elhelyezése tökéletesen igazolja Davy elméletét. Jelenleg már az ős rétegben vagyunk, azon rétegben, melyben a lég és víz érintése folytán meggyulladt fémek vegyészeti tűneménye ment véghez. Határozottan tagadni merem a központi meleg rendszerének helyességét; egyébiránt nemsokára meglátjuk.

Bátyám minden okoskodását ez utóbbi szavakkal szokta befejezni, melyeket nem igen vigasztalóknak találtam; egyébiránt nem bocsátkoztam most vitatkozásba; bátyám hallgatásomat helyeslésre magyarázta és mi újra útnak indultunk.

Három órája volt, hogy haladtunk és még sem láttam az akna fenekét. Ha tekintetemet fölemeltem, láttam annak nyílását, mely látszólag mind szűkebbé vált; az akna oldalai, nem lévén tökéletes függőlegesek, közeledtek egymáshoz; a homály egyre növekedett.

Mindamellett folytattuk utunkat; nekem úgy tetszett, mintha az akna oldaláról leváló kövek zaja, midőn legördültek, most tompább lett volna, mint kezdetben volt, miből azt következtettem, hogy mindjárt elérjük a feneket.

Miután gondom volt reá, hogy megjegyezzem, hányszor ismételtük a kötéllel való műtétet, biztosan

kiszámíthattam egyszersmind a már elért mélységet s a lefolyt idő tartamát.

Tizennégyszer ismételtük már e műtétet, melynek tartama rendszeren félóra volt. Hét órája volt tehát, hogy ekként haladtunk, nem számítva a tizennégy negyedórai, vagy összesen negyedfélórai pihenést. Pontban egy órakor indultunk el, most tehát tizenegy lehetett.

A mi pedig az elért mélységet illeti, a kétszáz lábnyi kötélnek tizennégyszeri megváltoztatása, összesen kétezer nyolczszáz lábat tett.

E perczben Hans hangja szólalt meg:

— Halt!

Rögtön megállottam, azon pillanatban, midőn lábaim már csaknem érték nagybátyám fejét.

— Megérkeztünk! szólt ez.

— Hová? kérdém én, mialatt melléje bocsátkoztam.

— A függőleges kémény fenekére.

— Nincs egyéb kijárása?

— De igen, látok valami alagút-félét, mely jobbra tőlünk kanyarodik be. Majd megvizsgáljuk holnap. Most vacsoráljunk, azután aludjunk.

A sötétség még nem volt tökéletes. Felbontottuk az élelmiszereket tartalmazó zsákok, ettünk és azután lefeküdtünk a kövekből és lávadarabokból álló nyughelyre.

Midőn hanyattfekve, szemeim felnyitám, e három-ezer lábnyi cső végén, mely óriási távcsővé változott át, egy ragyogó pontot pillantottam meg.

Egy csillag volt az, melyet helyzetünk tökéletesen megfosztott ragyogásától; számításom szerint a gönczöl-szekerének egyik csillaga lehetett.

Ezután mély álomba merültem.

XVIII.

Reggeli nyolcz órakor a napnak egy sugara kötött fel bennünket. Az aknaoldal ezer, meg ezer apró lávalapja felfogta az útjában s mintegy szikraesővé bontotta fel.

E világosság elegendő volt arra, hogy a környező tárgyakat felismerhessük.

— Nos, Axel? hogy tetszik? szólt bátyám, kezeit dörzsölve. Töltöttél-e valaha ennél kellemesebb, nyugalmasabb éjszakát königstrassei házukban? Itt nem háborgat a szekerek robaja, a házalók kiabálása, a hajósok káromkodása!

— Igaz, hogy ezen akna fenekén tökéletes nyugalom honol; de magában e nyugalomban is van valami rémítő.

— Ugyan hadd el, kiáltá bátyám, ha már most is félni kezdesz, mi lesz belőled majd később? Még eddig egy hüvelyknyire sem hatoltunk a föld színe alá!

— Hogyan?

— Eddig még csak a sziget színvonalára jutottunk! E hosszú függőleges cső, mely a Sneffels tölcserébe torkol, körülbelül a tengerszín magasságáig nyulik alá.

— Bizonyos-e ez?

— Teljesen bizonyos; tekints a légmérőre és meglátod!

Csakugyan, a higany, miután a szerint, a mint alábbszállottunk, fölemelkedett a légmérőben, huszonhét hüvelyknyi magasságban állott meg.

— Látod, folytatá a tanár, hogy eddig még csak a közönséges légkör nyomása éri a higanyt; alig várom, hogy a légmérőt a manométerrel cseréljük fel.

E műszerre valóban szükségünk leend, mihelyt a lég súlya fölül fogja mulni az Océánra gyakorolt nyomást.

— De, mondám én, nem kell-e attól tartanunk, hogy e folyvást növekedő nyomás nagyon gyötrelmessé fog válni?

— Nem! Lassanként fogunk lehatolni s így tudnunk hozzá fog szokni a sűrűbb lég belélegzéséhez. A léghajósok a magas rétegekben olykor kifognak a levegőből; nekünk talán több is lesz, mint kellene. De jobb így. Ne veszítsünk egy pillanatot sem. Hol a csomag, mely bennünket megelőzve jutott a hegy belsejébe?

Ekkor jutott eszembe, hogy a csomagot tegnap este hiába kerestük. Bátyám Hanstól kérdezé, ki, miután éles szemeit körüljártatta, így szólott:

— Der huppe!

— Ott fenn.

A csomag valóban egy kiálló sziklába akadt volt, mintegy száz lábnyira fejünk fölött. Hans egy macska ügyességével kúszott fel oda, s néhány pillanat múlva a csomag mellénk hullott.

— Most pedig, szolt bátyám, reggelizzünk; de reggelizzünk úgy, mint a ki hosszú útra indul és egyhamar meg nem áll.

Száritott húst és kétszersültet ettünk s reá néhány korty fenyőnedvvel vegyített vizet ittunk.

Reggeli után nagybátyám zsebéből észleletek feljegyzésére szánt könyvecskét vett elő; azután sorban végig nézte különféle műszereit s a következőket jegyezte fel:

Hétfő július 1.

Chronometer: 8 ó. 17 p. reggel.

Légmérő: 29 h. 7 v.

Hévmérő: 6°.

Irány: K.—D.—K.

Ez utóbbi feljegyzés a sötét alagut irányára vonatkozott, melyet a delejtű jelölt meg.

— Most pedig, Axel, kiáltá a tanár a lelkesülés hangján, most indulunk valóban a föld belsejébe. Elérkezett a perc, melyben valódi utazásunk kezdődik.

E szavak után bátyám kezébe vette a nyakán függő Ruhmkorff-féle készüléket; másik kezével pedig összeköttetésbe helyezte az elektrikus folyamat a lámpában levő gázzal, mire meglehetősen világsugár deríté meg az alagút homályát.

Hans a második készüléket vitte, melyet szintén működésbe hoztak. Az elektricitás ezen elmés alkalmazása mellett, sokáig járhattunk mesterséges napvilágtól környezve, még a leggyuléknyabb gázok között is.

— Útra fel! kiáltott bátyám. Mindegyikünk hátára vette az illető csomagot. Hans magára vállalta, hogy a köteleket és öltönydarabokat tartalmazó nagy csomagot maga előtt fogja hengergetni! Ezután beléptünk az alagútba, — én leghátul.

Azon pillanatban, midőn e sötét folyosóba indulunk, még egyszer fölemeltem tekintetemet a magasba s megpillantám utoljára ama roppant cső végén, Izland ködös egét, melyet akkor láttam utoljára életemben.

Az utolsó kitöréskor, 1229-ben, a láva ezen alagúton át tört volt magának utat, melynek oldalai ennél fogva vastagon voltak bevonva a meghűlt ragyogó lávával, mely az elektrikus világosság sugarait megszázszorozva tükrözé vissza.

Az út egyetlen nehézsége csak abból állott, hogy túlsebesen ne csúszszunk le e mintegy negyvenöt fok hajlású lejtőn; szerencsére egyes gödrök vagy kidomborodások lépcsőül szolgáltak, s így elég kényelmesen haladhattunk le, podgyászsunkat, mely magában csúszott lefelé, hosszú kötélén tartva.

De a mi lábaink alatt lépcsőül szolgált, az az alagút oldalfalain és boltozatán cseppkővé vált. A láva, mely bizonyos részeken likacsos volt, apró hólyagokat képezett; homályos kvarczegeczek, melyeken átlátszó üvegcsseppek diszelegtek, csillárként függtek az alagút boltozatán, és érkeztiünkör kigyulladni látszottak. Azt lehetett volna hinni, hogy ezen üreg szellemei földi vendégeik fogadására kivilágítják palotájukat.

— Felséges, kiáltám akaratlanul, mily gyönyörű látvány! Nézze, bátyám, mily gyönyörű színezet, mint játszik át e láva észrevétlenül piros-barnából sárgába? S e jegeczek, melyek mind megannyi ragyogó gömbként tűnnek fel!

— Ah, tehát tetszik, válaszolá nagybátyám, te ezt gyönyörűnek találod, édes öcsém! No, remélem ennél még külbmb dolgokat is fogsz látni. Haladjunk, haladjunk!

Bátyám helyesebben mondhatta volna «csúszszunk, csúszszunk», mert az elég meredek lejtőn minden fáradtság nélkül bocsátkoztunk le; ez utra ráillett Virgilius mondata: *Facilis descensus Averni*. A delejtű, melyet gyakran vizsgáltam, változatlanul délkeletet mutatott. E lávafolyam sem jobbra, sem balra nem kanyarodott; vonala tökéletesen egyenes volt.

A meleg azonban nem növekedett érezhetőleg; ez igazolta Davy elméletét s nem egyszer csodálkozva

A LÁMPÁKAT FÖLAKASZTOTTUK.

vizsgáltam a hévmérő állását. Két órával indulásunk után még csak tíz fokot mutatott, azaz négy fokkal emelkedett. Ez azon meggyőződést költötte bennem, hogy inkább vízirányos, mint függőleges irányban haladtunk. Egyébiránt igen könnyű volt megtudnunk, hogy mily mélységre érkeztünk. A tanár pontosan megmérte az út kanyarulatait és lejtőszögeit, de észleleteinek eredményét elhallgatta.

Esteli nyolcz óra tájban jelt adott a megállapodásra. Hans rögtön leült; a lámpákat egy lávacsúcsra akasztottuk. Ekkor valami barlangfélében voltunk, hol a levegő nem hiányzott. Sőt ellenkezőleg; bizonyos fuvalmak érkeztek hozzánk. Mi okozhatta ezeket? Mely légköri mozgalomnak tulajdonítsuk eredetüket? E kérdéseket igyekeztem megfejtetni e perczen. Az éhség és a fáradság képtelenné tettek a gondolkodásra. Nem halad az ember hét óráig lefelé egy huzamban a nélkül, hogy sok erőt ne veszítsen. Én részemről ki voltam merülve és az «állj» szót gyönyörrel hallottam. Hans néhány darab élelmiszert rakott egy lávatuskóra s mindnyájan jó étvágygyal ettünk. Igen nyugtalanítólag hatott rám az a körülmény, hogy vízkészletünk fele elfogyott. Bátyám azt remélte, hogy a földalatti forrásokon fogjuk kulacsainkat megtölthetni; de eddig még vizet itt lenn nem találtunk. Kénytelen voltam tehát bátyámat erre figyelmeztetni.

— A források hiánya téged meglep? kérdé a tanár.

— Kétségkívül, sőt nyugtalanít; nincs több, csak öt napra való vizünk.

— Légy nyugodt, Axel; jót állok érte, hogy fogunk vizet találni, még pedig többet, mint kívánánk.

— És mikor?

— Mikor kiérünk e lávarétegből. Csak nem kívánhatod, hogy e tömör falakból forrás fakadjon?

— De hátha e lávafolyam nagy mélységre terjed! Én úgy vélekedem, hogy függőleges irányban még nem igen messzire jutottunk.

— Miből következteted ezt?

— Onnan, miszerint, ha a földkéreg belsejében nagyon mélyre jutottunk volna, a melegnek nagyobbak kellene lenni.

— Igen, a le rendszered szerint, felele bátyám; hány fokot mutat a hőmérő?

— Alig a tizenötöt s e szerint csak kilencz fokkal emelkedett indulásunk óta.

— Nos, mit következtetsz ebből?

— A következőket: A legpontosabb észleletek szerint a földgömb belsejének hőmérséke minden száz lábra egy fokkal emelkedik. De bizonyos helyi viszonyok e számot módosíthatják. Így Jakutskban, Szibériában azt vették észre, hogy a hőmérsék harminczhat lábankint emelkedik egy fokkal; ez nyilván attól függ, hogy a környező sziklák jó vagy rossz hővezetők-e. Felemlíthetném még, miszerint a tapasztalás bizonyítja, hogy kialudt vulkánok közelében és a csillámon keresztül a hőmérsék csak százhuszonöt lábónként emelkedik egy fokkal. Vegyük alapul tehát ez utóbbi hypothesisit, mely a legkedvezőbb és számítsunk.

— Számíts, édes öcsém.

— E számítás igen egyszerű, mondám én, jegyzőkönyvembe leírva a következő számokat: kilenczszer százhuszonöt annyi, mint ezerszázhuszonöt; e szerint ezerszázhuszonöt lábnyi mélységben volnánk.

— Úgy van, helyes!

— Nos tehát?

— Nos tehát, az én számításaim szerint tízezer lábnyira jutottunk a tenger szine alá.

— Lehetséges-e?

— Igen, oly bizonyos, minthogy e számok valóban számok!

A tanár számítása csakugyan helyes volt; máris hatezer lábbal alább jutottunk az ember által eddig elért legnagyobb mélységeknél, mint a kitz-bahli bányák Tyrolban és a kuttenbergiek Csehországban.

A hőmérsék, melynek e helyen nyolczvanegy fokúnak kellett volna lennie, alig volt tizenöt. Ez nagyon megingatá meggyőződésemet.

XIX.

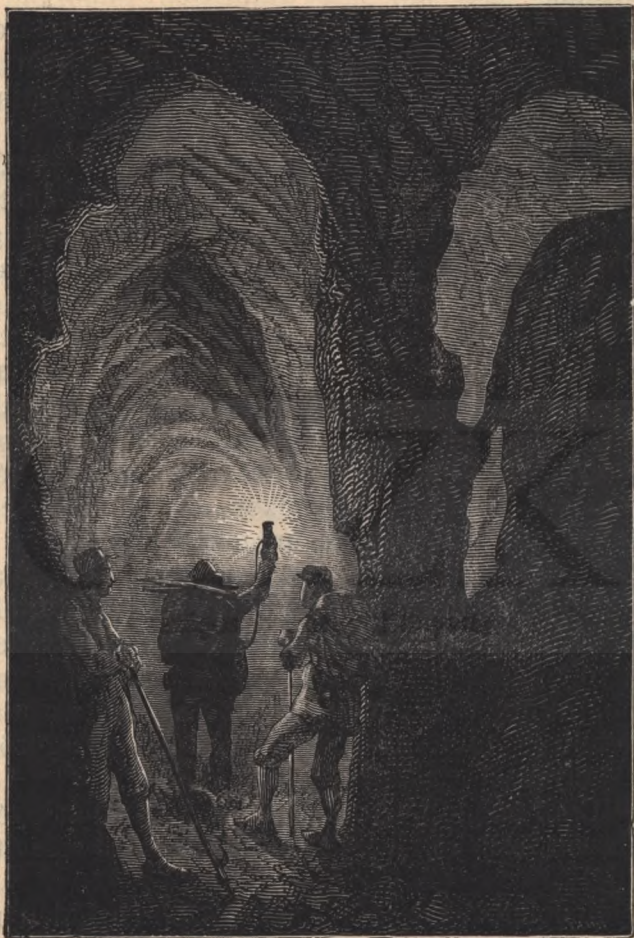
Másnap, július 30-án, hat órakor ismét útra kelünk.

Még mindig a láva által képezett alagútban haladtunk; ez ama feljárókhöz hasonlított, melyeken kocsival lehetett az emeletre jutni, ama lejtőkhöz, melyek egynémely régi házban még a lépcső helyét pótolják. Folyton mentünk lefelé egész tizenkét óra utáni tizenhét perczig, mely pillanatban Hans mellé értünk, a ki megállott volt.

— Ah! kiáltott bátyám, az alagút végére érkezünk!

Körültekintettem; egy keresztút központján állottunk s előttünk két út nyílt, mindkettő sötét és keskeny. Melyiket választjuk? Ezt nehéz volt elhatározni.

Mindamellet bátyám nem akart habozást mutatni sem előttem, sem a kalauz előtt; a kelet felé vezető

MAGAS BOLTÍVEK VOLTAK.

alagutra mutatott s csakhamar benne voltunk mind a hárman.

Egyébiránt e kettős úttal szemben a határozatlanság nem érhetett volna véget, miután nem volt semmi jel, a mi az egyik vagy másik utat ajánlhatta volna. A véletlenre kellett bízni a dolgot.

Ezen új folyosó lejtőssége kevésbé volt érezhető és átmérete igen egyenlőtlen; olykor magas boltívek sorozata domborult fölöttünk, mint valamely góth templom boltozata; a középkor művészei itt tanulmányozhatták volna a templomépítészet minden idomait, melyeknek alapja a csúcsív. Valamivel távolabb meg kellett hajolnunk a román stylus lapos, alacsony ívei alatt és vastag oszlopok tartották a domborulat lehajló széleit. Másutt pedig ez idomok alacsony alapépítménynek adtak helyet, mely a hódok műveihez hasonlított s ilyenkor azután négykézláb folytattuk utunkat a szűk üregeken át.

A hőmérsék folyvást tűrhető volt. Akaratlanul eszembe jutott, hogy mily roppant forróság uralkodhatik itt, mikor a Sneffels által hányt láva tódul e most oly csendes úton keresztül. Képzeletemben láttam, mint törik meg a tűz-zuhatang az alagút szegletein s mint szorulnak meg az izzó-gőzök e szűk helyen.

— Csak azután, gondolám, e vén tűzhányónak ne jusson eszébe, hogy ifjúkori kicsapongásait ismételve!

E gondolatokat azonban nem közöltem Lidenbrock bátyámmal, ő nem értette volna meg azokat. Egyetlen gondolata ez volt: előre haladni. Hol járt, hol csúszott, sőt olykor gurult is lefelé, oly elhatározottan, oly mély meggyőződéssel, hogy nem tagadhattam meg tőle bámulatomat.

Esteli hat órakor, nem igen fárasztó séta után, két mérföldet haladtunk volt dél felé, s alig egy negyed mérföldet lefelé.

Bátyám intett és mindnyájan megállottunk; a szünet ideje megérkezett; falatozás közben nem sokat beszéltünk s azután álmra hajtottuk fejeinket.

Éjszakára való előkészületeink igen egyszerűek voltak; összes ágynemünk egy-egy úti takaróból állott, melybe be szoktunk göngyölközni. Sem a hidegtől, sem váratlan látogatóktól nem volt mit tartanunk. Azon utasok, kik Közép-Afrika sivatagiban bolyonganak, vagy Dél-Amerika ős erdeiben, kénytelenek éjjel felváltva őrködni egymás fölött; de itt a magány s ennél fogva a biztosság tökéletes volt; sem vad emberektől, sem vad állatoktól nem lehetett tartanunk.

Másnap reggel, midőn felébredtünk, felüldülve éreztük magunkat. Ismét útnak indultunk. Most is lávából készült úton haladtunk, mint tegnap. Lehetetlen volt felismerni, hogy mely réteg között járunk. Az alagút, a helyett, hogy a föld belsejének tartott volna, mindinkább a vízirányossághoz közeledett. Sőt úgy rémlett előttem, mintha most a föld színe felé emelkednénk. Ez irányzat reggeli tíz óra felé oly észrevehetővé és következőképp oly fárasztóvá lett, hogy kénytelen voltam járásunk sebességét mérsékelni.

— Nos, Axel? mi baj? kérdé a tanár türelmetlenül.

— Nem birom tovább, válaszoltam én.

— Hogyan! Ily sima úton való három órai séta után?

— Megengedem, hogy sima, de azért igen fárasztó.

— Hogy hogy! Mikor folyvást lefelé megyünk.

— Azaz, engedelmet kérek, fölfelé!

— Fölfelé! szólt bátyám vállait vonogatva.

— Minden bizonynyal fölfelé. Mintegy félóra óta a lejtő iránya megváltozott, s ha ez utat követjük, kétségkívül visszajövünk Izland földjére.

A tanár fejét rázta, mint a ki nem akar hinni szemének sem. Megkísérlém a társalgást folytatni, de ő nem válaszolt s jelt adott az indulásra.

Átláttam, hogy hallgatása nem egyéb összpontosított rossz kedvénél.

Bátran vállamra emeltem tehát csomagomat és gyors léptekkel követtem Hansot, ki bátyám mögött ment. Nem szerettem volna tőlük elmaradni; rettentő volt előttem a gondolat: ha társaimat szem elől veszíteném s e labirintus roppant üregeiben eltévednék.

Egyébiránt az emelkedő út fárasztó volt ugyan, de rám nézve annyiban vigasztaló, mivel tudtam, hogy ez által a föld felszínéhez közeledünk. E reményemet minden lépés igazolta.

Déltájban az alagut oldalainak kinézésében változás állott elő. Ezt az electricus fénynek a falak által való visszasugároztatása gyengüléséből vettem észre. A lávakárpitokra most a mezitelen nyers szikla következett, melynek tömege lejtős irányú és gyakran függőleges rétegekből állott. Az átmeneti korszakba értünk, a sziluri réteg legközepébe.*

— Világos, kiáltám én, e palaköveket, mész- és homokkövet a vízüledések alkották, a föld második korszakában! Hátat fordítottunk tehát a gránit-

* Szilurinak neveztetik e réteg, mivel Angolországban igen gyakran előfordul s e vidékeket egykor a Szilur celta nép faj lakta.

rétegnek! Úgy teszünk, mint a ki Hamburgból Lübeckbe akarván utazni, Hannovernek indulna.

Jobb lett volna ez észrevételeket elhallgatnom. De geologiai szenvedélyem elragadott s így kimondtam azokat. Lidenbrock tanár szavaimat hallván, kérdezé:

— Mi bajod már ismét?

— Nézze, bátyám, szóltam én, az egymást váltakozva követő homok- és mészkövet s a palaréteg első jeleit mutatva neki.

— Nos?

— Azon korszakba érkeztünk, melyben a földön legelőször termettek növény és állatok!

— Úgy, azt hiszed?

— De nézze, vizsgálja meg maga.

Rábírtam a tanárt, hogy lámpája világát az alagút falára vetesse. Azt vártam, hogy meglepetve fog felkiáltani. De ezt távolról sem cselekedte, sőt ellenkezőleg, szót sem szólva, folytatta útját.

Megértette-e a mit mondtam, vagy nem?

Nem akarta bevallani; azt hitte hogy mint bátya és tudós tekintélyének ártana, ha bevallaná, miszerint csalódott, mikor a keleti alagutat választotta? vagy pedig meg akart ismerkedni e folyosóval is, legvégéig? világos volt, hogy a láva útvjáról letértünk, s hogy ez az út nem vezethetett a Sneffels tűzhelyére.

Mindamellet az kérdeztem önmagamban, hogy nem tulajdonítok-e túlságos fontosságot a földréteg e módosulásának? Nem csalódtam-e magam? Vajjon valóban a gránit-tömeg fölött levő sziklaréteg között járunk-e?

— Ha igaza van, gondolám, úgy előbb-utóbb találni fogok valami őskori növénymaradványt. Keressünk.

Nem haladtam még száz lépést, midőn már czáfolhatatlan bizonyítékokkal találkoztam. Ez nem is lehetett máskép; mert a sziluri-korszakban a tenger több mint ezerötszáz növény- és állatfajt tartalmazott. Lábam, melyek a láva kemény útjához voltak szokva, egyszerre növény- és csiga maradványokból álló homokba süllyedtek. Az oldalfalakon tisztán látszott a tengeri moha és a farkasláb (tengeri növény) lenyomata; Lidenbrock tanárnak, ha nem volt vak, ezt látnia kellett, de, úgy hiszem, hogy behunyta szemeit, s egyaránt gyors léptekkel folytatta útját.

Ez már a makacsság legtúlzottabb foka volt. Nem voltam képes ellentállani s egy még tökéletes állapotban levő tengeri csigaházat vettem fel a földről, mely egykor egy, a mostani rinyacsigához hasonló állaté volt s azt bátyám elé tartottam, mondván:

— Nézze, bátyám.

— Ez, válaszolt ő nyugodtan, egy a trilobiták kiveszett fajához tartozó kagyló maradványa; egyéb semmi.

— De nem következteti ön ebből...?

— A mit te következtetsz? De igen. Minden bizonyynyal. Elhagytuk a gránitrétegek s a lágák útjait. Lehetséges, hogy csalódtam, de csalódásomról csak akkor leszek tökéletesen meggyőződve, mikor e folyosó legvégét fogjuk elérni.

— Bátyám, kétségkívül helyesen cselekszik s én nem is szólnék egy szót sem, ha nem kellene tartanunk egy mindinkább fenyegetőbbé váló veszélytől.

— És mi az?

— A vízhiány.

— Majd megtöltjük kulacsainkat.

XX.

Valóban nagy ideje lett volna már, hogy kulacsainkat megtöltsük. Készletünk nem tarthatott három napnál tovább. Erről meggyőződtem vacsoránk alkalmával. Már pedig, fájdalom, semmi reményünk sem lehetett, hogy ez átmeneti korszakból való földrétegben forrásra akadjunk.

A következő nap folyvást végnélkül való, számtalan boltív alatt haladtunk. Az egész úton alig szoltunk egy szót, Hans némasága ránk ragadt.

Az út nem emelkedett, vagy legalább nem észrevehetőleg; sőt olykor úgy látszott, mintha kissé süllyedne. De ezen irányzat, mely különben alig volt észrevehető, nem helyesbítette a tanár meggyőződését, mert a rétegek jellege nem módosult s mindinkább bizonyossá vált, hogy az átmeneti korszakban vagyunk.

Az elektricus fény sugaraiban vakítón csillogtak az alagút pala-, mész- és régi vörhenyes homokkövei; azt hihettük volna, hogy valamely devonshirei kőbányában vagyunk, azon vidéken, melynek neve e rétegekre átruháztatott. A falakat gyönyörű márvány-példányok fedték; voltak itt agátszinűek, szeszélyes kanyargású fehér erekekkel, voltak pirosak és sárgák vörös foltokkal; távolabb barna és piros petyes példányokkal találkoztunk, melyekben a mészkő élénk színezetet öltött.

E márványdarabok legnagyobb részében őskori állatok nyomai voltak láthatók. Csakhogy azon réteghez képest, melyen tegnap jártunk, a természetnek nagy haladása volt észlelhető. A tökéletlen trilobiták helyett itt már tökéletesebb fajok maradványait láttam; többek közt a ganoid és sauropteris halakat, me-

lyekben a palaeontolog szeme a csúszó-mászók leg-régibb idomait ismerte fel. A devoni tengereket nagy számmal lakták ez állatok s maradványaik ezerekként találhatók az újabb korszak szikláin.

Világos volt, hogy felfelé haladtunk az állati élet lépcsőfokozatán, melyen legfelül az ember áll. De Lidenbrock tanár erre nem látszott ügyelni.

Ő kétfélét várt: vagy, hogy lábai előtt függőleges akna nyílják, melyen át útját a központ felé folytathassa, vagy, hogy valamely akadály visszafordulni kényszerítse. De az est elérkezett, a nélkül, hogy e várakozások valamelyike bekövetkezett volna.

Pénteken reggel ismét folytattuk utunkat a folyosó kanyargásaiban, habár előttevaló éjjel már érezni kezdtem a szomjuság gyötrelmeit.

Tíz órai járás után észrevettem, hogy a lámpafénynek a falak által való visszasugároztatása nagyot csökkent. A márvány, a pala-, a mész- és homokkő, melyek eddig fedték a falakat, most sötét és fénytelen anyag által váltattak fel. Egy helyen, hol az alagút igen keskeny volt, az oldalfalaknak támaszkodtam.

Mikor kezemet visszahúztam, az tökéletesen be volt feketítve. Közelebről vizsgáltam és úgy láttam, hogy köszénrétegben vagyunk.

— Köszénbánya! kiáltottam.

— Bánya bányászok nélkül, válaszoló bátyám.

— Ki tudja?

— Én tudom, felelé a tanár röviden, tökéletesen meg vagyok győződve, hogy e köszénrétegen átfúrt alagút nem emberi kéz műve. De akár a természet műve, akár nem, ezzel most nem gondolunk. A vacsora ideje elérkezett. Együnk!

Hans kiszedte az élelmiszereket. Én részemről alig

«KÖSZÉNBÁNYA!» KIÁLTOTTAM.

ettem, s néhány csepp vizet, a mennyi jutott, ittam. Kalauzunk félig telt kulacsa volt összes vízkészletünk, ebből kellett három ember szomját oltani.

Vacsora után két társam lefeküdt s pokróczaikkal betakarózva, álomba merülve, pihenték ki fáradalmaikat; én részemről nem tudtam aludni s reggelig számláltam a perczekeket.

Szombaton hat órakor ismét útnak indultunk. Húsz percz mulva terjedelmes barlangba érkeztünk; ekkor meggyőződtem, hogy e köszénbányát valóban nem emberek áshatták, különben boltozata alá lett volna támogatva, míg így csupán az egyensúly tartotta azt csodálatos módon.

Az üreg szélessége mintegy száz láb volt, magassága pedig százötven. A földréteg itt valamely földalatti mozgalom következtében hasadt meg. A tömeg, valamely hatalmas lódításnak engedve, kiment a helyéből s nagy ürt hagyott, melybe most először hatoltak a föld lakói.

A köszénkorszak egész története meg volt írva e sötét falakon s a geolog könnyen követheti annak fonalát a különböző korszakokon át. A köszéntelegek, homokkő és megkeményedett agyagrétegek által voltak egymástól elválasztva, s mintegy összenyomva a fölöttük levő rétegek súlya által.

A világ e korszakában, mely a másodkorszakot előzte meg, a földet roppant tenyészet borította el, mely a tropikus melegség s a tartós nedvesség kettős hatásából származott. A földgömb minden részeit gőzös légkör vette körül, mely még a napsugártól is megfosztotta azt.

Innen származik azon következtetés, hogy az akkori magas hőmérsék nem az új tűzhelyből, a napból, származott; e nagy csillag akkor talán még nem is

ért azon fejlődési pontra, hogy mostani ragyogó szerepét játszhatta volna. Éghajlatok akkor még nem léteztek, s az egész földgömbön a legnagyobb forráság uralkodott, az egyenlítő alatt csak úgy, mint a sarkokon. És honnan származott e forráság? A földgömb belsejéből.

Bármit mondjon Lidenbrock tanár, bármily elméleteket állítson fel, a föld belsejében mégis roppant tűz izzott; hatása érezhető volt még a földkéreg legvégsőbb rétegeiben is; a növények megfosztva a nap jótékony sugaraitól, sem virágokkal, sem illattal nem bírtak, de gyökereik erős életet merítettek az őskori forró földrétegből.

Fa ekkor kevés létezett; csupán fűnövények, roppant terjedelmű gyep, harasztnövények, farkaslábak, mohák s egyéb növények ezer, meg ezer osztályú fajai borították a föld színét.

E buja tenyészetnek köszöni eredetét a kőszén. A földnek akkor még ruganyos kérge engedett az alatta lévő híg tömeg mozgásainak. Innen származtak azután a repedések, a gyakori sülyedések; a növények lemerültek a víz alá s ott lassanként jelentékeny tömegek gyűltek össze belőlök.

Ekkor közbevegyült a természeti vegyészet hatása; a tengerek fenekén a tenyészeti tömegek, kezdetben tőzeggé váltak; azután, a gáz befolyása következtében s a fermentatio által kifejlett meleg befolyása alatt tökéletesen ásványokká alakultak át.

Ekként képződtek ama roppant kőszénrétegek, melyeket a föld minden nemzeteinek fogyasztása, hosszú századokon át nem lesz képes kimeríteni.

Ezen okoskodások merültek fel lelkemben, mialatt a földtömeg e részében oly dúsan összegyűlt kőszénre függesztém tekintetemet. E kincs valószínűleg

sohasem fog a fogyasztás számára hozzáférhetővé válni. E nagy mélységben levő bányának kizsákmányolása túlságos áldozatokat kívánna; de minek is, mikor a kőszén számos vidéken úgyszólván a föld felszínén található? Azért úgy hiszem, hogy e telepek ép oly érintetlenek lesznek, mint most, midőn szemem rajtok nyugszik, a világ végórájában is.

Ezalatt folyvást haladtunk; én az egyetlen voltam társaim között, ki geológiai elmélkedésekbe merülve, az út hosszadalmasságát elfelejtém. A hőmérsék most is ugyanaz volt, mint mikor a lán és palakövön haladtunk át. Csakhogy orromat kellemetlenül érinté a szénes köny illata. Azonnal meggyőződtem, hogy ezen alagútban nagy mennyiségben létezik ama veszedelmes gáz, melynek felrobbanása már annyi rettentő balesetet okozott.

Mi szerencsére a Ruhmkorff-féle készüléket használtuk világító eszközül. Ha szerencsétlenségünkre, égő szövetekkel indultunk volna az alagútba, rettentő robbanás fejezte volna be vándorlásunkat s temette volna el a vándorokat.

E kirándulás a kőszénrétegben egész estig tartott. Bátyám alig volt képes türelmetlenségét leküzdeni, melyet az út vízirányossága költött benne. Előttünk húsz lépésnyire mindig a legmélyebb sötétség uralkodott, minél fogva lehetetlen volt a folyosó hosszúsága iránt tisztába jönni s már végtelennek kezdém azt hinni, midőn egyszerre hat óra tájban váratlanul kőszénfal tűnt fel előttünk. Sem jobbra, sem balra, sem felfelé, sem lefelé nem nyílt út. Nyilván egy zsák-utca végére jutottunk.

— Annál jobb! kiáltott bátyám, most legalább tudom, hogy mihez kell magam tartanom. Nem a Saknussemm útján vagyunk s nincs egyéb tenni-

valónk, mint hogy megforduljunk. Pihenjünk az éjjel; és három napi járás után visszajutunk azon pontra, hol az alagutak metszik egymást.

— Igen, ha lesz annyi erőnk!

— Miért ne lenne?

— Mert holnap nem lesz többé egy csepp vizünk sem.

— S egy csepp bátorságunk sem? szolt a tanár, szigorú tekintetet vetve rám.

Nem mertem válaszolni.

XXI.

Másnap korán reggel indultunk útnak. Nagyon sietnünk kellett, mert ötnapi járóra voltunk már a keresztúttól.

Nem fogom hosszadalmasan leírni a visszatérés szenvedéseit. Bátyám dühét elfojtva, tűrte azokat, mert érezte, hogy haragja által úgy sem változtathatna semmit! Hans békés jellemének teljes megadásával tűrt; én, megvallom, sopánkodtam s kétségbeestem; annyi lélekerőm nem volt, hogy ily bajjal dacoljak.

A mint előre láttam, úgy történt; vizünk már az első nap elfogyott; ekkor minden italunk a fenyőnedv volt; de a pokoli folyadék torkomat égette, s még csak látni sem szerettem. A meleget kiállhatatlannak találtam; a fáradság csak bénává tett. Nem egyszer már annyira voltam, hogy kicsibe mult, miszerint élettelenül nem rogytam össze. Ilyenkor azután megállottunk; bátyám és az izlandi ápoltak és feléleszteni igyekeztek. De bátyámon is már lehe-

tett észrevenni, hogy alig képes a fáradság s a víz nélkülözéséből származó gyötrelmek ellen küzdeni.

Végre kedden, július 8-án, magunkat kezeinken s térdeinken vonszolva, érkeztünk a keresztútra; fél halottak voltunk. Csaknem élettelenül terültem el a lávakövezeten. Reggel tíz óra volt.

Hans és bátyám, az oldalfalakhoz támaszkodva, igyekeztek néhány darabka kétszersültet lenyelni. Dagadt ajkaim közül olykor hosszas nyögés tört elő; aztán mély álomba, vagy inkább tökéletes zsibbaságba merültem.

Egy kis idő múlva bátyám mellém jött, s felemelt karjaiba.

— Szegény gyermek! suttogá valódi szánalom hangján.

E szavak, mivel nem voltam a rideg modoru tanár részéről gyöngédséghez szokva, mélyen meghatottak. Kezeimmel megragadtam reszkető kezeit; tekintete rajtam függött és láttam, hogy szemei nedvesek.

Ekkor kezébe vette az oldalán függő kulacsot és nagy csodálkozásomra ajkamhoz emelte azt.

— Igyál! szólt ő.

Jól értettem-e? Talán megőrült nagybátyám? Zavartan tekintettem rá, nem tudván elérteni, hogy mit akar?

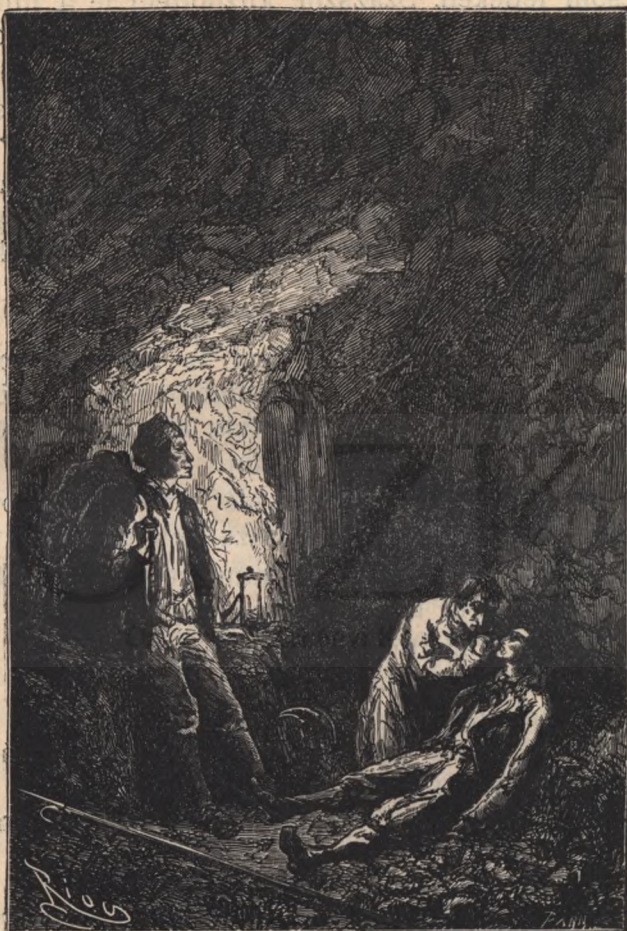
— Igyál! ismétlé ő.

És felemelvén a kulacsot, annak egész tartalmát ajkam közé tölté.

Mily élvezet! Egy ital víz áztatá kigyuladt számat, csak egyetlen korty, de ez képes volt megújítani a már-már elfogyó életerőt.

Kezeimet összekulcsolva, hálálkodtam bátyámnak.

— Igen, szólt ő, egy ital víz, az utolsó! Hallod,

«IGYÁL!» ISMÉTLÉ.

az utolsó! Ez utolsó cseppeket számodra tartogattam kulacsom fenekén. Százszor küzdöttem le a mindig újra felébredő vágyat; de ellentállottam. Számodra tartogattam.

— Bátyám!? suttogám én, mialatt szememet sűrű könyek áztaták.

— Igen, szegény gyermekem, tudtam, hogy mikor a keresztútra érkezünk, félholtan fogsz összerogyni s azért tettem el ez utolsó cseppeket, hogy akkor felébrezzetek.

— Köszönöm, köszönöm! kiáltám.

Habár szomjúságomban nem is mult el erőm, mégis némileg visszatért. Gégémnek addig görcsösen összezsugorodott izmai kitágultak; ajkaim gyuladása enyhült és képes voltam szólni.

— Bátyám, mondtam, most már nincs mit tétovázunk; vizünk elfogyott és vissza kell térnünk.

Mialatt így szólottam, bátyám kerülte tekintetemet; szemei nem találkoztak az enyéimmal.

— Vissza kell térnünk, kiáltám, vissza a föld színére, Isten adja, hogy legyen annyi erőnk, miszerint feljuthassunk a tölcsérből!

— Vissza! szólt bátyám, mintha inkább magának, mint nekem válaszolna.

— Igen, vissza, és ne veszítsünk egy pillanatot sem!

Itt egy darabig mindketten elhallgattunk.

— Hogyan, Axel, szólt végre a tanár különös hangon, ama néhány csepp víz nem adta vissza erődöt és bátorságodat?

— Bátorságomat!

— Csak oly levert vagy, mint azelőtt, most is csak oly kétségbeesetten beszélsz.

Minő volt e férfi jelleme és miféle vakmerő terveket kovácsolt ismét!

— Hogyan, ön nem akar . . . ?!

— Lemondjak e vállalatról, azon perczben, mikor minden jó eredményt enged remélnünk! Nem, soha!

— Úgy hát a halálra kell magunkat elszánnunk!

— Nem, Axel, nem! Térj vissza. Nem kívánom halálodat. Hans veled megy. Hagyj magamra!

— Én itt hagyjam!

— Hagyj magamra, ismétlem! Ha megkezddtem ezen utat, be is fejezem, eljutok a czélig, vagy vissza nem térek soha. Térj vissza, Axel, térj vissza!

Nagybátyám a legnagyobb izgatottsággal beszélt. Hangja, mely egy pillanatig elérzékenyülést árult el, most kemény és fenyegető kifejezést öltött. Sötét erélyességgel küzdött a lehetetlenség ellen! Nem hagyhattam itt őt ezen örvény fenekén s mégis az önfentartás ösztöne, életem megmentése visszatérésre készítetett.

A kalauz szokott közönnyel szemlélte e jelenetet. Pedig megérthette, hogy utitársai között mily kérdés forog fenn; mozdulataink elég világosan mutathatták, hogy mily ellentétes irányra kívántuk egymást bírni; de úgy látszék, mintha Hansot kevésbé érdekelné e kérdés, mely saját élete fölött is határozott; ő kész volt útnak indulni, vagy itt maradni, a szerint, mint gazdája kívánni fogja.

Óh, miért nem magyarázhattam ki magamat most előtte! Szavaim, sóhajtásaim, hangomnak kifejezése legyőzték volna jellemének fagyos ridegségét. A veszélyeket, melyeket a kalauz sejteni nem látszott, ha én megértethettem, kézzel foghatókká tehettem volna számára, akkor ketten együtt talán legyőztük volna

a tanár makacsságát. És ha másképp nem, erővel vihettük volna fel őt a Sneffels tetejére!

Hans mellé léptem és kezemet vállára tettem. Ő nem mozdult. Újjal mutatám neki a tölcsér útját. Ő mozdulatlan maradt. Dúlt arczom minden szenvedésemet kifejezte. Az izlandi csendesen rázta fejét és nyugodtan mutatott bátyámra.

— Master, szólt a kalauz.

— Urad? kiáltám én. Örült! hisz ő nem életednek ura! Jer, meneküljünk; vigyük őt magunkkal; nem hallod, nem értesz meg?

Megragadtam Hans karját és kényszeríteni akartam, hogy felálljon. Küzdöttem vele. Nagybátyám közbelépett.

— Csillapulj, Axel, szólt ő. E hajthatatlan embert nem fogod megingathatni. Azért hallgasd meg javaslatomat.

Keresztbe fontam karjaimat és jól szemébe néztem bátyámnak.

— A vízhiány, mondá ő, az egyetlen akadály, mely szándékom végrehajtását gátolja. Ama keleti alagútban, mely lávából, homokkőből és kőszénből áll, híg anyagból egyetlen parányt sem találtunk. De meglehet, hogy szerencsésebbek leszünk, ha a nyugati alagutat követjük.

Hitetlenül ráztam fejemet.

— Hallgasd meg végig szavaimat, folytatá a tanár emeltebb hangon. Mialatt te mozdulatlanul hevertél a földön, én megvizsgáltam ama folyosónak rétegeit és alapját. Ez alagút egyenes irányban a föld belsejébe vezet, s benne haladva, néhány óra alatt a gránitrétegbe jutnánk. Ott dús forrásokkal fogunk találkozni. Ez a szikla természetéből következik, s az ösztön és a tudomány egyhangulag igazolják meg-

győződésemet. Azért én neked a következőket ajánlom: Mikor Columbus hajószemélyzetétől még három-napi időt kívánt ismeretlen szigetek felfedezésére, emberei, habár betegek és rémülésben voltak, mégis teljesítették e kívánságát és ő fölfedezte az új világot! Én, e földalatti világ Columbusa, téled csupán egy napot kérek még. Ha ez elmulik, a nélkül, hogy az annyira nélkülözött vizet feltalálnánk, esküszöm, hogy visszatérünk a föld felszínére.

E szavak ingerültségem daczára is, mélyen meghatottak, annyi szenvedély volt bátyám szavaiban, oly önmehtagadásába került, hogy ekként szólhasson.

— Legyen meg tehát bátyám akarata, kiáltám én, és adja Isten, hogy emberfölötti erélye megjutalmaztassék. A sors ellen már csak néhány óráig küzdhetünk. Előre !

XXII.

Megindultunk a nyugati irányban lefelé vezető folyosón. Hans szokása szerint legelől járt. Még száz lépést sem haladtunk volt, midőn bátyám lámpája világát a falakra vetve, így kiáltott fel:

— Ime, az ősréteg! Jó úton járunk; előre, előre!

Mikor a világ őskorában a föld lassanként meghült, terjedelmének apadása következtében, a kéreg sok helyütt kiment helyéből és hasadékok, nagy üregek támadtak. Ez alagút is efféle hasadék volt, melyen egykor a megolvadt gránit bugyogott fel; ezen alagút ezer, meg ezer kanyargásaival roppant labirinthust képezett az ősrétegben.

A mint lefelé haladtunk, az őskori földréteget képező telepek mindinkább felismerhetőbben követték egymást. A geológia ez ősréteget úgy tekinti, mint

az ásványos kéreg alapját, s a tudomány és tapasztalás bebizonyították, hogy az három különböző telepből áll: a palából, a csillámból és a csillámpalából, melyek mindhárman ama megrendíthetetlen sziklán nyugsznak, mit gránitnak neveznek.

Ily csodás körülmények között mineralógus még soha nem folytathatta tanulmányait a hely színén. A mit a földfúró, e tökéletlen eszköz, nem volt képes a föld belsejéből a felszínre felhozni, azt mi most szemeinkkel láthattuk, kezeinkkel érinthettük.

E szép, különböző árnyalatú zöld palarétegek között itt-ott fémerek kigyóztak, mint réz, cseleny, sőt aranynak és platinának is volt nyoma. Elgondoltam, hogy e kincseket, melyek a föld méhébe vannak eltemetve, a sovár emberiség sohasem fogja birtokába keríthetni. E kincseket az őskori forradalmak oly elérhetetlen mélységbe temették, miszerint sem a csákány, sem az ásó nem lesznek képesek azokat sirjukból kiemelni.

A pala után a csillám következett, mely réteges alakja és leveleinek párhuzamossága által tűnik ki; ezután következett a palacsillám, mely szintén nagy rétegekből áll, melyek között a fehér csillám szikrázott a lámpa fényében.

A Ruhmkorff-féle készülékek sugarai, melyek e sziklatömeg apró lapocskái által visszavettettek, minden lehető szögekben metszették egymást s úgy tetszett, mintha egy gyémánt belsejében utaznánk, melyben millió és millió vakító sugár törik meg.

Esteli hat óra tájban e fénytenger csillogása szünni kezdett, sőt csaknem tökéletesen megszűnt; az oldal-falak ugyan most is jegeczekből állottak, de sötétebb színezetűek voltak; a csillám mindinkább a földpátnak és a kvarcznak nagyobb mennyiségével kezdett

MINTHA GYÉMÁNT BELSEJÉBEN UTAZNÁNK.

vegyülni. Ez a vegyület képezi azt, mit tulajdonképen gránitsziklának neveznek, mely minden kövek között a legkeményebb és maga fölött hordja a földgömb telepeinek négy emeletét, a nélkül, hogy összeroppanna alatta. Egy roppant gránitbörtönbe voltunk befalazva.

Esteli nyolcz óra volt. Vízet még nem találtunk. Rémitőn szenvedtem. Most bátyám ment legelől; ő még most sem akart megállani. Éber füllel figyelt a csendben, hogy nem szakítja-e meg azt valami forrás mormogása? De nem hallatszott semmi!

Lábaim mindinkább elnehezültek, de ellentállottam a gyötirelemnek, nehogy bátyámat megállani kényszerítsem. Tudtam, hogy a legnagyobb kétségbeesés sujtaná őt, mert a nap vége felé járt, s ez volt az utolsó nap, mely még az övé volt.

Végre minden erőm elhagyott, nagyot kiáltottam és összerogytam.

— Meghalok!

Nagybátyám visszajött hozzám; keresztbe font karokkal tekintett rám; azután tompa hangon e szavakat suttogá:

— Mindennek vége.

Szemeim, melyek rajta függtek, még egy rémitő mozdulatot láttak, melyben haragja tükröződött, azután lecsukódtak.

Midőn ismét felnyitám szemeimet, két társamat mozdulatlanul, pokróczaikkal betakarva láttam a földön feküdni. Aludtak-e? Én részemről egy percnyi álmra sem voltam képes; ezt szenvedéseim nem engedték, sem azon gondolat, hogy bajom többé nem orvosolható. Bátyám utolsó szavai még fülemben hangzottak: Mindennek vége! Mert oly gyenge

voltam, hogy még azt sem remélhettem, miszerint a föld színére visszajuthassak.

Másfél mérföldnyire voltunk a föld kérgében! Úgy véltem, mintha e roppant tömeg egész súlyával nehezednék vállaimra. Összetörve éreztem magamat és minden erőlködésem daczára, nem voltam képes gránit-ágyamon megfordulni és a másik oldalra feküdni.

Néhány óra múlt el így. Körülöttünk mély csend uralkodott, valóban síri csend. Nem érkezhettek hozzánk hang e falakon át, melyek közül a legvékonyabb is ötezer lábnyi volt. Mindamellett, mély zsibbadásom daczára, úgy tetszett, mintha valami zajt hallanék; ugyanekkor az alagút elsötétült. Figyelmesebben tekintettem körül s úgy tetszett, mintha az izlandi, kezében tartva a lámpát, eltűnne.

Miért ment el? Itt akar bennünket hagyni? Nagybátyám aludt. Kiáltani akartam; de kiszáradt ajkaimról hang nem tört elő. Most a sötétség tökéletessé vált s a zaj végkép elhangzott.

— Hans itt hágy bennünket! kiáltám, Hans, Hans!

E szavakat magamban kiáltottam. Rajtam kívül senki sem hallhatta. Mindamellett, a pillanatnyi rémület után, szégyelni kezdtem, hogy ily gyanut táplálhattam ezen ember iránt, kinek viselete erre eddig okot nem adott. Igaz, hogy elment, de nem azért, hogy bennünket itt hagyva, meneküljön, mert a helyett, hogy visszatérne arra, a merről jöttünk, lefelé haladt. Ha rossz szándéka lett volna, ellenkező irányban indult volna. Ezen okoskodás némileg megnyugtatót és egyéb okokat kerestem. Hansot, e nyugalomkedvelő embert, csak komoly indok birhatta arra, hogy most felkerekedjék. Valami felfedezésre indult tehát? Az éj csendjében talán valami mormogás ütötte meg fülét, melyet én nem voltam képes kivenni.

XXIII.

Egy óra hosszat hagymázos agyamban meghánytam-vetettem minden elképzelhető okot, a mi a vadászt ezen lépésre bírhatta. A legképtelenebb gondolatok űzték egymást fejemben; azt hittem, hogy megőrülök.

De végre léptek zaja hangzott fel az üreg mélyéből. Hans tért vissza. A lámpa derengő fénye láthatóvá kezdett lenni a falakon, azután betölté a folyosó torkolatát és Hans megjelent.

Hans bátyámhoz közeledett és kezét annak vállára téve, felkölté őt. Bátyám fölemelkedett.

— Mi baj? kérdé.

— Vatten! felelé a vadász.

Úgy látszik, hogy a nagy fájdalmak ihletségében mindenki nyelvtudóssá lesz. Egy szót sem tudtam dánul és mégis ösztönszerűleg megértettem a kalauzunk által ejtett szót.

— Víz, víz! kiáltám kezeimmel tapsolva s örült módjára hadonázva.

— Víz! ismétlé bátyám. Hwar? kérdé izlandi nyelven.

— Neadet! felelé Hans.

Hol? Ott lenn! Mindent megértettem. Megragadtam a vadász kezét s szorongattam azt, mialatt ő nyugodtan tekintett rám.

Nem soká készülődtünk az útra és csakhamar lefelé haladtunk az alagútban, melynek lejtője ölenként két lábat sülyedett.

Egy óra mulva mintegy kétezer ölet haladtunk volt és kétezer lábbal mélyebben voltunk.

E perczben tisztán hallottunk egy szokatlan hangot,

mely a gránitfalakon futott végig. Valami tompa morajlásforma volt s távoli menydörgéshez hasonlított. Az első félórai járás alatt, nem találkozáván az ígért forrással, aggodalmaim újra felébredtek; ekkor azonban bátyám tudatá velem, honnan származik ama mindinkább erősödő zaj.

— Hans nem csalódott, szólt ő, a mit hallasz, valóban zuhatagnak zúgása.

— Zuhatagé? kérdém.

— Nem kételkedhetünk, hogy az. Földalatti folyam kanyarog körülöttünk!

A remény által ösztönözve, gyorsítottuk lépteinket. Nem éreztem többé fáradságot. E moraj maga is, a víz zúgása képes volt felfrissíteni; a zaj mindinkább növekedett; a zuhatag, miután sokáig fejünk fölött, most a balra levő oldalfal mögött folyt, zugva és rohanva. Kezemet gyakran végig húztam a sziklán, remélve, hogy ott találok néhány átszivárgott cseppet. De hiába.

Egy félóra múlt el így, s még egy fél mértföldet haladtunk.

Kezdtém belátni, hogy a vadász, távolléte alatt nem folytathatta útját egész ideig. Ő azon bizonyos ösztön által indíttatott, mely a hegyi lakók tulajdona, s e zuhatagot a sziklán át megérezte, de semmi-esetre sem látta ama felséges folyadékot és szomját nem olthatta belőle.

Sőt csakhamar arról győződünk meg, hogy ha utunkat ez irányban folytatjuk, eltávoznak a folyamtól, melynek zúgása csendesedni kezdett.

Visszafordultunk tehát.

Hans azon helyen állott meg, hol a zuhatag, moraja után itélve, legközelebb lehetett.

Én leültem a fal mellé, mialatt a víz roppant

erővel rohant el mellettem mintegy két lábnyira. De egy gránitfal választott el tőle.

A nélkül, hogy egy perczig is gondolkodtam volna a fölött, hogy nincs-e mód, mely által e vízhez lehetne jutni, ismét a legmélyebb kétségbe estem.

Hans rám tekintett, úgy véltem, mintha ajkán mosoly jelenne meg.

A kalauz felállott s kezébe vette a lámpát. Követtem őt; a fal mellé lépett, fülét a száraz sziklához nyomta és figyelmesen hallgatódzva haladt a szikla mellett. Megértém, hogy azon pontot keresi, melyen a folyam zuhogása legerősebben hallatszott. E pontot a balra levő oldalfalban találta fel, három lábnyira a földtől.

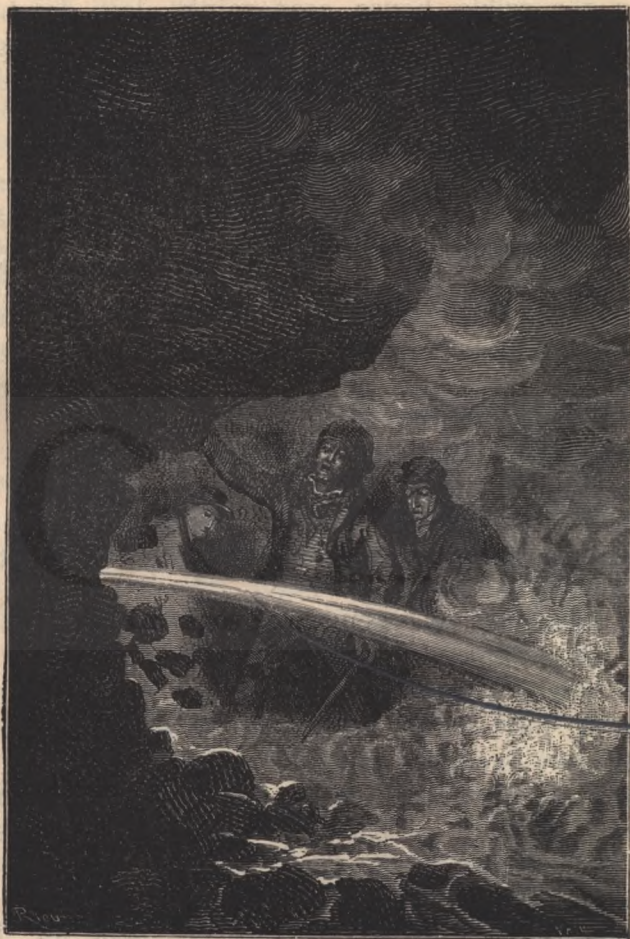
Mennyire meg voltam indulva! Sejteni sem mertem, hogy a vadásznak mi a szándéka! De mégis megértettem végre s örömben összeöleltem őt, mikor láttam, hogy csákányát fogja fel s a sziklát megtámadni készül.

— Meg vagyunk mentve! kiáltám én.

— Igen, kiáltá nagybátyám lázasan, Hansnak igaza van! Derék, okos kalauz! Nekünk ez soha sem jutott volna eszünkbe!

Elhiszem! Ezen eszköz, bármily egyszerű volt is, soha sem jutott volna eszünkbe. A föld e gerinczének csákánynyal való megingatása, roppant veszélyt okozhatott! Bedőlhetett s eltemethetett bennünket az alagút! Vagy magával ragadhatott bennünket a sziklán áttörő folyam! E veszélyek épen nem voltak valószínűtlenek; de akkor a beszakadástól vagy az elöntetéstől való félelem nem tartóztathatott vissza bennünket; szomjuságunk annyira emésztő volt, hogy az Oceán fenekét is megfúrtuk volna, csakhogy azt elolthassuk.

Hans megkezdte a munkát, melyre sem bátyám,

VIZSUGÁR LÖVELT A SZIKLÁBÓL.

sem én nem lettünk volna képesek. Türelmetlenségünkben kézmozdulatainkat nem korlátozhattuk volna s a szikla heves csapásaink alatt darabokra szakadt volna. A kalauz ellenben szokott higgadságával, gyorsan ismételt apró ütések által lassan-lassan fúrta meg a sziklát, félláb átmérőjű lyukat nyitva rajta. A zuhatag zaja növekedett s már úgy rémlett, mintha a jótékony nedv ajkaimat áztatná.

A csákány csakhamar féllábnyira hatolt a gránitfalba; a munka ekkor már félóra óta folyt; tagjaim vonaglottak a türelmetlenségtől! Nagybátyám segíteni akart s alig voltam képes őt visszatartani; már megragadta csákányát, midőn egyszerre erős füttyntés hallatszott. Vízszugár lövellt a sziklából s a szemben levő falon tört meg.

Hans, kit a víz ereje a földhöz vágott, nem volt képes egy fájdalomkiáltást elnyomni. Ez akkor lett előttem megmagyarázhatóvá, midőn kezeimet a vízszugárba merítve, szintén fájdalmasan kiáltottam fel. A víz forró volt!

— Százfokú víz! kiáltám.

— Majd lehül, válaszolá bátyám.

Az alagút gőzzel telt meg, míg a víz kis patakká alakulva, folyt lefelé a földalatti út göröngyei között.

Oh, mily mennyei élvezet! Mily leirhatatlan kéj! Miféle víz volt ez? Honnan jött? Nem törtem rajta fejemet. Víz volt és bár még meleg, mégis visszavarázsolta belém a már-már kifogyó életet. Ittam, gyorsan nyeltem, még csak nem is kóstoltam.

Csak miután már egy perczig élveztem az üdítő folyadékot, kiáltottam fel:

— Hiszen ez vastartalmú víz!

— Igen jó a gyomornak, válaszolá bátyám, nagyon ásványos víz! Ez utazás egészségünkre oly hatást

fog gyakorolni, mintha Spaaba vagy Teplitzbe mentünk volna.

— Ah! mily jó!

— Elhiszem, hogy jó az ily víz, melyet két mért-földnyire a föld alatt merítenek! Bizonyos tentaíze van, mely épen nem kellemetlen. Hans valóban felséges forrást nyitott számunkra. Azért azt ajánlom, hogy az ő nevére kereszteljük e patakot.

— Legyen! kiáltám.

És e patak e percztől kezdve Hans-bach nevet viselt.

Hansot e kitüntetés nem kevésítette el. Miután mértékletesen ivott, szokott nyugalmával ült le egy zugba.

— Ne hagyjuk e vizet kárba menni, mondtam én.

— Miért? szólt bátyám, azt hiszem, hogy e forrás kiapadhatatlan.

— Mindegy! töltsük meg a tömlőt és kulacsainkat s azután, ha lehet, tömjük be a nyilást.

Tanácsom el lön fogadva. Hans megkisérlé a nyilást gránitdarabokkal betömni. De a feladat nem volt könnyű. Az ember összeégette kezét és még sem ért czélt; a víz ereje nagy volt s törekvéseinknek nem lön eredménye.

— Világos, mondtam, hogy e víznek felszine nagy magasságban lehet; ezt lehet következtetni a sugár erejéből.

— Ehhez nem fér kétség, válaszola bátyám; — ha e vízoszlop magassága harminczkétezer láb, ez annyi, mintha ezer légkör nyomása lenne rajta. De valami jutott eszembe.

— Mi az?

— Miért igyekszünk oly makacsul e forrást betömni?

— Azért, mert . . .

Nem voltam képes valamirevaló okot találni.

— Ha kulacsaink megürülnek, lesz-e azokat miből megmeríteni?

— Ezt nem tudhatjuk.

— Hadd folyjon tehát e víz, mely természet-szerűleg lefelé fog tartani és így egyszersmind útmutatóul fog szolgálni azoknak, kiket vándor-utjokon felüdít!

— Ez jó gondolat! kiáltám én, hanem ha e patak utitársunk lesz, többé nincs akadály, mely tervünk sikerét gátolhatná.

— Ah, öcsém, belátod ezt végre! szólt a tanár nevetve.

— Tökéletes meggyőződése.

— Előbb azonban néhány óráig pihenjünk.

Én csakugyan elfelejtettem, hogy éjjel van. A chronometer azonban felvilágosított. Csakhamar elegendőkép fel lévén üdítve, mindnyájan mély álomba merültünk.

XXIV.

Kiállott szenvedéseink másnap már el voltak felejtve. Kezdetben csodálkoztam, hogy már nem vagyok szomjas és önmagamtól kérdém, hogy miért? A lábaimnál mormogva folyó patak válaszolt kérdésekre.

Reggeliztünk és azután ittunk e felséges vas-tartalmú vizből. Erőm és bátorságom tökéletesen visszatért és kész voltam bármily hosszú útra. Valóban oly határozott és mély meggyőződésű férfi, mint bátyám, miért ne érhetett volna czélt, mikor oly ügyes kalauz s oly «határozott» öcsce kísérte,

mint én? Ily magasztos eszmék termettek agyamban! Ha valaki azt ajánlotta volna, hogy térjünk vissza a Sneffels tetejére, megvetéssel utasítottam volna vissza e javaslatot.

De szerencsére csak utunk folytatásáról van szó.

— Induljunk! kiáltottam én a lelkesedés hangján. melyre a földüreg visszhangja válaszolt.

Pénteken reggeli nyolcz órakor keltünk ismét útra. A gránitfolyosó számos kanyarulattal és zuggal birt s valóban labyrinthushoz hasonlított; de főiránya mégis délkelet volt. Bátyám gyakran megvizsgálta a delejtű állását, hogy utunk irányára nézve biztos legyen.

Az alagút csaknem vizirányos, lejtője ölenként legfeljebb csak két hüvelyknyi volt. A patak lassan, morgogva folydogált mellettünk; úgy tekintetem azt, mint valamely jótékony szellemet, mely a földön át vezet bennünket és kezemmel gyakran barátságosan megsimogatám a langyos najádot, melynek éneke vándorlásunkon kísért. Jó kedvem még a mythológiát is eszembe juttatá.

Bátyám sokszor kifakadt az út vízirányossága ellen; ő mindig függőleges vonalban kívánt volna haladni. Utunk ez által valóban nagyon meg is hosszabbodott; és a helyett, hogy a föld átmérője irányában haladt volna, a fenékoldal irányában távozott el attól, — bátyám szavai szerint. Azonban nem volt miben válogatni, és addig, míg a központ felé, habár lassan is közeledtünk, nem lehetett panaszunk.

Egyébiránt a lejtő olykor-olykor meredekebbé vált, ilyenkor a patak zúgva rohant le és mi követtük azt a mélységbe.

E napon és a következőn függőleges irányban mindössze keveset, vízirányban igen sokat haladtunk.

Péntek este, július 10-én, bátyám számítása szerint harmincz mértföldnyire voltunk Reykjavíktól délkelet felé.

Ekkor lábaink előtt rémes akna nyílt. Bátyám a lejtő meredekségét látva, kezeivel tapsolt.

— Ez lesz jó út, kiáltott a tanár, ez vezet czélunkhoz és kényelmesen is fogunk haladhatni, mert a szikla kidomborodásai valódi lépcsőt képeznek.

A kötelek már leírt módon rendeztettek el, hogy a baleseteknek elejét vegyük. Azután megkezdtük a lemenetelt. Nem nevezhettem azt veszélyesnek, miután az efféle úthoz már hozzá voltam szokva.

Ezen akna egy keskeny hasadása volt a gránit-tömegnek és nyilván a földkéregnek meghülésekor való összeapadása következtében állott elő. Ha ez valóban a Sneffels által hányt lávának szolgált egykor csatornául, meg nem foghatom, hogy az semmi nyomot nem hagyott benne. Valóságos csigalépcsőn haladtunk le, melyet emberi kéz művének lehetett volna tartani.

Negyedóránként kénytelenek voltunk megállni, hogy pihenhessünk és izmaink visszanyerjék ruganyosságukat. Ilyenkor valami kiálló oromra ültünk s mialatt lábaink lelógtak az örvénybe, beszélgettünk, ettünk és a patakból oltottuk szomjúságunkat.

Magától értetődik, hogy ezen aknában a Hansbach vízeséssé változott, mi által szélessége csökkent s a sugár megvékonyult; de azért tökéletesen elég, sőt a szükségesnél több vizet is adott; tudtuk egyébiránt, hogy, ha később a lejtő meredeksége megszűnik, ismét csendesebben fog folyni. Mostani türelmetlensége és hevéssége által az én érdemes bátyámat juttatá eszembe, míg a kevésbbé meredek lejtőkön az izlandi vadász nyugalját mutatta.

VALÓSÁGOS CSIGALÉPCSŐN HALADTUNK LE.

Július 12-én és 13-án az akna csigavonalát követ-
tük, és ismét két mértfölddel mélyebbre jutottunk a
földkéregben; e szerint öt mérföldnyire voltunk a
tenger színe alatt. De 14-én dél tájban, az akna
iránya megváltozott; délkeletnek tartott, mintegy
negyvenöt foknyi lejtővel.

Az út ekkor sokkal kényelmesebbé és tökéletesen
egyhangúvá lett. Nem is lehetett máskép. Utunkat
nem tehetette változatossá a vidékek különböző volta.

Végre szerdán, július 15-én, hét mérföldnyire vol-
tunk a föld alatt és mintegy ötven mérföldnyire a
Sneffelstől. Habár némileg fáradtak voltunk is, de
egészségünk folyvást a legjobb állapotban maradt,
úti gyógyszertárunk még érintetlen volt.

Nagybátyám minden órában feljegyezte a delejtű,
a chronometer, a monometer és a hőmérő állását.
E jegyzetek azok, melyeket utazásunk tudományos
leírásában közölt. Ő tehát mindig tisztában volt
helyzetünket illetőleg; midőn tudatá velem, hogy
vizirányos vonalban ötven mérföldnyire haladtunk,
meglepetésemben nem nyomhattam el egy felkiáltást.

— Mi lelt? kérdé bátyám.

— Semmi, eszembe jutott valami.

— Micsoda?

— Az, hogy, ha bátyám számítása helyes, úgy többé
nem vagyunk Izland alatt.

— Azt hiszed?

— Erről könnyű meggyőződünk.

Összehasonlítottam a delejtű állását s a távolsá-
got a földképen.

— Nem csalódtam, mondám; túl vagyunk a Port-
land-fokon, és ha igazán ötven mérföldet haladtunk
délkelet felé, úgy a tengeren vagyunk.

— A tenger alatt, válaszoló bátyám, kezeit dörzsölve.

— E szerint hát, kiálték, az Oceán fejünk fölött terül el!

— Ebben nincs semmi meglepő. A newcastlei kőszénbányák is messzire benyúlnak a hullámok alá.

A tanár, úgy látszik, ebben semmi különöset nem talált; de engem, megvallom, némileg megzavart azon gondolat, hogy víztömeg alatt járunk; habár feltéve, hogy a gránitgerincz szilárd, nem tehetett különbséget, akár Izland síkjai és hegyei neheznek arra fejünk fölött, akár a tenger hullámai. Egyébiránt csakhamar hozzászoktam e gondolathoz, mert az alagút, bár hol egyenes, hol görbe volt s lejtői, valamint kanyarulatai szeszélyesen váltakoztak, fő iránya mégis délkelet volt és mindinkább meredekké válván, benne rövid idő alatt nagy mélységre jutottunk.

Négy nappal később, szombaton, július 18-án este, elég terjedelmes barlangba érkeztünk; bátyám átadta Hansnak három tallérnyi hetibérét s elhatároztuk, hogy a következő nap pihenni fogunk.

XXV.

Vasárnap reggel tehát felébredtem a nélkül, hogy a rögtöni indulás által okozott izgatottságot kellett volna éreznem. És ez, dacára annak, hogy a föld legmélyebb üregeiben voltunk, mégis kellemes volt előttem. Egyébiránt már hozzászoktunk a földalatti élethez. Nem igen jutottak már eszembe nap, csillagok, hold, fák, házak, városok és mindazon földi

fölösleges dolgok, melyeket a hold alatt élő lények nélkülözhetetleneknek gondolnak. Mi úgyszólván már kövületekké váltunk és mint ilyenek nem sokat gondoltunk ama fölösleges csodadolgokkal.

A barlang elég terjedelmes termet képezett; a gránittalajon csendesen folydogált a hű patak. Ily távol forrásától, vize már csak langyos hőmérsékű és rögtön megiható volt.

Reggeli után a tanár néhány órát akart napi jegyzeteinek rendezésére szánni.

— Mindenek előtt, mondá ő, pontosan ki fogom számítani helyzetünket, hollétünket; mivel szándékom, hogy visszatértünkkel utazásunkról földképet készítsék s annak vonalait, a mint függőlegesen átmetszik a földgömböt, szemmel láthatókká tegyem.

— Ez igen érdekes munka lesz, bátyám; de a jegyzetek vajjon eléggé pontosak-e erre?

— Igen. Gondosan följegyeztem a kanyarulatok és a lejtők szögeit s bizonyosan tudom, hogy nem csalódhatom. Lássuk mindenekelőtt, hogy hol vagyunk? Keresd elő a delejtűt és vizsgáld meg, mely irányt mutat.

A műszerre tekintettem és figyelmes vizsgálat után szóltam:

— Kelet-negyed-dél-kelet.

— Jó! szólt a tanár, az irányt feljegyezve s azután gyorsan végezve számításait. E számításokból bizton következtethetem, hogy kiindulásunk pontjától nyolczvanöt mérföldnyire vagyunk.

— E szerint hát az Atlanti-tenger alatt utazunk.

— Úgy van.

— S e perczen ott talán rémítő vihar dühöng, mely hajókat temet a hullámok alá, fejünk fölött?

— Meglehet!

— És a czethalak farkukkal börtönünk falait csapkodják.

— Ne félj, Axel, nem fogják azokat megingathatni. De térjünk vissza számításainkhoz. Mi most a Sneffels alapjától nyolczvanöt mérföldnyire vagyunk délkelet felé és eddig tett jegyzeteim szerint, tizenhat mérföldnyire jutottunk a föld színe alatt.

— Tizenhat mérföldnyire! kiáltám.

— Úgy van.

— Hisz ez végső határa a földkéregnek, a tudomány szerint, mely annak vastagságát ennyire határozta.

— Megengedem.

— És itt, a hőmérsék növekedéséről való elmélet szerint, ezerötszáz foknyi melegnek kellene uralkodni.

— Igenis kellene, öcsém.

— S e gránit nem lehetne szilárd állapotban, hanem tökéletesen meg lenne olvadva.

— Látod, hogy ebből semmi sem áll, és hogy a tények szokás szerint megczáfolják az elméletet.

— Ezt csakugyan nem tagadhatom, de nagyon meg vagyok lepelve.

— Mennyit mutat a hőmérő?

— Huszonhét egész, hat tizedrész fokot.

— E szerint csak ezernégyszáz hetvennégy és négytizedrész fok hítja, hogy a tudósoknak igazuk legyen. A hőmérsék aránylagos növekvése tehát tévedés és e szerint Davy Humphry nem csalódott; én pedig helyesen cselekedtem, hogy rá hallgattam. Mit felelhetsz erre?

— Semmit.

Pedig sok ellenvetésem lett volna. Davy elméletének helyességéről most sem voltam meggyőződve;

most is hittem a központi melegségben, habár annak hatását nem éreztem. Inkább akként magyaráztam a dolgot, miszerint e kiégett tűzhányó kémény, melyet a meleget át nem bocsátó láva környez, ez oknál fogva nem bírhat a rétegnek egyéb részeiben uralkodó magas hőmérsékkel.

De a helyett, hogy újabb argumentumokat kerestem és adtam volna elő, a helyzetet úgy fogtam fel, a mint feltűnt.

— Nagybátyám, mondám, én meg vagyok győződve az ön számításainak helyességéről; de legyen szabad azokból következtetést vonnom.

— Csak rajta, öcsém.

— Azon ponton, hol jelenleg vagyunk, Izland szélessége alatt, a föld sugarának hosszúsága mintegy ezerötszáznyolczvanhárom mérföld?

— Ezerötszáznyolczvanhárom és egy negyed mérföld.

— Kerek számmal ezerhatszáz. Eddig tehát tizenhat mérföldet haladtunk az ezerhatszáz mérföldnyi úton?

— Helyesen mondod.

— És ez nyolczvanöt mérföldnyi vizirányos útba került?

— Úgy van.

— Mintegy húsz nap alatt.

— Húsz nap alatt.

— Már pedig tizenhat mérföld a földsugárnak éppen egy századrésze. Ha így folytatjuk, kétezer nap alatt, vagyis körülbelül hatodfél év múlva fogjuk elérni a föld központját!

A tanár nem válaszolt.

— Hátha még tekintetbe vesszük, hogy miután tizenhat mérföld függőleges irányban, nyolczvan mér-

földnyi vízirányos utat igényel, délkelet felé nyolcz-ezer mérföldet kell haladnunk s így okvetlenül ismét a földgömb körületére, a felszínre jutunk, minekelőtte a központot elérhetnők.

— Ördög vigye a számításaidat! válaszolá nagybátyám haragosan. Ördög vigye a hypotheziseidet! Mire alapítod őket? Honnan tudod, hogy e folyosó nem egyenes irányban a központnak tart? Egyébiránt nem elsőnek járok ez úton. A mit tenni akarok, más is megtette s reményilem, hogy szándékom nekem is sikerülni fog.

— Reményilem, de utoljára is legyen szabad...

— Szabad legyen hallgatnod, Axel, sőt ez tanácsos lesz, valahányszor ily badarságok jutnak eszedbe.

Úgy vettem észre, hogy utitársam szerető rokonból ismét rettenetes tanárrá kezdett válni, ennél fogva hallgattam.

— Most pedig vizsgáld meg a manometert. Mit mutat?

— Igen erős nyomást.

— Jól van. Ebből láthatod, hogy lassankint szállva le, hozzászokunk a légkör sűrűségéhez és hogy az egyáltalában nem okoz szenvedést.

— Kivéve némi fülfájást.

— Csekélység; ezt egyébiránt megszüntetheted, ha a küllevegőt gyors közlekedésben tartod a tüdődben levő levegővel.

— Ugy van, feleltem, el levén határozva, hogy többé ellent nem mondok bátyámnak. Sőt valódi gyönyört okoz e sűrű légkörben mozogni. Vette észre bátyám, hogy a hang itt mily erővel terjed?

— Kétséggkívül, itt a süket is tökéletesen jól hallana.

— De e sűrűség bizonyára növekedni fog?

— Igen, de egy nem tökéletesen meghatározható törvény szerint; igaz, hogy a nyomás ereje csökkenni fog azon arányban, a mint mélyebbre hatolunk. Tudod, hogy a nyomás hatása legérezhetőbb a földnek felszínén, és hogy a földnek központján a tárgyak nem bírnak semmi súlylyal.

— Tudom; de hiszi-e, nagybátyám, hogy az alantibb rétegekben a levegő végre a víz sűrűségével fog birni?

— Hétszáztíz légkörnyi nyomás alatt mindenestre.

— És mélyebben?

— Mélyebben e sűrűség még növekedni fog.

— De hogy fogunk akkor alább szállani?

— Köveket rakunk zsebeinkbe.

— Valóban, bátyám, mindenre tud felelni.

Nem mertem a hypothesisek mezején messzebbre haladni, attól tartván, hogy ismét valamely lehetlenségre bukkanok, mely a tanárt kihozná türelméből.

Pedig világos, hogy a levegő oly nyomás alatt, mely több ezer légkörnek súlyáig emelkedhetik, végre szilárd testté válnék és hogy ekkor, feltéve, hogy testeink e nyomásnak ellentállhatnak, meg kellene állanunk, daczára a világ minden okoskodásainak.

Azonban nem igyekeztem ezen argumentumot érvényre emelni. Nagybátyám ismét az annyi emlegetett Saknussem példájával felelt volna, mely pedig előttem semmi nyomatékkaal nem birt; mivel, ha valónak ismertük is el a tudós izlandi utazását, mégis igen könnyen lehetett ellenvetést találni, és pedig a következőt:

A tizenhatodik században sem légmérő, sem manometer nem voltak feltalálva; hogyan tudhatta tehát

Saknussemm, hogy valóban a központig hatolt! Ez ellenvetést azonban elhallgattam, be akarván várni, hogy az események azt igazolják.

A nap hátralevő részét számítgatással és társal-
gással töltöttük. Én minden tekintetben készségesen
osztottam Lidenbrock tanár véleményét, és irigyel-
tem Hans tökéletes közönyösségét, ki sem okokkal,
sem hatásokkal nem törődve, vakon ment, a merre
a végzet vitte.

XXVI.

Nem tagadhattam, hogy eddig az események fo-
lyama elég kedvező volt és nem volt okom panaszra.
Ha a nehézség átlaga nem növekedett, úgy célun-
kat mindenestre el kellett érünk. És akkor mily
dicsőség vár reánk! Okoskodásaim hasonlítani kez-
dtek Lidenbrock tanáráira. Vajjon ama különös
környezetnek volt-e ez tulajdonítható, melyben él-
tem. Talán.

A következő néhány nap meredekebb lejtők, közöt-
tük valóban rémítő függőlegesek is, gyorsan juttatá-
nak bennünket a földgömb mélyebb rétegeibe; vol-
tak napok, melyeken másfél, sőt két mértfölddel is
közeledtünk a föld központja felé. E veszélyes uta-
kon nagy hasznunkra szolgált Hans ügyessége és
csodás hidegvérűsége. E hajthatlan jellemű izlandi
valóban megfoghatatlan elszántsággal birt, és csak
neki köszönhattuk, hogy egynémely nehézséget le-
küzdöttünk, melylyel különben meg nem birkoztunk
volna.

Hallgatagsága napról napra növekedett; sőt azt
hiszem, hogy ránk is ragadni kezdett. A kültárgyak
valódi hatással bírnak az agyvelőre. Az, a ki négy

fal közé zárkozik, végre elveszíti az eszmék és szavak csoportosításának képességét. Hányszor történik, hogy egyesbe zárt foglyok elbárgyusodnak, ha meg nem örülnek; a gondolkodó képesség gyakorlatának hiánya miatt!

Az utóbbi társalgásunkra következett két héten, nem fordult elő említésre méltó esemény. Csupán egy igen fontos eseménynek emlékezete maradt meg lelkemben. Ennek részleteit valóban bajos is lett volna elfelejteni.

Augusztus 7-én, folytonos alábbhatolás után, harmincz mérföldnyi mélységre érkeztünk; azaz fejünk fölött harmincz mérföldnyire sziklák, tenger, szárazföld és városok tornyosodtak. Ekkor mintegy kétszáz mérföldnyire lehattünk Izlandtól.

E napon az alagút, melyben haladtunk, nem volt nagyon lejtős.

Én legelől jártam; nagybátyám vitte a Ruhmkorffféle készülékek egyikét, én a másikat. A gránitrétegeket vizsgáltam.

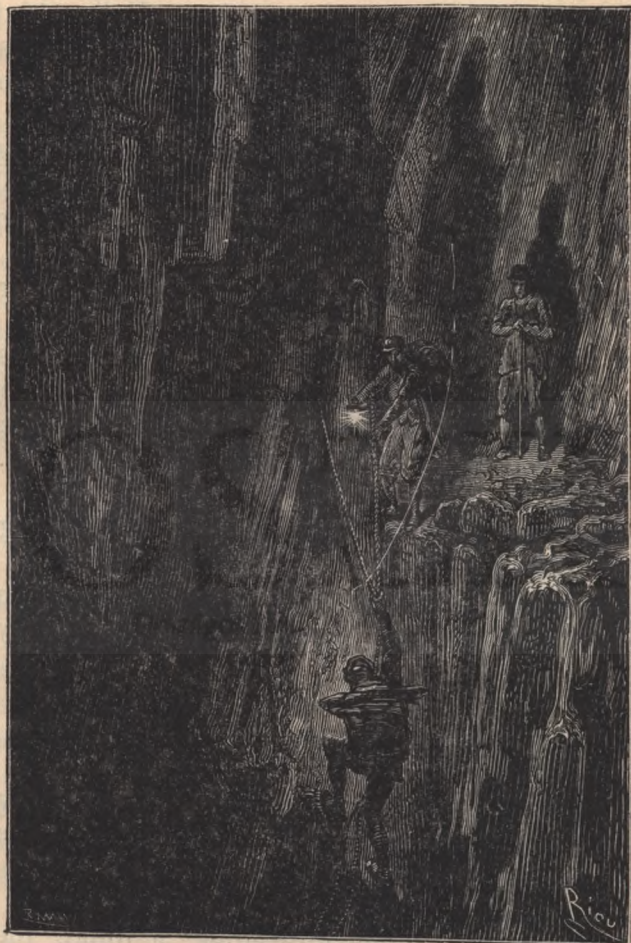
Egyszerre megfordulván, azt vettem észre, hogy magamban vagyok.

— Nagyon sebesen jártam, gondolám, vagy pedig Hans és bátyám útközben megállottak. Vissza kell térnem hozzájuk. Szerencsére az út nem nagyon meredeken emelkedik.

Visszamentem tehát. Egy negyedóráig jártam, körültekintettem és nem láttam senkit. Kiáltottam és nem nyertem választ. Szavam elenyészett a tompa visszhangban, melyet költött.

Nyugtalankodni kezdtem. Testemen hideg borzongás futott át.

Csak hidegvér! szóltam hangosan, semmi kétség, hogy utitársaimat fel fogom találni. Hiszen csak

MEREDEK ÚTON.

egy út van! Miután elől jártam, tehát vissza kell térnem.

Egy félóraig ismét fölfelé haladtam. Hallgatództam, hogy nem szólít-e valaki? E sűrű légkörben messziről eljuthatott hozzám a hang. De a roppant folyóban rendkívüli csend uralkodott.

Megállottam. Nem tudtam elhinni, hogy csakugyan magamban vagyok. Elhagytam társaimat, gondolám, de nem tévedtem el. Ha el is hagytam, de könnyen feltalálhatom őket.

— Miután csak egy út létezik s ők ezen járnak, ismétlém magamban, okvetetlenül találkoznom kell velök, ha visszafelé megyek. Kivéve azon esetet, hogy, ha engem többé nem látván és elfelejtve, hogy előttük jártam, ők is visszafelé mennek. De még ez esetben is, ha sietek, utolérem őket. Ez bizonyos!

E szavakat azonban már nem tökéletes meggyőződés hangján ismétlém. Egyébiránt nagyon sok időmbe került, míg ez egyszerű eszméket lánczolatba hozhattam és okoskodás alakjában egyesíthettem.

Ekkor kétely ébredt bennem. Vajjon igazán elől jártam-e? Minden bizonynyal. Hans mögöttem volt és ő mögötte bátyám. Sőt néhány perczig még meg is állott volt s podgyászát erősebben kötötte vállához. E részlet most eszembe jutott. Azon perczben folytatván az utat, kellett őket elhagynom.

— Egyébiránt, gondolám, biztos útmutatóm van, mely nem engedi, hogy eltévedjek; a fonal, mely a labirinthuson át biztosan vezet s el nem szakadhat, ez a Hans-bach. Csak ennek folyása ellenében kell járnom és társaimnak okvetetlenül nyomára akadok.

Ezen okoskodás visszaadta bátorságomat s elha-

tároztam, miszerint egy percnyi késedelem nélkül útnak indulok.

Mennyire áldottam ekkor nagybátyám óvatosságát, mennyire örültem, hogy nem engedte a gránitfalban tört nyílást betömni! Így hát e jótékony forrás, miután az úton szomjuságunkat oltotta, most a földkéreg kanyargásai között vezetőül szolgál.

Úgy gondoltam, hogy jó lesz, ha, mielőtt a fölfelé vezető úton megindulnék, kissé megmosdom és felüditem magamat vizével.

Lehajoltam tehát, homlokomat a Hans-bach vizébe mártandó.

Meglepetésem leirhatatlan volt.

A víz helyett homlokom száraz és durva gránittal érintkezett! A patak többé nem folyt mellettem.

XXVII.

Nem irhatom le kétségbeesésemet; az emberi nyelvnek nincs szava, mely képes volna érzéseimet kifejezni. Elevenen el voltam temetve s előttem az éhség és szomjúság kínos halála állott.

Gépiesen tapogattam ide-oda kezeimmal a talajon. Mily száraznak tetszett e szikla!

De mikép térhettem le a patak mentéről? Mert a patak valóban nem volt többé mellettem. Ekkor megértettem, hogy honnan származott ama rendkívüli csend, mikor utoljára hallgatóztam, hogy társaimtól nem érkezik-e hozzám valami kiáltás. E szerint, mikor lépteim először vittek a tévútra, nem vettem észre a patak távollétét. Világos, hogy azon perczen a folyosó kétfelé ágazott előttem, míg a Hans-bach, egy más lejtő szeszélyeinek engedelmes-

kedvén, társaimmal együtt ismeretlen mélységnek tartott!

De mikép térjek hát vissza? Nyom itt nem létezett. Lábam helye meg nem látszott a grániton. Hiába törtem fejemet e megfejthetetlen talányon. Helyzetem tökéletesen ki volt fejezve ez egyetlen szóban: eltévedtem.

Igen! Eltévedtem oly mélységben, mely előttem mérhetetlennek látszott! E harmincz mérföldnyi földkéreg irtózatossá súlylál nehezedett vállaimra! Összetörve éreztem magamat.

Igyekeztem gondolataimat ismét földi dolgokra irányozni; de erre alig voltam képes. Hamburg, a Königsstrasse-i ház, szegény Margitom, ama egész fölszíni világ, mely alatt tévelyegtem, gyorsan lebent el zavart emlékezetem előtt. Szokatlanul élénk hallucinációban utazásunk eseményei ismétlődtek; ismét átkeltünk a tengeren, láttam Fridrikson urat, a Sneffelst! Úgy véltem, hogy helyzetemben a reménynek csak egyetlen sugarát is táplálni, valóságos örültség volna és hogy ennél a kétségbeesés is jobb.

És csakugyan képes lehetett-e emberi erő arra, hogy e roppant vastag falakat, melyek fejem fölött boltozódtak, megnyissa s engem fölemeljen a föld színére! Ki mutassa meg nekem itt a jó utat, ki vezessen vissza társaimhoz?

— Oh! nagybátyám! kiálték a kétségbeesés hangján.

Ez volt az egyetlen szemrehányás, mely ajkamra került, mert felfogtam, hogy e szerencsétlen ember, ki most engem szintén keres, mennyi gyötrelmet áll ki.

Midőn ekként minden emberi segély lehetőségén kívül és képtelennek éreztem magamat életem meg-

BUZGÓN IMÁDKOZTAM.

mentésére, a mennyei segélyre gondoltam. Gyermekek-
korom emlékei, anyám emléke, kit nem ismertem,
csak csókjairól, fölébredtek lelkemben. Habár nem
éreztem jogot arra, hogy ily későn folyamodjam is-
tenhez, mégis imádkozni kezdtem; forrón, buzgón
imádkoztam.

E megtérés a gondviseléshez némileg visszaadta
nyugalmamat és ezután képes voltam minden ér-
telmi képességeimet helyzetem megbirálására össz-
pontosítani.

Élelmiszerekkel három napra voltam ellátva és
kulacsom még teli volt. Mindamellett ennél tovább
nem maradhattam magamban. De fölfelé menjek-e,
vagy lefelé!

— Fölfelé, gondolám, mindenesetre fölfelé!

Ha ez irányban haladok, okvetlenül ama ponthoz
kell jutnom, hol a pataktól letértem, hol az út két-
felé ágazik. Ott, miután a patakot megtaláltam, lehet-
séges lesz a Sneffels csúcsára visszatérnem.

De hogy is nem jutott ez korábban eszembe?
Így nem volt lehetetlen a menekvés. Mindenekelőtt
tehát arra kellett törekednem, hogy a Hans-bach
mentére akadjak.

Felállottam és vasas botomra támaszkodva, fölfelé
kezdtam haladni a folyosóban. Lejtője elég meredek
volt. Reményteljesen és zavartalanul haladtam előre,
mint olyan ember, ki nem válogathat az útban, me-
lyet követnie kell és lehet.

Mintegy félóráig haladtam a nélkül, hogy lépteim
akadályokba ütköztek volna. Igyekeztem utamat meg-
ismerni s visszaemlékezni az alagút alakjára, némely
kiálló sziklára, a kanyarulatok helyzetére. De semmi
sem emlékeztetett arra, mintha itt már jártam volna
és csakhamar meggyőződtem, hogy e folyosó nem

vezet vissza a keresztútra. Ez alagút nem birt kijárással. Áthathatlan szikla tornyosult előttem, melynek tövében megsemmisülve rogytam össze.

Mily rémület, mily kétségbeesés vettek rajtam erőt, le nem irhatom. Tökéletesen meg voltam semmisülve. Utolsó reményem e gránitfalban tört meg. Miután eltévedtem e labirinthusban, melynek számtalan kanyarulatai minden irányban metszették egymást, nem lehetett többé menekülést kísérlenem. Meg kellett halnom, a legrettentőbb halállal! És, különös, e perczen, e helyzetben eszembe jutott, hogy ha kővé vált testemet valaha feltalálják, itt harmincz mérföldnyire a föld színe alatt, e fölfedezés a tudományt foglalkoztatni fogja és fontos kérdés lesz belőle.

Hangosan akartam szólani, de kiszáradt ajkaimról csak rekedt kiáltások hangzottak.

Ez aggodalmakhoz még egy újabb borzalom is járult. Lámpámat elejtettem és az megromlott. Lehetetlen volt megigazítanom. Fénye mindinkább halványult és csakhamar végkép ki fog aludni!

Meredten néztem, mint fogy a készülék üvegcsövében a fény. A sötétedő falakon mozgó árnyékok látszottak egymást üzni. Többé nem mertem szempilláimat lecsukni, nem akarván e muló világosságának egyetlen parányát is elveszíteni! Minden perczen azt hittem, hogy már végkép kialszik és hogy sötétség környez.

Végre az utolsó fénysugár derengett és remegett a lámpában. Rászégezve tartottam tekintetemet, mintegy magamba akarván azt színi szemeimmal, melyeknek minden erejét oda összpontosítottam e világosságra, melynél többet nem fogok látni sohasem. Most borzalmas sötétség vett körül.

Rémesen felkiáltottam! A földön, még a legsötétebb éjszakán, a világosság tökéletesen soha le nem mond jogairól; eloszlik, megfinomul, megritkul, de a szemhártya mégis képes azt felfogni! Itt semmi! A tökéletes homály a szó valódi értelmében vakká tett.

Ekkor fejem szédülni kezdett. Fölkeltem és kiterjesztett karjaimmal tapogatódzni kezdtem; majd futásnak eredtem és rohantam, a véletlenre bízva magamat, a kibonyolíthatlan labyrinthuson át, futottam, mindegyre lefelé, a földkérgen keresztül, mint a barlangok lakója, kiáltva, sikoltozva, ordítva, gyakran a kiálló sziklákba ütte magamat, olykor elesve és azután véresen állva fel, meginni igyekeztén a vért, mely arczomat előntötte; azt várva, hogy valamely sziklafalban zúgom össze fejemet, rohantam lefelé.

Mely irányban vitt ez örült futás? Azt soha sem fogom megtudni. Néhány óra múlva, mikor erőmből tökéletesen kifogytam, mint valamely élettelen test terültem el a sziklatalajon és eszméletemet tökéletesen elvesztettem.

XXVIII.

Mikor eszmélni kezdtem, arczom könnyekkel volt elárasztva. Nem tudnám megmondani, hogy meddig tartott ájulásom. Többé nem tarthattam számon az időt. Soha még az enyémhez hasonló magány nem létezett, soha ily elhagyatottság!

Bukásom után sok vérem elfolyt. Véremmel voltam ázva. Mennyire sajnáltam, hogy meg nem haltam, hogy a halál még csak ezután jó! Többé nem akartam gondolkodni. Mintegy kizárni igyekeztem lelkemből az eszméket és a fájdalom által végkép kimerítve, az alagút túlsó falához csúsztam.

Már éreztem az ájulást, mely ismét erőt kezdett venni rajtam és azzal közeledett a tökéletes megsemmisülés is, midőn erős zörej ért füleimhez. Távoli hosszas égzengéshez hasonlított s a mély hanghullámok lassanként veszték el az üreg mélyében.

Honnan származhatott e zaj? Kétségkívül valamely tüneményből, mely a föld belsejében ment véghez. Talán gáz robbant fel, vagy a földgömb valamely hatalmas sziklából dőlt be.

Figyelve hallgattam!

Tudni akartam, hogy e zaj fog-e ismétlődni? Egy negyedóra telt el. Tökéletes csend uralkodott az alagútban. Többé szivem dobogását sem hallottam.

Egyszerre úgy rémlett, mintha fületem, mely véletlenül a falhoz volt támasztva, határozatlan, felfoghatatlan, távoli szavak ütnék meg. Összerezzenem.

— Hallucinatio! gondolám.

De nem, mert, a mint figyelmesebben oda hallgattam, csakugyan mormogó hangokat hallék. Azonban kimerültségem, gyengeségem nem engedték, hogy megértem, a mit mondanak. Pedig csakugyan beszéltek. Semmi kétség.

Egy pillanatig attól tartottam, hogy a szavak, melyeket hallék, saját, a visszhang által visszahozott szavaim. Talán tudtom nélkül kiáltottam? Erősen összecsuktam ajkaimat s fületem ismét a falhoz fektetém.

Igen, úgy van! Beszélnek! beszélnek!

A fal hosszában néhány lépést haladván, még tisztábban hallottam. Sikerült bizonytalan, különös, megérthetetlen szavakat felfognom. Úgy érkeztek hozzám, mintha lassan, úgyszólván suttogva, ejteték volna ki. E szót: «förlorad» többször ismételték és pedig a fájdalom kifejezésén.

Mit jelenthetett az? Ki mondta ki? Nyilván nagybátyám vagy Hans. De ha én hallottam az ő szavakat, ők is hallhatják enyémet.

— Segítség! kiáltám teljes erővel, segítség!

Hallgatództam, figyelve, hogy nem hallok-e valami feleletfélét, egy felkiáltást vagy sóhajt? De nem hallatszott semmi. Néhány percz múlt el így. Lelkemben az eszméknek egész világa nyílt meg. Majd azt hittem, hogy meggyengült hangom nem juthatott el társaim füléig.

— Csak az ő szavukat hallhatom, ismétlém. Ki más járhatna itt, harmincz mérföldnyire a föld alatt?!

Ismét hallgatództam. Fülemet a falon ide-oda jártatva, azon matematikai pontra akadtam, melyen a hangok legerősebben hangzottak. Ismét hallám e szót: «förlorad» s utána ama menydörgés formát, mi az imént elzsibbadásomból felébresztett volt.

— Nem, mondtam magamban, nem! E hangok nem e sziklatömegben keresztül jutnak hozzám. E fal gránitból van és a legerősebb dörgést sem bocsátaná át! E zaj magán a folyosón át érkezik hozzám! Valamely akusztikai sajátság következménye lehet!

Ismét hallgatództam és most, igen! most tisztán hallám saját nevemet, a mint az üregben visszhangzott.

Bátyám ejtette ki nevemet! Ő a kalauzzal beszélt s e szó: «förlorad» dán szó!

Ekkor minden világos volt előttem. Hogy ők is megérthessék szavaimat, közvetlenül a fal hosszában kell beszélni, mely a hangnak vezetőül szolgál, mint a sodrony az elektricitásnak.

De nem volt vesztegetni való időm. Ha társaim néhány lépéssel tovább mennek, az akusztikai tüne-

«AXEL, AXEL! TE SZÓLTÁL?»
Köszönöm, de lehetetlen volt rábá-
nyozni. Megszármaztattam! Végem van!

mény hatása megszűnik. A falhoz közeledtem tehát és a következő szavakat a lehető legtisztábban ejtettem ki:

— Lidenbrock bátyám!

Roppant aggodalom között vártam. A hang nem bir rendkívüli gyorsasággal. A légréteg sűrűsége sem növeli sebességét, csupán erejét. Néhány másodperc, rám nézve századok, múlt el, míg végre e szavak érkeztek fülemhez:

— Axel, Axel! te szóltál?

— — — — —

— Igen! igen! válaszoltam én.

— — — — —

— Szegény gyermekem, hová lettél?

— — — — —

— Eltévedtem, a legmélyebb sötétség környez!

— — — — —

— Hát a lámpád?

— — — — —

— Kialudt.

— — — — —

— Hát a patak?

— — — — —

— Eltűnt.

— — — — —

— Axel, szegény Axelem, ne csüggedj!

— — — — —

— Várjon kissé, ki vagyok merülve; többé nem vagyok képes felelni. De szóljon hozzám!

— — — — —

— Bátorság, válaszolt bátyám; ne szólj most, hallgass reám. Kerestünk, hol fölfelé, hol lefelé menve a folyosóban, de lehetetlen volt rád akadnunk. Megsirattalak, szegény fiam! Végre azt hívém,

hogy még mindig a Hans-bach mentén vagy; puszkáinkat elsütve mentünk ismét lefelé. Hogy pedig most egymás hangját hallhatjuk, ez tisztán az akusztika hatása; egymás kezét nem érinthetjük; de azért ne essél kétségbe, fiam, már az is ér valamit, hogy egymással szólhatunk!

— — — — —
Ez idő alatt gondolkodtam. Egy kis reménysugár, bár még igen határozatlan kezdett lelkemben derengeni. Egy kérdés érdekelt mindenek fölött. Ajkamat a falhoz értetve, szóltam tehát:

— Nagybátyám!

— — — — —
— Fiam? válaszolt ő néhány pillanat múlva.

— — — — —
— Mindenek előtt azt kellene tudnunk, hogy mennyire vagyunk egymástól.

— — — — —
— Ez könnyű.

— — — — —
— Még van az időmérő?

— — — — —
— Meg!

— — — — —
— Jegyezze meg tehát pontosan azt a pillanatot, melyben szólni fog hozzám. Én ismételni fogom, amit mondott, és jegyezze meg azután azon pillanatot is, melyben feleletem oda érkezik.

— — — — —
— Helyesen, az én kérdésem és a te feleleted közt levő idő fele ki fogja mutatni, hogy hangom mennyi idő alatt érkezik hozzád.

— — — — —
— Úgy van, bátyám.

— Készen vagy?

— — — — —

— Igen.

— — — — —

— Ügyelj tehát, nevedet fogom kimondani.

— — — — —

Fülemet a falhoz szorítottam s a mint e szó: Axel hozzám érkezett, rögtön válaszoltam: «Axel», és ezután vártam.

— — — — —

— Negyven másodperc, szólt ekkor bátyám, negyven másodperc múlt el a két szó között; a hang tehát husz másodperc alatt érkezik hozzám. Ezer husz lábat számítva másodpercenként, ez összesen huszezer négyszáz lábat, vagyis másfél és egy nyolczad mérföldet tesz.

— — — — —

— Másfél mérföld! mormogám.

— — — — —

— Nem mérhetlen távolság!

— — — — —

— De felmenjek-e vagy le?

— — — — —

— Le, és pedig a következő oknál fogva: mi roppant üregbe érkeztünk, melybe számos alagut torkoll. Az, melyben jelenleg tartózkodol, szintén csak ide vezethet, mert úgy látszik, hogy mind e hasadások, a földgömb elrepedései, azon roppant barlangból sugárzanak ki, melyben mi most vagyunk. Ne csüggedj és folytasd utadat. Járj s ha járni nem tudsz, vonszold magad, ha szükséges, csúsztassad alá magadat a meredek lejtőkön s utad végén tárt karjaink fognak fel. Útra, fiam és előre.

— — — — —

E szavak visszaadták bátorságomat.

— Isten önnel, bátyám! kiáltám, indulok. Többé nem fogunk egymással beszélhetni, mihelyt innen távozom. Azért isten önnel!

— — — — —

— Viszontlátásra, Axel, viszontlátásra!

— — — — —

Ezek voltak az utolsó szavak, melyeket hallottam. E meglepő társalgás, mely a földtömegben keresztül folytattatott, e reménytelen szavakkal fejeződött be! Hálaimeket bocsátottam istenhez, mert ő a sötétség országában azon pontra, talán az egyetlenre vezetett, melyről az én hangom és társaimé közlekedhettek.

Ez akusztikai tűnemény, bár igen meglepő, a természetben törvényei által mégis könnyen megmagyarázható: a folyosó alakjából és a szikla hangvezető voltából származott; számos példa van arra, miszerint a hang igen távol pontokon meghallatszik, míg a közbeeső helyeken nem. Emlékezem, hogy e tűneményt sok helyütt tapasztalták, a többek között: Londonban, Szent-Pál temploma belső folyosójában s főleg ama különös szicíliai barlangokban, ama köüregekben Syrakus táján, melynek legnevezetesebbike a «Dyonisius füle» név alatt ismeretes.

Mindezen emlékek fölébredtek bensőmben és beláttam, hogy miután bátyám hangja hozzám érkezett, közöttünk nem létezhetett semmi akadály. A hang útját követve, okvetetlenül hozzája kellett jutnom, ha erőm addig el nem hágy.

Fölkeltem tehát és megindultam. Inkább vonszoltam magam, semmint jártam. A lejtő elég meredek volt, csúsztattnak tehát magamat.

Lecsúszásom sebessége csakhamar aggasztó mérv-

ben növekedett és fenyegetőleg kezdett bukáshoz hasonlítani. Többé nem voltam képes megállani.

Most elveszett a föld lábaim alól. Éreztem, hogy függőleges folyosónak, valóságos kutnak szaggatott, egyenetlen oldalfalán hengeredem alá. Majd hegyes sziklába ütődött fejem, mire eszméletem elveszett.

XXIX.

Midőn magamhoz tértem, félhomályos helyen, vastag takarókon kinyulva feküdtem. Bátyám mellett volt és arczomon életjelt lesett. Mikor először felsóhajtottam, megragadta kezemet, mikor szememet felnyitottam, örömteljesen kiáltott fel:

— Él, él!

— Élek, válaszoltam gyenge hangon.

— Gyermekek, szóla nagybátyám, karjaiba szorítva, meg vagy mentve!

Mélyen meg voltam hatva azon kifejezés által, melylyel e szavakat mondá és még inkább a gond és ápolás által, mely azt követte. Csupán ily események idézhettek elő a tanárban hasonló elérzékenyülést és ömlengést.

E perczben érkezett meg Hans. Kezemet bátyám kezében látván, szemei, bizton merem állítani, nagy meglepődést fejeztek ki.

— God dag! szólt a kalauz.

— Jó napot, Hans, jó napot, suttogám. És most, édes bátyám, tudassa velem, hogy e perczben hol vagyunk.

— Holnap, Axel, holnap; ma még igen gyenge vagy; fejedre borogatást raktam, melyet nem szabad

MIDŐN FELÉBREDÉK, KÖRÜLTEKINTETTEM.

helyéről megmozdítani; aludj most, fiam, holnap megtudsz mindent.

— De legalább azt mondja meg, bátyám, választam, hogy hány óra van és mely nap?

— Esteli tizenegy óra! ma vasárnap, augusztus 9-ike van és megtiltom, hogy folyó hó tizedike előtt többet kérdezősködjél.

Csakugyan nagyon gyenge voltam; szemeim önkénytelenül lecsukódtak. Egy éjszakai nyugalomra volt szükségem; azon gondolat által foglalkodtatva, miszerint elszigeteltségem négy hosszú napig tartott, aludtam el.

Másnap, midőn felébredék, körültekintettem. Ágyam, mely összes uti takaróinkból volt összerakva, gyönyörű, szömölcskövekkel diszített barlangban volt elhelyezve, melynek talaját finom homok borította. A barlangban félhomály uralkodott. Sem szövétnek, sem lámpa nem égett és mindamellett kívülről bizonyos, előttem magyarázhatatlan világosság derengett be a barlang szűk nyílásán. Valami különös határozatlan morajt is hallottam, mely a sziklán megtörő hullámok zajongásához és olykor a tengeren fújó szél süvöltéséhez hasonlított.

Azt kérdeztem magamban, hogy valóban felébredtem-e, vagy, hogy álmodom-e még és bukásom által megsértett agyam tisztán képzeleti neszt tapasztal-e? De még sem hittem, hogy akár fülem, akár szemem ennyire csalódhassék.

— Im ott egy napsugár, gondolám, mely a szikla-hasadékon áthatol a barlangba! Ez a hullámok zugása! Ez a szél süvöltése! Álmodom-e, vagy a föld felszínén vagyunk ismét! Bátyám lemondott volna vállalatáról; vagy szerencsésen véghezvitte azt?

E megfejthetetlen kérdésekkel foglalkoztam, midőn a tanár belépett.

— Jó napot, Axel! szólt ő vidáman. Fogadni mernék, hogy jól érzed magadat.

— Igen jól, válaszoltam én ágyamban felkönyökölve.

— Előre tudtam, mert nagyon csendesen aludtál. Hans és én felváltva virrasztottunk melletted, és láttuk, mint javul állapotod észrevehetőleg.

— Csakugyan sokkal jobban érzem magamat, s ennek bebizonyításul reggelizni fogok.

— Ehetsz, fiam; a láz megszűnt. Hans sebeidet valami kenőccsel dörzsölte be, melynek titkát az izlandiak bírják; és sebeid csodálatos gyorsasággal hegedtek be. Derék ember ez a mi vadásznak!

Bátyám, mialatt beszélt, élelmi szereket rakott elém, melyeket hirtelen elköltöttem, daczára annak, hogy bátyám azt ajánlotta, hogy lassan, óvatosan egyem. Ez alatt kérdésekkel ostromoltam, melyekre ő készségesen válaszolt.

Ekkor tudtam meg, hogy egy csaknem függőleges alagútból buktam le. Velem együtt köveknek egész zápora hullott alá, oly kövek, melyeknek legcsekélyebbike is összezuhatott volna; ebből következtetni lehetett, hogy a felső talaj egy része velem csúszott le. E borzasztó járművön jutottam bátyám karjai közé, vérezve és eszméletlenül.

— Valóban bámulatos, szólt ő, hogy ezerszer meg nem haltál. De, istenemre, nem válunk el többé, mert úgy történhetnék, hogy soha nem látnók egymást.

— Nem válunk el többé!

Utazásunk tehát még nem ért véget? Csodálkozásomban mereven bátyámra szegeztem szemeimet, mire ő rögtön kérdezé:

— Mi lett, Axel?

— Kérdezni szeretnék valamit. Ön azt mondja, hogy semmi bajom, nemde?

— Úgy van.

— Minden tagom ép.

— Semmi kétség.

— Hát a fejem?

— Fejed, néhány zúzódást leszámítva, épségben, helyén, vállaidon van.

— Én pedig attól tartok, hogy agyvelőm meg van zavarva.

— Meg van zavarva?

— Igen! Ugy-e nem tértünk vissza a föld színére?

— Nem.

— Úgy hát megőrültem, mert napfényt látok, a szél süvöltését és a hullámozó tenger moraját hallom!

— Ah, csak ez a baj?

— Megmagyarázhatja ezt, bátyám?

— Én nem magyarázok meg semmit, mert a dolog megmagyarázhatatlan; de meg fogod látni, meg fogsz győződni, hogy a geológia még nem érte el tökélypontját.

— Menjünk hát ki! kiáltám hirtelen fölkelve.

— Nem, nem, Axel! a szabad levegő megárhathatna.

— A szabad levegő?

— Igen, erős szél fú. Nem engedhetem, hogy ekként koczkára tedd egészségedet.

— De higgye el, bátyám, hogy igen jól érzem magamat.

— Légy egy kis türelemmel, fiam. Ha ismét megbetegednél, nagy baj volna. Nem szabad az időt vesztegetnünk, mert az átkelés sok időt vehet igénybe.

— Az átkelés?

— Igen, az átkelés. Ma még nyugodjál, holnap azután hajóra szállunk.

— Hajóra szállunk!

Ez utolsó szó felvillanyozott.

Hogyan? Hajóra szállunk! Tehát folyam, tó, vagy tenger partján vagyunk? S valamely földalatti kikötőben hajó várakozik reánk?

Kíváncsiságom a legnagyobb mértékben fel volt ébresztve. Bátyám vissza akart tartóztatni, de hiába. Mikor látta, hogy türelmetlenségem oly nagy, miszerint ez inkább megárthat, mint kíváncságom teljesülése, engedett.

Gyorsan felöltöztem és óvatosságból ruháim fölébe még egy takarót vettem, azután kiléptem a barlangból.

XXX.

Kezdetben semmit sem láttam; szemeim, melyek a világosságtól elszoktak, önkénytelenül lecsukódtak. Midőn képes voltam azokat felnyitni, meglepetésem leírhatatlan volt.

— A tenger! kiáltám.

— Igen, felelé bátyám, a Lidenbrock-tenger; úgy hiszem, hogy e tenger fölfedezésének dicsőségét, és azon jogot, hogy saját nevemre kereszteljem, egy hajós sem fogja tőlem elvitatni?

Elöttem nagy víztükör, valamely tó vagy tenger eleje terült el, a látkörön túl terjedve. A part, mely nagy öblöt képezett, finom homokkal szegélyezte a víztükröt, a homokon sűrűn feküdtek azon apró tengeri csigák, melyekben a teremtés első lényei laktak. A hullámok ama bizonyos mély morajjal törtek meg, mely csak zárt és roppant terjedelmű térben tapasztalható; a szél könnyű tajtékot hajtott s a megtörő hullámoktól ritka esőként apró cseppek fecscsentedek

arczomra. E nem igen meredek parton, mintegy száz ölnyire a hullámoktól, roppant sziklák töve volt látható; a sziklák behomorodva beláthatatlan magasra emelkedtek. Egynehány megszakítva a part egyenlőségét, benyult a tengerbe s előfokot képezett, melyet a hullámok csapkodtak. Távolabb a szem tisztán követhető e tömegeket, melyeket a ködös látkörtől tökéletesen meg lehetett különböztetni.

Valódi tenger volt ez; partjai szeszélyes kanyargásúak, mint a földi tengereké, de puszták és rémítő zordon tekintetűek.

Hogy tekintetem e tengert messze befuthatá, ezt valami különös világosságnak köszönhettem, mely a legcsekélyebb részleteket is előtűntette. Nem a nap fénye volt ez ragyogó sugárcsokrával és vakító tűzkörével, sem a holdnak halvány, határozatlan fénye, mely csak visszavetett sugárból áll és nem melegít. Nem, e fénynek világító képessége, rezgő szétterjedése, tiszta és úgyszólván száraz fehérsége, a hőmérsék alacsony volta, azon körülmény, hogy e világosság élénkebb volt, mint a holdé; mindez világosan bizonyítja annak villamos eredetét. Olyanforma volt, mint az északi fény; folytonos tűnemény, mely e barlangot, mely tengert volt képes tartalmazni, tökéletesen megvilágítá.

A fejünk fölött domboruló boltozat, melyet égnek mondhatunk, nagy fellegekből, ingó és változó gőzökből látszott állani, melyek bizonyos napokon kétségkívül vízzé is váltak és záporosó alakjában hullottak alá. Én eddig azt hittem, hogy a légkörnek ily erős nyomása alatt a víz nem gőzölöghet el és mindamellett, valamely előttem ismeretlen természeti törvény folytán, terjedelmes felhők úsztak a levegőben. E perczben azonban szép volt az idő. A

ELŐTTEM TENGER TERÜLT EL.

villamos rétegek bámulatos szinképeket idéztek elő a magas felhőkön, melyeknek alsó részein árnyak éles körrajzai tűntek fel; gyakran két egymástól elvált réteg közül egy-egy sugár hatolt rendkívüli fénynyel hozzánk. De végre csak még sem volt ez nap, miután a világossággal nem járt meleg is. A tünemény szomorú és rendkívül méla hatást tett reám. A ragyogó csillagokkal borított kék égbolt helyett, gránitbolthajtást éreztem magam fölött ama fellegeken túl; és e bolthajtás rémitő súlylál nehezedett reám; ezen ür, bármily roppantnak látszott is, a legszerényebb bolygó pályáját sem lett volna képes befogadni.

Ekkor eszembe jutott egy angol kapitánynak amaz elmélete, mely szerint a föld üres golyó lenne, melyben a lég a nyomás következtében mindig világos, és abban két csillag, Pluto és Proserpina, futja be rejtélyes pályáját. Vajjon igazat mondott-e?

Valóban egy óriási üregben voltunk. Szélességét nem lehetett megítélni, miután a partok mindinkább tágulva tértek el jobbra-balra és veszték el szem elől; sem hosszúságát, mert tekintetünk némileg határozatlan vonalú látkör által volt megakasztva. A mi magasságát illeti, ez több lehetett néhány mérföldnél. Hol nehezedett ama bolthajtás a partot képező gránitfalakra? A szem nem vehette ki; de a légkörben felhő függött, melynek magasságát többre lehetett becsülni kétezer ölnél, vagyis magasabban volt, mint a földi gőzök szoktak lenni, a mit valószínűleg a lég sűrűsége okozott.

E szó «barlang» nem fejezi ki e roppant tér fogalmát. De az emberi nyelv szavai nem felelhetnek meg annak, ki a földgömb belsejébe hatol.

Egyébiránt nem tudom, hogy mely geológiai

ténynek tulajdonítsam ez üreg eredetét. Vajjon a gömb kihülése idézte-e elő? Volt ugyan tudomásom utazási leírásokból néhány híres barlangról, de egy sem birt ekkora terjedelemmel.

Humboldt Sándor, a ki meglátogatta a guacharai barlangot Columbiában, nem tudhatta ugyan meg a barlang valódi mélységét, de kétezer ötszáz lábnyira hatolt be abba, s a barlang valószínűleg nem is terjed annál sokkal tovább. A mammoth roppant barlangja Kentuckyban, szintén óriási terjedelmű, miután boltozata ötszáz lábnyira emelkedik a feneketlen tó fölébe és miután az utasok tíz mérföldnyire hatoltak benne előre, a nélkül, hogy végét érnék. De mik voltak ez üregek ahhoz képest, melyet most én bámultam, mely felleget éggel, vilamos sugározással birt és valódi tengert foglalt magába? Képzelőtehetségem röpte megbénult láttára.

Mind e csodákat hallgatva szemléltem. Nem táltam szót, mely érzéseimet kifejezhette volna. Úgy tetszett, mintha valamely távoli bolygóban, az Uranusban vagy a Neptumban oly tüneményeknek lennék tanuja, melyekről «földi» képzelőtehetségnek nincs fogalma. Az új érzelmeknek új szavakra lett volna szükségük és ilyenekkel képzelőtehetségem nem szolgált. Néztem, gondolkoztam és bizonyos ijedelemmel vegyes meglepetést érezve, bámultam.

E váratlan látvány arczomra visszaidézte az egészség színeit; a csodálkozás gyógyítólag hatott és egészségem ez új gyógymód következtében helyreállani látszott; egyébiránt az igen sűrű lég, mely tudomnak a rendesnél több élenyt szolgáltatott, elevenítőleg hatott reám.

Bárki könnyen be fogja látni, hogy miután negyvenhét napig szűk alagútba voltam zárva, vég-

hetetlenül jól esett e nedves, sós kigőzölgéssel telt üde levegőt beszínom.

Nem is volt okom megbánni, hogy sötét barlangomat otthagytam.

Nagybátyám, ki e csodadolgokhoz már hozzászokott, többé nem bámulta azokat.

— Érzesz magadban erőt a járásra? kérdé bátyám.

— Érzek, felelém én, sőt nagyon jól fog esni.

— Kapaszkodjál tehát a karomba, Axel; kövessük a part kanyargásait.

Nagyon örömetst fogadtam el az ajánlatot, és most az új Oceán szélén kezdtünk haladni. Balra meredek sziklák emelkedtek, tornyosultak egymás fölé, rendkívüli hatású óriási tömegekben. E sziklákból számtalan forrás csörgedezett elő, melyek tükröt képezve és csobogva hullottak alá; itt-ott egy szikláról a másikra szökdelő könnyű gőzfellegek jelezték a meleg forrásokat; mindezek patakokká egyesülve, folydogáltak csendesesen a közös medencze felé, kellemesen csobogva a lejtőkön.

E patakok között felismertem hű utitársunkat, a Hansbachot, a mely oly nyugalmasan tartott a tenger felé, mintha soha, a világ teremtese óta, egyebet sem tett volna.

— Ezt ezentúl nélkülözni fogjuk, szoltam én sohajtva.

— Ugyan! felelé a tanár, akár ez, akár más patak, az mindegy!

E feleletet kissé hálátlannak találtam.

De e pillanatban figyelmemet egy váratlan látvány másfelé vonta. Mintegy ötszáz lépésnyire, egy magas előfok kanyarulatánál, magas és sűrű erdő tünt fel szemeink előtt. Az erdő közép nagyságú, szabályos, esernyő-alakú, szinte geometriai körrajzokkal bíró

A GOMBA ERDŐ.

fákból állott; a szellő, úgy látszék, nem volt képes lombozatukat megmozdítani; mely, daczára a lég-huzamnak, mozdulatlan maradt, mint valami megkövült czédrus-erdő.

Gyorsítottam lépteim. Nem voltam képes e különös növények számára nevet találni. Talán nem tartoztak a kétszázezer eddig ismeretes növényfaj közé és különös helyet foglaltak el a mocsári növényzet sorában? Nem! Midőn e fák árnyékába érkeztünk, meglepetésem bámulatra változott.

Csakugyan a föld terményei voltak ezek, de óriási minta szerint. Bátyám rögtön eszembe juttatá nevüket.

— Nem egyéb ez gombaerdőnél, mondá.

És valóban nem csalódott. Elképzelhetjük, hogyan fejlődtek ki itt e növények, melyek a meleg és nedves helyeket szeretik. Tudtam, hogy a «*lycoperdum giganteum*» Bulliard szerint, nyolcz-kilencz láb átmérőjűre nő meg; de itt fehér gombákat láttunk, melyeknek magassága harmincz-negyvén láb és kalapjuk átmérője ugyanannyi. Ezerenkint voltak található; a világosság nem hatolhatott át az általuk vetett sűrű árnyékon s e közvetlenül egymás mellett álló, valamely afrikai város kerek háztetőihez hasonló boltozatok alatt tökéletes sötétség uralkodott.

Mindamellett tovább akartam hatolni. E növények fagyos hideget terjesztettek. Mintegy félóráig tévelyegtünk e nedves, sötét helyeken és azután oly jól esett visszatérni a világosságra, a tenger partjára.

De a föld alatti vidék növényzete nem csupán ezen gombákból állott. Valamivel távolabb számos halvány lombozatú fa volt látható csoportokban. Ezeket könnyű volt felismerni; a felszín szerény bokrai voltak, csakhogy itt rendkívüli terjedelemmel

birtak; száz láb magas farkaslábak, óriási faalakú harasztnövények, melyek itt az északi vidékeken termő fenyők magasságára nőttek, hengeralakú kettős tövel bíró lepydodendronok, melyek hosszú, durva szőrrel fedett levelekben végződtek.

— Bámulatos, nagyszerű, pompás! kiáltá bátyám. Ime, a föld második korszakának, az átmeneti korszaknak összes viránya. Itt vannak kertjeink ama szerény növényei, melyek a földgömb első századaiban fákká fejlődtek! Nézzed, bámuld ezt, Axel! Soha még botanikus ily látványnak nem örvendhetett!

— Igaza van, bátyám, úgy látszik, mintha a gondviselés e földalatti növényházban megőrizni akarta volna mindazon vizözönelőtti növényeket, melyeknek alakjáról a tudósok oly helyesen adnak számot.

— Jól mondd, fiam, valódi növényház; de még helyesebben mondanád, ha még utána vetnéd, hogy talán állatsereglet.

— Állatsereglet?

— Úgy van! Nézd e homokot, melyen járunk, a csontokat, melyek a földet fedik.

— Csontok! kiáltám. Igen, valóban vizözönelőtti állatok csontjai.

A legnagyobb érdeklődéssel kezdtem vizsgálni e megsemmisülhetlen ásványanyagból (vil-élegsavas mész) álló évszázados maradványokat. Habozás nélkül neveztem meg ez óriási csontokat, melyek kiszáradt fatörzshez hasonlítottak.

— Ime, a Mastodon állkapczája, mondám, ezek itt a Dinotherium fogai; e lapoczka csupán az állatok legnagyobbikáé, a Megatheriumé, lehetett. Igen, valódi állatsereglet, e csontokat semmi esetre sem vizözön hozhatta ide. Az állatok egykor itt laktak e földalatti tenger partjain, e fa-nagyságú növények árnyé-

kában. Ime, itt egész csontvázak hevernek. És mindamellett . . .

— Mindamellett? szólt bátyám.

— Nem értem, hogy létezhetek e fajta négylábú állatok e gránitbarlangban!

— Miért nem?

— Mert állati élet a földön csupán a másodkorszakban létezett, midőn ama réteg már megalakult volt a szikláról mosott parányokból és így az őskorszak izzó szikláit váltotta fel.

— Ez ellenvetéasedre igen egyszerűen azt lehet felelni, hogy e talaj itt másodkorszaki talaj.

— Hogyan?! Ily mélyen a föld felszine alatt?

— Kétségtől; e tény geologiailag megmagyarázható. Bizonyos korszakban a föld csak igen vékony és ruganyos kéregből állott, mely fölfelé és lefelé váltakozó, az attractió törvényéből eredő ingadozásoknak volt alávetve. Valószínű, hogy ez időben a talaj néha alámerült és hogy az átmeneti réteg egy részét elnyelte a hirtelen megnyílt örvény.

— Ez meglehet. De ha vízözönelőtti állatok éltek valaha e földalatti üregben, mi biztosít, hogy e szörnyek valamelyike nem jár-e még itt valahol e sötét erdőben, vagy ama meredek sziklák mögött?

E gondolat következtében ijedten tekintetem körül a láthatáron; de a pusztá, sivár parton nem jelent meg élő lény.

Kissé el voltam fáradva és leültem egy kinyuló fok végcsúcsára, melynek tövében a hullámok zajongva törtek meg. Innen tekintetem befuthatá az egész öblöt, melyet a part bekanyarulása képezett. Az öböl végében kis kikötőt képeztek a gúlaalakú sziklák. A tenger vize ott csendes volt, szél nem érhetette. Egy brigg és két vagy három goelette ott

kényelmesen elfért volna. Szinte vártam, hogy valami jármű fog onnan kiindulni kifeszített vitorlákkal és a déli szélről hajtva a sik tengernek tartani.

Ezen illusio azonban csakhamar eloszlott. Mi voltunk e földalatti világ egyetlen élő lényei. Ha olykor lecsillapult a szél, s a sivatag csendjénél is mélyebb csend ereszkedett le nyomasztólag e sivár sziklákra és a tengerre: ilyenkor tekintetemmel áthatolni igyekeztem a távoli ködön, meglebbenteni e fátyolt, mely a látkör rejtélyes hátterét fedé el. Minő kérdések támadtak ajkamon? Merre van e tenger vége? Hová juthatunk el rajta? Elérhetjük-e valaha a tulsó partot.

Nagybátyám ebben legkevésbé sem kétkedett. Én részemről kívántam, hogy úgy legyen, de egyúttal féltem is attól.

Miután e csodás látvány szemléletével egy órát töltöttünk, visszaindultunk a parton, a barlang felé, hol a legkülönösebb gondolatoktól ringatva szenderültem mély álomba.

XXXI.

Másnap tökéletes jó egészségben ébredtem fel. Úgy véltem, hogy jót tenne, ha megfürödném, s ennél fogva néhány perczre e földközi tenger hullámai közé merültem. E nevet mindenesetre jobban megérdemelte, mint bármely más tenger.

Mikor visszatértem s reggelihez fogtam, rendkívüli étvágyam volt. Hans egyéb szép tulajdonai között, ügyes szakács is volt; itt rendelkezhetett vízzel és tűzzel, minél fogva rendes ételmünket némileg változtathatta. A reggeli végén néhány csésze kávéval is

szolgált nekem s e felséges ital még soha ennyire nem ízlett.

— Most, szóla bátyám, itt a dagály órája; ne mulasztuk el e tünemény tanulmányozását.

— Hogyan, a dagály? kiáltám.

— Igen.

— A hold és a nap befolyása tehát itt is érezhető?

— Miért ne volna? Nincs-e minden testek összege alávetve az általános vonzerőnek? E víztömeg miért kerülné hát el e közös törvényt? Azért meg fogod látni, hogy daczára a légkör által felszínére gyakorolt nyomásnak, csak úgy fog földagadni, mint maga az Atlanti tenger.

E perczen már a part fövenyén jártunk s a hullámok lassankint tovább látszottak terjedni.

— Csakugyan a dagály kezdődik! kiáltám.

— Igen, Axel s a hullámok által itthagyt tajtékából láthatod, hogy a víz színe mintegy tíz lábbal emelkedik.

— Bámulatos.

— Nem, természetes.

— Hiába beszél nagybátyám, én előttem mindez csodásnak tetszik és alig tudok szemeimnek hinni. Ki gyaníthatta, hogy a föld kérge alatt valódi Oceán legyen elrejtve, mely apálylyal és dagálylyal, szellővel és viharral bír!

— Miért ne? Létezik-e természeti törvény, mely ezt tiltja?

— Tudtommal nem, mihelyt a központi melegség elmélete meg van czáfolva.

— Eddig tehát még igazolva van Davy elmélete?

— Kétségkívül; és ez esetben semmi ellent nem mond a föld bensejében levő tengerek és vidékek lehetőségének.

MEGFÜRÖDTEM.

— Ugy van, de lakatlanok.

— És miért ne lakhatnék e vízben valamely ismeretlen fajhoz tartozó hal?

— Eddig még egyet sem láttunk.

— Készítsünk horgot és fonalat és meglátjuk, hogy lesz-e oly sikere, mint a földi tengerekben.

— Megpróbálhatjuk; meg is teszszük, mert ez ismeretlen vidék minden titkaival meg kell ismerkednünk

— De hol vagyunk, bátyám? Ezt még nem kérdeztem, mióta ismét együtt vagyunk, bár önnek műszerei kétségkívül válaszolhatnának e kérdésre.

— Vízirányosan háromszázötven mérföldnyire Izlandtól.

— Oly messzire?

— Meg vagyok győződve, hogy számításomban ötszáz ölet sem hibázok.

— És a delejtű még folyvást délkeletinek mutatja utunk irányát?

— Igen, tizenkilencz fok és negyvenkét percz nyugoti eltéréssel, éppen mint a földön. A mi inclinációját illeti, különös tényt tapasztalok, melyet a legnagyobb figyelemmel kísérik.

És mi az?

— Az, hogy a delejtű, a helyett, hogy a polus felé elhajolna, mint az éjszaki félgömbön szokta tenni, ellenkezőleg fölemelkedik.

— Úgy hát azt kell hinnünk, hogy a delejes vonzerővel bíró pont, a földgömb felülete és azon hely között van, melyre eljutottunk?

— Úgy van és valószínű, hogy, ha a sarki vidékek alá érkezünk, mintegy a hetvenedik fok alá, hol Ross Jakab a delejsarkot fedezte fel, a delejtű függő-

legesen emelkednék fel. E szerint hát e rejtélyes delejközpont nem nagy mélységben van.

— E tényt csakugyan nem sejtette a tudomány.

— A tudomány, édes öcsém, tévedésekből áll, de oly tévedésekből, melyeket elkövetni jó, mert általuk megtaláljuk végre az igazat.

— És mily mélyen vagyunk?

— Harminczöt mérföldnyi mélységben.

— E szerint, szoltam a földképet vizsgálva, Skótszág hegyes része fejünk fölött van és amott a Grampian-hegyek emelik a magasba örök hófedte csúcsaikat.

— Úgy van, szolt a tanár nevetve! E hegyek kissé nehezek lehetnek, de a bolthajtás erős; a mindenség nagy építészé tömör anyagból készítette ezt és soha ember nem lett volna képes ilyet alkotni! Mik a hidak ívei és a templomok boltozatai, e három mérföld magas boltozathoz képest, mely alatt tenger terül el és viharok fejlődhetnek?

— Nem is attól félek, hogy az ég fejünkre szakadjon. De most, bátyám, mi tervei vannak továbbra? Nem szándékozik visszatérni a föld színére?

— Visszatérni! Mily gondolat! Ellenkezőleg annyival is inkább folytatjuk utunkat, mivel az eddigi eredmény oly kedvező!

— De nem látom át, hogy mint fogunk e folyékony sikság alá hatolni.

— Ne félj, eszemben sincs, hogy a vízbe ugorjak. De ha az Oceánok, helyesebben mondva csak tavak, mivel a föld környezi őket, annyival inkább áll ez e belső tengerről, melyet mindenfelől gránitfalak vesznek körül.

-- Erről semmi kétség.

— És én meg vagyok győződve, hogy a tulsó parton kijárást, vagyis inkább bejárást fogunk találni.

— Mily szélességűnek hiszi a tengert?

— Harmincz vagy negyven mérföldnyinek.

— Ah! szoltam, gondolván magamban, hogy e hozzávetés helyességéről semmi sem kezeskedik.

— E szerint nincs vesztegetni való időnk és holnap megkezdjük vizi utunkat.

Szemeim önkénytelenül keresték a hajót, mely bennünket át fog szállítani.

— Ah! szoltam, tehát hajóra szállunk. Helyes! De hol találunk hajót?

— Nem hajón fogunk átkelni, fiam, hanem jó erős tutajon.

— Tutajon! kiáltám; hiszen tutajt készíteni itt ép oly lehetetlen, mint hajót, és nem látom, hogy...

— Nem látod, Axel; de ha figyelnél, hallhatnád.

— Hallhatnám?

— Igen, hallhatnál bizonyos kalapácsütéseket, melyekből gyaníthatod, hogy Hans már munkához is látott.

— Tutajt készít?

— Azt.

— Hogyan? Ő már fákat vágott?

— Oh nem, a fák már le voltak vágva. Jer és meglátod, hogy dolgozik.

— Egy negyed órai járás után, az előfokon túl, mely természetes kikötőt képezett, Hansot dolgozni láttam; még néhány lépést tettem és mellette voltam. Nagy meglepetésemre félig már kész tutaj hevert a homokon; valami különös fa gerendáiból készült volt az; a föld számos vastag deszkával, hajóbordafával és gerendával a szó teljes értelmében borítva volt. Ezekből akár egész hajóhadat lehetett volna építeni.

— Nagybátyám! kiáltám, miféle fa ez?

— Ez fenyő-, hárs-, és egyéb toboztermő fa, mely a tenger befolyásának következtében, megkövült.

— Lehetséges-e?

— Ez az, a mit «sourdarbrandur»-nak vagyis kövült fának neveznek.

— De úgy, mint más kővé vált fa, kemény is lesz majd, mind a kő; fog-e úszni a vízen?

— Néha az ilyenek is úsznak; némely fa ugyan tökéletesen kővé válik; de mások, mint például ezek is, a kövülési átváltozásnak még csak első fokát érték el. Nézz oda, veté után nagybátyám, e becses törzsök egyikét a tengerbe vetve.

A darab fa, miután a hullámok alá merült volt, ismét feljött a víz színére, ide-oda hajtatva annak hullámozása által.

— Meg vagy-e most győződve? szóla nagybátyám.

— Főleg arról vagyok meggyőződve, hogy ez hihetetlen!

Másnap este a tutaj készen volt, a mit kalauzunk ügyességének köszönhattünk, hosszasága tíz, szélessége öt láb volt; a «sourdarbrandur»-ból készült gerendák erős kötelek által voltak egybekötve és szilárd talpat képeztek. A rögtönzött jármű, miután vízre bocsátották, csendesen himbálódzott a Liden-brock-tenger színén.

XXXII.

Augusztus 13-ikán korán reggel ébredtünk fel. Az újnemű közlekedési eszköz felavatása e napra volt kitűzve.

Két összekötött rúdból készült árbocz, szintén rúdból készült vitorlafa, takaróinkból összetoldott

vitorla képezték a tutaj hajtóeszközeit. Kötélünk volt elég és a jármű általában elég szilárd volt.

Hat órakor a tanár jelt adott az indulásra. Az élelmiszerek, a podgyász, a műszerek, a fegyverek és jelentékeny mennyiségű édes víz helyeztetek el a járművön.

Hans kormányt is készített, melynek segélyével ez uszó készüléket irányozhatta. Ő a kormányrúd mellé ült, míg én eloldottam a kötelet, mely tutajunkat még a parthoz kötötte, mire gyorsan eltávoztunk a parttól.

Minekelőtte a kis kikötőt otthagytuk volna, bátyám, ki a geographiai elnevezéseknek, úgy látszék nagy fontosságot tulajdonított, e kikötőnek is nevet akart adni, és pedig, a többi között, az enyémmre akarta azt keresztelni.

— Én más nevet ajánlok, bátyám.

— Melyet?

— Margit nevét. Margit kikötője; e név igen jól fog illeni a földképre.

— Legyen tehát Margit kikötője.

Ekként csatolódott jegyesem neve és emléke kalandos vállalatunkhoz.

A szél északkeletről fújt; egyenesen a szél irányában tartva, rendkívül sebesen hajtattánk. A légkörnek igen sűrű rétegei nagy erővel birtak és úgy hatottak a vitorlára, mint valamely erős szellentyű.

Egy óra múlva nagybátyám már számot tudott adni haladásunk sebességéről.

— Ha folyvást így haladunk, mondá ő, úgy huszonnégy óra alatt legalább is harmincz mérföldet teszünk meg és csakhamar a túlsó partra érünk.

Nem válaszoltam s a tutaj elején foglaltam helyet. Az északi part már-már eltűnt a látóhatárról; a partnak két karja mindinkább szélylyeltárult, mintha

A TENGERI NÖVÉNYEK NAGY TÖMEGE.

távozásunkat könnyíteni akarná. Szemeim előtt roppant tenger terült el; nagy fellegek sebesen lebentek el fölötte, rávetve szürkés árnyaikat, melyek e homályos vízre nehezedni látszottak. A villamos világosság ezüstös sugarai, melyek itt-ott egyes vízcseppekben tükröződtek, fényes pontokkal borították járművünk oldalait. Csakhamar végkép elveszett szemeink elől a part, melynek nyomai tökéletesen eltűntek és ha tutajunk nem vont volna maga után a vízben mulékony barázdát, azt hittem volna, hogy tökéletesen mozdulatlan.

Déltájban roppant terjedelmű tengeri növények lettek láthatókká a víz színén. Ismertem e növények tenyészeti erejét; olykor tizenkétezer lábnyi mélységben gyökereznek, négyszáz légkörnyi nyomás alatt keletkeznek és gyakran oly jelentékeny zátonyokká alakulnak, hogy a hajók haladását akadályozhatják.

Tutajunk három-négyezer láb hosszú fucusok mellett síklott el, melyek roppant, a látkörön túl terjedő kigyókhöz hasonlítottak; tekintetemmel követtem e végnélküli szalagokat, minduntalan azt hívén, hogy már végüket érem, de órákon át hiába vártam arra.

Mely természeti erő teremthetett ily növényeket és milyen lehetett a föld kinézése, alakulásának első századaiban, midőn a meleg és a nedvesség befolyása alatt egyedül csak a növényország fejlődhetett ki annak felszínén!

Az est elérkezett és mint ezt már a mult éjjel is tapasztaltam volt, a világosság semmit sem csökkent. Folytonos tünemény volt az, melynek állandóságára bizton számíhattunk.

Vacsora után az árbocz tövébe feküdtem le és csakhamar álomba merültem.

Hans, ki mozdulatlanul ült a kormányon, engedte menni a tutajt, mely egyébiránt hátsó szél által hajtatván, még irányozást sem igényelt.

Mióta Margit kikötőjéből eltávoztunk, Lidenbrock tanár engem bizott meg a hajózási napló vezetésével, melybe feljegyzendők voltak a legcsekélyebb észleletek, valamint az érdekes tünemények: a szél iránya, haladásunk gyorsasága, az út hossza, szóval: e rendkívüli hajózás minden eseményei.

Itt közlöm tehát e mindennapi jegyzeteket, melyeket úgy szólván az események diktáltak tollamba; bennök átkelésünk a leghívebben van leírva:

Péntek, aug. 14. — Folyvást éjszak-nyugati szél. A tutaj gyorsan és egyenes vonalban halad. A part harmincz mérföldnyire maradt el tőlünk. A látkörön semmi sem tűnik fel. A világosság változatlanul tartja magát. Az idő szép, vagyis a fellegek nagyon magasán vannak, nem igen sűrűek és fehér légkörben vannak, mintegy fürösztve, megolvadt ezüsthöz hasonlítván.

Hőmérő: 32 fok Cels. 0 felett.

Délben Hans horgot kötött egy fonal végére, a horogra egy darabka húst tűzött és azt a tengerbe vetette. Két órája, hogy a horgot kivetette és nem fogott semmit. E tenger tehát lakatlan? Nem! A fonal megrándult. Hans kihúzza a fonalat a vízből és vele együtt erősen ficzkándozó hal kerül szemeink elé.

— Hal! kiáltott nagybátyám.

— Tokhal! kiáltottam én, egy kis tokhal!

A tanár figyelmesen vizsgálta az állatot és nem osztá nézetemet. E hálnak lapos, kerekded feje volt; testének hátulsó része csontos pikkelyekkel volt borítva; szájában nem volt fog és mellén eléggé kifejlett úszószárnyak voltak láthatók, farka nem

volt. Ezen állat mindenesetre azon osztályba tartozik, melyhez a természettudósok a tokhalat számítják, de sok tekintetben lényegesen különbözik attól.

Bátyám nem csalódott és elég rövid vizsgálás után, így szólott:

— E hal századok óta kihalt családhoz tartozik, melynek nyomai csak kövesedésekben találhatók a devoni földrétegben.

— Hogyan! szólta, mi ez ős tengerek egy élő lakójának birtokába jutottunk volna?

— Igen, válaszolá a tanár, vizsgálódásait folytatva, láthatod, hogy ez őskori halaknak semmi azonosságuk a jelenkori fajokkal. Ily állatot élve birni oly szerencse, minőről más természettudósok álmodni sem mernek.

— De mely családhoz tartozik?

— A ganoidok rendjéhez, a cephalaspidok családjához és a...

— Nos?

— A pterychtisek fajához; meg mernék erre esküdni; ezen azonban rendkívüli sajátságot veszek észre, mely, mint mondják, a földalatti vizekben élő halaknál szokott előfordulni.

— Mi az?

— Vak!

— Vak?

— Nem csupán vak, de egyáltalában nem bír a látás szervével.

Csakugyan úgy volt, mint bátyám mondta. De ez talán rendkívüli eset volt. A horogra tehát ismét csalétket tettünk, mire ismét a vízbe vetettük azt. E tengerben, úgy látszik, temérdek hal lakik, mert két óra alatt számos pterychtist fogtunk, valamint egy szintén kihalt családhoz, a dipteritákhoz tartozó

halakat is, melyeknek a faját bátyám azonban fel nem ismerhette. Mindnyájuknál hiányzott a látás műszere. E váratlan halászat megszorította élelmiszereinket.

Az tehát bizonyosnak látszik, hogy e tenger csak őskori fajokat tartalmaz, melyek között a halak úgy, mint a kétéltűek is, annyival tökéletesebbek, minél régebb teremtetésük.

Talán találkozunk ama gyíkfajoknak valamelyikével, melyeknek alakját a tudomány egy csonttöredék nyomán képes volt kiegészíteni.

Szememhez illesztettem a látcsövet és körültekintettem e tengeren, mely azonban pusztá volt. Valószínűleg még igen közel vagyunk a partokhoz.

Felnéztem a levegőbe. Miért is ne csapkodhatnák szárnyaikkal a nehéz légrétegeket ama madarak, melyeknek alakját a halhatatlan Cuvier irta le? A halak élelmiszerül szolgálhatnának nekik. Szélylyelnéztem a magasban, de a lég lakatlan volt, mint a partok.

De képzelőtehetségem megnépesíté e tájat s a palaeontologia csodás hypothezisei jutottak eszembe. Ébren álmodtam. Látni véltem a víz felszínén ama roppant őskori teknősbékákat, melyek uszó szigetekhez hasonlítottak. Úgy tetszett, mintha az elhomályosult parton az őskor nagy emlései jelennének meg: a lepthotherium, mely Brazília barlangjaiban található, a merikotherium, mely Szibéria jeges vidékeiről került. Távolabb a vastagbőrű lophiodon, ez óriási tapir, búvik el a sziklák mögött és kész martalékáért megküzdeni az anoplotheriummal, e különös állattal, mely hasonlít a szarvorrúhoz, a lóhoz, a vízi lóhoz és a tevéhez is, mintha a teremtető, a világ kezdetén, sietségében több állat tulajdonait egyesítette volna egynek alakjában. Az óriási masto-

don orrmányát forgatja és agyaraival összezúzza a part szikláit, míg a megatherium roppant lábait széjjelvetve, túrja fel lefelé hajló agyaraival a földet és ordításával felkölti a gránitsziklák visszhangját. Feljebb az őskor majma, az első négykezü, mely a földön élt, kúszik a fák ágain. Még magasabban a pterodactilus, melynek első lábaiból szárnyak nőttek, szeli át, mint valamely nagy szárnyas egér a sűrű levegőt. Végre a legfelsőbb rétegekben roppant madarak, hatalmasabbak a kazuárnál és nagyobbak a strucznál, terjesztik ki hosszú szárnyaikat és röpködnek a gránitboltozat felé.

Az egész vízözönelőtti világ újra született képzelőtehetségemben. Visszamentem a teremtés bibliai korszakaiba, mikor az ember még meg nem született, mikor a tökéletlen földön még meg nem élhetett volna. Almaim ekkor túlhaladták az élő lények korszakát. Előbb az emlősök tűnnek el, azután a madarak, ezek után a másodkorszak kételtüi, végre a halak, a kagylók, a puhányok, az átmeneti korszak növényállatai szintén visszatérnek a semmiségbe. Az egész földön csupán én élek, csak az én szívem ver e lakatlan világban. Évszakok többé nem léteznek, sem éghajlatok; a földgömb tulajdon melege megsemmisíti a napsugarak befolyását. A tenyészet túlzott; ott járok-kelek e fanagyságú mohák között, bizonytalan lépteim nedves márgából és tarka homokkőből álló talajon vezetnek; óriási tobozfák törzseinek támaszkodom; lefekszem a száz láb magas spheophyllek, asterophyllek és lykopodok árnyékában. A századok telnek oly gyorsan, mintha napok volnának. Még tovább megyek a föld átalakulásainak sorozatában: a növények eltűnnek; a gránitsziklák megszűnnek kemények lenni; a rémítő forráság be-

AXEL ÁBRÁNDKÉPE.

folyása alatt minden anyag meghigul; a víz felbubog a gömb felszínén; majd forrni kezd és a légbe emelkedve, gőzalakban környezi a földet, mely már most nem egyéb izzó gázból álló golyónál, oly nagy és oly ragyogó, mint a nap!

E gőztestnek, mely ezernégyszázszorta nagyobb ama gömbnél, melyet egykor képezend, e gőztestnek közepén vagyok én s repülök vele a bolygók által áthatított űrben; testem megfinomul, megritkul és gáz alakban, mint súlylyal nem bíró parány vegyül ama roppant gőztömegek közé, melyek a végtelen űrben rohannak lángoló pályájukon!

Minő álom! Hová ragadtatám? Kezem lázasan jegyezte a papirra mind e különös részleteket. Mindent elfelejtettem, a tanárt, a kalauzt és a tutajt! Elmém a hallucinatio uralma alá jutott...

— Mi bajod? szólt bátyám.

Szemeim, bár nyitva és bátyámra voltak függesztve, nem látták őt.

— Vigyázz, Axel, a tengerbe esel!

Ugyanazon pillanatban érzém, mint ragad meg Hans erős keze. Ha ő nincs álmodozásom befolyása alatt, a hullámok közé rohantam volna.

— Megbolondult ez a fiu? kiáltá a tanár.

— Mi baj? szóltam végre eszméletre térve.

— Beteg vagy?

— Nem, egy percze hallucinációba merültem, de ez most elmúlt; különben nincs baj?

— Semmi! a szél kedvező, a tenger nyugodt! Gyorsan haladunk és ha e tenger szélességét illetleg nem csalódom, csakhamar ki fogunk kötni.

E szavak hallatára felállottam és a látkört vizsgáltam; de a víz vonala még mindig a fellegek határvonalával vegyült össze.

XXXIII.

Szombat, aug. 15. — A tenger megtartotta egyhangú jellegét. Partot sehol sem látunk. A látkör nagyon távolnak látszik.

Fejem megnehezült ama lázas álom következtében.

Bátyám azonban nem álmodott és igen rosszkedvű volt! a környező végtelen űrnek minden irányában körülhúzza távcsővel fegyverzett tekintetét s azután boszankodva fonja keresztbe karjait.

Azt kezdem tapasztalni, hogy Lidenbrock tanár ismét oly türelmetlenné és heveszé kezd válni, mint azelőtt volt s e tényt feljegyzem naplómbe. Csupán a rendkívüli veszély és szenvedés, melyet kiállottam, volt képes szívében az emberség szikráját felszítani; de mióta felgyógyultam, jelleme is visszanyerte régi sajátságait. Pedig nincs oka heveskedni! Utazásunk a legkedvezőbb viszonyok között folyik! A tutaj is valóban bámulatos sebességgel halad!

— Bátyám nyugtalannak látszik? mondám, látva, hogy a távcsövet gyakran emeli szeméhez.

— Nyugtalannak? Nem!

— Tehát türelmetlen?

— Hogy is ne lennék az!

— Pedig nagyon gyorsan haladunk.

— Mi haszna? Nem a gyorsaságot keveslem, hanem a tengert sokallom!

Ekkor jutott eszembe, hogy indulásunk alkalmával a tanár hozzávetőleg harmincz mérföldnyire számította e föld alatti üreget. Azóta pedig már hárommannyi utat tettünk és a déli part még mindig nem volt látható.

— Nem lefelé haladunk! válaszola a tanár; mennyi időt veszítünk ezzel; pedig én csakugyan nem azért jöttem ide, hogy e tavon csolnakon kirándulást tegyek!

Bátyám a vizi utat kirándulásnak nevezte és a tengert tónak!

— De, mondom, miután a Saknussem által kijelölt utat követtük . . .

— Ez kérdés. Valóban az ő útját követtük-e? Saknussem vajjon találkozott-e e víztükrrel? És átkelt-e rajta? Ama patak, melyet kalauzul választottunk, vajjon nem vitt-e bennünket tévútra?

— Semmi esetre sincs okunk megbánni, hogy ide jöttünk. E látvány felséges és . . .

— Nem arról van szó, hogy mit látunk. Én kitűzött célomat akarom elérni s azért ne dicsérd nekem e látványt!

Megfogadtam a tanár szavát s azontúl nem igyekeztem őt vigasztalni; hadd rágja ajakát. Esti hat órakor Hans bérét követelte, és bátyám kifizette neki a három tallért.

Vasárnap, aug. 16. — Semmi újat sem tapasztaltunk. Az idő nem változott, csupán a szél lett alig észrevehetőleg hűvösebbé. Midőn felébredtem, első gondom volt arról meggyőződni, hogy a világosság nem szűnt-e meg, mert folyvást attól tartottam, hogy az elektrikus fény kialszik. De arról szó sincs: a tutaj árnyéka éles körrajzokban látható a víztükrön.

E tenger valóban határtalan! Nagysága egyenlő lehet a Földközi-, vagy talán az Atlanti-tengerével is. Miért ne?

Bátyám többször megmérni igyekezett a víz mélységét; a legnehezebb csákányok egyikét kötél végére kötötte és azt kétszáz ölnyire bocsátotta le a

vízbe, de nem ért feneket. Nagynehezen tudtuk mérónunkat visszahúzni.

Mikor a csákány ismét szemünk elé került. Hans annak felületén igen észrevehető benyomatokat vett észre és mutatott nekem. Azt lehetett volna hinni, hogy e vas erősen két kemény test közé volt szorítva.

A vadászra tekintettem.

— Taender! szólt ő.

Nem értém e szót. Bátyám felé fordultam, ki azonban tökéletesen el volt merülve gondolataiba. Nem szerettem volna őt háborítani s ennélfogva ismét az izlandira tekintettem. Ez többször egymásután felátva és betéve a száját, érteték meg velem gondolatát.

— Fogak! szóltam meglepetve s figyelmesebben vizsgálva a vasrudat.

Igen. Csakugyan fogak lenyomata volt az, mi a vason meglátszott! Azon állkapcza, melyben e fogak gyökereztek, iszonyú erővel bírhat! Talán a letűnt fajokhoz tartozó szörnyeteg, mely falánkabb a czápánál, hatalmasabb a czethalnál, tanyázott amott lenn a mély vízréteg alatt? Nem voltam képes a szememet levenni e félig összerágott vasrúdról! Úgy látszik, hogy a mult éjjeli álmom teljesezésnek indul.

E gondolatok egész nap izgatottságban tartottak és képzelőtehetségemet alig hűthette le a néhány órai álom.

Hétfő, aug. 17. — A másodkorszak vízőzönelőtti állatainak sajátságai fölött gondolkodtam; azon állatok fölött, melyek a puhányokat, kagylókat és halakat követték s a földgömbön az emlősök megjelenését előzték meg. A világ ekkor a kétélűeké volt.

E szörnyek vetélytelenül uralkodtak a jurai tengerekben. A természet a legtökéletesebb szervezettel ajándékozta meg őket. Mily óriási termet! Mily irtózatosszerű erő! A jelenkori gyík-fajok, alligatorok és krokodilok, a legnagyobbak és legfélelmesebbek is, csak jelentéktelen másai őskori elődeiknek!

E szörnyetegek felidézése remegéssel töltött el. Soha emberi szem e lényeket élve nem látta. Ezer századdal korábban, mint az ember, jelentek meg ezek a földön, de kövesült csontjaik, melyek azon agyagos mészkőben találhatók, melyet az angolok liasnak neveznek, lehetségessé tették, miszerint testük idomairól és roppant nagyságáról tökéletes fogalmat szerezhessünk.

A hamburgi muzeumban láttam ez óriásgyíkok egyikének csontvázát, mely harmincz láb hosszú. Arra vagyok-e én, a föld lakója kárhoztatva, hogy ez özönvíz előtti faj valamelyik képviselőjével álljak szembe. Nem! Ez lehetetlen! És mégis e vason tisztán meglátszik a rettenetes fogak helye s e nyom alakjáról felismerhetem, hogy a fogak kúpalakuak, mint a krokodil fogai.

Rémülve szegeztem tekintetemet a tengerre, azt várva, hogy a hullámok alól fölmerül a tenger alatti barlangok valamely lakója.

Úgy hiszem, hogy Lidenbrock tanár osztja sejtéseimet, ha nem is aggodalmaimat; mert miután a csákányt megvizsgálta, tekintetét a tengeren jártatá körül.

— Mi a manónak is akarta megmérni a tenger mélységét, gondolám magamban; bizonyosan valamely tengeri állatot háborgatott nyugalmaiban, és ha megtámadtatunk...

Egy tekintet vetettem fegyvereinkre és meggyő-

A TUTAJ FÖLEMELKEDETT.

zódtem, hogy használható állapotban vannak. Nagybátyám látva, hogy a fegyvereket vizsgálom, helyeslőleg intett fejével.

A hullámok felszínén tapasztalható mozgás máris bizonyította, hogy a mélyebb vizréteg felzavarodott. A veszély közeledik. Örködnünk kell.

Kedd, aug. 18. — Beesteledett, vagy helyesebben: érkezett azon percz, mikor szemhéjainkra álom nehezül, mert e tengeren nem létezik éj és a változatlan világosság egyre fárasztja a szemet, mintha a sarkköri tenger napja alatt hajóznánk. Hans a kormányon van. Mialatt ő virraszt, én elalszom.

Két órával később roppant rázkódás költött fel. A tutaj fölemelkedett a hullámok közül és leirhatatlan erővel vetődött husz ölnyire.

— Mi az? kiálta bátyám; parthoz jutottunk?

Hans újjával egy kétszáz ölnyi távolban látható feketés tömegre mutatott, mely hol fölemelkedett, hol lebukott. Oda tekintettem és rögtön fölkiálték:

— Óriási delphin!

— Igen, válaszolt most a bátyám, és amott egy rendkívüli nagyságú tengeri gyík.

— És távolabb egy iszonyu krokodil! Nézze roppant állkapczáit, minő fogakkal vannak fölfegyverkezve. Ah! most eltűnt!

— Czethal, czethal! kiáltott most a tanár, látom roppant uszósárnyait. Látom a vizet és levegőt, melyet orrlükeiből lövell.

Csakugyan két híg oszlop emelkedett jelentékeny magasságban a víz színe fölé. Mi bámulva, rémülve néztük a tengeri szörnyek ez egész csordáját. Nagyságuk természetfölötti, és közülök a legcsekélyebb is egy harapásra megsemmisítené a tutajunkat. Hans a vitorlát tökéletesen ki akarta bocsátani, hogy e

vészélyes szomszédságból meneküljünk, midőn a másik oldalon ép oly rémes ellenségeket pillantott meg: negyven lábnyi teknősbékát és harmincz láb hosszú kigyót, mely roppant fejét a hullámok fölé emelte.

Lehetetlen volt menekülnünk. A szörnyetegek közeledtek; oly sebességgel forogtak a tutaj körül, minőre a leggyorsabb gőzmozdony sem lenne képes; mindinkább keskenyedő körvonalban forogtak körülöttünk. Felkaptam fegyveremet. De mi hatást lehetett a golyótól várni, mely ez állatok testét fedő pikkelyeken meglapult volna?

A rémület elnémított bennünket. Ime, most közelednek! Egyfelől a krokodil, másfelől a kigyó; a többi szörnyeteg eltűnt. El akartam sütni fegyveremet, de Hans meggátolta szándékomat. A két szörnyeteg a tutajtól mintegy ötven ölnyire haladt el és egymásra rohant; dühökben bennünket észre sem vettek.

A küzdelem a tutajtól mintegy száz ölnyire kezdődött. Tisztán kivehettük, mint dulakodik egymással a két szörnyeteg.

De most úgy rémlett előttem, mintha a többi állat is részt venne a harczban: a delphin, a cet-hal, a gyík és a teknősbéka; hol az egyiket, hol a masikat láttam felmerülni. Mutattam őket Hansnak, de ő tagadólag rázta fejét.

— Tva, szólt az izlandi.

— Hogyan! kettő? Hans azt állítja, hogy csupán két állat...

— Igaza van! kiálta bátyám, ki nem vette le szeméről a távcsövet.

— Hogyhogy?

— Igen! E szörnyetegek egyike a delphin orrá-

val, a gyík fejével és a krokodil fogaival bir és e körülmény csalt meg bennünket. Ez a vízözönelőtti kételtűek legszörnyűbbike, az ichthyosaurus!

— És a másik?

— A másik teknősbéka teknőjébe rejtett kigyó, az előbbinek irtózatos ellene, a plesiosaurus!

Hans csakugyan igazat szólott. Csupán két állat zavarta meg így a tenger felszínét; az őskori Oceanok két lakóját szemlélhetém. Láttam az ichthyosaurus véres szemét, mely akkora, mint egy ember feje. A természet ez állat szemét rendkívüli erejű optikai készülékkel látta el, mely képes ellentállani a vízréteg nyomásának, ama roppant mélységekben is, hol ezen állat tanyázni szokott. Helyesen nevezik a gyíkok czethalának, mert ez utóbbinak sebességével és gyorsaságával bir. Ez, melyet itt látok, száz láb hosszú; nagyságát akkor ítélném meg, mikor a hullámok fölé emeli farkának függőleges uszósárnyait. Állkapczája rémitő nagy és a természettudósok szerint száznolczvankét fogat tartalmaz.

A plesiosaurus teste hengeralakú, farka rövid és lábai evezők alakjával birnak. Egész testét teknő borítja és nyaka, mely hajlékony, mint a hattyúé, mintegy harmincz lábnyira emelkedik a hullámok fölé!

Ez állatok leirhatatlan dühvel támadták meg egymást. Egész vízhegyeket támasztottak, melyek a tutajig terjedtek. Számtalanszor kellett attól tartanunk, hogy járművünk elmerül.

A két szörnyeteg összeölekezett. Többé nem tudtam megkülönböztetni az egyiket a másiktól! A győztes dühétől tartottunk.

Egy, azután két óra mult el így. A tusa folyvást egyenlő dühvel folyt. A küzdők hol közeledtek a

LEIRHATATLAN DÜHVEL KÜZDÖTTEK.

tutajhoz, hol eltávoztak attól. Mi mozdulatlanul állottunk, fegyvereinket lövésre fogva.

Egyszerre az ichthyosaurus és a plesiosaurus eltűntek, valódi örvényt támasztva a víz hullámaiban. Néhány percz mult el. A tenger mélyében fog-e befejeződni a küzdelem?

De most egyszerre roppant fő merült fel a víz alól, a plesiosaurus feje. A szörnyeteg halálosan meg volt sebesítve. Roppant teknőjét többé nem láttam. Csupán hosszú nyaka emelkedett fel, hol lecsapódott, hol ismét felemelkedett, meghajolt, a hullámokat verte, mint valami óriási ostor, hajlongott, mint a ketté vágott féreg. A víz messzire szétfecscsent és szemeinket elborította. De a szörnyeteg halálküzdelve végéhez közeledik, mozdulatai gyengülnek, vonaglása csendesedik és most a hosszú kigyóalakú csonk életelenül terül el a lecsillapult hullámokon.

Nem tudtuk, hogy az ichthyosaurus visszatért-e földalatti barlangjába, vagy ismét meg fog jelenni a tenger felszínén?

XXXIV.

Szerda, aug. 19. — Szerencsére a szél erősen fújt és így gyorsan távozhattunk a küzdelem színhelyéről. Hans folyvást a kormányon van. Nagybátyám, kit e tusa eseményei felráztak mély elmerültségéből, most ismét hallgatva, türelmetlenül nézi a tengert.

Utazásunk ismét egyhanguvá lesz, de nem kívánom, hogy ez egyhanguság a tegnapi veszélyek árán szakíttassék meg.

Csütörtök, aug. 20. — Éjszak-keleti szél, változó. Hőmérsék meleg. Óránként három és fél mértföldet haladunk.

Déltájban távoli zaj hallatszott. Feljegyzem e tényt a nélkül, hogy azt megmagyarázhatnám. E zaj folytonos bömböléshez hasonlít.

Valami távoli sziklán vagy szigeten törik meg a tenger.

Hans az árbocz csúcsára kúszott, de onnan sem lát semmit. A tenger sima s a látkörig nem tűn föl rajta semmi szikla.

Három óra mult el. A távoli zaj valami vizeséstől látszik származni.

Ezen észrevételt közöltem bátyámmal, a ki tagadólág rázta fejét. Én pedig meg vagyok győződve, hogy nem csalódom. Talán valamely zuhataghoz közeledünk, mely magával ragad bennünket a mélységbe? Meglehet, hogy a tanárnak az utazás ily módja tetszenék, mivel az függőleges irányban történék, de én a magam részéről . . .

De mindenesetre néhány mérföldnyi távolban valami zajos tüneménynek kell véghez menni, mert most a zugás már nagyon erősen hallatszik. Vajjon a levegőből, vagy a tengerből származik-e az?

Most szemeimet a légkörben függő gőzökre emeltem és vastagságukat igyekeztem megítélni. Az ég csendes; a fellegek, melyek a boltozatig, a legnagyobb magasságig emelkedtek, mozdulatlanoknak látszanak, sőt a villamos fénylátható sugárzása miatt csaknem láthatatlanok.

Ezután a tiszta és minden ködtől ment látkört kezdtem vizsgálni. Kinézése nem változott. De, ha e zaj vizeséstől, zuhatagtól származik; ha ez egész tenger valamely alantibb medenczébe ömlik; ha e zúgást lerohanó víztömeg idézi elő, úgy a víznek folynia kell és pedig minél inkább közeledünk a veszélyhez, annál sebesebben. Megvizsgáltam, hogy

a víz folyik-e és úgy tapasztaltam, hogy nem. Egy a tengerbe vetett üres palaczk elmaradt mögöttünk.

Négy óra tájban Hans felkelt helyéről, az árboczba fogódzott és felkúszott annak csúcsáig. Onnan tekintete befutotta ama körivet, melyet a tenger színe a tutaj előtt képezett; a kalauz szemei egy ponton akadtak meg. Arcza nem fejezett ki meglepetést, de szeme állandóan egy pontra szegeződött.

— Lát valamit! mondá nagybátyám.

— En is azt hiszem.

Hans leszállott és karjait délfelé terjesztve szólott:

— Der nere!

— Ott lenn? válaszola bátyám.

Az utóbbi megragadta távcsövét s egy perczig, mely előttem egy századnak tetszett, figyelmesen nézett azon keresztül.

— Igen, igen! kiáltott végre.

— Mit lát, bátyám?

— Egy roppant kévét, mely a hullámok fölé emelkedik.

— Ismét valami tengeri állat?

— Talán.

— Ugy tartunk inkább nyugat felé, mert most már tudjuk, hogy mily veszélyes az ily özönvízelőtti szörnyekkel való találkozás!

— Csak tartsuk meg az eddigi irányt, válaszola nagybátyám.

Hans felé fordultam, ki kormányrudját hajthatatlanul, ridegen tartotta.

Azonban, ha ily távolságra, mely amaz állattól még elválaszt bennünket és mely legalább tizenkét mérföldnyi, látni lehet az orrlukaiból lövellt víz-sugárt, annak termete csakugyan óriási lehet. A legegyszerűbb ész is beláthatná, hogy attól me-

A GEYSER.

nekülni kell. De, ha eszünk volna, nem jöttünk volna ide.

Haladtunk tehát az eddigi irányban. Minél inkább közeledtünk, annál inkább nőni látszott a vízsugár. Miféle szörnyeteg lehet az, mely ennyi vizet képes beszíni és így szünet nélkül tudja azt kilövellni?

Esteli nyolcz órakor már alig két mértföldnyire voltunk tőle. Roppant terjedelmű, feketés, domború teste szigetként terült el a tengeren. Képzelőtehetségemnek, vagy az ijedelemnek volt-e ily nagyító hatása, vagy helyesen láttam, hogy hosszasága valóban több ezer lábnál? Miféle czetfaj lehet ez, melyről sem Cuviernek, sem Blumenbachnak nem volt fogalma? A szörnyeteg mozdulatlan volt, mintha aludnék; úgy látszott, mintha a tenger nem volna képes őt fölemelni s a hullámok oldalán törtek meg. A vízsugár, mely ötven láb magasra lövellt, eső alakjában, kábító zajjal hullott alá. És mi örültek módjára közeledtünk ez iszonyú tömeghez, melynek egy napi tápláléka sem kerülne ki száz czethalból.

Rémület fogott el. Nem akartam tovább menni! Kész voltam a vitorlát tartó kötélzetet átmetszeni! Lázongani kezdtem a tanár ellen, ki heves szavaimra nem válaszolt.

Most egyszerre feláll Hans és újjával a fenyegető tárgyra mutatva, szól:

- Holme!
- Sziget! kiáltott bátyám.
- Sziget, sziget! ismétlém vállaimat vonogatva.
- Természetes hogy az, szólt a tanár, hahotára fakadva.
- De hát ama vízsugár?
- Geyser, szóla Hans.

— Persze, hogy az, szólt nagybátyám, geyser, épen olyan, mint az izlandi geyserek.*

Sokaig nem akartam hinni, hogy ennyire csalódtam és egy szigetet tengeri szörnyetegnek néztem volna! De végre kénytelen voltam erről meggyőződni és tévedésemet bevallani. A mit láttunk, valóban nem volt egyéb természeti tűneménynél.

Minél inkább közeledtünk, annál nagyszerűbbnek látszott a légbe lövellt vízsugár. A sziget meglepőleg hasonlított valami roppant bálnához, melynek feje tíz ölnyire emelkedik a hullámok fölé. A geyser (e szó izlandi eredetű s e nyelven geysir-nek mondatik, mely ennyit jelent, mint «düh») méltóságteljesen emelkedett a sziget végén. Időről-időre tompa dörgés hallatszik s a roppant sugár, mintha csakugyan haragudnék, rémítően megrázza gőzből álló fővegét és fellövell egész a fellegek alsó rétegéig. A geyser magában állott, sem gőzfellegecskék, sem meleg források nem környezték és az egész vulkáni erő benne összpontosult. Az elektrikus világosság sugarai e vízkévébe merültek, melynek egyes cseppjei a szivárvány minden színeiben csillogtak.

— Szálljunk ki! mondá a tanár.

De gondosan el kellett kerülnünk a lehulló víztömeget, mely egy pillanat alatt elmerítette volna a tutajt. Hans ügyesen kormányozva, a sziget tulsó végére juttatott bennünket.

Kiugrottam a sziklára; bátyám gyorsan követett, míg a vadász helyén maradt, mint a kit semmi meg nem lep és semmi sem érdekel.

Kovács darázskövel vegyes grániton haladtunk, a talaj lábaink alatt remegett, mint a gőzkatlan teteje,

* Magasra szökellő, igen híres meleg forrás a Hekla tövében.

mely alatt forró gőz szorul össze; a szikla csaknem izzó volt. Majd kis, központi medenczéhez értünk, melyből a geyszer emelkedett. E vízbe, mely forrva csurgott alá, hajlott hőmérőt mártottam és a higany 163 fokra emelkedett.

E víz tehát izzó mélységből emelkedett fel. Ez megczáfolni látszott Lidenbrock tanár elméletét. Nem voltam képes e megjegyzést elhallgatni.

— Nos, mondá ő, bizonyíthat-e ez elméletem ellen?

— Nem, válaszoltam szárazon, látván, hogy ily makacsság ellen hiába küzdenék.

Mindamellett nem tagadhatom, hogy a szerencse eddig különösen kedvezett és hogy utazásunk eddig rendkívüli hőmérséki viszonyok között folyt; de az világos, sőt bizonyos, hogy elébb-utóbb eljutunk azon rétegekbe, melyekben a központi forráság tetőpontját éri el és a hőmérő fokozatán túl emelkedik.

— Majd meglátjuk.

Ezt szokta mondani a tanár, ki, miután e vulkáni szigetet öcscse nevére keresztelte, a tutajra szállott, hová én is követtem.

Még néhány perczig szemlélhettem a geysert és észrevettem, hogy szökkenése és ereje nem mindig egyenlő; hol veszít erejéből, hol ismét megújul, a mit én a belsejében levő gázok változó nyomásának tulajdonítottam.

Végre ismét útnak indultunk, a sziklának igen meredek déli oldalát kerülve meg. Hans ez idő alatt a tutajon némi javításokat tett. De minekelőtte ott hagytuk volna a partot, az áthaladott távolság kiszámítására néhány észleletet tettem és ezeket naplómbe jegyzém. Mióta Margit kikötőjét elhagytuk, kétszázhetven mérföldet tettünk a tengeren; Izlandtól

pedig hatszáz mérföldnyire, következőleg Angolország alatt vagyunk.

XXXV.

Péntek, aug. 21. — Másnap a nagyszerű geyszer eltűnt a szem elől. A szél valamivel erősebb és gyorsan visz el bennünket Axel szigetétől. A zugás lassanként megszűnt.

Az idő, legyen szabad ekként kifejeznem magamat, rövid időn változni fog. A légkör gőzökkel telik meg, melyek magukba zárják a sós víz kigőzölgése által keletkezett elektricitást; a fellegek mindinkább mélyebbre ereszkednek és olajszin árnyalatot öltenek; az elektricus sugarak alig képesek áthatolni e sűrű függönyön, mely leereszkedik a szinpadra, hol csakhamar a viharok drámája fog eljátszódni.

Kedélyem különösen nyomott volt, mint a földön minden élő lényé szokott lenni nagy viharok közeledtekor. A dél felé tornyosuló kerekded fellegek aggasztó tekintetűek; ama «kérlelhetetlen» kifejezéssel bírnak, melyet szélvész közeledtekor gyakran tapasztaltam. A levegő nehéz, a tenger csöndes.

A távoli felhők nagy gyapotcsomagokhoz hasonlítottak, melyek festői rendetlenségben vannak összehalmazva; lassanként feldagadnak és több kisebb felhő egy roppant nagygyá olvad össze; oly nehezek, hogy nem képesek a látkörtől elválni; de most erősebb szél kezd fujni s a felhők lassanként felvonulnak, sötétebbé válnak és csakhamar az egész látkört elborítják, rémes látványt képezve; olykor egyes, még világos gőzréteg tűnik fel e szürkés függönyön, de csakhamar ez is eltűnik a sötét tömegben.

A légkör nyilván elektricitással van tele; testemet is betölté az és hajam égnek mered, mint az electricus gépezet érintésekor. Azt hiszem, hogy ha társaim most érintenének, erős rázkódást tapasztalnának.

Reggeli tíz órakor a vihar jelenségei még határozottabbakká váltak; azt lehetett volna hinni, miszerint a szél megpihen, hogy azután annál nagyobb erővel dúlhasson; a felhő roppant tömlőhöz hasonlított, melybe a szélvészek gyülekeznek.

Még nem akartam hinni a fenyegető előjeleknek és még sem állhattam ellent, hogy ne szóljak:

— Az időjárás kedvezőtlen fordulatot vesz.

A tanár nem felelt. Azon körülmény, hogy a tenger nem akart véget érni a szemei előtt, irtózatosszszkedvűvé tette. Szavaimra csak vállatvonva felelt.

— Vihar támad, mondván, kezemet a látóhatár felé nyujtva; e fellegek leereszszkednek a tengerre, mintha összezúzni akarnák!

Csend uralkodott. A szél elhallgatott. A természet halotthoz hasonlított és többé nem lélekezett. Az árboczon, melynek csúcsán már a Szent-Elm tüzét láttam, nagy redőkben hull alá a vitorla. A tutaj mozdulatlanul áll a sima, hullámot nem vető tenger közepette.

De, ha már nem haladunk, minek tartogatjuk e vitorlát, mely a vihar első rohamára veszünkét okozhatja?

— Vágjuk le az árbocot, mondám én; ez tanácsosnak látszik.

— Nem! ördög és pokol! kiáltott nagybátyám. Százszor nem! Hadd ragadjon meg bennünket a szél, hadd hordjon el a vihar! Csak megláthassam végre valamely part szikláit, még ha tutajunk ezer darabra törne is rajta!

Alig mondta ki bátyám e szavakat, midőn a déli látóhatár egyszerre megváltozott; a megtolult gőz egyszerre vízzé változott és a levegő, mely az ekként támadt ürt betölteni sietett, szélvést okozott. A lég a barlang legtávolabb részeiből rohant elő. A sötétség mindinkább növekedett. Már alig voltam képes néhány tökéletlen jegyzetet írni naplómbe.

A tutaj felemelkedik és olykor nagyokat szökik. Nagybátyám a rázkódás következtében a tutaj deszkáira bukott le. Én térdeimen hozzácsúsztam. Bátyám erősen fogódzott egy kötél végébe és gyönyörűséggel látszott szemlélni a duló elemek által nyújtott látványt.

Hans nem moczczant. Hosszú hajzata, melyet a szélvész kuszált és változatlanul rideg arczára borzolt, különös kifejezést kölcsönöz vonásainak, mert minden szálon egy-egy apró láng égett. Arcza valóban ijesztő volt és valamely vízőzön előtti emberének lehetett volna azt hinni, ki az ichthyosaurus és megatheriumnak kortársa volt.

Az árbocz ellentállott. A vitorla megdagadt, mint egy hólyag és csakhogy ki nem csattant. A tutaj kiszámíthatatlan gyorsasággal halad, de mégsem oly gyorsan, mint ama vízcseppek, melyek alatta helyüket változtatják és melyekből a gyorsaság szabályos, egyenes vonalakat alakít.

— A vitorlát, a vitorlát! szóltam, jelekkel mutatva, hogy bocsássuk le.

— Nem! válaszola bátyám.

— Nej! mondá Hans, csendesesen rázva fejét.

Az eső ordító zuhatagot képezett, mely elfedte szemeink elől ama látóhatárt, melynek irányában örültekként rohantunk. De még minekelőtte az eső hozzánk érkezett volna, a felhő meghasadt, a tenger

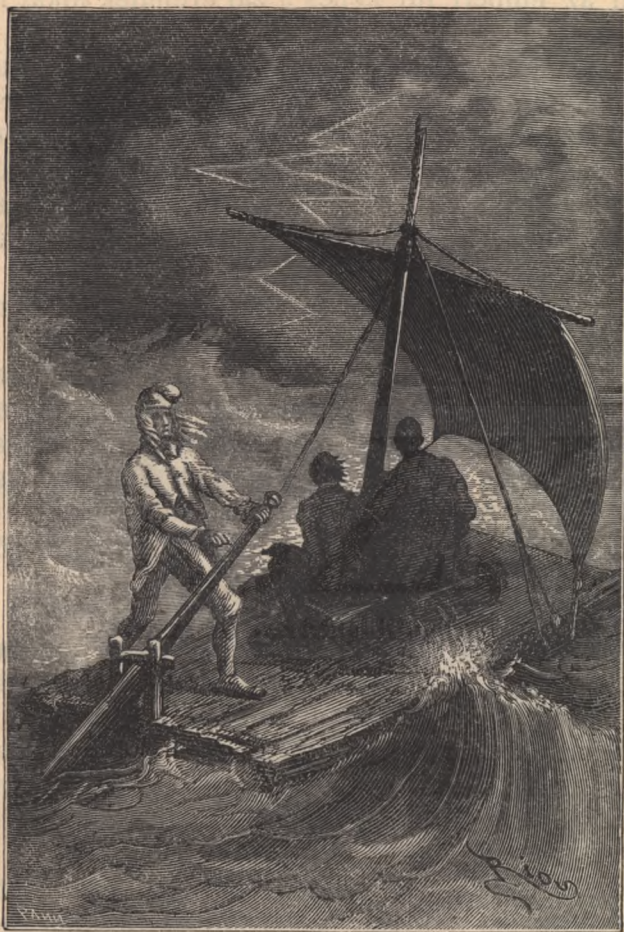
felforrott és a felsőbb rétegekben véghezmenő vegyészeti tünetény által előidézett elektricitás hatalmas szerepet kezd játszani. Irtózatos dörgés hallatszik a boltozat lángba borul; számtalan villámsugár vegyül össze és metszi egymást, rettentő dörgés között; a gőztömeg mintha megtüzesednék; az eszközeink vagy fegyvereink vasára hulló jégdarabok szintén fényt lövellnek; a magasra emelkedő hűlámok mindannyian tűzhányó hegyeknek látszanak, melyek alatt benső tűz lobog és melyeknek csúcsán lángcsokrok jelennek meg.

Szemeim kápráznak a vakító fénytől és a dörgés irtózatos zaja csaknem megsüketít; az árbocza fogódom, melyet nádként hajtogat a dühös orkán.

(Itt utijegyzeteim nagyon tökéletlenekké válnak. Csupán néhány futólagos és úgy szólván gépiesen leírt észrevételt találtam naplómban. De rövidségük, sőt homályosságuk is tökéletesen vázolja az izgatottságot és felindulást, mely rajtam erőt vett és inkább, mint emlékezetem adhat számot arról, a mit ama helyzetben éreztem.)

Vasárnap, aug. 23. — Hol vagyunk? Leirhatatlan sebességgel rohanunk tova. Az éj borzasztó volt. A vihar nem csillapult. Folytonos zaj közepette, folytonos dörgés között élünk. Füleinkbe vér szivárog. Egy szót nem válthatunk.

A villámok nem szűnnek. Egynémelyik, miután ide-oda cikázva villant lefelé, hirtelen megfordul és irányt változtatva a gránitboltozatba csap. Ha e bolt leszakadna! Más villámok két ágra szakadnak, ismét mások tűzgömb alakját öltik és mint a bomba robbannak szét. Ez azonban nem növeli az általános

VIHARBAN.

dörgést; a zaj ereje túlhaladta azon határt, melyen innen az emberi fül képes a zaj erejének fokát megítélni és habár a világ minden puskapora itt robbanna fel, ennél többet hallani képesek nem volnánk.

A felhők közül folyvást ömlik a fény; az elektrikus anyag szüntelenül válik el parányaitól; a lég és a gázok rettentő forradalmon mennek át; számtalan vízoszlop szökell a magasba és tajtékozva hull vissza.

Merre visz utunk? . . . Nagybátyám a tutaj végén elterülve fekszik.

A melegség nőttön nő. A hőmérőre tekintek, mely . . . (a fokok száma ki van törölve.)

Hétfő, aug. 24. — Ennek soha sem lesz vége! E sűrű légkör állapota, miután e változáson ment keresztül, talán mindig ez állapotban fog maradni.

A fáradtság megtört bennünket. Hans nyugodt, mint rendesen. A tutaj folyvást délkeletnek tart. Mióta Axel szigetét elhagytuk, kétszáz mérföldet haladtunk dél felé.

Az orkán dühe megkétszereződött; a tutajon levő tárgyakat tartani kell, hogy a vízbe ne hulljanak. Magunk is az árboczbba, a kötelekbe fogódzunk. A hullámok fejünk fölött rohannak el.

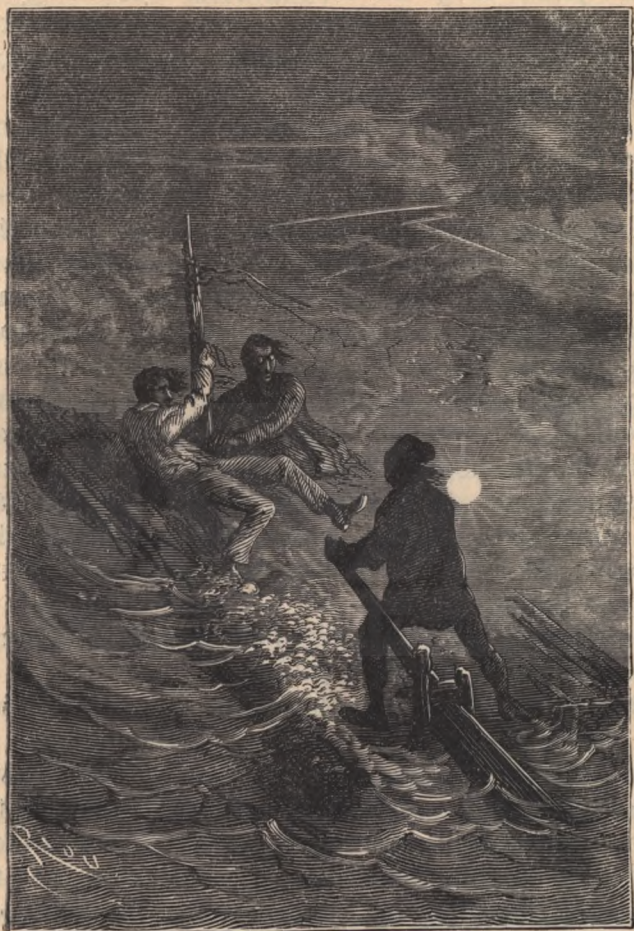
Három nap óta lehetetlen egy szót váltanunk. Szánk megnyílik, ajkaink mozognak, de hangot nem veszünk észre. Még, ha egymás fülébe kiáltunk, sem hallunk semmit.

Bátyám hozzám közeledett. Néhány szót szólott. Úgy rémlik, ezt mondta: «elvesztünk.» De nem tudom bizonyosan.

Lehetetlen lévén szólni, e szavakat írtam és mutattam neki: húzzuk be a vitorlát.

Bátyám intett, hogy beleegyezik.

De még rá sem ért, hogy fejét, melyet igenlőleg

TÜZES KARIKA JELENT MEG.

meghajtott volt, felemelje, midőn a tutaj fölött tüzes karika jelent meg. Az árbocz és a vitorla egy pillanat alatt tűntek el; láttam, mint emelkednek föl szédítő magasba, mint valamely pterodactylus, ez őskori phantasticus madár.

Vérünk megfagyott a rémülettől; a tűzgolyó, mely félig fehér, félig azurszínű és egy tiz hüvelyknyi bomba nagyságával birt, lassan lengedezik ide-oda, mialatt a szélvéstől ostorozva, meglepő sebességgel forog saját tengelye körül. Most hozzánk közelít, már a tutajon van, az élelmiszereket tartalmazó zsákra szökken, erről legurul, megugrik, a puskaporos ládát érinti. Iszonyat! Légbe repülünk! De nem! A ragyogó gömb tovább szökken; most Hanshoz közeledik, ki mereven rátekin; majd bátyámhoz, ki térdre bukik, hogy azt elkerülhesse és végre hozzám, ki sápadozom és reszketek iszonyú ragyogásának és melegének hatása alatt; lábam mellett kezd forogni; fel akarom emelni lábamat, de erre nem vagyok képes.

Salétromos gázszag tölti be a levegőt és az ember gégejébe hatol. Majd megfulunk.

De miért nem tudom lábaimat felemelni? Mintha oda volna szegezve a tutajhoz! Ez a villamos tűzgömb tutajunkra ugorván, minden rajta levő vasat megdelejesített; a műszerek, az eszközök, a fegyverek egymásnak ugranak és csörömpölve surlódnak össze; a csizmámban levő szegek erősen a tutaj gerendáit összefoglaló vaskapocshoz tapadtak; ezért nem tudom lábaimat felemelni.

Végre, minden erőmet megfeszítve, visszarántom lábamat, épen azon pillanatban, midőn a forgó tűzgömb megragadta volna és engem is magával rántott volna, ha

Ah! Mily iszonyú fény! A tűzgömb szétpattan! Lángok özönébe merülünk!

Azután kialszik a tűz. Még ráértem, hogy bátyámat a tutajon elterülve lássam. Hans folyvást a kormányt fogja és a testét átható delejesség befolyása alatt, tüzet szórni látszik mindenfelé!

Mi lesz belőlünk? Mi lesz belőlünk?

— — — — —
Kedd, aug. 21. — Hosszas ájulásból ébredek; a vihar folyvást tart; a villámok kigyó seregekként rohannak végig az egész látkörön.

Még mindig tengeren vagyunk? Igen és mérhetetlen sebességgel rohanunk tova. Elhaladtunk Angolország, a La Manche csatorna. Francziaország, talán egész Európa alatt!

— — — — —
 Ismét új zaj hallatszik! Nyilván a tenger törik meg a sziklákön! De ez esetben

XXXVI.

Itt végződik az, a mit utinaplónak neveztem és a mit hajótörésünkből szerencsésen megmentettem. Folytatom elbeszélésemet, mint már elébb.

Nem mondhatom meg, mi történt, mikor a tutaj a part szirtjeihez csapódott. Csak azt éreztem, hogy a hullámok közé merülök! Hogy a halált elkerültem, hogy testemet az éles sziklák szélylyel nem szaggatták, tisztán csak Hans erős karjának köszönöm, mely az örvényből kiragadott. A bátor izlandi kivitt a hullámok közül és letett a forró fövényre, hol

bátyám mellett terültem el. Hans azután visszatért ama sziklákhoz, melyeken a dühödt hullámok törtek meg és hajótörésünkből, a mit lehetett, megmentett. Beszélni nem tudtam; az indulatok és fáradalmak minden erőmet megtörték; egy óráig tartott, míg némileg magamhoz tértem.

Az eső azonban folyvást esett, de épen abból, hogy a zápor mily sűrűn, sűrűbben mint előbb, hullott, lehetett következtetni, hogy a vihar vége felé közeledik. Néhány fölöttünk domboruló szikla megóvott bennünket az égből hulló zuhatagtól. Hans élelmiszerekkel kínált meg, melyeket azonban nem is érintettem és csakhamar mindnyájan, ki lévén merülve a háromnapos virrasztástól, kínos álomba merültünk.

Másnap az idő gyönyörű szép volt. Az ég és tenger mintegy közös megegyezéssel csillapultak le. A viharnek semmi nyoma sem maradt. A tanár vidám szavakkal üdvözölt felébredésemkor. Bátyám jó kedve valóban irtózatossá volt.

— Nos, öcsém! kiáltá, hogy aludtál?

Azt lehetett volna gondolni, hogy a Königstrasse-i házban vagyunk, hogy nyugodtan ülünk a reggelihez és hogy szegény Margitommal való egybekelésemet napra van kitűzve.

Ah, ha a vihar tutajunkat kissé keletnek hajtotta, úgy talán Németország alatt, az én kedves szülővárosom, Hamburg és azon utca alatt, azon ház alatt, mely magában foglal mindent, a mit e világon szeretek, haladtunk el. Akkor csak negyven mérföldnyire volnék tőle! De negyven mérföld, függőleges irányban, gránitfalon keresztül, ez több, mint ezer mérföld a föld színén!

Mind e fájdalmas gondolatok egy pillanat alatt

ébredtek fel agyamban, minekelőtte bátyám kérdéseire feleltem volna.

— Hogyan! ismétlé bátyám, hát nem válaszolsz? Nem mondd meg, hogy aludtál?

— Igen jól, feleltem én; bár még meg vagyok törve a fáradtságtól, de ez el fog mulni.

— El hát! csekélység az egész.

— De bátyám, ma reggel igen jókedvűnek látszik.

— Boldog vagyok, édes öcsém! Tökéletesen boldog! Megérkeztünk.

— Utazásunk céljához?

— Nem, hanem e tengernek, mely végtelennek látszott, tulsó partjára. Most ismét száraz földön fogunk utazni és a földgömb valódi mélyébe fogunk behatolni.

— Szabad egy kérdést koczkáztatnom?

— Tessék!

— Hogy térünk majd vissza?

— Vissza? Te már a visszatérésre gondolsz, még minekelőtte utunk célját elértük volna!

— Nem; csupán tudni szeretném, hogy mikép fogunk visszatérni?

— Nagyon egyszerűen. A földgömb központjához érkezvén, vagy találunk más utat, melyen visszatérhetünk a föld színére, vagy pedig arra térünk vissza, a merre jöttünk. Kötve hiszem, hogy ezt az utat elzárják mögöttünk.

— Ez esetben a tutajt annak idején ki kell javítani.

— De hát élelmi szerünk marad-e annyi, hogy e hosszú útra elegendő legyen?

— Minden bizonyynyal. Hans nagyon ügyes fiu és meg vagyok győződve, hogy hajónk tartalmának legnagyobb részét megmentette. Erről egyébiránt rögtön biztos tudomást szerezhetünk.

Ott hagytuk ama tágas nyílásu barlangot, melyen a szél keresztül járt. Volt még egy reményem, mely azonban egyszersmind aggodalom is volt; lehetetlennek véltem, miszerint azon rémitő erő, mely tutajunkat a parthoz csapta, azt a rajta levő tárgyakkal együtt meg ne semmisítette volna. Csalódtam. A partra érve, ott láttam Hansot és körülötte számos, rendbe rakott tárgyat. Nagybátyám forrón, há-lásan szorította meg a kalauz kezét. Ez az ember, kinek emberfölötti elszántsága valóban példátlan, dolgozott, mialatt mi aludtunk és életét kockáztatva, mentette meg a ránk nézve legbecsesebb tárgyakat.

Mindamellet nem mondhatnám, hogy elég érzékeny veszteséget ne szenvedtünk volna; többi közt fegyvereink is hiányoztak, de ezeket könnyen nélkülözhattük. A puskaporkészlet azonban megvolt, miután a viharban kis hijja, hogy fel nem robbant.

— Ha nincs pusánk, nem vadászunk, kiáltott a tanár.

— De hát a műszerek?

— Itt a sűrűségmérő, a legbecsesebb, melyért a többi mind odaadom! Ezzel kiszámíthatom a mélységet és tudni fogom, hogy mikor jutunk a központba. Ha ez birtokunkban nem lenne, megtörténhetnék, hogy túl mennénk a czélon és Ausztráliában bukkannánk fel a földből!

Bátyám szilaj jó kedvében volt.

— De hát a delectű? kérdém.

— Itt van, e sziklán és pedig tökéletes jó állapotban, valamint az időmérő és a hővmérők is. Hans valóban megbecsülhetetlen ember!

Kénytelen voltam megvallani, hogy a műszerek közül nem hiányzik semmi sem. A mi az eszközö-

ket illeti, ezeket is ott láttam a fővényen, ott heverték a hágcsók, kötelek, csákányok, stb.

Azonban még az élelmiszereket illetőleg nem voltunk tisztában.

— Hát az élelmiszerek? mondtam.

— Lássuk az élelmiszereket, válaszoló bátyám.

Az élelmiszereket tartalmazó ládák ott állottak sorban a parton, tökéletesen sértetlen állapotban; a tenger legnagyobb részüket megkímélte és mindent összevéve kétszersülttel, besózott hússal, fenyőnedvvel és száraz hallal, szóval szokott élelmiszereinkkel még négy óra voltunk ellátva.

— Négy óra! kiáltott a tanár, ennyi idő alatt oda és vissza kényelmesen eljutunk és még marad is élelmiszereinkből annyi, hogy belőlök nagy ebédet adhatok, melyre minden Johanneumbeli kollegámat meghívom!

Régen hozzászokhattam volna bátyám különös kedélyéhez és mégis ez az ember most is csodálkozást költött bennem.

— Most pedig, szólt a tanár, vízkészletünket megújítjuk az esővizből, mely e gránitmedenczékben megállott; következőleg nem tarthatunk a szomjúságtól. A mi a tutajt illeti, meg fogom mondani Hansnak, hogy azt javítsa ki, a mennyire lehet, habár azt hiszem, hogy többé nem lesz rá szükségünk.

— Hogy-hogy? kiáltám.

— Az jutott eszembe, öcsém uram, hogy talán nem arra megyünk ki, a merről lementünk.

Kétkedve tekintettem a tanárra, azon kérdés merült fel bennem, vajjon nem örült-e meg?

— Reggelizzünk, válaszola ő.

Követtem bátyámat, a ki a tenger felé emelkedő sziklaoromra ment, miután a vadásznak néhány szót

mondott. Ott igen jó étvágygyal ettünk szárított hust, kétszersültet és theát; talán soha életemben ebéd nekem ily jól még nem esett. Az éhség, a szabad levegő, annyi izgalom után végre nyugalom, mindez együtt rendkívüli étvágyat gerjesztett bennem.

Reggelizés közben azon kérdést intéztem bátyámhoz, hogy vajjon megtudhatnók-e, hogy jelenleg hol vagyunk?

— Ezt úgy hiszem, bajos lesz kiszámítani, mondam.

— Pontosan kiszámítani bajos, válaszolá nagybátyám, miután e háromnapi szélvész alatt nem jegyezhettem meg haladásunk gyorsaságát, sem utunk irányát, de mindamellettt hozzávetőleg szerezhetünk némi fogalmat hollétünkről.

— Az utolsó észleleteket a Geyser szigetén jegyeztük volt fel. . . .

— Axel szigetén, fiam. Ne utasítsd vissza azon megtiszteltetést, mely szerint a föld belsejében fölfedezett legelső sziget nevedet viseli.

— Legyen! Mikor az Axel-szigethez értünk, tengeren már mintegy kétszázhetven mérföldet haladtunk volt és több, mint hatszáz mérföldnyire voltunk Izlandtól.

— Jó! Vegyük tehát e pontot számításunk alapjául; a négy napig tartó szélvész alatt huszonnégy óra alatt aligha haladtunk kevesebbet nyolczvan mérföldnél.

— Én is azt hiszem! E szerint a szélvész tartama alatt háromszáz mérföldet haladtunk.

— Úgy van s a Lidenbrock-tenger partjait e szerint hatszáz mérföld választja el! Tudod-e, Axel, hogy e tenger nagyságára nézve versenyezhet a földközivel?

— Igen, főleg, ha szélességében metszettük át!

— A mi nagyon könnyen meglehet!

— És az a legfurcsább, vetém utána, miszerint, ha számításaim nem csálnak, a Földközi-tenger most fejünk fölött van.

— Igaz!

— Igaz, mert Reykjawiktól kilenczszáz mérföldnyire vagyunk!

— Jó darab, valóban szép utazás; de azt, hogy a Földközi-tenger és nem Törökország, vagy az Atlanti-tenger alatt vagyunk, csak úgy állíthatjuk biztosan, ha utunk iránya nem változott.

— Nem változott, a szél állandónak látszott; azt hiszem tehát, hogy e part Margit-kikötőjétől délkeletre esik.

— Erről könnyű lesz meggyőződünk, csupán a delejtűre kell tekinteni. Lássuk a delejtűt!

A tanár azon sziklához sietett, melyre Hans a műszereket rakta volt. Nagybátyám jókedvű, vidám volt; kezeit dörzsölgette, fejét magasra emelte és egészen megifjodott! Szemeim követték őt és kíváncsian vártam visszajöttét, mert tudni akartam, hogy nem csal-e gyanításom?

A sziklához érve, bátyám fölemelte a delejtűt, vízirányosan helyezé azt el és azután a tűt nézte, mely, miután sokáig ide-oda ingadozott, végre megállapodott a delejes befolyás alatt.

Nagybátyám reá bámult, azután szemeit dörzsölte és ismét a tűre nézett. Végre csodálkozás eláruló arczát felém fordítá.

— Mi az? kérdém.

Bátyám intett és a műszerre mutatott. Meglepetve kiáltottam fel. A delejtű azon irányban mutatta az éjszakot, a merre mi delet gondoltunk. A tű hegye

a part felé fordult a helyett, hogy a tengerre lett volna irányozva.

Megmozgattam a delejtűt és sokáig vizsgáltam. Bármely irányba fordítottuk is, mindig visszatért előbbi különös helyzetébe.

E szerint tehát többé semmi kétség, hogy a vihar alatt a szél megfordult, a nélkül, hogy észrevettük volna és a tutajt visszahajtotta azon partra, melyet, bátyám hite szerint, messze elhagytunk volt.

XXXVII.

Nem vagyok képes leírni azon érzelmeket, melyek Lidenbrock tanár belsejében egymást követve, dúltak: meglepetés, hitetlenség és végre düh. Sohasem láttam embert sodrából ennyire kihozva és ily ingerültségben. Az átkelés fáradalmainak, a kiállott veszélynek, mindennek meg kellett volna újulnia! Hátra felé mentünk, a helyett hogy haladtunk volna.

De bátyám csakhamar ismét neki bátorodott.

— Ah! a végzet ily játékot űz velem! kiáltá; az elemek esküsznek össze ellenem! A levegő, a tűz és a víz egyesítik törekvéseiket, hogy haladásomnak gátat vessenek! Jól van tehát, majd ki fog tűnni, hogy mennyi nyomatékkaal bír az én akaratom. Nem engedek, nem hátrálok egy tapodtat sem és meglásuk, ki lesz a győztes: a természet-e vagy én?

Ott állott Lidenbrock Ottó az orom tetején, haragosan, fenyegetődzve, mint a dühödt Ajax, mintha az isteneket híná csatára. De én szükségesnek véltem közbeszólni és bátyám őrjöngő felindulását zabolázn.

— Hallgasson meg, bátyám, szoltam szilárd hangon. E földön minden nagyravágyásnak határ van szabva; nem küzdhetünk a lehetetlenség ellen; készületeink nincsenek oly állapotban, hogy tengeri útra indulhatnánk; ötszáz mérföldnyire nem ily gerendákból összeütött rozzant tutajon, takaróból készült vitorlával, nem ilyen árboczczal indul az ember, főleg a hol ily viharok szoktak dúlni. Nem is kormányozhatunk, a szélvész csakugy játszik velünk s ennél fogva örülség lenne e lehetetlen átkelést még egyszer megkísérteni.

E megczáfolhatatlan okadatolások hosszú sorozatát mintegy tíz perczig sorolhattam elő, a nélkül, hogy félbeszakított volna; de ezt csak annak köszönhettem, hogy a tanár nem hallgatott reám és egész okoskodásomból egy szót sem tudott meg.

— A tutajra! kiáltott végre.

Ez volt a válasza. Hiába kértem, könyörögtem, indulatoskodtam; rémitő makacsságát nem tudtam megingatni.

Hans épen e perczben fejezte be a tutajon szükségessé vált kijavításokat. Azt lehetett hinni, hogy e különös lény mindig előre találja ki bátyám szándékait. Néhány darab sourdarbrandurral toldotta meg a tutajt, visszaadva annak előbbi szilárdságát. Fölötte már ismét vitorla emelkedett, melylyel a szél játszadozott.

A tanár néhány szót szolt a kalauzhoz, mire ez rögtön a tutajra szállította podgyászunkat és mindent előkészített az indulásra. A levegő elég tiszta volt és a szél folyvást éjszak-nyugatról fúj.

Mit tehettem? Ellentállhattam volna-e kettőjüknek? Lehetetlen. Mégis, ha legalább Hans hozzám csatlakozott volna! De ezt nem cselekedte. Úgy lát-

szott, mintha ez izlandi minden egyéni akaratról lemondott volna és önmegtagadási fogadást tett volna. Semmi befolyással nem bírtam ez emberre, ki csak bátyám akaratát ismerte. Mennem kellett velök előre.

Már készültem elfoglalni a tutajon szokott helyemet, midőn nagybátyám kezemet megragadva, tartóztatott vissza.

— Csak holnap indulunk! szólt ő.

Megállottam, mint a ki már semmivel sem gondol.

— Nem szabad elhanyagolnom semmit, folytatá bátyám, és miután a végzet a part e részére vetett ki bennünket, nem fogok innen távozni, mielőtt e vidéket meg ne vizsgáltam volna.

E felelet megmagyarázható, ha tekintjük, hogy bár az északi partra jutottunk vissza, de nem épen kiindulásunk pontjára. Margit-kikötője inkább nyugat felé lehetett. Ennélfogva természetes volt, hogy bátyám e partokat megvizsgálni kívánta.

— Jerünk tehát! mondtam.

Hansot foglalatosságai közt hagyva, elindultunk. A sziklafal és tenger széle között levő tér igen széles volt; egy félórai haladásba került, míg ama sziklát elérhettük. Lábaik alatt számtalan, különböző alakú és nagyságú csigahéjat zúztunk össze, melyekben a legelső korszakok állatai éltek. Roppant nagy teknőket láttam itt, melyeknek átmérője olykor tizenöt lábnál is több volt. Ezek a pliocén korszak óriási glyptodonjának teknői voltak, melyeknek a jelenkori teknősbéka csupán apró másolata. Ezen kívül számtalan törmelékkal volt a talaj borítva; éles, lapos, rendes vonalakban elhelyezett parti kavicsok voltak ezek. E körülmények azon meggyőződést költötték bennem, hogy e tért egykor a tenger borította. E szélylyel-

szórt és most száraz sziklákon a hullámok félreismerhetlen nyomokat hagytak hátra.

Ez némileg megmagyarázhatta, hogyan létezhetik tenger itt, negyven mérföldnyire a föld színe alatt. De az én véleményem szerint a víztömeg lassanként a föld mélyebb üregeibe folyt le és nyilván az Ocean vizéből származott, mely valami hasadékon keresztül csurgott ide. Azt azonban el kellett ismernem, hogy ama repedés most be van töltve, mert különben e barlang, vagy helyesebben e roppant medence igen rövid idő alatt egészen megtelt volna. Sőt talán a víz a földalatti tűzzel való küzdelmében részben el is párolgott. Innen voltak megmagyarázhatók a fejünk fölött függő fellegek és a nagy mérvű delejesség, mely viharokat keltett a földgömb belsejében. A látott tünetenyeket ezen elmélet elég világosan látszott megmagyarázni; bármily rendkívüliek legyenek is a természet csodái, a fizikai szabályok által mégis mindig megmagyarázhatók.

Most tehát a víz által alakított televénytalajon haladtunk, melyet, mint e korszaknak a földön oly nagy mennyiségben található minden rétegeit, a víz alakított azzá. A tanár figyelmesen vizsgálta a sziklák közeit. Ha nyílás volt valahol, szükséges volt annak mélységét megmérni.

Igy haladtunk valami egy mérföldet a Lidenbrock-tenger partja mentében, midőn a talaj kinézése egyszerre megváltozott. Mintha felforgatva és az alsóbb rétegek erőszakos feltolakodása által lett volna felbolygatva. A több irányban való mélyedések és emelkedések mutatták a föld tömegének hatalmas helyváltozásait.

Nehezen jutottunk előbbre ezen gránittörmeléke-

ken, melyek kovával, kvarcczal és alluviális üledékekkel voltak vegyítve, midőn egy csontokkal borított mező, nem mező, de síkság tárult fel szemeink előtt. Egy óriási temetőnek mondhatnók, a hol húsz század nemzedékének porai keverődtek össze egymással. A csontmaradványok magas dombjai meszsziire halmozódtak egymásra. Ott hullámozottak egész a láthatár széleig és ott sötét ködben enyésztek el. Itt mintegy három négyszögmértföldnyi területen gyülekezett össze az állati életnek egész története, mely alig van így megírva a lakott világnak valamely újabb területén.

A kíváncsiság bizonyos türelmetlensége fogott el bennünket. Lábaik recsegve taposták a történelemelőtti állatok csonjait és azon hullók csontvázait, melyekért a nagy városok muzeumai, hacsak egy töredékökéért is ugyancsak versengenének. Ezer Cuvier nem volna képes újra összerakni a szerves lények ama csontvázait, melyek itt ez óriási csontalmazban fekszenek.

Elnémított az ámulat. Nagybátyám kitárta hosszú karjait a magas boltozat felé, mely nekünk az eget helyettesíté. Eltátott szája, szemüvegének lencsei alatt villogó szeme, hol le, hol fel, hol jobbra, hol balra csóvált feje, szóval egész kinézése és testállása határtalan bámulatot és megilletődést fejezett ki. Előtte volt a *Leptotheriumok*, *Mericotheriumok*, *Lophodionok*, *Anoplotheriumok*, *Megatheriumok*, *Mastodonok*, *Protopitákusok* és *Pterodactylusok* minden értékét meghaladó gyűjteménye, a vízözönelőtti idők összes szörnyetegei ott összehalmozva az ő saját maga gyönyörűségére. Képzelnünk magunknak egy szenvedélyes könyvbúvárt, ha véletlenül egyszerre ott volna ama híres alexandriai könyvtár közepén,

CSONTOKKAL BORÍTOTT SIKSÁG TÁRULT FEL.

melyet Ómár felégetett, és a mely valami csoda következtében egyszerre ujjászületne hamvaiból. Így volt az én nagybátyám Lidenbrock.

De még nagyobb lett elámulása, midőn ezen szerves maradványokon keresztül rohanva egyszerre egy fényes koponyára akadt és reszkető hangon elkiáltá magát.

— Axel! Axel! egy emberfej!

— Emberfej! bátyám! felelém nem kevésbé elámulva.

— Igen öcsém! Ó Milne Edwards! Ó Quatrefages, mért nem vagytok most itt, a hol én vagyok, Lidenbrock Ottó!

XXXVIII.

Hogy megérthessük bátyámnak ezen híres francia tudósokra vonatkozó felkiáltását, tudnunk kell, hogy kevéssel elutazásunk ideje előtt egy igen jelentékeny esemény adta elő magát a palaeontologia terén.

1863. márczius 28-án az árkászok, a mint Boucher de Perthes felügyelete alatt a versenypályát felásták Moulin-Quignonban Abbeville mellett Somme megyében, Franciaországban, a föld felszine alatt tizen-négy lábnyira találtak egy emberállkapczát. Ez volt az első ily nemű ásatag, melyet napvilágra hoztak a föld mélyéből. Mellette találtak kő és metszett kovából való baltákat, melyeket az idő bevont egyformán színezett patinával.

Nagy lett a lárma e felfedezésre nemcsak Franciaországban, de Angol- és Németországban is. A francia tudós társaság több tudósai, a többi között Milne Edwards és Quatrefages, felvették a dolgot, és

ezen csont eredetének valódiságát megczáfolhatlanul bebizonyították és a legtüzesebb védői lettek ezen állkapczaügynek, a mint azt az angolok elnevezték.

Az egyesült királyság ama geologusai, kik a tényt igaznak tartották, u. m. Falconer, Busk, Carpenter stb. összeköttetésbe léptek a német tudósokkal, a kik között az első sorban a leghevesebb és a leg-rajongóbb az én nagybátyám volt, Lidenbrock.

Egy emberi ásatagnak a negyedkori rétegben való előfordulása tehát minden kétségen kívül ki volt mutatva és bebizonyítva.

Igaz, hogy ezen elméletnek egy elkeseredett ellenzője is akadt. Ele Beaumont személyében. Ezen nagy tekintélyben álló tudós felhozta, hogy Moulin-Quignon talaja nem tartozik a diluvium-i, hanem egy kevésbé régi réteghez és Cuvier-vel egyetértőleg nem hagyta helyben, hogy az ember nem egy korban élt volna a negyedik korszak állataival.

Az én nagybátyám Lidenbrock azonban, a geologusok nagy részével egyetértőleg, erősen tartotta magát; tárgyalt, vitatkozott és Elie Beaumont csaknem egymaga maradt meg az ellenkezők sorából.

Szivesen közölnők ezen ügynek minden részletét, de nem tudjuk, történt-e abban elutazásunk óta valami haladás. Ugyanoly állkapczákat — ámbár többféle egyének, fajok és nemzetekből — találtak némely barlangok szürkés laza földében is Franciaországban, Svájcban, Belgiumban; úgy szintén fegyvereket, házi eszközöket, szerszámokat, gyermekeknek, serdülőknek, felnőtteknek és öregeknek csontjait. A negyedkori embernek létezése tehát napról-napra jobban bebizonyosodott.

De ez nem volt minden. A harmadkori pliocén réteg talajából ujabban kiásott maradványok a tudó-

soknak még merészebb következtetésekre adtak alkalmat, melyek az emberi nemnek még sokkal régibb létezése mellett tesznek bizonyosságot. E maradványok igaz, nem voltak emberi csontok, csak az emberi mesterségnek tárgyai, ásatag állatoknak lábszárcsontja, szabályosan megvonalozva, úgyszólván vésve, melyek már az ember munkájának nyomait viselték magokon.

Igy az ember egy ugrással sok századokkal ért vissza az idő létráján; megelőzte volna a mastodont; kortársa lett az «*elephas meridionalis*»-nak; létezik már százezer év óta, a midőn t. i. a legtekintélyesebb geologusok állítása szerint a föld pliocén rétege alakult.

Igy állott akkor a palaeontologia tudománya, és ezek után érthető lesz ama magatartás, melyet Lidenbrock tengerénekezen csonthalmazával szemben elbeszélünk.

Érthető lesz nagybátyám öröme és bámulása, főkép midőn onnan húsz lépésnyire egyszerre szemben találta magát egy negyedkori ember teljes csontvázával.

Teljesen felismerhető emberi tetem volt. Tán az oly különös alkotású talaj, mint a bordeauxi Szent Mihály temetőben is létezik, tartotta azt meg annyi századon át? — nem merném éppen állítani. De ezen holttetem, a feszes pergamentszerű bőrrel, a legalább látszólag még erőt mutató tagokkal — az ép fogakkal, dús hajzattal, a kezén és lábujjain lévő félelmetes nagyságú körmökkel szemeink előtt úgy tüntet fel az embert, a mint akkoriban élhetett.

Elállt a szavam e régi korból való látvány megjelenésére. Nagybátyám, a ki máskor oly beszédes, rendesen oly hevesen szokott beszélgetni, most

TELJESEN FELISMERHETŐ EMBERI TETEM VOLT.

szintén hallgatott. Felemeltük a tetemet, megint visszatettük. Reánk tekintett nagy szemüregével. Megtapogattuk ürességtől kongó testét.

Pár percnyi hallgatás után nagybátyámban ismét felülkerekedett a professzor. Lidenbrock Ottó, természetétől elragatva, megfélekedezett utazásunk körülményeiről, a helyről a hol voltunk, a nagy barlangüregről, mely minket magába fogadott. Kétségkívül azt hitte, hogy a Johanneumban van, oktatta az ő tanítványait, mert tanári hangot véve fel, képzelt hallgatóságának a következő előadást tartotta:

— Uraim! — mondá, — van szerencsém önöknek bemutatni egy negyedkori embert. Nagy tudósok tagadták annak létezését, de nem kevésbé nagyok ugyanazt ismét állították. A palaeontologia hitetlen Tamásai, ha itt lennének, megérintheznék ujjaikkal és kénytelenek volnának tévedésüket bevallani. Nem ismeretlen előttem, hogy Barnum és más ugyan oly szabású kóklerek mit nem csináltak az ásatag emberből? Tudok Ajax térdkalácsáról, Orestesnek a spártaiak által újra megtalált állítólagos teteméről és Asteriusnak tíz rőf hosszú alakjáról, melyről Pausanias beszél. Olvastam a Trapaniban a XIV. században felfedezett csontvázról, melyben Polyphémust vélték felismerhetni és a Palermo vidékén a XVI. században kiásott óriások históriáját. Nem ismeretlen önök előtt uraim, az 1577-ben Luzern közelében kiásott nagy csontok megfejtése, melyeket a híres orvos Plater Felix egy tizenkilencz láb magas emberfajnak tulajdonított. Megemésztettem Cassanion értekezéseit és minden emlékiratot, röpiratot, ellenröpiratot és értekezést, a mely megjelent Teutobuchusnak, a czimberek királyának csontvázáról, a ki Galliába betört; melyet a Dauphinében

egy homokárus ásott volna 1613-ban. A XVIII. századot illetőleg én vontam kétségbe Campet Péterrel együtt Scheuchser Ádám előtti embereinek létezését. Kezemben volt az irat, melyet *Gigans*...

Itt ismét előtérbe lépett nagybátyám azon természeti gyengéje, hogy nyilvános előadás alkalmával nem birta kimondani a nehezebb szókat.

— Melyet *Gigans* ismételé.

Nem birt tovább hatolni.

— *Giganteo*

Lehetetlen! Ez a szerencsétlen szó csak nem akart sikerülni! Ugyancsak nevettek volna a Johannemon!

— *Gigantostéologia*-nak neveznek, — szorítá ki végre Lidenbrock tanár nagyot káromkodva.

Azután szépen folytatá:

— Igen, uraim, én tudom mindezeket a dolgokat. Azt is tudom, hogy Cuvier és Blumenbach ezen csontokban a mamuthnak és a negyedkorban közönségesen előfordúlt állatoknak maradványait ismerték fel. De itt már a kételkedés bűn volna a tudomány iránt! Itt van a tetem. Lehet látni. Meg lehet tapogatni. Ez nem is csontváz, egy teljesen ép tetem, mely csupán az anthropologia czéljaira maradt meg ily tökéletesen!

Nem kívántam ezen állításnak ellentmondani.

— Ha még meg tudnám kénes savban áztatni, mondá még nagybátyám, — eltávoztathatnám mindazon földes részeket és ama csillogó kagylócskákat, melyek reá vannak tapadva. De hiányzik nekem ez a becses oldószer. Különben e tetem, úgy a mint van, szintén el fogja nekünk mondani az ő történetét.

Erre a tanár megfogta a tetemet és oly ügyesen

forgatta ide-oda, mint valami kókler, a ki ritkaságokat mutogat bódéja előtt.

— Lássák önök — folytatá — nincs hat láb hosszú, tehát messze vagyunk az állítólagos óriásoktól. A mi az emberfajt illeti, a melyhez tartozik, az kétségkívül a kaukázusi

Ez a fehér faj, a mi fajunk! Ez ásatagnak koponyája szabályosan tojásdad, a felső állkapocs ki-dudorodása és az alsó állkapcsa előrenyomulása nélkül. Nem viseli magán ama prognathismusnak semmi jellegét, mely az arcz rendes szögletméreteit módosítja. Mérjük meg ezen szögletet, csaknem negyven fok. De még tovább mennék következteté-seimben és nem átallanám azt állítani, hogy ezen emberpéldány a jáfeti családhoz tartozik, mely Indiától egész Európa nyugati határáig el van terjedve. Ne mosolyogjanak, uraim!»

Senki sem mosolygott, de a tanár már hozzá volt szokva, hogy az arczok széjjelmennek az ő tudós értekezései alatt.

— Igen, — folytatá újból nekihehvülve — egy ásatag ember, a mastodonok kortársa, melyeknek csontjai ezen síkot borítják. De el nem engedhetem magamnak, hogy meg ne magyarázzam, mely úton került az ide, mint csúsztak le ama rétegek, melyekbe be volt ágyalva, a földgömb ezen óriási üregeibe. A negyedkorszakban kétségkívül még jelentékeny zavargások mutatkoztak a föld kérgében, a föld lassankinti megkeményedése töréseket, hasadásokat, meredélyeket idézett elő, melyeken a felső földréteg egy része alácsúszott. Nem mondok itéletet; de utóvégre az ember itt van, körülvéve kezének munkáival, baltáival e faragott kovákból, melyek megállapítják a közet korát és hacsak úgy nem jött ide

mint én utazóban vagy mint a tudomány uttörője, én nem vonhatom kétségbe régi eredetének hitelességét.»

A tanár befejezé, én pedig egyhangulag megtapsoltam. Különben nagybátyámnak igaza volt, és nagyobb tudósoknak is, mint a milyen az ő unokaöccse volt, dolgot adott volna az ő véleményét megtámadni.

Még egy bizonyíték. Ez ásatag tetem nem volt az egyetlen a rengeteg csontházban. Minden léptenyomon más meg más tetemekre akadtunk ezen állatmaradványok között és az én nagybátyámnak módjában állott a hitetlenek meggyőzésére a legsebbe és legkiválóbb példányokat kiválogatni.

Valóban bámulatra ragadó látvány volt az ezen korbéli állati és emberi nemzedékek csontjainak összekeveredése e nagy temetőben. De egy nagy kérdés állott elő, melyet nem vagyunk elég bátrak megfejtetni. Valjon ezen lelkes lények a föld rázkódásai következtében csak akkor kerültek-e ide a Lidenbrock-tenger partjaira, midőn már elpusztultak? Vagy talán itt éltek ezen alvilágban, e mesterséges égbolt alatt, születve és meghalva, mint a földön élő emberek? Eddig csak a tengeri szörnyek és csak a víz lakói jelentek meg élve előttünk! Valjon nem bolyong-e még valahol e pusztá partokon a mélységek embere is?

XXXIX.

Még mint egy félóraig azután taposták lábaink e csontrétegeket. Mentünk előre, tolt a kíváncsiság. Mily más csodákat rejt még magában ezen földüreg, mily kincseket a tudomány számára? Tekintetem mindenfelé meglepetést keresett, képzelődésem mindenféle bámulni valóra volt készen.

A tenger partja már elmaradt a csontrétegek halmai mögött. A tanár túlbuzgóságában nem gondolva arra, hogy eltévedhet, messzire vont maga után. Csendesen haladtunk előre, fürödve a villamos fény sugaraiban. Egy oly jelenség folytán, melyet nem vagyok képes kimagyarázni, a világosság teljes szétszóródása következtében egyformán világítá meg a tárgyak különböző oldalait. Annak góczpontja nem volt a térnek valamely meghatározott pontján és sehol árnyékot nem hozott létre. Azt hitte volna az ember, hogy dél közepén és nyár közepén van az egyenlítő vidékén, hol függőlegesen esnek a nap sugarai. A köd teljesen eloszlott. A sziklák, a távol hegyek, valami távollévő erdőségek összekeverődött tömegei különös tekintetet vettek fel e világító folyam egyenletes olosztódása következtében. Mi hasonlítottunk Hoffmann fantasztikus emberéhez, a ki elveszté a maga árnyékát.

Miután egy mérföldet haladtunk, egy rengeteg erdő széle tűnt elő, de nem többé ama gombaerdő, melyet a Margit-kikötő szomszédságában, láttunk volt.

Itt a harmadkorszak egész növényzete egész nagy-szerűségében. Nagy pálmafák, melyek ma már eltűntek a föld színéről, sudár palmacitok, fenyők, tiszafák, cyprusok, thuyák képviselték a tülevelűek

A HARMADKORSZAK EGÉSZ NÖVÉNYZETE EGÉSZ NAGYSZERŰSÉGÉBEN.

családját és azokat egymás között kicsomózhatatlan futó liánok kötötték össze. Moszatokból és mohából nőtt lágy gyepszőnyeg borítá a talajt. Néhány patakocska csörgedezett a növények árnyékában, ha ugyan annak lehetne azt nevezni, a hol nincsen árnyék. Ezeknek partjain nőttek a fanagyságú páfrányok, hasonlók ahhoz, melyek kicsiben a lakott földgömb melegházaiban találhatók. Csupán színe nem volt e fáknak s cserjéknek, e növényeknek, melyek nélkülöztek a nap éltető erejét. Minden egyhangú, egyformán barnás színezettel birt, mintha ki volna halva. A leveleknek hiányzott a zöld színe és a virágok ama számtalan faja, melyet a harmadkorszak látott virúlni, szintelenül, illat nélkül úgy nézett ki, mintha papirosból volna, mely színét veszítette a levegőn.

Nagybátyám Lidenbrock elkalandozott az óriási cserjésben. Én követtem, de nem bizonyos neheztes nélkül. Ha a természet annyira gondoskodott növényi táplálékról, mért nem lehet itt találkozni az azzal táplálkozó óriási emlősökkel? A széles tisztásokon, melyet a kidőlt és idővel elkorhadt növények hoztak létre, lehetett találni zöltségféléket, sóska és takarmányféléket, ezer meg ezer megehető cserjét, melyek kedvesek voltak valamennyi korszak kérődzői előtt. A föld felülete különféle vidékeinek növényei itt összegyűlve és összekeveredve fordultak elő, tölgyfa nőtt a pálma oldalán, az ausztráliai Eucaliptus a norvégiai fenyőhöz támaszkodott és az északi nyírfa ágai az újzélandi kauris ágaiba fonódtak. Ez képes lett volna a legkitünőbb földi botanikusok osztályozási rendjét is összezavarni.

Egyszerre csak megálltam. Nagybátyámat kezénél fogva tartottam vissza.

A szétszóródott világosság mellett meglehetett látni a csekélyebb tárgyakat is a cserjés sűrűjében. Látni véltem . . . Nem! valóban, saját szemeimmel észrevettem, a mint óriási alakok mozogtak az óriási fák alatt!

Óriási állatok voltak, valóban egy egész csorda mastodon, nem ásatag, de élő, olyan, mint a milyenek maradványait 1801-ben Ohio mocsaraiban találták. Észrevettem e nagy elefántokat, melyeknek orrmányai mint így legió kigyó, tekergőztek a fák ágai között. Hallottam iszonyú csataordításaikat, láttam a mint elefántcsont agyaraik átfurják a vastag törzseket. A galyak recsegték és a szintelen lombok nagy tömegekben tűntek el e szörnyetegeknek rengeteg pofái között.

Az álomkép, mely szerint a harmad- és negyedik kori történelőtti idők világát lássam uj életre kelni, ime megvalósult! És mi itt voltunk, a földgömb üregeiben ezek vad lakóinak kényére kedvére.

Nagybátyám hátratekintett.

— Menjünk! mondá egyszerre megragadva karomat, — előre! előre!

— Nem én! kiáltám, nem megyek én! Hisz nincsenek fegyvereink! Mit csinálunk ez óriási négy-lábúak csordája közepette? Jöjjön, bátyám, jöjjön. Nincs oly emberi teremtés, a ki büntetlenül keltethné fel e szörnyetegek dühét.

— Nincs emberi teremtés! felelé nagybátyám halkabb hangon, te csalódol Axel! Nézz csak, nézz oda le! Nekem úgy tetszik, hogy ott egy élő lényt látok, egy hozzánk hasonlót, egy embert!

Én odanéztem, vállamat vonogatva és feltettem magamban, hogy kitolom a hitetlenség határát, a

mennyire csak lehet. De bármi lett legyen is, kénytelen voltam beismerni, hogy látom, a mit látok.

Valóban mintegy negyed mérföld távolban egy óriási kauris törzséhez támaszkodva egy emberi lény, ezen földalatti vidékek egy Proteusa, Neptunnak egy új fia őrizte a mastodonok ez óriási csordáját.

Immanis pecoris custos, immanior ipse!

Igen, *immanior ipse!* Ez már nem volt az az ásatag lény, melynek tetemét a csonthalmaz között megtaláltuk; ez egy óriás volt, olyan, a ki képes parancsolni e szörnyetegeknek. Termete meghaladta a tizenkét lábat. Feje, nagy és erős mint egy bivaly, majd egészen eltűnt a fésületlen bozontos hajzat csimbókjai között. Valóságos sörénynek lehetne mondani; hasonló ahhoz, a milyen volt az első korszak elefántjának. Kezében egy óriási ágból való fűtyküst lóbált; méltó pásztorbot e vízözön előtti pásztor kezében.

Mozdulatlanul, elnémulva megállottunk. De észrevehettek volna bennünket. Menekülni kellett.

— Jöjjön, jöjjön, kiáltám, bátyámat magam után vonszolva, a ki először életében hajlott szavamra.

Egy negyedórával későbbén már kint voltunk borzalmas ellenségeink látköréből.

És hogy csendesesen utána gondolok, most midőn a nyugalom visszatért lelkembe, midőn már hónapok multak el e rendkívüli és természetfölötti találkozás óta, mit gondoljak? mit higgyek? Nem, az nem lehet! Érzékeink csaltak, szemeink nem azt látták, a mit láttak. Nem létezik emberi teremtés e földalatti világban! Semmiféle emberi faj nem lakik a földgömb e mély üregeiben, anélkül hogy gondolna valamit a föld felszínén lakókkal, a nélkül hogy velök érintkeznék. Ez örültség! tiszta örültség!

MENEKÜLNI KELLETT . . .

Inkább megengedem, hogy létezik valami más teremtmény, mely az ember alkatához hasonlít, valami majomféle a geologia első korszakából, valami protopithecus, vagy valami masopithecus mint a minőt Lartet M. fedezett fel Sansan csonttelepet rejtő rétegében. De ez természetével mind túlhaladta a modern palaeontologia által megállapított méreteket! Nem baj! Mégis csak majom az, igen, majom, bármily valószínűtlen legyen is az! De ember, élő ember és vele együtt egy egész nemzedék bezárva a földnek üregeibe! Nem, soha, az nem lehet!

Elhagytuk már egyébiránt a tiszta és kivilágított erdőt, bámulatunkban elnémulva és oly ámulattal eltelve, mely már a bárgyusággal határos. Futottunk akaratumk ellenére. Ez volt aztán a futás, hasonló ama iszonyú erőlködésekhez, melyeket érezünk, ha mintegy lidércz-nyomás következtében rosszat álmodunk. Ösztönszerűleg visszakerültünk a Lidenbrock tenger partjához és én nem tudom, hová kóborolt volna el képzelődő lelkem, ha nem nyert volna oly foglalkozást, mely azt a sokkal gyakorlatiabb észre-
 vevések terére terelte vissza.

Habár meg voltam győződve, hogy tökéletesen szűz talajon járok, mégis úgy rémlett olykor, mintha egynémely szikla a Margit-kikötője környékén levőkhöz hasonlítana. A hasonlatosság néha meglepő volt. A sziklákról száz meg száz patak és forrás zuhogott alá. Úgy tetszett, mintha ugyanazon sourdarbrandurokat látnám, valamint hű Hans-bachunkat és a barlangot, melyben egészségemet visszanyertem; de néhány lépéssel távolabb a sziklafal alakja, egy-egy patak megjelenése, vagy valamely különös alaku orom ismét kételyt költöttek bennem.

A tanár osztotta határozatlanságomat; nem tudta

elhatározni, hogy látta-e már valaha ezen egyhangu vidéket; ezt néhány szavából sejtettem.

— Világos mondtam, hogy nem épen kiindulásunk pontján kötöttünk ki; de ha a parton haladunk, kétségkívül megközelítjük Margit-kikötőjét.

— Ez esetben, válaszolá bátyám, fölösleges, hogy e vidéket közelebből vizsgáljuk és legjobb, ha visszaterünk a tutajra. De vajjon nem csalódol-e, Axel?

— Bajos itt biztosan itélni, mert e sziklák mind nagyon hasonlítanak egymáshoz. Mégis úgy hiszem. mintha felismerném azon előfokot, melynek tövében Hans tutajunkat készítette. Úgy hiszem, hogy közel vagyunk kis kikötőkhöz, ha ugyan nem épen ez az, szoltam egy kis öblöt vizsgálgatva, melyet felismerni véltem.

— Nem lehet. Legalább saját nyomainkkal kellene találkozunk én pedig nem látok semmit.

— De látok én! kiáltottam egy a fővényen ragyogó tárgyhöz rohanva.

— Mi az?

— Ime! válaszolám, bátyámnak egy a földről felkapott tört mutatva.

— Hogyan! szólt a tanár, te e fegyvert hazulról hoztad magaddal?

— Én nem, de valószínűleg ön!

— Nem én; e tárgy soha sem volt enyém.

— De az enyém sem.

— Ez csakugyan különös.

— Dehogy különös, sőt igen természetes; az izlandiak gyakran tartanak efféle fegyvert és Hans, mert semmi kétség, hogy a tör az övé, itt vesztette el

— Hans! kiáltott bátyám, fejét rázva.

Azután ismét a kérdéses fegyvert vizsgálta.

— Axel, szóla a tanár komoly hangon, e tör tizenhatodik századbeli fegyver, valódi gyilok, a melyet akkoriban a nemesek viseltek övükben és melylyel a kegyelemdöfést szokták megadni; e fegyver spanyol eredetű; se nem tied, se nem enyém, se nem a vadászé!

— Bátyám azt állítja

— Nézd, pengéje nem sebeket ütve csorbult ki ennyire; vastag rozsdá fedi azt, mely se nem egy-napos, se nem egyéves, se nem egyszázados!

A tanár szokása szerint tűzbe jött és képzelő-tehetsége által engedte magát elragadtatni.

— Axel, szóla bátyám, nagy felfedezés nyomán vagyunk. Ez a tör itt hever a homokon száz, kétszáz, háromszáz év óta és e földalatti tenger sziklái csorbult ki!

— De ez a tör csak nem magától jött ide! kiáltottam; és nem magától csorbult ki így! Előttünk már itt járt valaki! . . .

— Igen, egy ember.

— És ez az ember?

— Ez az ember nevét e törrel véste a sziklára. Ez az ember még egyszer jelezni akarta az utat a föld központja felé. Keressünk, nézzünk szét!

Lázás érdekléssel jártuk össze a sziklákat, megvizsgálva a legcsekélyebb hasadékokat is, melyek alagúttá tágulhattak volna ki.

Végre egy helyre jutottunk, hol a part igen keskenynyé válik. A tenger csaknem a boltozatot viselő sziklafal tövét mosta, legfeljebb egy ölnyi szélességű tért hagyva. A sziklának két kidomborodása között sötét alagút bejárása volt észrevehető.

Ott a gránitlapon két félig eltörölt rejtélyes betű

tűnt fel előttünk, a bátor és phantastikus utazó
nevének kezdőbetűi:

1 A K T 4 1 F K N 4 4 T X

— A. S.! kiáltott nagybátyám. «Arne Saknussem!» Mindig Arne Saknussem!

XL.

Utazásunk kezdete óta sok rendkívüli dolgon mentem keresztül; azt hittem, többé nem lephet meg semmi és a csodadolgokra nézve többé nem bírok fogékonysággal. Mindamellett e háromezred száz év előtt ide bevéselt két betűnek látására eszem elállott. Nem csupán a tudós alchimista nevének kezdőbetűi voltak olvashatók a sziklán, hanem még a tört is, melylyel azokat bevészte, kezemben tartottam. Valóban makacs hitetlenség lett volna, ha még most is kétségbe vontam volna, hogy ezen utazó létezett és ezt az utat valóban megtette.

Mialatt fejemben ezen elmélkedések váltogatták egymást, Lidenbrock tanár valóban költői rajongással dicsőítette Arne Saknussem emlékét.

— Csodás lángész! kiáltott fel, te nem feledtél ki semmit abból, a mi más halandók számára megnyithatja a földkéreg utjait és lábad nyomdokait három század után is feltalálhatjuk itt e sötét alagút fenekén! Te e csodadolog szemléletét lehetségessé tetted mások számára is! Neved állomásról állomásra bevésve, egyenesen célhoz vezeti az utast,

a ki elég merész arra, hogy kövessen és a bolygónak központján is ott lesz a név, melyet kezéd vésett be. Igen! én is be fogom vésni nevemet ez utolsó gránitlapra: E naptól kezdve általad látott előfok, itt az általad felfedezett tenger mellett, örökké nevedet fogja viselni, legyen neve Saknussem foka!

E szavakat, vagy körülbelől ilyeneket mondott bátyám és a lelkesedés, mely szavaiban égett, rám is elragadt. Lelkemben benső tűz kezdett lobogni! Mindent elfelejtettem, az utazás veszélyeit és a visszatérés akadályait. A mit más megtett, azt én is meg akarom tenni és nem akartam hinni, hogy a mi embernek lehetséges, rám nézve lehetetlen legyen!

— Előre, előre! kiáltám.

Már a sötét folyosó felé siettem, midőn a tanár megállított és ő, a ki különben oly könnyen el hagyta magát ragadtatni, ajánlott türelmet és hidegvért.

— Térjünk vissza elébb Hanshoz és vonjuk be a tutajt a helyére.

Önmegtagadásba került részemről, hogy bátyámnak engedelmeskedjem; gyorsan haladtam végig a part szikláin.

— Tudja-e bátyám, hogy a véletlen eddig különösen kedvezett nekünk!

— Úgy találod, Axel?

— Minden bizonynyal. Még viharnek is kellett keletkezni, mely visszatérített bennünket a célunkhoz vezető útra. Áldott legyen a vihar, mely visszahajtott bennünket e partra, honnan a szép idő távoztatott el! Tegye fel, bátyám, hogy hajónk orra, vagy helyesebben tutajunk orra, érintette volna a Lidenbrock-tenger déli partjait, mi lett volna belő-

lünk? Saknussemm neve nem jelent volna meg szemeink előtt és most elhagyatva lennénk ama parton, honnan út tovább nem vezet.

— Úgy van, Axel, a gondviselés keze működött; ez hajtott vissza bennünket észak felé, Saknussemm fokához, mikor mi délnek tartottunk. E dologban van valami, a mi a csodásnál is több; oly tény, melyet megmagyarázni egyáltalában nem vagyok képes.

— Ne gondoljunk vele! Ne magyarázgassuk, hanem használjuk fel a tényeket.

— Mindenesetre, de . . .

— De most ismét északnak vezető uton indulunk meg és Európa északi részei: Svéd-, Oroszország, Szibéria alatt fogunk elhaladni, a helyett, hogy Afrika sivatagai, vagy az Óceán hullámai alá hatolnánk! Elég ennyit tudnunk!

— Igazad van, Axel, minden rendén van, miután e vízirányos tengert itt hagyjuk, melyen meg nem közelíthettük volna célunkat. Most lefelé fogunk haladni, lefelé, szüntelenül lefelé. Tudod-e, hogy már csupán ezerötszáz mérföld választ el bennünket a föld központjától!

— Ah! kiáltám, ez már szót sem érdemlő csekélység! Előre! Induljunk!

Ily örületes beszélgetést folytatva, érkezünk vissza a vadászhoz. Minden elő volt készítve a rögtöni indulásra; a legcsekélyebb csomag is a tutajra volt már téve, melyen most mi is helyet foglaltunk, mire a vitorlát ki és Hans a Saknussemm foknak tartva, kormányzott.

A szél nem volt kedvező, főleg ily esetlen alakú járműre nézve. Sokszor vasas botjaink és rudak segélyével kellett előre tolni a hajót. Gyakran a vízbe

messzire benyuló sziklákat kellett megkerülnünk. Végre, három órai hajózás után, azaz esteli hat órakor, a kikötésre nézve kedvező helyre érkeztünk.

Én nagybátyámtól és az izlanditól követve, a partra ugrottam. E vízi út nem csillapított le. Sőt ellenkezőleg; még azt is javaslatba hoztam, hogy tutajunkat égessük meg, hogy lehetetlen legyen a visszafordulás. De ezt nagybátyám nem engedte, a miért én öt lanyhasággal vádoltam.

— De legalább, szóltam, induljunk rögtön.

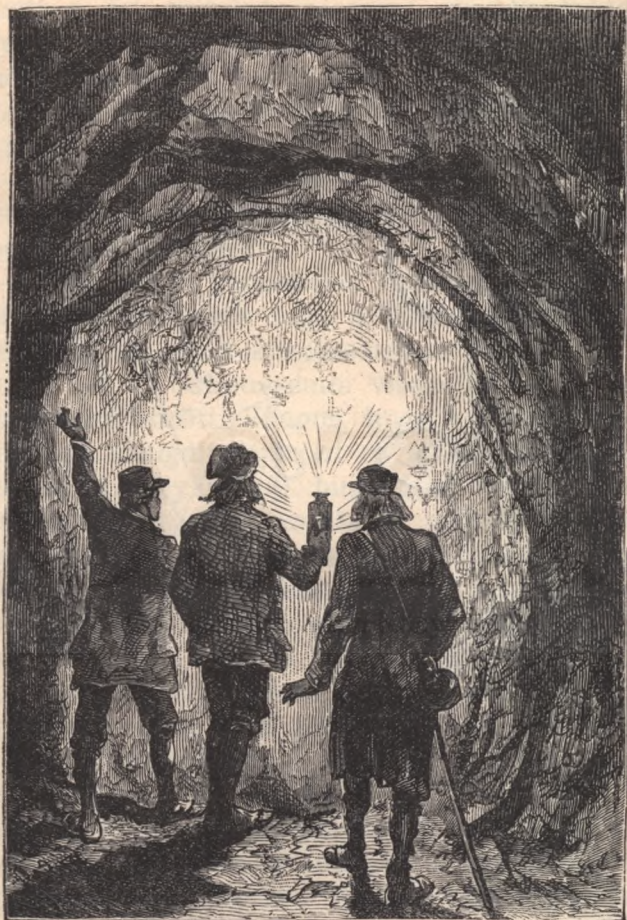
— Rögtön indulunk, fiam, csupán megvizsgáljuk előbb e folyosót, megtudandó, hogy lesz-e benne szükségünk a hágcsókra?

Bátyám működésbe helyezte a Ruhmkorff-féle készüléket; a tutajt a parthoz kötöttük és ott hagytuk; egyébiránt az alagút nyílása alig husz lépésnyire volt és mi késedelem nélkül oda indultunk, — én legelől.

A bejárás, mely csaknem köralaku volt, mintegy öt lábnyi félátmérővel bírt; a homályos alagút szikla között haladt és oldalai tűzhányás anyagokkal voltak mintegy kikárpitozva, melyek egykor e csövön át lövelltek föl; alsó része épen a tutaj magasságában volt, minélfogva minden akadály nélkül be lehetett lépni az üregbe.

Az alagút talaja csaknem vízirányos volt; azonban alig haladtunk hat lépést, midőn roppant szikla akasztotta meg lépteinket.

— Átkozott szikla! kiáltám dühösen, midőn ez áthághatatlan akadály egyszerre megállított haladásomban. Hiába kerestünk nyílást jobbra-balra, alul-fölül, sehol nem mutatkozott átjáró. A csalódás kellemetlen volt és sehogysem akartam elhinni, hogy az akadály áthághatatlan. Lehajoltam és a sziklatö-

ROPPANT SZIKLA ÁLLT UTUNKBAN.

meg alá néztem; ott sem volt nyílás. Fölötte is a gránit domborodott. Hans a lámpa sugarait végig jártatta a fal minden részein; de az mindenütt egyenlő tömörnek látszott. Le kellett mondanunk minden reményről.

Leültem a földre, míg bátyám nagy léptekkel járt fel s alá az alagútban.

— De hát Saknussem! kiáltám.

— Igen, szólt nagybátyám, őt is megakasztotta-e e bezárt sziklakapu?

— Nem, nem! válaszolám hevesen. E sziklatömeg valamely rázkódtatás vagy a földkérget meg-megingató delejtűnmeény következtében zárta el az utat. Sok év telt el Saknussem visszatérte és e tömeg leszakadása között. Világos, hogy e folyosó egykor a lávának szolgált átjáróul és akkor a tűzhányási anyagok akadály nélkül bugyogtak fel belőle. Ama repedéseken ott fenn az alagút boltozatán, meglát-szik, hogy újak; e boltozat összehalmozott roppant kövekből áll, mintha valamely óriás keze rakta volna össze. Egyszer azonban rendkívüli rázkódás alkal-mával, e szikla, mely a boltozat kiegészítő részének látszik, lezuhant és elzárta az utat. E véletlen akadály-lyal Saknussem nem találkozott és ha el nem tudjuk azt hátrítani, nem vagyunk méltók arra, hogy a föld központjáig jussunk!

Ekként szóltam e perczben! A tanár lelke mintha belém szállott volna. A fölfedezési szenvedély ihlett-sége töltötte el lelkemet. Elfelejtettem a multat, nem gondoltam a jövővel. Számomra többé semmi sem létezett ama bolygó hátán, melynek mélyébe merültem; sem a városok, sem a mezők, sem Hamburg, sem a Königstrasse, sem szegény Margitom, ki ekkor talán már azt hitte, hogy elvesztem a föld üregeiben.

— Jól van tehát! szólt nagybátyám, ásókkal és csákányokkal majd utat törünk és megdönthetjük ezen akadályt!

— Sokkal keményebb ez, semhogy ásó bírhatna vele, kiáltottam.

— Úgy hát a csákány!

— Vastagabb, semhogy csákánynyal megfúrni lehetne!

— De . . .

— Puskaporral dönthetjük meg egyedül, ássunk alá tűzagnát és repítsük a levegőbe!

— Puskaporral?

— Igen, hiszen csupán egy szikladarabot kell széjjelzúznunk.

— Hans, láss a munkához! kiáltott bátyám.

Az izlandi visszatért a tutajhoz, honnan csakhamar megjött, csákányt hozva magával, melynek segítségével aknát kezdett ásni. Nem csekély feladat volt. Akkora lyukat kellett fúrni, hogy ötven font lögyapot férjen el benne, melynek robbantó ereje négyszer annyi, mint a lőporé.

Rendkívüli izgatottságban voltam. Mialatt Hans dolgozott, én bátyámmal együtt nagy serényen készítettem egy hosszú kanóczot, mely vászonbélbe töltött nedves lőporból állott.

— Keresztültörünk! mondtam.

— Keresztültörünk! válaszoló nagybátyám.

Éjfélkor a munka teljesen be volt fejezve. A sziklába vájt üreg lögyapottal volt betömve és a kanócz, az alaguton végig húzódva, annak nyílásáig ért.

Egyetlen szikra képes volt e borzalmas készüléket tevékenységbe hozni.

— Holnap, szólt a tanár.

Meg kellett nyugodnom és még hat órát várnom.

XLI.

A következő nap, csütörtök, augusztus huszonhetedike, földalatti utazásunkban emlékezetes nap volt. Nem gondolhatok e napra a nélkül, hogy szívem most is meg ne rendüljön rémületében. E perctől kezdve eszünk, saját tevékenységünk többé nem bírt befolyással sorsunkra; e perctől kezdve a föld tüneményei és erői labdáztak velünk.

Reggeli hat órakor talpon voltunk. Közeledett a pillanat, melyben lőpor által törünk utat a gránitkérgen át.

Személyesen akartam meggyújtani a kanóczot. Ennek megtörténte után, tervünk szerint, visszatérő voltam társaimhoz a tutajra, melynek tartalmát még nem raktuk ki a partra; azután lehető leggyorsabban el fogunk vitorlázni a parttól, hogy elkerüljük a robbanás veszélyeit, melynek hatása talán nem csupán a sziklatömeg belsejében lesz tapasztalható.

A kanócznak számításunk szerint tíz perczig kellett égni, mielőtt a lőgyapot-tömeget felrobbantaná. Ez időköz tökéletesen elég arra, hogy a tutajhoz visszatérhessek.

Nem minden izgatottság nélkül készültem szerepem betöltésére.

Miután reggelinket hirtelen elköltöttük, bátyám és a vadász a tutajra szállottak, míg én a parton maradtam. Égő lámpával voltam ellátva, melylyel a kanóczot kellett meggyújtani.

— Menj, fiam, szólt bátyám, de azután rögtön térj vissza hozzánk.

— Ne féljen, bátyám, felelém, nem fogok utközben vesztegelni.

Erre rögtön az alagut bejárása felé indultam. Felnyitottam a lámpát és kezembe vettem a kanócz végét.

A tanár a chronometerjét tartotta kezében.

— Készen vagy? kiáltott ő.

— Készen!

— Úgy hát tűz!

Hirtelen a lángba dugtam a kanócz végét, mely erre sziporkázni kezdett, azután futva tértem vissza a parthoz.

— Szállj be, szólt bátyám, azután hagyjuk itt a partot.

Hans rudját a partnak feszítve, belódította tutajunkat a tengerbe. Mintegy husz ölnyire lehetünk a parttól.

A következő perczeket a legnagyobb izgatottságban töltöttük. A tanár az időmérő mutatóján tartotta szemét.

— Még öt percz, szólott. Még négy! Még három!

Ütereim rémítő gyorsan lüktettek.

— Még kettő. Egy!... Most omoljatok össze gránitbérczek!

Mi történt ekkor! A robbanás zaját, azt hiszem, nem is hallottam. De a sziklák alakja, szemem látára, megváltozott; széjjelnyiltak, mint valamely függöny. Feneketlen mélységet pillantottam meg, mely a partban támadt. A tenger, legmélyében felbolygatva, roppant hullámot képezett, melynek hátán a tutaj függőlegesen emelkedett fölfelé.

Mindhárman a tutaj fenekére buktunk le. Egy pillanat alatt a világosságot a legmélyebb sötétség váltotta föl. Ezután úgy tetszett, mintha nem ugyan

A TUTAJ FÜGGŐLEGESEN EMELKEDETT FÖL.

lábaim alól, hanem a tutaj alól minden szilárd alap elveszne. Azt hittem, hogy a jármű elmerül. De csalódtam. Szólni akartam bátyámnak, de a víz iszonyú zugása miatt nem érthetett volna meg.

Daczára a sötétségnek, a zajnak, a meglepetésnek, a fölindulásnak, felfoghattam, a mi történik.

A légbe röpített sziklán túl nagyterjedelmű mély üreg létezett, a felrobbanás hatása valami földrengésformát idézett elő e repedésektől átszeldelt talajban; az üreg megnyílt és a tenger, zuhataggá változva, ragadtott oda bennünket magával.

Azt hittem, hogy elvesztünk.

Egy óra, két óra, isten tudja mennyi idő telt el így. Egymáshoz szorultunk, kézen fogtuk egymást, hogy a tutajról le ne essünk; rémítő erős lökéseket tapasztaltunk, mikor a tutaj a falhoz verődött. Ez azonban ritkán történt, miből azt következtettem, hogy az üreg szélesedett. Semmi kétség, hogy ez Saknussem utja volt; de a helyett, hogy magunkban szálltunk volna le, vigyázatlanságunk következtében egész tenger rohant le velünk együtt.

Ezen eszmék természetesen homályosan és határozatlan alakban tüntek fel elmémben ily körülmények között. Nehéz volt azokat észszerűen összefűzni, mialatt ily szédítő sebesen rohantunk tova. Az arczomat érő levegő után ítélve, haladásunk felülmulhatta a leggyorsabb vasuti vonatok sebeségét. Ily körülmények között szövétneket gyujtani lehetetlen volt, utolsó villamos készülékünk pedig a felrobbanás perczében tört volt el.

Nagyon meg voltam tehát lepetve, midőn egyszerre világosságot tapasztaltam magam mellett. A fény Hans nyugodt arczára özőnlött. Az ügyes vadásznak sikerült a lámpát meggyujtani és habár a

láng erősen lobogott és majd elaludt, mégis felderíté némileg az éji homályt.

Az alagut széles volt. Nem csalódtam tehát, mikor ilyennek gyanítottam. A lámpa halványan derengő világánál nem voltunk képesek a két oldalfalat egyszerre megpillantani. A bennünket villámsebesen tovaragadó víz lejtője felülmulta meredekségre nézve Amerika hajózhatatlan ragadó folyamait; a víz felszíne egy csomó híg anyagból készült nyilhoz hasonlított, melyet rendkívüli erő röpít tovább. Nem találok ennél helyesebb hasonlatot a reám tett benyomás kifejezésére. A tutaj olykor örvények fölébe érve, gyorsan forogva sikamlott tovább. Mikor az alagut oldalfalához közeledett, rá vetttem erre a lámpa világát és ilyenkor haladásunk sebességét megítélhettem arról, hogy a szikla kidomborodásai vonalokká látszottak változni és azt lehetett volna hinni, hogy mozgó vonalak hálózatába vagyunk zárva. Hozzávetőleg óránként harmincz mérföldre számítottam haladásunk sebességét.

Nagybátyám és én meredt szemekkel bámultunk magunk elé és az árbocz csonkjához támaszkodtunk, mely a robbanás pillanatában eltörött. Hátat fordítottunk a levegőnek, hogy meg ne fuljunk e mozgás gyorsaságának következtében, melyet emberi hatalom nem lett volna képes megakasztani.

Az órák multak. Helyzetünk nem változott; egy esemény azonban még bonyolultabbá tette azt.

Némileg rendbe hozni igyekeztünk podgyásunkat, azt vettem észre, hogy a velünk volt tárgyak legnagyobb része eltűnt a robbanás percében, midőn a tenger oly rémítő erővel kapott el bennünket. Tudni akartam tisztán, hogy miből áll még készülünk és a lámpát kezemben tartva, keresgélni kezd-

tem a tutajban. Műszereink közül csupán a delejtű és a chronometer maradtak birtokunkban. Hágcsóink és köteleink közül egyetlen darab maradt meg, mely az árbocz csonkja köré volt tekerve. Sem ásó, sem csákány, sem kalapács és a mi legszomorubb, egy napra való élelmünk is alig volt!

Összekutattam a tutajt képező gerendák közeit, a legcsekélyebb nyílásokat, melyek a deszkák közt maradtak. De sehol semmit sem találtam. Nem volt egyéb élelmiszerünk egy darab szárított húsnál és néhány darab kétszersülnél.

Bárgyuan tekintetem körül. Nem akartam helyzetünket megérteni! És mégis, hogy gondolhattam most ezen veszélylyel? Ha hónapokra, évekre való élelmiszereink lettek volna is, de miként juthattunk volna ki ez örvényből, hová ellenállhatatlanul ragadtott a zuhatag? Minek tartsunk az éhség gyötrelmeitől, mikor a halál annyi más alakban fenyeget? Hiszen rá sem érünk az éhenhalásra!

Képzelőtehetségem magyarázhatatlan különczségénél fogva megfélelkeztem a jelen percz veszélyeiről és csupán a fenyegető jövővel voltam elfoglalva, mely rémesen tünt fel előttem. Egyébiránt talán megmenekülhetünk a zuhatag dühétől és visszatérhetünk a föld felszínére. Mikép? Nem tudom. Hol? Mit bánom én! Ezerszer valószínűbb, hogy e zuhatagban elveszünk, mint hogy kimenekülünk; de ez még sem egészen lehetetlen; míg ellenben az éhenhalás legkisebb, legparányibb reményt sem engedett.

Eleintén mindent meg akartam mondani bátyámnak, meg akartam neki mondani, hogy mennyire ki vagyunk fosztva mindenből és pontosan ki akartam számítani, hogy még mennyi ideig élhetünk. De ellent állottam és leküzdöttem a beszéd ösztö-

nét. Nem akartam a tanárt megfosztani hidegvérűségétől.

E perczben a lámpa lángja hirtelen fogyni kezdett és végre tökéletesen kialudt. A bél elégett benne. Ismét mély homály környezett bennünket. Nem remélhattuk többé, hogy ez áthathatatlan sötétséget felderítsük. Volt ugyan még egy szövétnekünk, de ezt a léghuzam rögtön eloltotta volna. Ekkor, mint a gyermek, behunytam a szememet, hogy ne lássam a sötétséget.

Bizonyos idő multán rohanásunk sebessége megkétszereződött. Ezt az arczomat korbácsoló lég erejéről vettem észre. A víz rémítő meredeken sietett alá. Valóban azt hiszem, hogy a tutaj már nem is sikamlott, hanem hullott, nekem legalább úgy rémlett, mintha csaknem függőlegesen buknánk le. Nagybátyám és Hans kezei, jobbról-balról, erősen fogták karjaimat és bentartottak a tutajban.

Egyszerre, nem tudom mennyi idő eltelte után, erős lökést éreztem. A tutaj **nem** ütődött ugyan kemény testbe, hanem hirtelen megállott. Roppant hullám borította el a tutajt. Azt hittem, hogy a vízbe fúlok.

E hirtelen történt elmerülés, vagy elöntetés azonban nem sokáig tartott. Néhány pillanat múlva ismét a víz színén voltunk és teli torokkal szíhattam be a levegőt. Nagybátyám és Hans úgy szorították karomat, hogy szinte ropogott; — még mind a hárman a tutajon voltunk.

XLII.

Úgy hiszem, hogy úgy esteli tíz óra lehetett. Ez utóbbi kábitó esemény után érzékeim közül legelőbb a hallás ébredt fel. Alig, hogy feljutottam a víz színére, hallottam, hogyan áll helyre lassanként a csend és mint szünik meg lassanként a zúgás, mely órák óta töltötte be füleimet. Végre bátyám e szavait érthetém meg:

— Emelkedünk!

— Mit akar ezzel mondani? kiáltám.

— Igen, emelkedünk! emelkedünk!

Kinyújtottam karomat és a falat érintettem; kezem véresre surolódott. Iszonyú sebesen emelkedtünk.

— A szövétneket meg kell gyújtani! kiáltott a tanár.

Hansnak nem minden nehézség nélkül sikerült azt meggyújtani és habár a láng nem fölfelé égett, hanem emelkedésünk gyorsaságának következtében tökéletesen lacsapódott, világa mégis képes volt az egész környezetet földeríteni.

— Úgy van, a hogy gondoltam, szólt bátyám; keskeny kútban vagyunk, melynek félátmérője legfeljebb négy öl. A víz, miután az üreg fenekét elérte, most visszaemelkedik a színvonalra s bennünket magával emel föl.

— Hová?

— Nem tudom, de mindenre készen kell lennünk.

Rendkívüli gyorsan emelkedik, ha nem csalódom, másodpercenként két ölnyt, azaz perczenként százhusz ölnyt, vagyis óránként negyedfél mérföldet. Így haladva, hirtelen utazik az ember.

— Igen, ha semmi utunkat nem állja, ha ez' aknának fölül nyílása van; de ha nem volna, ha a lég a vízoszlop nyomása alatt lassanként összesajtolódnék, ha összezuzódnánk!

— Axel, szolt a tanár igen nyugodtan, helyzetünk csaknem kétségbeesettnek mondható, de mégis van némi kilátás a menekülésre és épen ezen gondolkodom. Igaz, hogy minden perczen elveszhetünk, de minden perczen menekülésre is nyilhat alkalom. Ennélfogva oly állapotban kell lennünk, hogy a legcsekélyebb körülményt is felhasználhassuk.

— De hát mit tegyünk?

— Együnk erőnk helyreállítása végett.

E szavak hallatára bárgyuan tekintettem bátyámra. A mit eddig elhallgattam, most végre meg kellett vallanom.

— Együnk? ismétlém.

— Együnk rögtön!

A tanár még néhány szót mondott dánul, mire Hans fejét rázta.

— Mit! kiáltott bátyám, élelmiszereink elvesztek?

— Igen, csupán ez maradt meg belőle! Egy darabka szárított hús hármunk számára!

Nagybátyám rám tekintett, mintha szavaimat érteni nem akarná.

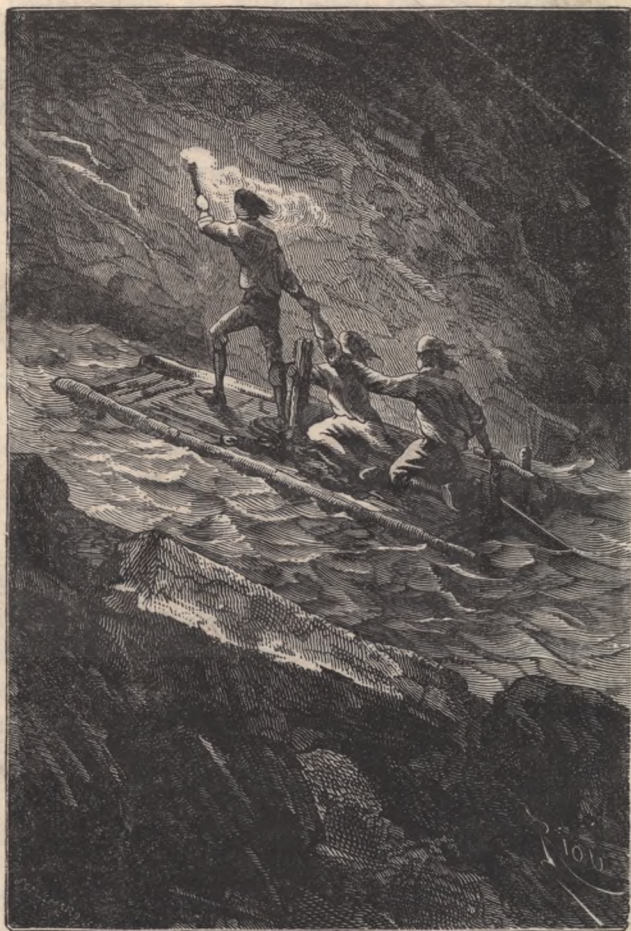
— Nos, mondám, hiszi-e még, hogy megmenekülhetünk?

Nem kaptam választ.

Egy óra telt el. Rendkívüli éhséget kezdtem érezni.

Társaim szintén szenvedtek és egyik sem merte érinteni ama nyomorult élelem maradványokat.

Ezalatt folyvást sebesen emelkedtünk; olykor a lég sűrűségének következtében lélekzetünk elállott, mint a léghajósoké, mikor túlsebesen emelkednek. Ezek

«KESKENY KÚTBAN VAGYUNK.»

azonban, minél magasabbra emelkednek a légkör felsőbb rétegei közé, annál nagyobb hideget éreznek, mi pedig épen az ellenkező hatást tapasztaltuk. A meleg nyugtalanítólag növekedett s e perczen bizonyosan volt már negyven foknyi.

Mit jelenthet e változás? Mindeddig a tények igazolták Davy és Lidenbrock elméleteit, mindeddig a meleget visszatartó sziklák különös helyzete, az elektricitás, a delejesség, módosították a természet általános törvényeit és mérsékelt temperaturát idezték elő; mert én előttem a központi tűz elmélete még most is czáfolatlanul állott. Vajjon oly környezetbe jutottunk-e most, melyben ama törvény teljes erőben fenáll és hol a forróság tökéletesen az olvadás állapotában tartja a sziklákat? Ettől tartottam és ezt közöltem is a tanárral:

— Ha vízbe nem fülünk, vagy össze nem zúzatunk ha éhen nem halunk, úgy valószínűleg elevenen egünk meg.

A tanár nem felelt, csupán vállait vontá és ismét elmerült gondolataiba.

Egy óra telt el és leszámítva a hőmérsékben tapasztalható csekély emelkedést, semmi nem változott helyzetünkben. Végre bátyám megszakította a csendet.

— Határoznunk kell valamit, szólt ő.

— Mit határozhatunk mi? válaszoltam.

— Erőnket kell helyre állítanunk. Ha ez utolsó maradékokat kimélve, megkíséreljük életünknek néhány órával való meghosszabbítását, mindvégig elgyengült állapotban leszünk.

— Igen, mindvégig és ez már nincs messze.

— Feltéve, hogy valami menekvés mód kínálkozik, a mikor tevékenységre lesz szükség, nem lesz

erőnk a cselekvésre, ha az éhség által elgyengítettetni hagyjuk magunkat!

— De bátyám, ha e darab húst megettük, nem marad semmink.

— Semmink, az igaz; de azt hiszed, hogy szemeiddel, ha mindig ránézel is, több táperőt szivhatsz belőle? Úgy okoskodol, mint a kiben nincs akarat, nincs erély!

— Hát bátyám, még nem vesztett el minden reményt? kiáltám ingerülten.

— Nem! válaszolt a tanár szilárdan.

— Hogyan! Ön még lehetségesnek hiszi, hogy megmeneküljünk?

— Igen, öntudattal és akarattal bíró lénynek nem szabad kétségbeesnie addig, míg a szive ver, erei lüktetnek, idegei éreznek!

Mily szavak! Az az ember, a ki hasonló körülmények között ekkép tudott szólani, csakugyan nem mindennapi jellem.

— De hát, szóltam, mit tegyünk?

— Együk meg élelmiszereink e maradványát az utolsó morzsaig és állítsuk helyre erőnket. Meglehet, hogy utoljára eszünk életünkben, de legalább a helyett, hogy végkép ki lennénk merülve, ismét férfiakká leszünk.

— Együnk tehát! kiáltottam.

Nagybátyám előkereste a hajótörésből megmentett darab húst és kétszersülteket és azt három egyenlő adagban osztotta el közöttünk. Egynek-egynek körülbelül egy fontnyi tápszer jutott. A tanár gyorsan evett, mondhatni lázas szenvedélylyel; nekem, éhségem daczára, sem esett jól az étel és csaknem undorodva ettem; Hans pedig nyugodtan, mérsékletesen apró falatokat vágott és jóízűen rágtá meg azokat, mint

a kit a jövő aggályai nem nyugtalanítanak. A vadász tüzetes kutatás után, talált volt egy fenyűnedvvel még félig telt kulacsot. Megkinált bennünket s e jótékony ital némileg elevenítő hatást gyakorolt reám.

— Förtrafflig! szólt Hans, miután ivott.

— Felséges! válaszolt nagybátyám.

Ismét némi remény ébredt bennem. Azonban utolsó ebédünk el volt költve. Ekkor reggeli öt óra volt.

Az emberi természet sajátságai közé tartozik, hogy az egészséget csupán annak hiányából ismeri; mikor jóllaktunk, alig vagyunk képesek az éhség gyötrelmeit megérteni; hogy felfoghassuk, tapasztalnunk kell azokat. Most is a hosszas koplalás után, néhány falat kétszersült és hus diadalmaskodott elmúlt fájdalmaink fölött.

Ez ebéd után mindegyikünk gondolataiba merült. Mire gondolt Hans, a legszélső nyugat fia, kinek hideg elszántsága fölülmulta a végzethívő keletiekét? Mi engem illet, gondolataim csak emlékekből állottak, melyek lelkemet visszavitték a földgömb színére, melyet bár ott ne hagytam volna soha! A königsstrassei ház, szegény Margitom, a jó Mártha asszony, mind megannyi vízió vonultak el szemeim előtt és a baljóslatu dörgést, mely körülöttünk e szikla-üregben tombolt, ábrándjaimban a föld városai zajának véltem.

Bátyám pedig most is szakmájába vágó dolgokkal volt elfoglalva; kezében tartva a szövétneket, figyelmesen vizsgálta a földréteg jellegét; helyzetünket az egymás fölé emelkedő telepek állásából igyekezett felismerni. E számítás, vagy helyesebben e hozzávetés csupán megközelíthető lehetett; de a tudós mindig tudós, azaz addig, a mig hidegvérű marad;

hidegvérűség pedig Lidenbrock tanárban nyilván rendkívül sok lakott.

Hallottam, a mint geológiai tudományos szavakat mormolt magában; megértettem e szavakat s önkénytelenül érdek ébredt bennem e végtanulmány iránt.

— Vulkanikus gránit, szólt ő; még mindig az ő rétegben vagyunk; azonban emelkedünk! Nagyon emelkedünk! Ki tudja?

Ki tudja? Ő még mindig remélt! Kezével tapogatta a függőleges oldalfalakat és néhány pillanat múlva ekként folytatá:

Ime, a csillám! És itt a palacsillám! Helyes! Csakhamar az átmeneti korszakba érünk és akkor...

Mit akart a tanár? Képes volt-e megmérni a fölöttünk levő rétegek vastagságát? Volt-e módszere, melylyel ezt kiszámíthatta?

Nem. A sűrűségmérő hiányzott és ezt semmi becsü nem pótolhatja.

A hőmérsék azonban gyors arányban növekedett és a légkör csaknem izzóvá lett. Azon meleget juttatá eszembe, melyet az olvasztó kemenczék terjesztenek maguk körül működésük idejében. Hans, bátyám és én kénytelenek voltunk kabátjainkat és utóbb mellényeinket is levetni; a legcsekélyebb öltöny is alkalmatlanná vált, csaknem fájt.

— De hát valami izzó tűzhely felé hajtattunk? kiáltám egy pillanatban, midőn a forróság megkétszereződni látszott.

— Nem, válaszoló nagybátyám, ez lehetetlen, egyáltalában lehetetlen!

— És mégis, szóltam a falat érintve kezemmel, ez a szikla tüzes!

Azon pillanatban, midőn e szavakat kiejtettem,

A VÍZ FORRÓ VOLT.

kezem véletlenül érintvén a vizet, hirtelen visszarántottam azt.

— Ez a víz forró! kiáltám.

A tanár csupán egy dühös mozdulattal válaszolt.

Ekkor legyőzhetetlen rémület fogta el lelkemet és többé el nem hagyta. Valami nagy esemény közeledtét éreztem előre, olyast, minőt a legmerészebb képzelőtehetség sem tudna teremteni. Egy gondolat keletkezett bennem; eleintén határozatlan, bizonytalan volt, azután meggyőződéssé változott. El akartam űzni agyamból, de makacsul tért vissza; bár kimondani nem mertem. Néhány akaratlanul tett észlelet még szilárdított e meggyőződésben; a szövétnek kétes világában szokatlan, szabálytalan mozgalmat vettem észre a gránitrétegekben; nyilván valami tünemény ment véghez, melyben az elektricitás nagy szerepet játszott; és azután a rendkívüli meleg, e forró víz! . . . Megvizsgáltam a delejtűt.

A delejtű megőrült.

XLIII.

Igen, megőrült! A tű egyik sarktól a másikig ugrándozott; zavartalan ide-oda ugrott, átfutott az egész körön és forgott, mintha szédülés fogta volna el.

Tudtam, hogy a legáltalánosabban elfogadott elméletek szerint a földgömbnek ásványkérgé soha sincs tökéletes nyugvás állapotában; a belső anyagok bontakozása által előidézett módosulatok, a nagy híg árakból származó mozgalmak, a delejesség befolyása folyvást megrendítésére működnek, még akkor is, mikor a felszínén lakó lények e forradalmat

nem gyanítják. E tünetmény tehát egyéb ijesztő hatással nem lett volna reám, vagy legalább nem költötte volna fel bensőmben ama borzasztó eszmét.

De egyéb tények, bizonyos rendkívüli jelenségek nem engedték, hogy csalódjам; a dörgések aggasztó erővel ismétlődtek és szaporodtak; olyanforma zaj volt ez, a minőt számos szekér okozna, gyorsan robogva a kövezeten. Folytonos dörgés.

A delejtű örült viselete, mely villamos tünetmények által idéztetett elő, szintén szilárdította véleményemet; az ásványos kéreg, mintha széjjel akart volna pukkadni, a gránittömegek, mintha egymásra akarnának rontani, mintha a repedés, melyben voltunk, betömődnék, az űr megtelnék és mi, szegény parányok, e borzadalmas tömkelegben összezuzódnánk.

— Bátyám, bátyám! kiáltám, elvesztünk!

— Mitől félsz már megint? felelé ő meglepő nyugalommal. Mi lelt?

— Mi lelt? Nézze e falakat, hogy remegnek, e nagy tömegek kimozdulnak helyükből! E rémítő forróság, a víz forrása, a mindinkább sűrűsödő gőz, ez eszeveszett delejtű, mindezek a földrengés jelenségei!

Nagybátyám csendesen rázta fejét.

— Földrengés?

— Az!

— Azt hiszem, hogy csalódom, édes öcsém.

— Hogyan! Ön nem ismeri föl e jelenségeket?

— Földrengés jelenségeit? Nem! Ennél valami különbet remélek.

— Hogyhogy?

— Tűzhányó kitörését.

— Kitörést! mondtam; hát működésben levő vulkán kéményébe jutottunk!

— Ugy hiszem, szólt a tanár mosolyogva, ennél nagyobb szerencsét nem is kívánhatnánk!

Ennél nagyobb szerencsét! Megőrült bátyám? Mit jelenthetnek-e szavak? Mit jelentett e nyugalom és e mosoly?

— Hogyan! kiáltám, tűzhányóhegy kitörése hajt fel bennünket! A végzet az izzó láva, a tüzes sziklák, a forró víz és minden tűzhányási anyag utjába vetett bennünket! Felhajtódunk, kivetődünk, kihányódunk, föl a magasba, a levegőbe, szikladarabokkal, hamuzáporral, izzó kövekkel, lángok özönével együtt! És ennél nagyobb szerencsét nem is kívánhatnánk!

— Igen, szólt a tanár, szemüvegei fölött tekintve reám, mert csupán és egyedül ez uton juthatunk vissza a föld színére!

Nem írom le mindazon gondolatokat, melyek agyamban egymást üzték. Bátyámnak csakugyan igaza volt; soha még őt ily merésznek, ily meggyőződésteltnek nem láttam, mint e pillanatban; midőn a tűzhányóhegy által való kivettetés eredményében bízott.

Ezalatt folyvást emelkedtünk; az egész éj így telt el; a dörgés folyton növekedett; én meg voltam törve; azt hittem, utolsó órák közelít és mégis különöz képzelőtehetségem valóban gyermekes buvárlatokra ösztönzött. De hiába, gondolataim uralma alatt állottam, nem én uralkodtam fölöttük.

Világos volt, hogy egy kitörés hajt fölfelé; a tutaj alatt forró volt a víz és a víz alatt egész lávaréteg és szikladarabok, melyek a tölcsér csúcsán minden irányban széjjel fognak szóródni. E szerint csakugyan tűzhányó hegy keményében voltunk. Erről már nem lehetett kétség.

Ez azonban már nem kiégett vulkán volt, mint a Sneffels, hanem teljes működésben levő hegy. Azon kérdés merült föl bennem, hogy melyik hegy lehet ez és hogy a föld mely részében fog kihányni?

Mindenesetre az éjszaki vidéken, erre nézve nem lehetett kétség. A delejtű, mielőtt megbolondult volna, e tekintetben mindig egyet mutatott. A Saknussemfoktól kezdve egyenesen éjszagnak ragadtattunk, több száz mérföldnyire. Vajjon Izlandba tértünk-e vissza és talán a Hekla tölcsére fog kihányni, vagy a sziget többi hét tűzhányó hegyeinek egyike? Nyugat felé ötszáz mérföldnyire e szélességi fok alatt csupán északnyugati Amerika kevésbé ismert vulkánjai léteznek. Kelet felé egyetlenegy van a nyolczvanadik szélességi fok alatt, az Esk, Jan Mayen szigetén, nem messze a Spitzbergáktól. Bizonyos, hogy tűzhányó tölcsér van a földön elég és közöttük oly tágasak, melyek akár egy egész sereget is kihányhatnának! De melyiken lesz a mi kijárásunk? Ezen törtem fejemet.

Reggel felé az emelkedés gyorsult. Hogy a meleg, a mint a földgömb felszínéhez közeledtünk, nőtt, a helyett, hogy csökkent volna, ez tisztán helyszini okoknak, vulkanikus befolyásnak tulajdonítható. Haladásunk módja ez iránt többé semmi kétséget nem engedett; roppant erő, több száz atmoszférányi erő, mely a föld méhében levő gőzök megtolulásából származott, ellenállhatatlanul hajtott bennünket. De mennyi számtalan veszélynek lettünk ezáltal kitéve!

Csakhamar fakó visszfény lett itt-ott láthatóvá a mindinkább szélesedő függőleges aknában; jobbra-balra mély folyosókat vettem észre, melyek roppant alagutakhoz hasonlítottak és honnan sűrű gőz tódult

ki; a falakat lángok nyaldosták és szikrák pattogtak bennök.

— Nézze, nézze, bátyám! kiáltám.

— Nos, mi van ebben! Kénkölángok. Igen természetes, hogy kitörés alkalmával effélével találkozik az ember.

— De hátha belénk kapnak?

— Nem fognak belénk kapni.

— De megfuladunk!

— Nem fuladunk meg, az akna szélesedik és ha szükséges lesz, itt hagyjuk a tutajt és valami hasadéokban keresünk menhelyet.

— De hát a víz, a felbugyogó víz?

— Nincs itt többé víz, Axel, hanem valami láva-tömegféle bugyog fel és fog bennünket a tölcsér torkolatáig emelni.

A vízoszlop csakugyan eltűnt és elég sűrű, habár forró tűzhányási anyagok foglalták el a helyét. A hőmérsék kiállhatatlanná kezdett válni és a hőmérő kétségkívül legalább hetven fokot mutatott volna! Testemről özönlött a verejték. Ha nem emelkedünk oly sebesen, kétségkívül megfulladtunk volna.

A tanár azonban nem hajtotta végre azon javaslatát, hogy a tutajt ott hagyjuk és ezt jól tette. E néhány összetoldott gerenda elég szilárd alapot képezett és támpontul szolgált, a mit egyebütt nem találhattunk volna.

Reggeli nyolcz óra tájban tapasztaltunk legelőször, egy újnemű tüneményt. Az emelkedés hirtelen megszűnt és a tutaj tökéletesen mozdulatlanul állott meg.

— Mi ez? kérdém e hirtelen megállapodás által megrendítve, mint valamely lökés által.

— Megállapodás, válaszola nagybátyám.

— A kitörés szünik?

— Reménylem, hogy nem.

Fölállottam és körültekinteni igyekeztem. Talán valamely kiálló sziklaorom akasztotta meg a tutajt, mely egy pillanatra ellentállhatott és visszatarthatta a felbugyogó tömeget. Ez esetben minél hamarább ki kellett azt szabadítani.

Azonban csalódtam. A hamuból, lávából és szikla-töredékekből álló tömeg maga szűnt meg emelkedni.

— Megszűnik a kitörés! kiáltám.

— Ah! öcsém, szólt bátyám fogait összeszorítva, te ettől tartasz; ne félj, a pillanatnyi nyugvás nem tarthat sokáig, már öt percze, hogy állunk és rövid idő alatt ismét a tölcsér torkolata felé fogunk haladni.

A tanár, mialatt így beszélt, folyvást időmérőjén tartotta szemeit; jóslatát most is igazolták az események. A tutaj csakhamar ismét emelkedésnek indult; sebesen és egyenlőtlenül haladt fölfelé mintegy két perczig, azután ismét megállott.

— Tíz percz múlva ismét meg fog indulni, szólt bátyám, órájára tekintve.

— Tíz percz múlva?

— Igen! Oly vulkánban vagyunk, melynek kitörése meg-meg szokott szakadni; mintha pihenne és ezalatt bennünket is pihentet..

Bátyámnak igaza volt. Az általa mondott perczben rendkívüli gyorsasággal emelkedtünk ismét fölfelé; erősen a tutaj gerendáiba kellett fogódznunk, hogy ki ne essünk. Ezután ismét megállott a tűzhányási tömeg.

Azóta sokat gondolkodtam e különös tüneményen, de nem voltam képes azt tökéletesen megmagyarázni. Mindamellett bizonyosnak vélem, hogy a tűzhányó hegynek nem főképményében, hanem valamely mel-

A TUTAJ LÁVAHULLÁMOKON MOZGOTT.

lékcsatornájában voltunk, mely a főkémény visszahatásának volt alávetve.

Nem tudhatom pontosan, hogy e tűnemény hány-szor ismétlődött; csak arra emlékszem tisztán, hogy valahányszor újra mozgásba jöttünk, a hajtóerő mindannyiszor nagyobb volt s úgy vitt fel bennünket, mintha puskából lőttek volna ki. A szünetek perczeiben majd megfúltunk; a fölhajtatás ideje alatt pedig lélegzetünket vágta el a forró lég. Eszembe jutott, hogy mily jól fog esni, ha majd valamely északi vidéken, harminczfokos hidegben, vetődünk ki; túlzgatott képzeletemben Szibéria hófedte síkjain jártam és forrón vágytam azon perc után, mikor a sarknak jégtalaján fogok hencsereg-hetni! Lassanként azonban eszméletem, az agyamat megrengető ismételt zökkenések következtében, megtört. Ha Hans nem tartott volna, nem egyszer zuztam volna össze fejemet a gránitfalazaton.

Arról tehát, a mi a következő órákban történt, pontosan számot nem adhat emlékezetem. Homályosan emlékezem a folytonos dörrenésekre, a sziklatömegek rengésére és arra, hogy a tutaj egyszerre gyorsan forogni kezdett; lávahullámokon inogott, hamuzápor közepette; mindenfelé zugó lángok környezték. Valamely orkán, melyről azt lehetett volna hinni, hogy roppant szellentyüből ered, szította a földalatti tüzet. Még egyszer pillantottam meg Hans arczát a tűznek piros visszfényében s azután minden eszméletem bizonyos kábult rémületre szorítkozott, milyet az ágyu elé kötött elítéltek érezhetnek azon pillanatban, midőn az ágyu elsül és tag-jaikat a levegőbe szórja.

XLIV.

Midőn szemeimet felnyitottam, a kalauz erős karja fogta körül derekamat; másik keze bátyámat tartotta. Nem voltam veszélyesen megsebesülve, de egész testem meg volt törve. Valamely hegynek lejtőjén feküdtem, alig két lépésnyire a tátongó örvénytől, melybe a legcsekélyebb mozdulatnál is belebukhattam volna. Hans megmentette életemet, mi alatt én a tölcsér lejtőjén legurultam.

— Hol vagyunk? kérdé bátyám, ki nagyon ingerültnek látszott, midőn észrevette, hogy a föld felszínére jutottunk.

A vadász vállait vonogatta, annak jeléül, hogy ő nem tudja.

— Izlandban? kérdém.

— Nej! válaszolt Hans.

— Hogyan! Nem? szólt a tanár felállva.

Utazásunk számlálhatatlan csodái után, még rendkívüli meglepetés várt reánk. Azt hittem, hogy örök hóval fedett hegyromra fogunk jutni, az északi vidékek sivár pusztáinak közepébe, a sarki nap halvány sugarai alá, túl a legmagasabb szélességi fokokon és várakozásunkkal teljesen ellenkezőleg, bátyám, és én, a tűzével tagjainkat emésztő nap forró sugarai által megüvegesített hegynek oldalában hevertünk.

Nem akartam hinni szemeimnek; de a roppant meleg, mely testemet sütötte, nem engedett kétséget. Félmeztelenül jutottunk ki a tölcsérből s a ragyogó nap, melynek jótékonyágát két hónap óta önkénytelenül öltöztünk, valóban pazarló bőkezűséget tanúsított

most irányunkban, vakító sugarainak özönével, világossággal és meleggel öntve el bennünket.

Mikor szemeim e fényhez hozzászoktak, mely előttünk tökéletesen szokatlanná vált, legelőbb is képzeletem által elkövetett hibákról győződtem meg. Azt hittem, hogy legalább is a Spitzbergákra fogunk jutni és alig voltam képes e meggyőződést megváltoztatni.

A tanár legelőbb szakította meg a csendet és így szólt :

— E környék csakugyan nem hasonlít Izlandhoz.

— Talán Jan Mayen szigete? válaszolám.

— Ahhoz ép oly kevésbé hasonlít. Ez nem északi vulkán, nincsenek gránit dombjai, sem hófövege.

— De . . .

— Tekints körül, Axel!

Fejünk fölött, tőlünk alig ötszáz lépésnyire tűzhányó hegy tölcsére volt látható, melyből negyedóránként nagy dörgéssel magas lángoszlopok, sziklatöredékek, hamu és láva omlottak. Érzem, hogyan reng a hegy, mely czethalak módjára szuszogott és roppant kopoltyujából időről-időre tüzet és gőzt lövelt. Alattunk a meglehetősen meredek lejtőn, tűzhányási anyagok rétegei terültek el, mintegy hét-nyolc-száz lábnyi mélységben; e szerint a tűzhányó hegy magassága nem volt több háromszáz ölnél. A hegy töve zöld fák tömött koszorújából látszott kiemelkedni, melyek között olaj- és fügefákat pillantottam meg, valamint bibor fürtökkel terhelt szőlőtöket.

Kénytelen voltam megvallani, hogy e táj nem látszik északi vidéknek.

E zöldelő sövényen túl a tekintet csakhamar gyönyörű tenger vagy tó tükrével találkozott, mely

e bájos vidékből alig néhány mértföldnyi körületű szigetet alakított. Kelet felé kis kikötő látszott, melyet néhány ház környezett és melyben néhány különös alakú hajó ingadozott a hullámozó kék víztükörön. Távolabb apró szigetek csoportjai tűntek ki a tengerből, oly nagy számmal, hogy valami nagy hangyabolyhoz hasonlítottak. Nyugat felé távol partok körrajzai tűntek elő a láthatáron; ezeknek némelyikén összhangzatos idomú kék hegylánczok vonultak végig, másfelé pedig, távolabbi parton, rendkívül magas hegyorom emelkedett, melynek csúcsa gőzfelleggel volt koronázva. Észak felé nagy terjedelmű víztükör csillámlott a nap sugaraiban, melyen itt-ott árboczok csúcsai, vagy dagadó vitorlák voltak láthatók.

E látványnak váratlansága megszázszorozta annak csodás szépségeit.

— Hol vagyunk? Hol vagyunk? ismétlém alig hallhatóan.

Hans közönyösen hunyta be szemeit, bátyám pedig vizsgálódva nézett szélylyel, de nem értette a dolgot.

— Bármilyen legyen e hegy neve, szólt végre bátyám, annyi bizonyos, hogy nagyon meleg van rajta; a robbanások sem szűnnek és csakugyan nem érdemes tűzhányási kitörés által sértetlenül kihányatni, ha azután valami szikladarab üti agyon az embert. Menjünk le és majd megtudjuk, hogy hová jutotunk? Egyébiránt majd éhen-szomjan halok.

Bátyám csakugyan nem volt szemlélődő természetű ember. Én részemről felejtve a nélkülözéseket és fáradalmakat, itt maradtam volna e helyen talán estig, de így követni kellett társaimat.

A tűzhányó hegy oldala némely helyütt igen me-

redék volt; olykor megkeményedett hamuból álló csatornában csúsztottuk alá magunkat, kikerülve a lávapatakokat, melyek tüzes kigyókként vonultak végig a hegyen. Ezalatt folyvást bőbeszédűen társalogtam, mert képzelőtehetségem sokkal telibb volt, semhogy szavakban ne csordult volna túl.

— Ázsiában vagyunk, kiálték, Ázsia partjain, a maláji szigeteken, Oceániában! Áthatoltunk a földgömbön és Európa antipódjaihoz jutottunk.

— De hát a delejtű? kérdé bátyám.

— Hm! A delejtű? szóltam zavarba jöve. A delejtű szerint északnak tartottunk volna.

— Tehát hazudott?!

— Oh! hazudott?

— Hacsak nem ez az északi sark!

— Az északi sark! Nem; de...

A dolog megmagyarázhatatlan volt. Nem tudtam mit képzeljek.

Ezalatt mindinkább közeledtünk a zöldelő virányhoz, melyen oly jól esett szemeinket legeltetni. Éhség és szomjuság gyötörtek. De szerencsére, két órai járás után, gyönyörű ligetek közé értünk, hol olaj-, gránát-, fügefák és venyigék diszelegtek, melyeknek gyümölcseit sem őr, sem sövény nem védte. Helyzetünkben, kifosztva mindenből, kiéhezve, nem igen tartottuk tiszteletben a tulajdoni jogot. Mily felséges élvezet volt e zamatos gyümölcsök levét szívni, e biborszínű szőlőfürtökbe harapni! Nem nagy távolban, a fűben, a fának hűvös árnyában, üde vizű forrás csörgedezett, melybe kéjesen mártottuk be arcunkat és kezeinket.

Mialatt ekként mindnyájan a nyugalom gyönyöreit élveztük, két olajfa között egy gyermek jelent meg.

— Ah! kiálték, itt e boldog vidék egy lakója!

Valami kis koldusfiúnak látszott, rongyos öltözetű, beteges külsejű volt és tőlünk nagyon megijedt; csakugyan így félmeztelenül, bozontos szakállainkkal nem épen bizalmat gerjesztő lehetett tekintetünk. És ha csak ez ország lakói mind tolvajok nem voltak meg kellett tőlünk ijedniök.

Azon pillanatban, midőn a kis ficzkó el akart szaladni, Hans utána futott, sikoltozása és rugkapálása daczára erővel visszahozta.

Nagybátyám mindenekelőtt megnyugtadni igyekezett a gyermeket és azután németül szólt hozzá:

— Hogy hívják e hegyet, kis barátom?

A gyermek nem felelt.

— Ugy látszik, hogy nem vagyunk Németországban.

Ugyanazon kérdést angolul ismétlém.

A gyermek most sem felelt. Kíváncsiságom tetőpontjára hágott.

— Néma ez a gyerek? kiáltott a tanár, ki kevélykedve nyelvtudományával, francziául ismétlé a kérdést.

A gyermek hallgatott.

— Úgy próbáljuk meg az olasz nyelvet, folytatá bátyám s e nyelven szóltott:

— Dove noi siamo?

— Igen! Hol vagyunk? ismétlé türelmetlenül.

A gyermek konokul hallgatott.

— Eh! nem tudsz beszélni? kiáltott bátyám, ki dühbe kezdett jönni; a gyermek fülét rángatva, szóltott:

— Come si noma questa isola?

— Stronboli, felele a kis pásztorfiú, kiszökve

A STROMBOLI CSÚCSÁN.

Hans kezei közül s az olajfa-ligetben tűnve el szemünk elől.

Nem vettük üzőbe; egyébbel voltunk elfoglalva. Stromboli! Mily benyomást gyakorolt képzelőtehetségünkre e váratlan név! Itt voltunk tehát, a Földközi-tengeren, a mythologiailag emlékezetes aeoli szigetcsoport közepette, a régi Strongylosban, hol Aeolus tartotta zár alatt a szeleket és viharokat. S ama kék hegyek, melyek amott kelet felé emelkedtek, Calábria hegyei voltak! És ama vulkán, mely a déli látóhatáron meredt föl a magasba, az Aetna volt, a szilaj Aetna.

— Stromboli! Stromboli! ismétlém.

Nagybátyám ugyanazon mozdulatokat tette és ugyanazon szavakat ismételte, melyeket én, azt lehetett volna hinni, hogy duettben énekelünk!

Mily utazás! Mily csodás utazás! Egyik vulkánban leszállottunk és másikon jöttünk föl és e másik több, mint ezerkétszáz mérföldnyire volt Sneffeltől és Izland sivár, a világ véghatárára vetett földjétől! Vándorlásunkban, a véletlen által vezérelve, a föld legszebb vidékeire jutottunk! Az örök hó vidékeit az örök virány bűvös tájaival cseréltük föl; ott hagytuk fejünk fölött a fagyos égöv szürkés ködét, és feljöttünk Sicilia azur ege alá!

Gyümölcsből és friss vízből álló felséges lakoma után, ismét útnak indultunk Stromboli kikötője felé! Nem véltük tanácsosnak elmondani, hogy mi úton érkeztünk e szigetre: e babonás olaszok aligha nem a pokol által kiköpött démonokat láttak volna bennünk. Azt határoztuk tehát, hogy hajótörést szenvedtünk. Ez ugyan nem oly rendkívüli és dicsőséges, de a már említett okoknál fogva biztosabb volt.

Útközben hallám, mint mormog bátyám fogai között:

— De a delejtű! a delejtű, mely északot mutatott! Mikép magyarázzuk meg ezt a tényt?

— Sohse törjük rajta a fejünket, szóltam én.

— Úgy ám! Az volna csak szép; Johanneumbeli tanár, ki egy kozmikus tüneményt ne tudna megmagyarázni; hallatlan szégyen volna.

Bátyám, mialatt félmeztelenül, erszényül szolgáló bőrvét viselve dereka körül és pápaszemét orrára helyezve, így szólott, ismét a mineralogia rettenetes tanárává lett.

Egy óra múlva, miután az olajerdőből kijutottunk San-Vicenzóba, Stromboli kikötőjébe érkeztünk, hol Hans tizenharmadik heti szolgálatának bérét kérte, melyet nagybátyám forró kézszorítások között adott át neki.

E percben a kalauz, ha talán nem is osztotta könnyen magyarázható elérzékenyülésünket, mégis oly küljelekkel tolmácsolta érzelmeit, melyek ő benne rendkívülieknek voltak mondhatók.

Ujjhegygyel könnyedén megszorította kezeinket és elmosolyodott.

XLV.

Ime, ez befejezése azon elbeszélésnek, melyet azok sem fognak elhinni, kik már semmin sem csudálkoznak. Azonban el vagyok készülve és páncélozva az emberi hitetlenség ellen.

A strombolii halászok hajótörést szenvedetteket megillető tekintettel voltak irányunkban; elláttak bennünket ruhával és élelmiszerekkel. Negyven-

nyolcz órai várakozás után, augusztus 31-én egy kis speronare Messinába vitt bennünket, hol néhány nap alatt kipihentük az út fáradalmaait.

Pénteken, szeptember 4-én egy francia császári postahajóra, a «Voluturnóra» szállottunk és három nappal később Marseillebe érkeztünk; ekkor már minden aggodalomtól megmenekültünk és tökéletesen nyugodtak lettünk volna, ha a delejtűt illetőleg tapasztalt megmagyarázhatatlan tény nem gyötörte volna lelkemet. Szeptember 9-én este Hamburgba érkeztünk.

Mártha asszony meglepetését, Margit örömét leírni képtelen vagyok.

— Most, miután hős vagy, édes Axelem, szólt hozzám szeretett jegyesem, nem lesz szükséges, hogy többé elhagyj!

Reá néztem. Margit mosolyogva sírt.

Képzelfeltni, hogy Lidenbrock tanár hazatért Hamburgban mily szenzációt okozott. Mártha asszony csacsckaságának következtében azon hír, hogy a tanár a föld középpontjáig indult, az egész világon elterjedt. Senki sem akarta hinni s visszatért után ép oly kevésbé hitték.

Azonban Hans jelenléte és Izlandból érkezett különféle tudósítások csakhamar megváltoztatták a közvéleményt.

Ekkor bátyám nagy emberré lett, én pedig nagy ember unokaöcscse voltam; ez pedig nem csekélység! Hamburg városa tiszteletünkre ünnepélyt rendezett. A Johanneumban nyilvános ülést tartottak, melyen a tanár elbeszélte utazását, csupán a delejtűre vonatkozó tényeket hagyta ki. Ugyanaz nap tette le a város levéltárába Saknussem okmányát és kifejezte, hogy mennyire sajnálja, miszerint a

örölmények minden törekvései daczára nem engedték, hogy az izlandi utas nyomdokait egész a föld központjáig kövesse. Szerény volt dicsőségében, a mi hírét még növelte.

Azonban ennyi megtiszteltetés, természetesen irigységet támasztott. Voltak, kik, miután határozott tényekre alapított elmélete ellentmondott a föld központi melegére vonatkozó eddigi elméletnek, tagadták azt; bátyám tollal és élőszóval harczolva, tartotta fenn elméletét és nevezetes vitatkozásokat folytatott különböző országok tudósaival.

Én részemről most sem ismerhetem helyesnek nagybátyámnak a meghülésre vonatkozó elméletét; daczára mindazoknak, miket saját szememmel láttam, most is hiszem és mindig hinni is fogom a központi meleget; de elismerem, hogy bizonyos, még meg nem határozható körülmények, természeti tünetmények befolyása alatt, módosíthatják e törvényt.

Azon időben, mikor e kérdések iránt legnagyobb volt az érdekeltség, nagybátyámra nézve szomorító esemény fordult elő. Hans, daczára nagybátyám kéréseinek, otthagya Hamburgot; ez az ember, kinek életünkért adósai voltunk, nem engedte, hogy tartozásunkat lerójjuk. A honvágy fogta el őt.

— Faerval! szólt egy nap s ez egyetlen szóval bucsuzva, utnak indult és szerencsésen megérkezett Reykjawikba.

Nagyon megszerettük volt a derék dunnavadászt; mi, kinek életét mentette meg, soha sem fogjuk őt elfelejteni és halálom előtt egyszer még mindenestre látni akarom őt.

Befejezésül még meg kell említenem, hogy ez «Utazás a föld központja felé» nagy feltűnést okozott a világban. Kinyomatott és minden élő nyelvre

BÁTYÁM ISMÉT A MINERALOGIA TANÁRÁVÁ LETT.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

Second block of faint, illegible text, continuing the document's content.

Third block of faint, illegible text.

Fourth block of faint, illegible text.

Fifth block of faint, illegible text.

Sixth block of faint, illegible text.

Seventh block of faint, illegible text.

Eighth block of faint, illegible text.

Ninth block of faint, illegible text.

Tenth block of faint, illegible text at the bottom of the page.

lefordították; a leghitelesebb hírlapok közölték annak legkiválóbb epizódjait, melyek kommentálva, megvitatva, megtámadva és védelmeztetve lönek, egyenlő szilárd meggyőződéssel a hívők és hitetlenek részéről. Nagybátyám még élete folytán részesült a kiérdemelt dicsőségben, mi nagy ritkaság! Barnum nagy díjat ajánlott neki, ha pénzért mutogattatni engedi magát az észak-amerikai Egyesült-Államokban.

A dicsőség közé azonban egy kellemetlen, mondhatnók gyötrelmes gondolat vegyült. A delejtűre vonatkozó tény megmagyarázhatatlan maradt előttünk. Már pedig tudósra nézve az ily megmagyarázhatatlan tünemény valóságos értelmi martyrum.

Egy nap, mialatt bátyám dolgozó szobájában az ásványokat rakosgattam, megpillantottam a delejtűt és figyelmesen vizsgáltam azt.

Hat hónapja volt, hogy a delejtű ott állott ama zugban, nem gyanítva, hogy mennyi nyugtalanságot okoz.

Miután néhány pillanatig a delejtűre néztem, egyszerre meglepetve kiáltottam fel. A tanár elősietett.

— Mi baj? kérdé ő.

— E delejtű! . . .

— Nos?

— De hiszen hegyes vége dél felé s nem észak felé mutat.

— Mit beszélsz?

— Nézze! Sarkai szerepet cseréltek.

— Szerepet cseréltek!

Nagybátyám oda nézett, összehasonlításokat tett s azután akkorát ugrott, hogy az egész ház rengett belé!

— E szerint hát, kiáltott bátyám, mikor a meglepetés szóhoz engedte jutni, midőn Saknussem

fokára érkeztünk, ez az átkozott delejtű a delet jelezte, de nem az északot?

— Nyilván.

Így tévedésünk megmagyarázható. De mely tünény okozhatta, hogy a sarkok ekként cserélődtek fel egymással.

— Ezt igen könnyű megmagyarázni.

— Hogy-hogy?

— A Lidenbrock-tengeren, a vihar folytán, ama tűzgömb, mely a tutaj minden vasát megdelejesítette, delejtűnk irányát megváltoztatta.

— Ah! kiáltott a tanár hahotára fakadva, e szerint hát az elektricitás űzött velünk játékot?

E naptól kezdve bátyám a tudósok, én pedig az emberek legboldogabbika voltam, mert szeretett Margitom többé nem mint gyámleány, hanem mint unokahug és feleség szerepelt a Königstrasse-i házban. Fölösleges megemlítenem, hogy nagybátyja, a híres tanár, Lidenbrock Ottó, az öt világrész minden tudományos, geographiai és mineralogiai társulatainak levelező tagja lett.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Originals & Printed Materials

